

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Statens
offentliga
utredningar

1969: 37

Utbildnings-
departementet

Ref SOU
1969A

Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik

SOU

Betänkande avgivet av utredningen rörande
utbildning av bibliotekspersonal
Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar 1969

Kronologisk förteckning

1. Faktisk brottslighet bland skolbarn. Esselte. Ju.
2. Om sexuallivet i Sverige. Esselte. U.
3. Ny sjöarbetstidslag. Esselte. K.
4. Bostadsrätt. Esselte. Ju.
5. Utsökningsrätt IX. Nordstedt & Söner. Ju.
6. Offentliga tjänstemäns bisysslor. Esselte. C.
7. Kungörelseannonsering. Beckman. Ju.
8. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. Esselte. U.
9. ADB inom inskrivningsväsendet. Esselte. Ju.
10. Ny gruvlag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
11. Internationell adoptionsrätt. Nordstedt & Söner. Ju.
12. Regionmusik. Esselte. U.
13. Förenklad obligationshantering. Esselte. Fi.
14. Filmen- censur och ansvar. Haeggström. U.
15. Växtförädlarrätt. Esselte. Jo.
16. Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. Esselte. Fi.
17. Nya mynt. Esselte. Fi.
18. Ett renare samhälle. Berlingska Boktryckeriet, Lund. S.
19. Ny valteknik. Esselte. Ju.
20. Ämbetsansvaret. Norstedt & Söner. Ju.
21. Skogsindustri i södra Sverige. Esselte. I.
22. De svenska hamnarna. Esselte. K.
23. De svenska hamnarna. Bilagor. Esselte. K.
24. Ekonomisystem för försvaret. Svenska Reproduktions AB. Fö.
25. Planering och programbudgetering inom försvaret. Esselte. Fö.
26. Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. Esselte. K.
27. Länsplanering 1967. Esselte. I.
28. Sexualkunskapen i gymnasiet. Esselte. U.
29. Idrott åt alla. Esselte. H.
30. Skogsbeskattningen. Esselte. Fi.
31. Olja i beredskap. Svenska Reproduktions AB. H.
32. Skogstillstånd och skogsvårdsåtgärder. Esselte. Jo.
33. Militära tjänstgöringsåldrar. Esselte. Fö.
34. Medicinska och psykologiska aspekter på åldrande m.m. Esselte. Fö.
35. Bättre utbildning för handikappade. Esselte. S.
36. Läkemedelsindustrin. Esselte. Fi.
37. Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik. Almqvist & Wiksell, Uppsala. U.

Statens offentliga utredningar

1969:37

Utbildningsdepartementet

Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik

Betänkande avgivet av utredningen rörande
utbildning av bibliotekspersonal m m
Stockholm 1969

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Den 30 december 1965 bemyndigade Kungl Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst tio sakkunniga för att utreda frågor rörande utbildning av bibliotekariéer m m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen såsom sakkunniga advokaten, ledamoten av riksdagens andra kammare Bo Martinsson, numera förste bibliotekarién vid kungl biblioteket Måns Backelin, numera överbibliotekarién vid den högre utbildnings- och forskningsorganisationen i Linköping Hans Baude, krigsarkivarién Bertil Broomé, chefen för Ingenjörsvetenskapsakademiens informationssekreteriat Kajsa Hellström, dåvarande avdelningsdirektören i skolöverstyrelsen Bengt Hjelmqvist, stadsbibliotekarién i Malmö Bengt Holmström, länsbibliotekarién i Gävle Thord Plænge Jacobson, numera avdelningsdirektören i universitetskanslersämbetet Hans Åke Karlström och numera sektionschefen i Sveriges Lärarförbund Lars Paul.

Departementschefen utsåg Martinsson att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Att såsom experter biträda de sakkunniga har genom sedermera fattade beslut tillkallats överbibliotekarién vid universitetet i Uppsala Gert Hornwall, förste aktuarién

vid statistiska centralbyråns prognosinstitut Gunnar Ingman, arkivrådet vid riksarkivet Nils Nilsson, byrådirektören vid universitetet i Uppsala Thaly Nilsson, medicine licentiaten Kjell Samuelson vid institutionen för informationsbehandling vid tekniska högskolan i Stockholm och förste skolbibliotekarién i Järfälla skoldistrikt Anton Taranger.

Till sekreterare förordnades fr o m den 1 september 1966 föreståndaren för Dag Hammarskjöldbiblioteket vid Uppsala stadsbibliotek Jonas Åkerstedt. Till biträdande sekreterare fr o m den 1 april 1966 utsågs numera departementssekreteraren i utbildningsdepartementet Torbjörn Forsell, vilken på egen begäran den 1 oktober 1967 lämnade uppdraget. I hans ställe förordnades departementschefen kanslissekreteraren i utbildningsdepartementet Leif Larson.

De sakkunniga, som antagit namnet utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal m m (BU), har avslutat sitt uppdrag och får härmed överlämna sitt betänkande.

Reservation har avgivits av ledamoten Karlström och särskilt yttrande av experten Samuelson.

Stockholm den 7 oktober 1969

Bo Martinsson

*Måns Backelin Hans Baude Bertil Broomé
Kajsa Hellström Bengt Hjelmqvist Bengt Holmström
Thord Plænge Jacobson Hans Åke Karlström
Lars Paul*

/ Jonas Åkerstedt

Faint, illegible text covering the majority of the page, appearing to be bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a footer or additional bleed-through.

Innehåll

Kapitel 1 <i>Utredningen och dess bakgrund</i>	9
1.1 Direktiven och arbetets bedrivande	9
1.1.1 Direktiven för utredningen	9
1.1.2 Utredningsarbetets bedrivande	13
1.2 Tidigare och nuvarande utbildningsvägar i Sverige	15
1.2.1 Personal vid folkbibliotek och skolbibliotek	15
1.2.1.1 Folkbibliotekens framväxt och organisation	15
1.2.1.2 Folkbibliotekens personal och utbildning fram till biblioteksskolans tillkomst	18
1.2.1.3 Folkbibliotekens personal och utbildning från biblioteksskolans tillkomst	19
1.2.1.3.1 Heltidsanställda bibliotekarier 19 — 1.2.1.3.1.1 Biblioteksskolan vid skolöverstyrelsen 19 — 1.2.1.3.1.2 Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola 23 — 1.2.1.3.1.3 Antalet yrkesverksamma bibliotekarier med fullständig utbildning 24 — 1.2.1.3.2 Deltidsanställda bibliotekarier 24 — 1.2.1.3.2.1 Bibliotekarier vid kommunala folkbibliotek m m 24 — 1.2.1.3.2.2 Bibliotekarier vid förbandsbibliotek 25 — 1.2.1.3.3 Kontorspersonal 26 — 1.2.1.3.4 Annan utbildningsverksamhet 26 — 1.2.1.3.4.1 Nordiska fortsättningsskolan för bibliotekarier 26 — 1.2.1.3.4.2 Utbildning av barnbiblioteksassistenter i Göteborg 27 — 1.2.1.3.4.3 Vissa övriga kurser 27	
1.2.1.4 Skolbibliotekens framväxt och organisation	28
1.2.1.5 Skolbibliotekens personal och utbildning	29
1.2.1.6 Tidigare reformförslag	30
1.2.1.6.1 Folkbibliotekarier 30 — 1.2.1.6.1.1 Heltidsanställda bibliotekarier 30 — 1.2.1.6.1.2 Deltidsanställda bibliotekarier 36 — 1.2.1.6.2 Skolbibliotekarier 37	
1.2.2 Personal vid vetenskapliga allmänbibliotek	39
1.2.2.1 De vetenskapliga allmänbibliotekens framväxt och organisation	39
1.2.2.2 Personal, kompetenskrav och utbildning	41
1.2.2.2.1 Bibliotekariematerial 41 — 1.2.2.2.2 Biblioteksassistentpersonal 43 — 1.2.2.2.3 Biblioteksbiträdespersonal 44 — 1.2.2.2.4 Expeditionsassistenter och expeditjonsbiträden 45 —	
1.2.2.3 Tidigare reformförslag	45
1.2.3 Personal vid vetenskapliga specialbibliotek och företagsbibliotek samt inom dokumentationen	50
1.2.3.1 Allmänt	50
1.2.3.2 De vetenskapliga specialbibliotekens och företagsbibliotekens framväxt och organisation	50
1.2.3.3 Dokumentationens framväxt	50

1.2.3.4	Personal och utbildning	51
1.2.3.4.1	Personal vid vetenskapliga specialbibliotek	51
1.2.3.4.2	Personal vid företagsbibliotek och inom dokumentationen	51
1.2.3.5	Tidigare reformförslag	54
1.2.4	Arkivpersonal	57
1.2.4.1	Arkivväsendets framväxt och organisation	57
1.2.4.2	Personal, kompetenskrav och utbildning	58
1.2.4.2.1	Allmänt	58
1.2.4.2.2	Kompetenskrav	59
1.2.4.2.3	Hitillsvarande utbildning	60
1.2.4.2.3.1	Arkivarier	60
1.2.4.2.3.2	Arkivassistenter	61
1.2.4.2.3.3.1	Statsförvaltningen	61
1.2.4.2.3.3.2	Företagsarkiven	61
1.2.4.2.3.3.3	Folkrörelsearkiven	62
1.3	Utbildning i andra länder	63
1.3.1	Bibliotekspersonal	64
1.3.2	Personal inom området information och dokumentation	69
1.3.3	Arkivpersonal	72
1.4	Det nuvarande och framtida behovet av personal	73
1.4.1	Arbetsmarknadsprognosen	73
1.4.2	Utredningens överväganden	78
1.4.2.1	Bibliotekspersonal	78
1.4.2.2	Personal inom området information och dokumentation	79
1.4.2.3	Arkivpersonal	80
Kapitel 2 <i>Förslag till ny utbildning</i>		82
2.1	Aktuella utvecklingstendenser inom biblioteksområdet	82
2.1.1	Inledning	82
2.1.2	De vetenskapliga allmänbiblioteken	84
2.1.3	Specialbiblioteken	86
2.1.4	Företagsbiblioteken	87
2.1.5	Folkbiblioteken	89
2.1.6	Skolbiblioteken	91
2.2	Aktuella utvecklingstendenser inom området information och dokumentation	94
2.3	Arbetsuppgifternas krav och fixering av utbildningsmålen	94
2.3.1	Bibliotekspersonal	94
2.3.1.1	Direkt biblioteksinriktad utbildning	94
2.3.1.2	Allmän ämnesutbildning m m	98
2.3.2	Personal inom området informatik	99
2.3.3	Arkivpersonal	100
2.4	Utbildningens innehåll och organisation	104
2.4.1	Förkunskapskrav och utbildningsorganisation	104
2.4.1.1	Bibliotekspersonal	104
2.4.1.1.1	Förkunskapskrav och utbildningstidens längd	104
2.4.1.1.2	Organisation av utbildningen m m	105
2.4.1.1.2.1	Antagningsförfarande	105
2.4.1.1.2.2	Yttre organisation	106
2.4.1.1.2.3	Lokalisering	109
2.4.1.1.2.4	Vidareutbildning m m	110
2.4.1.1.2.5	Läromedel	110
2.4.1.1.2.6	Praktiktjänstgöring	110
2.4.1.1.2.7	Decentraliserad utbildning m m	111
2.4.1.1.2.8	Lärarpersonal m m	111
2.4.1.1.2.9	Biblioteksforskning	111
2.4.1.2	Informatiker	112
2.4.1.2.1	Förkunskapskrav och utbildningstidens längd	112
2.4.1.2.2	Organisation av utbildningen m m	113
2.4.1.2.2.1	Antagningsförfarande	114
2.4.1.2.2.2	Yttre organisation och lokalisering	115

2.4.1.2.2.3	Praktiktjänstgöring och examensarbete	115	—	2.4.1.2.2.4	Lärarpersonal m m	115	—	2.4.1.2.2.5	Kursinnehåll och studieplan	116
2.4.1.3	Arkivpersonal									116
2.4.1.3.1	Förkunskapskrav och utbildningstidens längd	116	—	2.4.1.3.2	Organisation av utbildningen m m	117	—	2.4.1.3.2.1	Antagningsförfarande	117
				2.4.1.3.2.2	En eller flera utbildningsenheter?	118	—	2.4.1.3.2.3	Lokalisering	118
				2.4.1.3.2.4	Organisation	119	—	2.4.1.3.2.5	Verksamheten	120
				2.4.1.3.2.6	Fortbildning	121	—	2.4.1.3.2.7	Praktikinstitutioner och praktikhandledare	122
				2.4.1.3.2.8	Skolans ledning	122	—	2.4.1.3.2.9	Lärarpersonal	123
				2.4.1.3.2.10	Läromedel	123	—	2.4.1.3.2.11	Kansligöromål	124
				2.4.1.3.2.12	Lokaler	124				
2.4.2	Planer för utbildningen									124
2.4.2.1	Bibliotekspersonal									125
2.4.2.2	Informatiker									135
2.4.2.3	Arkivpersonal									138
2.4.3	Kompetenskrav och meritvärdering									142
2.4.3.1	Bibliotekspersonal									142
2.4.3.2	Informatiker									143
2.4.3.3	Arkivpersonal									143
2.4.4	Nordisk samverkan									145
2.4.4.1	Bibliotekspersonal									145
2.4.4.2	Arkivpersonal									146
Kapitel 3	Övergång till nytt utbildningssystem									148
Kapitel 4	Kostnadsberäkningar									150
4.1	Anslagsbehov för bibliotekshögskolan vid full utbyggnad									150
4.2	Bibliotekshögskolans successiva utbyggnad									154
4.3	Resursram för informatikerutbildning									156
4.4	Utbildningslinjer vid bibliotekshögskolan m m									157
4.5	Tillkommande kostnader under anslagen till riksarkivet									163
4.6	Arkivutbildning									164
Kapitel 5	Sammanfattning									168
5.1	Bakgrund									168
5.2	Reformförslag									169
5.3	Övergång till nytt utbildningssystem									171
5.4	Kostnadsberäkningar									171
<i>Reservation av ledamoten Hans Åke Karlström avseende biblioteksutbildningens yttre organisation</i>										172
<i>Särskilt yttrande av experten Kjell Samuelson</i>										174

BILAGOR

Bilaga 1	Biblioteks- och arkivpersonal. Kartläggning av arbetsområdet samt tendensberäkningar	176
Bilaga 2	Förslag till Kungl Maj:ts stadga för bibliotekshögskolan	226
Bilaga 3	Förslag till Kungl Maj:ts kungörelse om utbildning av arkivpersonal	231
Bilaga 4	Förslag till Kungl Maj:ts kungörelser om ändringar i instruktionerna för riksarkivet, landsarkiven och krigsarkivet	233
Bilaga 5	Selektiv litteraturförteckning	235
Bilaga 6	Förkortningar	237

1. Introduction
2. Literature Review
3. Methodology
4. Results
5. Discussion
6. Conclusion

7. Appendix
8. References
9. Acknowledgements
10. Author Biographies

11. Abstract
12. Keywords
13. Summary
14. Introduction

15. Literature Review
16. Methodology
17. Results
18. Discussion

19. Conclusion
20. Appendix
21. References
22. Acknowledgements

23. Author Biographies
24. Abstract
25. Keywords
26. Summary

27. Introduction
28. Literature Review
29. Methodology
30. Results
31. Discussion
32. Conclusion

1.1 Direktiven och arbetets bedrivande

1.1.1 Direktiven för utredningen

I anförande till statsrådsprotokollet den 30 december 1965 meddelade chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, följande direktiv för utredningsarbetet:

Utbildningskraven för *bibliotekarier* och annan kvalificerad personal vid de offentliga biblioteken — folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek — varierar f. n. avsevärt beroende på verksamhetens inriktning.

Folkbiblioteken anställer som biblioteksassistent eller bibliotekarie person som genomgått den av skolöverstyrelsen anordnade bibliotekarieutbildningen i Stockholm (statens biblioteksskola). För inträde vid biblioteksskolan krävs akademisk examen, i regel filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen med valfria ämneskombinationer, samt sex månaders elevtjänstgöring — i förening med viss korrespondensundervisning — vid elevutbildningsbibliotek, dvs. vid något av de 24 central- och landsbiblioteken eller något av stadsbiblioteken i Hälsingborg, Lund och Norrköping. Utbildningen vid biblioteksskolan omfattar sju månader.

Stockholms stadsbibliotek anordnar särskild utbildning för sin personal. Möjlighet finns att avlägga dels biblioteksassistentexamen, dels bibliotekarieexamen. Dessa examina medför inte kompetens till tjänster vid andra folkbibliotek. För tillträde till utbildningen fordras studentexamen.

För de vetenskapliga biblioteken saknas en enhetlig, systematiskt uppbyggd utbildning av kvalificerad personal. Amanuenser och bibliotekarier vid de vetenskapliga allmänbiblioteken och vid flertalet av de större vetenskapliga specialbiblioteken har vanligen licentiatexamen. För anställning fordras också tre månaders provtjänstgöring.

Vid de vetenskapliga specialbiblioteken liksom vid företagsbiblioteken förekommer särskild utbildningsverksamhet i endast obetydlig utsträckning. Förutom speciella färdigheter inom olika fack fordras vanligen vid dessa bibliotek särskilda färdigheter i fråga om dokumentationsteknik m. m.

Frågan om utbildningen av bibliotekarier har under senare år diskuterats i skilda sammanhang. Åtskillig kritik har riktats mot de existerande utbildningsformerna. Bristen på adekvata utbildningsvägar inom flera sektorer av biblioteksväsendet har även påtalats.

Från såväl statliga organ som fackliga instanser har framlagts förslag om reformerad bibliotekarieutbildning. Folkbibliotekssakkunniga framlade år 1949 betänkandet »Folk- och skolbibliotek» (SOU 1949: 28). Betänkandet har remissbehandlats, men ej föranlett något beslut från statsmakternas sida.

En av Svenska folkbibliotekarieförbundet tillsatt utbildningskommitté förordade i ett betänkande år 1952, att ett biblioteksinstitut för utbildning av folkbibliotekarier skulle inrättas i Stockholm.

Vid sitt årsmöte år 1955 tillsatte Sve-

riges allmänna biblioteks förening en kommitté med uppgift att företa en förutslutningslös utredning av utbildningen av bibliotekarier för såväl folkbibliotek som vetenskapliga bibliotek. Kommittén framlade följande år ett förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier. Förslaget jämte vissa organisationers remissyttranden överlämnades av biblioteks föreningen till Kungl Maj:t år 1957, varvid hemställdes dels att en försöksverksamhet med bibliotekariet utbildning av det slag utredningen skisserat skulle anordnas, dels att utbildningsfrågorna skulle vidare utredas genom Kungl Maj:ts försorg. Vid remissbehandlingen av förslaget krävdes genomgående en fortsatt utredning av bibliotekariet utbildningens utformning. Biblioteks föreningens förslag har inte föranlett något beslut av Kungl Maj:t.

En grupp med arbetsuppgifter som är närbesläktade med bibliotekariernas utgör *arkivarierna*.

För behörighet till tjänst som arkivarie vid de statliga vetenskapliga arkiven fordras akademisk grundexamen, vari ämnet historia ingår med minst två betyg, samt filosofie licentiatexamen i ämne tillhörande arkivväsendets arbetsområde. Arkivariet sysselsätts även inom andra till det statliga arkivväsendet anslutna verksamhetsgrenar, inom den kommunala arkivorganisationen och inom näringslivet. Någon särskild fackutbildning för arkivariet förekommer inte utöver den som sker på arbetsplatsen. Vid riksarkivet och vid de större landsarkiven har anordnats enstaka interna kurser, för vilka dock inga särskilda statliga anslag utgått. En kurs för nyanställda arkivtjänstemän vid landets olika arkivmyndigheter och vissa verk, såsom statistiska centralbyrån, anordnades våren 1964 på initiativ av riksarkivet. Riksarkivet har under år 1964 vidare anordnat dels en kurs för centrala verks arkivvårdare, dels en arkivkurs inom Uppsala landsarkivdistrikt. I nämnda kursverksamhet har riksarkivet i viss utsträckning samarbetat med Näringslivets arkivråd, vilket sedan år 1954 anordnat ett flertal arkivkurser för industri- och affärsarkivariet och — i samarbete med lantmäteri-

styrelsen — kurs i fastighetsarkivering. I Näringslivets arkivråds kurser brukar representanter för statliga och kommunala verk och affärsföretag regelbundet delta.

I skilda sammanhang har diskuterats hur den växande användningen av automatisk databehandling inom offentlig förvaltning, exempelvis vid folkbokföring och skatteuppbörd, kommer att påverka de statliga arkivens struktur. Med detta spörsmål sammanhänger givetvis frågan om den framtida arkivariet utbildningen.

I takt med forskningens utveckling sker en stark tillväxt av publicerat vetenskapligt material. Svårigheterna att överblicka materialet har framtingat en speciell dokumentationsverksamhet, som ombesörjs av *dokumentalister* och *litteraturingenjörer*. Dessas huvuduppgift är att sovra och sprida vetenskapligt informationsmaterial från olika delar av världen. I fråga om dokumentationsteknik är dokumentalisterna i Sverige självlärda eller också har de deltagit i kortare kurser anordnade av Tekniska litteratursällskapet eller Nordiska teknisk-naturvetenskapliga samarbetsorganisationen m. fl. organisationer. För anställning som företagsbibliotekarie, dokumentalist eller litteraturingenjör krävs i allmänhet naturvetenskaplig, teknisk eller ekonomisk grundutbildning samt goda språkkunskaper. Från åtskilliga håll har hävdats att snabba initiativ är nödvändiga för att täcka ett ständigt växande behov av dokumentalister och bibliotekarier med utbildning rörande teknisk behandling och reell värdering av informationsmaterial.

Med skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnade Ingenjörsvetenskapsakademien år 1962 en utredning med titeln »Förslag beträffande dokumentalistutbildning». I förslaget framhölls, att det rådde brist på dokumentalister och att det — enligt akademiens utredare — år 1970 skulle komma att finnas ett nyrekryterings- och ersättningsbehov av ca 280 dokumentalister. Med anledning härav hemställdes, att ett statligt institut för dokumentalistutbildning samt forskning rörande dokumentation skulle inrättas, att dokumentation skulle in-

föras som ett fristående ämne vid Stockholms universitet och att en professur i ämnet skulle inrättas vid universitetet. Vid remissbehandlingen av förslaget anmäldes ett starkt intresse för tanken på en utbildning inom området. Delade meningar rådde emellertid rörande utbildningsorganisationen.

Det kan vidare i detta sammanhang nämnas, att forskningsberedningen diskuterat behovet av en intensifierad vetenskaplig informationsverksamhet med en utbyggd dokumentation i moderna former. I oktober 1963 framlades inom forskningsberedningen en promemoria angående dessa frågor, varvid bl. a. statligt stöd åt dokumentalistutbildning på olika nivåer förordades. Promemorian har sedermera överlämnats till chefen för ecklesiastikdepartementet, som låtit inhämta synpunkter på densamma. Flertalet instanser har därvid understrukit angelägenheten av att en dokumentalistutbildning snarast kommer till stånd.

I skrivelse i oktober 1964 har universitetskanslersämbetet framhållit angelägenheten av att utbildning av dokumentalister snarast möjligt kommer till stånd och framlagt förslag om anordnande av försöksverksamhet med dokumentalistutbildning vid universitetet i Uppsala budgetåret 1965/66. I prop. 1965:1 (bil. 10 s. 569) föreslog jag att en sådan försöksverksamhet skulle komma till stånd. Förslaget bifölls av riksdagen (SU 90, rskr 223), varefter Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juli 1965 anvisade medel för ändamålet.

En grupp vars arbetsuppgifter åtminstone i vissa avseenden är besläktade med dokumentalisternas, är *patentingenjörerna*. Sådana finns anställda vid patent- och registreringsverket och inom det enskilda näringslivet. För verksamheten som patentingenjör krävs avlagd ingenjörsexamen, lägst examen från tekniskt gymnasium. Kunskaper på dokumentationsområdet får förvärvas på arbetsplatsen.

Såväl inom branschforskningsinstituterna som inom vissa industrigrenar, exempelvis läkemedelsindustrin och byggnadsbran-

schen, kräver utvecklingsarbetet en omfattande litteraturtjänst. För denna branschinformation svarar i regel ingenjörer, som anställts speciellt för detta ändamål.

Expansionen av verksamheten på patentområdet och inom branschinformationen torde medföra nya utbildningsbehov.

Som framgått av det föregående är yrkesutbildningen för samtliga här berörda yrkesgrupper synnerligen splittrad. Starka skäl talar för att en utredning nu genomförs rörande bibliotekarieutbildningen i syfte att åstadkomma en fast grund för en reform på området. Jag förordar, att en sådan utredning verkställs genom särskilda sakkunniga. Det förefaller mig lämpligt att utredningen vidgas till att omfatta även andra utbildningsområden än bibliotekariernas.

Som grund för hur en utbildning bör uppläggas fordras bl. a. en bedömning av det framtida behovet av utbildade. De sakkunniga bör därför framlägga en ny prognos rörande det framtida personalbehovet på områden som utredningen har att behandla. Jag vill här erinra om att arbetsmarknadsstyrelsen år 1961 redovisade en prognos beträffande behovet av biblioteksutbildad personal. Mycket tyder på, att förutsättningarna för en sådan prognos sedan dess väsentligt förändrats. Bibliotekspersonal har hittills behövts vid folkbibliotek, vetenskapliga bibliotek och specialbibliotek vid bl. a. industrier. Behovet på dessa håll kommer förmodligen att öka. Nya behov kommer i framtiden att uppstå bl. a. genom den pågående utvecklingen inom skolväsendet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i den av riksdagen godkända prop. 1964:171 angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. (SäU 1, rskr 407) bl. a. uttalade att arbetsuppgifterna vid skolbiblioteken i stor utsträckning kan fullgöras av annan personal än lärare. Vid såväl gymnasier som fackskolor kommer säkerligen i framtiden att finnas bibliotekspersonal. En motsvarande utveckling kan bli aktuell för andra delar av skolväsendet.

Såväl karaktären som omfattningen av de olika personalkategorierna på de här av-

sedda områdena måste prövas mot bakgrunden av de arbetsuppgifter som kommer att åvila de utbildade efter deras inträde i yrkeslivet. För att bedöma bibliotekspersonalens arbetsuppgifter måste man också analysera bibliotekens olika servicefunktioner. Folkbiblioteken vänder sig främst till allmänheten i stort. I deras verksamhet ingår ett alltmera markant inslag av aktiv allmän kulturförmedling. De vetenskapliga biblioteken har att samla och förmedla litteratur och tryck inom olika specialområden. Deras service är främst inriktad på forskare samt universitets- och högskolestuderande. De områden som täcks av både folkbiblioteken och forskningsbiblioteken är dock betydande. Folkbiblioteken har stor betydelse för olika slag av studieverksamhet, och de vetenskapliga biblioteken anlitas i betydande utsträckning av den stora allmänheten. För såväl folkbiblioteken som de vetenskapliga biblioteken gäller, att verksamheten inte längre avser uteslutande böcker. Denna utveckling bör uppmärksammas, när bibliotekens utbildningsfrågor diskuteras. Viss verksamhet inom biblioteken har karaktär av intern service, inriktad på att möjliggöra och underlätta bibliotekens arbete. En del av denna service har centraliserats till det i Lund verksamma Bibliotekstjänst AB, som bl. a. distribuerar ett tidnings- och ett tidskriftsindex, ombesörjer kollektiv bindning av böcker, central katalogisering och orientering rörande litteratur samt tillverkar och försäljer biblioteksmaterial. En annan del av denna service är centraliserad till det år 1953 inrättade och till kungl. biblioteket knutna bibliografiska institutet. Förutom redigeringen av bibliografiska hjälpmedel utförs här bl. a. katalogisering för universitetsbiblioteken och vissa andra forskningsbibliotek samt stifts- och landsbiblioteken. Härifrån bedrivs vidare informativ och konsultativ verksamhet.

I detta sammanhang bör även erinras om att omläggningen av det statliga stödet till folkbiblioteksverksamheten (prop. 1965: 50, SU 124, rskr 313) syftar till att speciellt främja en rationalisering och allsidig ut-

veckling av folkbiblioteken. Därvid aktualiseras även frågor om samverkan mellan de kommunala folkbiblioteken och bl. a. skolbibliotek av skilda slag samt sjukhusbibliotek.

I och med den utvidgning av de statliga arkivmyndigheternas uppgifter, som de senaste decenniernas utveckling medfört och som inneburit bl. a. ökad inspektionsverksamhet, biträde åt statliga myndigheter vid arkivordnings- och gallringsarbete, rådgivning åt kommuner och enskilda företag i arkivfrågor m. m., har — i förening med den moderna arkivbildningens förändringar — de yngre arkivtjänstemännens grundläggande teoretiska och praktiska utbildning kommit att framstå såsom alltmera otidsenlig.

Under påverkan av den allmänna utvecklingen förändras sålunda bibliotekens och arkivens arbetsuppgifter. Också problemen kring dokumentationen har härvid blivit aktuella. Arbetsfördelningen mellan bibliotekarier och dokumentalister är delvis oklar. Som jag anfört i det föregående bör utbildningsfrågan för vissa med bibliotekarieyrket besläktade yrkesgrupper, såsom dokumentalister och arkivarier, tas upp till behandling i förevarande sammanhang.

De sakkunniga bör kartlägga bibliotekariernas och övriga ifrågakommande yrkesutövares såväl nuvarande som för framtiden önskvärda arbetsuppgifter och funktioner. Med utgångspunkt i denna analys bör de sakkunniga fixera utbildningsmålen samt därefter ta ställning till i vilken utsträckning utbildningen av personal för folkbibliotek, forskningsbibliotek, skolbibliotek, dokumentationstjänst och arkiv lämpligen kan samordnas. Utredningen bör söka dra nytta av pågående resp. planerad utbildningsverksamhet på dokumentationens område.

Kartläggningen av arbetsuppgifter och funktioner utgör utgångspunkten för en undersökning av det framtida utbildningsinnehållet i fråga om dels den teoretiska utbildningen, dels den praktiska yrkesutbildningen. I de sakkunnigas förslag bör ingå utkast till läroplaner för berörda utbild-

ningsvägar. De sakkunniga bör också pröva om speciella krav bör ställas i fråga om ämneskombinationer i den universitets- eller högskoleutbildning, som kan ifrågakomma för blivande bibliotekarier m. fl. Vidare bör de sakkunniga pröva vilka krav som bör ställas i fråga om teoretiska ämneskunskaper för sådan personal för vilken akademisk grundutbildning inte kan anses erforderlig. Det bör också prövas om den teoretiska grundutbildningen kan ske parallellt med den här avsedda fackinriktade utbildningen. I fråga om hela utbildningen gäller att såväl innehåll som längd måste avpassas med hänsyn till den avsedda yrkesverksamheten. Jag vill i detta sammanhang understryka att det förutom personal med mer omfattande teoretisk utbildning också kommer att finnas behov av annan specialutbildad personal inom de berörda yrkesområdena. De sakkunniga bör lämna förslag rörande utbildningsgången även för denna kategori och pröva lämpligheten av att samordna ifrågavarande utbildningsvägar. Det framtida utbildningssystemet bör byggas upp så att goda möjligheter finns för personal som valt en mindre omfattande utbildning att genom påbyggnad av denna meritera sig för högre tjänster.

De sakkunniga bör belysa de krav på formell kompetens som bör ställas på de aktuella kategorierna av personal.

De sakkunniga bör ta upp frågan om utbildningsverksamhetens lokalisering och organisation. Därvid bör bl. a. prövas om man lämpligen kan knyta utbildningen till ett enda för ändamålet upprättat institut. Utbildningen kan måhända därmed ges mer samordnade resurser i fråga om bl. a. personal, bibliotek och maskinella hjälpmedel än med andra organisationsformer. Frågan om och i så fall på vilket sätt en i institutsform driven utbildning skall vara anknuten till ett eller flera större bibliotek bör övervägas av de sakkunniga mot bakgrund av deras bedömning av behovet att samordna teoretisk undervisning och praktiktjänstgöring.

De sakkunniga bör studera vissa länders utbildning på här ifrågavarande områden

och därvid särskilt pröva möjligheterna till framtida nordisk samverkan.

Utredningen bör överväga i vad mån olika former av vidareutbildning för vissa yrkesutövare bör inrymmas i den föreslagna utbildningsverksamheten. Exempel på sådana yrkesgrupper är patentingenjörer, ingenjörer inom branschinformation, redan yrkesverksamma bibliotekarier m. fl.

Den i olika sammanhang aktualiserade frågan om vetenskaplig verksamhet inom de områden som här behandlats bör inte tas upp av de sakkunniga.

Inte heller frågorna om en dokumentationscentral och om bibliotekens dokumentationstjänst bör prövas i detta sammanhang.

Redovisade förslag bör åtföljas av beräkningar av kostnader i olika hänseenden.

Av direktiven framgår att BU skall lämna förslag till utbildning av samtliga personalkategorier vid bibliotek och arkiv samt inom dokumentationen. De sakkunniga har i sitt arbete tolkat uppdraget så att man endast tagit upp specialutbildningar för verksamhet inom de berörda områdena.

1.1.2 *Utredningsarbetets bedrivande*

Genom särskilda beslut har departementschefen på kommitténs begäran tillkallat följande experter för att biträda de sakkunniga inom speciella områden:

fr o m den 7 november 1966 numera arkivrådet vid riksarkivet Nils Nilsson,

fr o m den 23 januari 1967 medicine licentiaten Kjell Samuelson vid institutionen för informationsbehandling vid tekniska högskolan i Stockholm,

fr o m den 16 oktober 1967 överbibliotekarien vid universitetet i Uppsala Gert Hornwall,

fr o m den 1 november 1967 förste aktuarien vid statistiska centralbyråns (SCB) prognosinstitut Gunnar Ingman,

fr o m den 9 december 1968 förste skolbibliotekarien i Järfälla skoldistrikt Anton Taranger,

fr o m den 1 februari 1969 byrådirektö-

ren vid universitetet i Uppsala Thaly Nilsson.

Experten Taranger har medverkat vid utarbetandet av avsnitten om skolbibliotekarietutbildning men inte deltagit i den slutgiltiga utformningen.

BU har uppdragit åt SCB att utföra en arbetsmarknadsprognos beträffande de berörda personalkategorierna. Prognosen färdigställdes den 7 oktober 1968 (Bil 1).

Efter vederbörliga bemyndiganden har ett antal studieresor företagits. Den 29 november 1966 besöktes länsbiblioteket och stadsarkivet i Eskilstuna samt den 28 mars 1968 skolbiblioteks- och AV-centralerna i samma stad, under en resa den 8–12 maj 1967 Danmarks Biblioteksskole och Danmarks Tekniske Bibliotek i Köpenhamn, stadsbiblioteket, stadsarkivet och AB Ferrosans bibliotek i Malmö samt landsarkivet, universitetsbiblioteket och Bibliotekstjänst AB i Lund.

Den 1 september 1967 besökte kommittén stadsbiblioteket och universitetsbiblioteket i Göteborg och den 27 oktober 1967 stads- och länsbiblioteket i Gävle.

Den 20–24 november 1967 företog ledamoten Backelin och utredningssekreteraren en resa till Holland och besökte därvid Openbare Bibliotheek i Amsterdam, Koninklijke Bibliotheek i Haag, institutionen för bibliotekskunskap vid Amsterdams universitet, Royal Shells informations- och dokumentationsenhet i Haag, Nederlands Instituut voor Documentatie en Registratur (NIDER) i Haag, tekniska högskolans bibliotek i Delft, Bibliotheek- en Documentatieschool i Amsterdam, riksbyrån för konsthistorisk dokumentation i Haag, universitetsbiblioteket i Utrecht, stadsbiblioteket i Haag samt Centrale Vereniging voor Openbare Bibliotheeken i Haag.

Ledamöterna Baude, Hellström och Hjelmqvist samt utredningssekreteraren studerade den 4–8 december 1967 utbildningsförhållanden i England genom besök vid Department of Management Studies vid City University i London, School of Librarianship and Archives vid University College i London, School of Librarianship vid

North-Western Polytechnic i London, Library Association i London samt Postgraduate School of Librarianship and Information Science vid University of Sheffield.

Experten Samuelson gjorde den 2 oktober–12 november 1968 en resa till USA. Genom intervjuer och/eller besök införskaffades därvid upplysningar om utbildning och forskning inom »information science» vid följande lärosäten: Columbia University i New York City, University of California Los Angeles; University of Southern California i Los Angeles; University of California at Berkeley; Stanford University, California; Ohio State University i Columbus; Case Western Reserve University i Cleveland, Ohio; Georgia Institute of Technology i Atlanta; Florida State University i Tallahassee; Florida Atlantic University i Boca Raton; Massachusetts Institute of Technology i Cambridge; Syracuse University, New York; State University of New York at Buffalo. Dessutom deltog Samuelson i årskonferensen för American Society for Information Science i Columbus, Ohio.

Den 24 mars samt den 11 och 29 april 1969 besökte ledamoten Broomé och experten Nils Nilsson Helsingfors, Köpenhamn och Oslo för överläggningar med företrädare för arkivväsendet angående möjligheterna till framtida nordisk samverkan inom arkivutbildningsområdet.

Kommittén har dessutom besökt bl a biblioteksskolan vid skolöverstyrelsen (SÖ), kungl biblioteket, riksarkivet och Stockholms stadsbibliotek.

Överläggningar har vidare ägt rum bl a med företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), elevkåren vid SÖ:s biblioteksskola, forskningsbiblioteksrådet, försvarstabens kompetensutredningen (KU), kungl biblioteket, litteraturutredningen, läromedelsutredningen (LU), patent- och registreringsverket, Personaladministrativa Rådet (PA-rådet), riksarkivet, SCB, statskontoret, Stockholms stadsbibliotek, Svenska kommunförbundet, SÖ:s läromedelsgrupp, Tekniska Litteratursällskapet (TLS) och 1968 års utbildningsutredning (U 68).

Den 8–9 januari 1969 anordnade BU en

konferens om nordisk samverkan inom biblioteksutbildningsområdet med deltagare från Danmark, Finland och Norge.

BU har hållit 34 sammanträden, varav ett antal pågått under flera dagar. Härtill kommer sammanträden i mindre arbetsgrupper.

För övervägande i samband med det angivna utredningsuppdraget har från ecklesiastikdepartementet den 12 juli 1967 till BU överlämnats ett inom Stockholms skoldirektions och Stockholms stads biblioteks-nämnds studiebiblioteksutredning utarbetat förslag angående utbildning av läromedelskonsulenter vid gymnasieskolor.

Kommittén har efter anmodan avgivit utlåtande över följande utredningar, promemorior och skrivelser:

1. den 28 september 1966 över yrkesutbildningsberedningens betänkande Yrkesutbildningen (SOU 1966: 3),

2. den 14 november 1967 över 1963 års forskarutrednings betänkande Forskarutbildning och forskarkarriär (SOU 1966: 67) jämte bilagor (1966: 68),

3. den 14 juni 1968 över statsrådsberedningens promemoria angående förenklad utformning av utredningsbetänkanden, remissyttranden och propositioner,

4. den 3 september 1968 över skrivelse från Sveriges allmänna biblioteks-förening angående behovet av ökad bibliotekarieutbildning,

5. den 7 juli 1969 över framställning från Folkrorelsernas Arkivförbund angående medel till en utbildningskurs för folkrörelsearkivarier samt

6. den 7 juli 1969 över framställning från forskningsbiblioteksrådet angående ändrad tjänstebestämmelse beträffande tjänst som förste biblioteksassistent i lönegrad A 20.

De sakkunniga har dessutom yttrat sig över följande utredningar och promemorior:

1. den 25 april 1967 till universitetskanslersämbetet över den inom ämbetet utarbetade promemorian Museiteknik,

2. den 28 maj 1968 till universitetskanslersämbetet över betänkandet Utbildnings-

linjer vid filosofisk fakultet I (Universitetskanslersämbetets skriftserie 1969: 5) samt

3. den 28 maj 1968 till universitetskanslersämbetet över kompetensutredningens förslag Behörighetskrav och meritvärderingsregler vid intagning till den ämnesteoritiska utbildningen för blivande lärare i läroämnen.

Till kommittén har vidare inkommit ett antal skrivelser från olika organisationer och sammanslutningar samt enskilda personer.

1.2 Tidigare och nuvarande utbildningsvägar i Sverige

1.2.1. *Personal vid folkbibliotek och skolbibliotek*

1.2.1.1 Folkbibliotekens framväxt och organisation

De första bibliotek som var avsedda för en större allmänhet tillkom omkring år 1800, på initiativ av folkbildningsintresserade personer ur de mer välsituerade samhällsskikten. Det var sporadiska försök. Först på 1830-talet började man mera målmedvetet arbeta för att inom dåtidens kommunala enheter, socknarna, få till stånd sockenbibliotek. Sockenbiblioteks-rörelsen, vilken hade engelska förebilder, hade sina ivrigaste förespråkare bland prästerskapet, som i biblioteken såg ett komplement till kyrkans folkupplysning. Den fick vind i seglen genom föreskriften i 1842 års folkskolestadga att prästerna var skyldiga att uppmuntra till inrättande av sockenbibliotek för »underhållandet af de i skolan förvärfvade kunskaper och synnerligen för befrämjandet af en sann christelig bildning» (§ 10 mom 2). Efter ett ingripande av justitiekanslern i slutet av 1850-talet inrättades sockenbibliotek i rask takt under medverkan av domkapitel och prästerskap. Vid 1860-talets början hade mer än hälften av landets socknar egna bibliotek. Det offentliga stödet förstärktes vid samma tid genom tillkomsten av folkskoleinspektionen och stadgandet att folkskoleinspektörerna skulle granska också sockenbiblioteken. Inte desto mindre stagnerade utvecklingen mot

1860-talets slut, och den följande delen av seklet uppvisar en fortskridande tillbakagång.

Sockenbiblioteken var en angelägenhet för landsbygden, och deras syften var filantropiskt färgade, d v s riktade uppifrån och nedåt i den sociala hierarkin. Vid den tid då sockenbibliotekens nedgång satte in började emellertid de som skulle utnyttja biblioteken att själva försöka sörja för sitt behov av litteratur. Samtidigt försköts tyngdpunkten från landsbygden till staden eller tätorten. Inom den s k liberala arbetarrörelsen, vars aktiva period inleddes på 1860-talet, bildade man ofta egna bibliotek och inrättade läsrum. På 1880- och 1890-talen gick initiativet över till arbetarsammanslutningar med socialdemokratisk orientering. Viktigast av de bibliotek som dessa föreningar byggde upp till medlemmarnas förkovran blev Stockholms arbetarebibliotek, bildat 1891 och verksamt tills det på 1920-talet uppgick i Stockholms stadsbibliotek. Men tyngdpunkten ändrades till städernas fördel inte enbart på grund av arbetarebibliotekens tillkomst. Enskilda började, liksom sammanslutningar av folkbildningsintresserade, att ta initiativ till bibliotek, dit allmänheten skulle ha tillträde. Sålunda grundades i Göteborg det s k Dicksonska folkbiblioteket så tidigt som 1861, och i huvudstaden bildades 1900 Föreningen för folkbibliotek och läsestugor. Liknande steg togs i en rad andra städer.

Vid sekelskiftet var alltså bildens huvuddrag en avtagande sockenbiblioteksverksamhet, en strävan inom arbetarrörelsen att förvärva egna bibliotek samt en nyväckt vilja bland städernas befolkning att delta i bibliotekens bildningsarbete. Parallellt med sockenbibliotekens tillbakagång hade kyrkan och skolan relativt sett förlorat i inflytande över folkbiblioteksväsendet över huvud.

Under 1900-talets första decennium tillkom inslag av utomordentlig betydelse. Först skall nämnas den biblioteksverksamhet som växte fram till följd av godtemplarordens (IOGT) studiecirkelar. Småningom kom IOGT-biblioteken att utgöra ett riks-

omfattande nät. Godtemplarnas exempel manade till efterföljd inom andra organisationer, och på så sätt fick IOGT-biblioteken även en indirekt verkan. En annan nyhet var statsmakternas förändrade inställning i bidragsfrågan. Under 1800-talet hade resultatlösa framstötningar gjorts. Åren kring sekelskiftet fördes ärendet fram upprepade gånger, bl a av Fridtjuv Berg och E Hammarlund, och följden blev ett riksdagsbeslut 1905, vilket möjliggjorde ett statligt anslag om högst 75 kr per år till biblioteksverksamhet i förenings, skoldistrikts eller borgerlig kommuns regi. Beslutet ledde de närmaste åren till ett påtagligt uppsving. Det har nämnts att sockenbiblioteken delvis varit anglosaxiskt inspirerade. Som en tredje viktig faktor kom, huvudsakligen genom förmedling av filosofie doktor Valfrid Palmgren, ett nytt inflytande västerifrån. Efter en studieresa i USA 1907 redogjorde hon i artiklar och skrifter för sina erfarenheter. Ett viktigt tema var hennes starka framhävande av att de amerikanska public libraries var i verklig mening allmänna bibliotek, inte som i Sverige mer eller mindre avpassade för ett visst socialt skikt. Många röster höjdes vid denna tid för en total översyn av den splittrade verksamhet som i så stor utsträckning brutit sig fram för att fylla ett omedelbart behov. Man ville få till stånd en rationell rollfördelning mellan biblioteken såväl på riks- och regionalplanen som på den lokala nivån. Valfrid Palmgren fick Kungl Maj:ts uppdrag att utreda frågan. Hennes betänkande — Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige — fick till följd en proposition, som bifölls vid 1912 års riksdag (författningstexten i SFS 1912: 229). Där föreslogs att statsanslag skulle utgå till två olika typer av bibliotek, nämligen till de »egentliga folkbiblioteken» och till studiecirkelbiblioteken. Vad den förstnämnda typen beträffar, kunde endast ett bibliotek eller bibliotekssystem i varje kyrklig eller borgerlig kommun erhålla statligt stöd. Studiecirkelbiblioteken måste bl a vara anslutna till ett hela landet omfattande riks-

förbund för att vara bidragsberättigade. Verksamheten skulle ledas av en rådgivande och anslagsfördelande enhet inom ecklesiastikdepartementet. Huvudsyftet med förslaget var alltså att stimulera och samordna. Denna organisation, som bibehölls fram till 1930, kom att innebära väsentliga förbättringar. Den var en av huvudorsakerna till den kraftiga utbyggnad inom de bidragsberättigade bibliotekstyperna som utmärkte de närmaste årtiondena. Det var under denna tid som de flesta av våra städer fick stadsbibliotek i modern mening, och det var då som också landsbygdens bibliotekssituation ordentligt förbättrades. Beträffande dessa »egentliga folkbibliotek» kan noteras att 1927 ungefär hälften av landets kommuner hade statsunderstött bibliotek mot mindre än en fjärdedel vid reformens genomförande. Även studiecirkelbibliotekens ställning stärktes genom statens förändrade attityd. IOGT:s verksamhet blev alltmer omfattande, och nya riksförbund fick livsmöjligheter tack vare det statliga stödet, däribland Arbetarnas bildningsförbund (ABF) vilket bildades 1912. Som villkor för stödet gällde att studiecirkelbiblioteken hölls öppna även för allmänheten.

Nästa stora reform kom 1930, då en ny bidragskungörelse utfärdades (SFS 1930: 15), vilken gav kommunen möjlighet att erhålla statsbidrag för biblioteksverksamheten till ett belopp av högst 10 000 kr per år. Varje bibliotek som uppfyllde vissa allmänna krav, bl a beträffande gratis utlåning och lämpligt bokbestånd, kunde få ett grundunderstöd i proportion till det lokala minimibelopp som ställdes till förfogande. I många fall utgick även tilläggsunderstöd till dessa »kommunala och med dem likställda folkbibliotek». Också i fortsättningen skulle anslag kunna tilldelas studiecirkelbibliotek. 1930 års nyordning hade sin utländska förebild framför allt i den danska folkbiblioteksorganisationen av 1920. Bidragskungörelsen ändrades 1955 (SFS 1955: 540) och 1964 (SFS 1964: 437), dock utan att maximibeloppet höjdes.

1965 års riksdag fattade beslut om ett nytt system för kommunal skatteutjämning,

varigenom bl a det särskilda statsbidraget till den kommunala folkbiblioteksverksamheten avlöstes fr o m den 1 januari 1966. I den vid samma riksdag framlagda propositionen nr 50, om det framtida statliga engagemanget i folkbiblioteksväsendet, föreslogs i stället vissa selektiva åtgärder för en gynnsam utveckling.

Trots att statsbidragen och de därtill knutna villkoren efter hand kom att minska i betydelse, bl a genom penningvärdeförändringen, har de vidgade statliga insatser som inleddes 1930 haft avsevärd effekt. I första hand gällde detta mindre kommuner, där staten i realiteten täckte halva kostnaden för biblioteksverksamheten. Det bör dock understrykas att det kommunala stödet, totalt sett, varit av mångdubbel storlek. Tabell 1, angående »kommunala och med dem likställda bibliotek» 1930–1967, illustrerar utvecklingen. (Uppgifterna för 1930–1947 återfinns i Folk- och skolbibliotek, SOU 1949: 28, för 1948 i Blå boken 1950 och för 1949–1967 i Statistisk årsbok.)

Här skall endast antydast ytterligare något om de senaste decenniernas förändringar. Reformen 1930 innebar också att i varje län skulle skapas ett *centralbibliotek*, numera kallat *länsbibliotek*, med uppgift att supplerera och inspektera verksamheten vid de lokala folkbiblioteken inom respektive områden. Sedan 1953 är länsbiblioteksorganisationen fullt utbyggd. I Linköping, Skara, Västerås och Växjö fungerar *stifts- och länsbiblioteken* bl a som länsbibliotek. Statligt stöd till länsbiblioteksverksamheten har utgått sedan 1930, med viss omläggning i samband med den 1965 beslutade avlösningen av statsbidraget till kommunal biblioteksverksamhet. *Lånecentralerna* i Malmö, Umeå och Stockholm har till uppgift att förmedla lån av sådan speciell litteratur som andra folkbibliotek inte kan förväntas anskaffa. En annan viktig administrativ förändring var 1952 års kommunreform, vilken för bibliotekens del innebar att ett betydande antal småbibliotek inlemmades i de nyskapade större kommunernas bibliotekssystem. En ny process av detta

Tabell 1. Folkbibliotekens expansion 1930–1967.

År	Antal bibliotek	Bokbestånd	Utlåning	Statsbidrag	Sammanlagda utgifter
1930	1 250	2 166 248	4 830 133	502 669	2 427 708
1935	1 297	2 912 593	8 203 461	378 356	2 446 150
1940	1 395	3 768 372	9 394 791	875 405	4 168 087
1945	1 520	5 086 217	10 579 233	1 241 936	5 895 275
1950	1 584	6 051 920	13 657 486	2 327 027	11 866 861
1955	919	8 492 196	21 033 436	4 807 901	28 201 508
1960	956	11 879 991	26 034 829	6 317 264	49 156 697
1965	939	15 426 756	30 701 506	7 907 015	90 011 028
1966	950	17 521 677	35 402 329	3 380 304	110 156 825
1967	864	18 715 507	38 644 214	6 298 463	131 552 770

slag har nu åter inletts genom 1962 års kommunreform. Folkbibliotekens interna organisation har de senare åren genomgått en rationalisering, vilken kommer att beröras i det följande. Även verksamheten vid dagens folkbibliotek blir nedan föremål för mer ingående beskrivning (s 89).

1.2.1.2. Folkbibliotekens personal och utbildning fram till biblioteksskolans tillkomst

Mot den skisserade bakgrunden ter det sig naturligt, att frågan om en särskild utbildning för dem som hade hand om folkbiblioteken inte aktualiserades under 1800-talet. Arbetet var av ganska ringa omfattning och uppfattades snarast som ideellt.

Sockenbibliotekens anknytning till kyrka och skola förstärktes av att präster, klockare och folkskollärare i regel ombesörjde verksamheten. De hade fått utbildning för sina ordinarie arbetsuppgifter och något behov av ytterligare studier för att sköta bibliotekariesysslan gjorde sig inte gällande. Också arbetarbiblioteken fick länge sätta sin lit till frivilliga krafter, vilka utförde arbetet för den goda sakens skull. Detsamma gällde de andra bibliotek som mot seklets slut började växa fram i städer och andra tätorter.

Vårt lands kanske förste heltidsanställda tjänsteman vid ett folkbibliotek var en representant för arbetarbiblioteken. Efter att i sex år ha skött Stockholms arbetarbibliotek som en bisyssla anställdes 1902 typografen Fredrik Nilsson som »helt avlönad bib-

liotekarie». Verksamhetsberättelsen för detta år säger om arbetsförhållandena bl a: »hans arbetstid har i genomsnitt varit 10 timmar pr dag, förutom ett par timmars söndagsarbete». Möjligen förekom vid samma tid heltidsanställd personal även i Göteborg. I Valfrid Palmgrens betänkande beskrevs personalsituationen omkring 1910 så, att arbetare vanligen förestod arbetarbibliotek och andra föreningsbibliotek, medan folkskollärarna var helt dominerande vid övriga folkbibliotek. Hon fortsatte:

Ett försök att uppdelat bibliotekarierna i de för 1906 statsunderstödda biblioteken alltefter som de i sin dagliga gärning syssla med andligt eller kroppsligt arbete ger till resultat, att en rätt skarp skillnad härvidlag förefinnes mellan å ena sidan de kommunala biblioteken af olika slag, å andra sidan föreningsbiblioteken, i det att bland de förra ej mindre än 92.5 % af bibliotekarierna kunna sägas höra till den förra kategorien och endast 7.5 till den senare, under det att i fråga om föreningsbiblioteken motsvarande tal äro 54.9 och 45.1.

Det förelåg alltså en föga överraskande skillnad mellan föreningsbiblioteken, bland vilka arbetarbiblioteken återfanns, och de »egentliga folkbiblioteken».

Vid sidan av ett och annat föredrag vid folkbildarkurser o d förekom åren närmast efter sekelskiftet endast i ringa omfattning organiserad utbildning av personal från folkbibliotek. Vid dåvarande stadsbiblioteket i Göteborg bedrev dock bibliotekarien, filosofie doktor L Wählin, biblioteksteknisk skolning och litteraturutbildning för arbete vid folkbibliotek. 1908 höll Valfrid Palm-

gren på uppdrag av läroverksöverstyrelsen en 14-dagarskurs i biblioteksteknik för lärare och lärarinnor vid de allmänna läroverken. Kursen upprepades två år senare. Än viktigare var det initiativ som hon själv tog under mellantiden genom att 1909 anordna en sexveckorskurs för personal som ville ägna sig åt de »egentliga folkbiblioteken». Detta var den första något längre kurs med såväl praktiska som teoretiska inslag vilken primärt tog sikte på folkbibliotekariernas behov av utbildning.

Utbildningsfrågan togs självfallet upp i den palmgrenska utredningen av 1911, där hon kraftigt underströk att en ordentlig bibliotekarietutbildning i statlig regi snarast borde komma till stånd. Hon föreslog ett par 14-dagarskurser per år för personal som redan hade arbete i folkbibliotek eller skolbibliotek samt en årlig kurs om sex veckor à två månader för blivande bibliotekarier. Ett villkor för deltagande i den senare kursen skulle vara att aspiranten avlagt minst folkskollärarexamen eller styrkt sig äga motsvarande kunskaper.

I den proposition (1912: 179) som framlades med anledning av det palmgrenska förslaget förordades inrättande av en statlig tillsynsmyndighet, de s k bibliotekskonsulenterna. Till dessas arbetsuppgifter hörde att anordna utbildning av bibliotekspersonal. Under 1910-talet hölls sålunda sex kurser under konsulenternas ledning, varav fyra i samband med akademiska sommarkurser — i Stockholm 1913, Lund 1915, Göteborg 1916 och Uppsala 1919. Dessa fyra kurser, av vilka de båda förra var och en omfattade sammanlagt tio och de senare 20 tim:s föreläsningar och övningar, utnyttjades i huvudsak av folkskollärare och -lärarinnor. De flesta hade tidigare erfarenhet av biblioteksarbete. En längre kurs, om c 60 tim fördelade på 30 lördagar, hölls i Stockholm under tiden september 1915 — maj 1916. Även denna gång hade flertalet av deltagarna redan arbete i folkbibliotek eller skolbibliotek. Den sjätte kursen, vilken förlagts till Brunnsviks folkhögskola sommaren 1919, var en veckokurs i biblioteksskötsel och

studiecirkelarbeta. Deltagarna, till största delen föreståndare för studiecirkelbibliotek, fick ägna 13 tim åt föreläsningar i biblioteksteknik och sex tim åt praktiska övningar. Föreläsningar i biblioteksteknik förekom även vid tvådagars biblioteksmöten 1915, 1918 och 1919 samt vid folkskollärarmötet 1919.

Denna utbildningsaktivitet var långt ifrån tillräcklig för att fylla behoven. Efter en framställning från SÖ, dit bibliotekskonsulenterna numera hörde, beslöt riksdagen 1920 att ett belopp av högst 12 000 kr årligen skulle få utgå till anordnande av kurser för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek. Redan samma år inleddes verksamheten genom att man höll fyra veckolånga kurser i olika delar av landet med ett 30-tal deltagare i varje. 1920–1924 förekom därefter fyra sådana regionalt förlagda kurser per år. Deltagarantalet var hela tiden tämligen konstant.

Undervisningen omfattade biblioteksteknik och hade i övrigt markerad inriktning på skönlitteratur, hembygdskunskap och folkbildningsväsen. Studiebesök vid bibliotek brukade också företas.

Parallellt med denna mer omfattande utbildning hölls i bibliotekskonsulenternas regi föreläsningar i biblioteksteknik vid sommarkurser, sammankomster för studieförbund och liknande tillfällen.

1.2.1.3. Folkbibliotekens personal och utbildning fr o m biblioteksskolans tillkomst

1.2.1.3.1 Heltidsanställda bibliotekarier

1.2.1.3.1.1 *Biblioteksskolan vid skolöverstyrelsen.* Visserligen hade statsmakterna nu anvisat medel för en fortlöpande utbildning av biblioteksföreståndare. Att inte heller dessa kurser skulle förslå stod dock klart. Redan Valfrid Palmgren hade föreslagit en utbildningstid om sex veckor à två månader och folkbildningssakkunniga hade i sitt 1923 avlämnade utlåtande (SOU 1924: 5) förordat en grundligare bibliotekarietutbildning. SÖ hemställde samma år att av medlen för anordnande av kurser för biblioteks-

föreståndare ett belopp av 6 000 kr fick tas i anspråk för en längre bibliotekariekurs för utbildning av personal vid de större folkbiblioteken. Det begärda medgivandet lämnades, men av olika skäl kunde den planerade kursen, efter förnyat medgivande, anordnas först under våren 1926. Denna första längre kurs för utbildning av bibliotekari-er vid de större folkbiblioteken var förlagd till Stockholm och varade fyra månader. Till bilden hör att en kursavgift av 100 kr uttogs. 35 deltagare antogs, vilket innebar att mer än hälften av de sökande måste avvisas. För deltagande fordrades att aspiranten kunde styrka »för biblioteksarbete lämpad underbyggnad». Dessutom förutsattes någon tids praktisk tjänstgöring vid »ett väl ordnat bibliotek» om minst några månader. Bland de antagna, av vilka 29 var kvinnor och sex män, fanns bl a två filosofie licentiat, en filosofie magister, elva filosofie kandidater, åtta personer med studentexamen, sju med avgångsbetyg från högre lärarinneseminarium och fyra med avgångsbetyg från åttaårig flickskola. För flera av deltagarna uppgick den föregående praktiska tjänstgöringstiden till mellan två och fem år.

Den vanliga undervisningsformen vid denna kurs var föreläsningen. En del praktiska övningar förekom även, liksom hemuppgifter och en rad studiebesök vid bibliotek, andra institutioner, förlag etc. Vid kursens slut anordnades skriftliga prov.

Inalles 265 av schemats tim ägnades åt föreläsningar, hållna av konsulenterna själva, andra biblioteksmän och särskilt vidtalade experter. Det dominerande ämnet var folkbibliotekens organisation och arbetsmetoder med 93 tim, d v s omkring 35 procent av undervisningen. Ämnesrubriken avsåg sådant som budgetfrågor, lokaler, utlåningssystem, reklam och folkbibliotekens uppgifter i samhället, men större delen av tiden, 78 tim, anslags till katalogisering och klassifikation. Efter folkbibliotekens organisation och arbetsmetoder följde, med avseende på undervisningsvolymen, svensk och utländsk skönlitteratur, som omfattade 52 tim eller c 20 procent, närmast åtföljd

av bibliografier, uppslagsböcker och tidskrifter med 37 tim, alltså ungefär 14 procent. 18 tim, sju procent, upptogs av vardera biblioteks- och bokhistoria, de vetenskapliga bibliotekens särskilda problem samt bedömning av förströrelseläsning från folkbibliotekens synpunkt. Övriga föreläsningssämnen var i tur och ordning, efter timtal räknat, skol- och ungdomsbibliotekens särskilda problem, allmänt folkbildningsarbete samt bokhandel och bokhantverk. I samband med vissa föreläsningar fick åhörarna speciellt utarbetade litteratur-anvisningar. Betyg utdelades i katalogisering, klassifikation, kännedom om svenska handböcker och bibliografier samt övrigt folkbildningsarbete.

Syftet med denna första längre kurs för folkbibliotekari-er var alltså att utbilda personal för tjänstgöring vid stadsbibliotek och andra större folkbibliotek. Av proportionerna mellan olika kursavsnitt framgår att huvudvikten lades vid sådant som bedömdes ha direkt praktiskt intresse för dessa bibliotek, medan undervisningen beträffande andra bibliotekstyper och folkbildningsväsendet i övrigt var mer summarisk. I något fall bröts dock denna strävan. Tio tim ägnades åt handskriftstolkning, d v s två tredjedelar av den tid som anslagits till text barn- och ungdomslitteratur. Den stora vikt som tillmättes skönlitteraturen framgår av att den blev föremål för specialundervisning. Föreläsningar om olika slag av facklitteratur utöver bibliografier och uppslagsböcker förekom däremot inte. 1926 års bibliotekskurs blev inledningen till en reguljär utbildning. Fram till 1947 hölls i stort sett varannan vårtermin sådana fyramånaderskurser. 1948/49 förlängdes utbildningstiden till sex månader och kom därmed att sträcka sig över två terminer. En ytterligare utvidgning till sju månader skedde 1963/64. Fr o m 1952/53 har bibliotekskursen varit årligen återkommande. 1962 har den t o m dubblerats.

Som nämnts fordrades 1926 för tillträde till biblioteksskolan viss föregående praktik. Detta krav har bibehållits, och 1935 gjordes ett försök att fixera praktikens om-

fattning och innehåll. I samråd med bibliotekskonsulenterna utarbetade cheferna vid vissa stora bibliotek detta år en plan för aspirantutbildning, som skulle omfatta fyra månader med sex till sju tim:s tjänstgöring per dag. Arbetet skulle vara förlagt till olika avdelningar inom biblioteket. Denna plan kom dock inte att helt förverkligas.

Om föreskriften angående bibliotekspraktik var allmänt formulerad, gällde det samma kraven på teoretisk grundutbildning. Den sökande skulle ha »för biblioteksarbete lämpad underbyggnad». Vid den första kursen hade som nämnts 14 av deltagarna avlagt akademisk examen, medan de övriga i regel hade studentexamen, lärarutbildning eller normalskolekompetens. Under de närmast följande åren blev inslaget akademiskt utbildade helt dominerande. 1943 fastställde SÖ att den som önskade genomgå biblioteksskolan skulle ha »avlagt akademisk examen eller styrkt sig ha motsvarande förutsättningar för deltagande i kursen». Ytterligare ett steg i utbildningsgången tillkom 1953, då folkbibliotekens korrespondensinstitut (FKI) började sin verksamhet. Institutet, som förlagts till Uppsala stadsbibliotek och drivs med statliga medel, meddelar korrespondensundervisning i vissa biblioteksämnen samtidigt som aspiranten fullgör sin praktiska elevtjänstgöring om sex månader. Syftet är att effektivisera utbildningen och att försäkra sig om vissa gemensamma grundkunskaper hos alla sökande till biblioteksskolan. Praktiktjänstgöringen inleds av en sk provmånad, då bl a kandidatens personlighetsbetingade förutsättningar för biblioteksarbete avgör om vederbörande får tillträde till den teoretiska utbildningen.

Utbildningens olika steg är alltså sedan 1953: akademisk examen, provtjänstgöring och FKI-kurs med samtidig praktik samt slutligen biblioteksskola. Elevutbildningsbibliotek — inalles ett 30-tal — är länsbiblioteken, landsbiblioteken och några större stadsbibliotek, där eleven stiftar bekantskap med olika sidor av biblioteksarbetet och får handledning från personalen vid

Tabell 2. Examinerade från biblioteksskolan vid skolöverstyrelsen 1926-1968.

Exa- mensår	Man- liga	Kvinn- liga	Summa	Dessutom extra del- tagare
1926	6	29	35	—
1928	5	23	28	—
1930	9	31	40	—
1932	12	30	42	4
1936	6	34	40	—
1938	8	32	40	—
1940	8	36	44	1
1943	7	33	40	4
1945	6	34	40	7
1947	12	33	45	2
1949	9	31	40	4
1951	12	36	48	2
1953	6	39	45	4
1954	5	20	25	—
1955	9	17	26	—
1956	5	26	31	1
1957	6	29	35	—
1958	3	28	31	—
1959	8	28	36	—
1960	15	32	47	—
1961	9	35	44	—
1962	9	66	75	—
1963	10	22	32	—
1964	5	52	57	—
1965	8	55	63	—
1966	10	58	68	—
1967	11	59	70	—
1968	12	72	84	—
Summa	231	1 020	1 251	29

sina korrespondensstudier. Gällande bestämmelser för denna aspirantutbildning meddelades av SÖ den 11 maj 1964.

Från biblioteksskolans start t o m kursen 1967/68 har 1 251 bibliotekarier utexaminerats. Deltagarantalet har legat mellan 25 och 84 med en stor övervikt för kvinnliga aspiranter. 1968/69 var intaget 120. I genomsnitt har de manliga deltagarna utgjort omkring en femtedel av samtliga. Någon tendens till förändring av denna relation kan knappast skönjas. Uppgifter år för år återfinns i tabell 2.

Formerna för den undervisning som meddelas vid biblioteksskolan har, liksom det ämnesmässiga innehållet, självfallet undergått förändringar sedan 1926. Några tvära omläggningar har det dock inte varit fråga om, utan snarare en gradvis anpassning till nya behov. Föreläsningens starka

ställning på schemat förblev i stort sett orubbad fram till 1943, då en utveckling mot större självverksamhet för eleverna tog sin början. Denna tendens, som ännu gör sig klart gällande, har lett till mer undervisning i seminarieform, praktiska övningar, grupp- arbete och enskild läsning. Ett annat exempel är att man lagt in sk fältarbete och att deltagande i en stor del av undervisningen gjorts frivilligt.

Föreläsningformen har alltså relativt sett gått tillbaka men är fortfarande av så stor betydelse att det finns skäl anknäta till redogörelsen ovan för fördelningen mellan olika föreläsningssämnen vid den första bibliotekskursen. Det ämnesblock som då kallades folkbibliotekens organisation och arbetsmetoder har hållit sin proportionella andel i det närmaste oförändrad genom åren, men inslaget av katalogisering och klassifikation har minskat högst väsentligt. Vad angår det 1926 näst största ämnet, skönlitteratur inklusive ungdomslitteratur, fortfor det att ligga på ungefär samma nivå, tills det 1947 upphörde att redovisas under särskild rubrik för att ingå i ämnet litteraturkännedom. Sak samma gällde bibliografier, uppslagsböcker och tidskrifter, som också kom att ingå i en större ämnesenhet. En ytterligare ingrediens i litteraturkännedomen blev den undervisning i facklitteratur som saknats i den första kursen men införts 1928 och de följande åren upptog c tio procent av tiden. Alla dessa element slogs 1947 samman till ett ämne, och därigenom skapades den därefter genomsnittligt största ämnesenheten med i medeltal över 50 procent av undervisningen 1947-1962/63. Sedan bröts bibliografikunskapen åter ut. Övriga ämnen har beretts alltför ringa utrymme för att motivera en detaljerad tillbakablick. Däremot torde en utförligare beskrivning av nuläget vara på sin plats.

Timplanen för den senast avslutade bibliotekskursen, 1968/69, upptog sju examensämnen. Fyra olika undervisningsformer användes, nämligen föreläsningar, preperationer, seminarieövningar och övningar. Härutöver förekom i stor utsträck-

ning studiebesök samt uppgifter för enskilda studier. Den i timplanen fastställda undervisningen omfattade 450 tim. Det största ämnet var litteraturkännedom med 114 tim eller 25 procent, vilka behandlade bokbedömning, litterär kritik, annotationer, skönlitteratur och facklitteratur. Skönlitteratur delades upp i nordisk och utländsk skönlitteratur samt »underhållningslitteratur». Närmast i storleksordning kom biblioteksförvaltning som tilldelats 94 tim, d v s 21 procent av utrymmet. Ämnets huvudrubriker var kommunal ekonomi; kommunernas budgetsysteem, biblioteksbudget; statsbidrag, utvecklingsbidrag; biblioteksadministration; biblioteksstyrelsens arbetsformer; folkbibliotekens administration och arbetsmetoder; bibliotekslokaler; biblioteksinredning; bokurvalsprinciper; länsverksamhet och utvecklingsarbete; allmänskulturell verksamhet; specialverksamhet; audivisueella hjälpmedel; Bibliotekstjänsts organisation och service. Efter biblioteksförvaltning följde barn- och ungdomsbiblioteksarbete samt referens- och kontaktarbete, som på sin lott fick 82 respektive 80 tim, d v s 18 procent vardera. Undervisningen i det förra ämnet omfattade barn- och ungdomspsykologi, läsmognad, läsåldrar; barn- och ungdomsbiblioteksarbete i Sverige och andra länder, internationellt samarbete; verksamhet för barn och tonåringar, sagoberättande, barnteater, tävlingar, bokklubbar; skolväsen och skolbibliotek; samarbete mellan folk- och skolbibliotek; litteraturkännedom. I referens- och kontaktarbete ingick förutom det egentliga referens- och kontaktarbetet även muntlig framställning, book talks; Förenings-Sverige; kontakt med kommunala institutioner. Den i timplanen upptagna tiden för bibliografier var 46 tim eller tio procent. Katalogkunskapsundervisningen uppdelades i katalogiseringens principer; institutionskatalogisering; klassifikationens principer, de viktigaste klassifikationssystemen; katalogisering av grammo-fonskivor och ljudband; ADB i katalogarbete. Med 19 tim upptog dessa moment fyra procent av timplanen. Det minsta ämnet, bok- och biblioteksväsen, omfattade 15

tim eller tre procent av undervisningen. Med bok- och biblioteksväsen avsågs folkbibliotekens målsättning; utländska folkbibliotek; internationellt samarbete; bibliotekarieutbildning; biblioteksforskning; äldre bokbestånd; bokbinderi; arkivvård.

FKI-undervisningen omfattar 31 övningsbrev samt provskrivningar, repetitionsbrev och skriftliga slutprov i klassifikation, katalogisering, svenska bibliografier och uppslagsböcker jämte anvisningar på en läskurs i bok- och bibliotekshistoria, biblioteksförvaltning och litteraturkännedom. Som framgått är en orsak till att biblioteksskolans undervisning i klassifikation och katalogisering kunnat skäras ned att den delvis flyttats över till FKI.

1.2.1.3.1.2 *Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola.* En särskild utbildning, i första hand avsedd för den egna förvaltningens behov, inleddes hösten 1948 vid Stockholms stadsbibliotek på initiativ av stadsbibliotekarie Knut Knutsson. Ett huvudskäl var att man ansåg det i längden skulle bli ogörligt att rekrytera personal med akademisk examen plus den statliga bibliotekarieutbildningen, detta främst på grund av den låga lönesättningen. Inte heller ansågs SÖ:s kurser tillfyllest som yrkesförberedelse för högre tjänster vid ett storstadsbibliotek.

Stockholmsutbildningen organiserades på två olika nivåer, av vilka den lägre skulle leda fram till biblioteksassistentexamen och den högre till bibliotekarieexamen. För tillträde till assistentkursen fordrades i allmänhet kunskaper motsvarande studentexamen samt en praktiktjänstgöring om 17 veckor, omfattande dels arbete vid stadsbibliotekets olika avdelningar, dels studier i bibliografier, uppslagsböcker och katalogisering. Biblioteksassistentexamen kunde avläggas av den som genomgått elevkursen eller styrkt sig äga motsvarande kunskaper samt fullgjort minst tolv månaders biblioteksarbete utöver elevtiden. Assistentutbildningen omfattade åtta ämnen: katalogisering, bibliografier, uppslagsböcker, bokkunskap, biblioteksförvaltning, bokens och bibliotekens historia, allmänt folkbildnings-

arbete samt barn- och ungdomsbiblioteksarbete. I ämnet allmänt folkbildningsarbete meddelades ingen undervisning utan aspiranten skulle under minst en termin ha varit ledare för en studiecirkel ordnad av ett studieförbund. Stadsbibliotekarien och vissa andra tjänstemän fungerade som lärare och examinators, och man eftersträvade att så vitt möjligt undvika föreläsningsformen till förmån för seminarieövningar och självstudier. Betyg utdelades i samtliga ämnen utom folkbildningsarbete. Denna utbildning beräknades ta omkring tre år i anspråk, och meningen var att de tolv månadernas praktik skulle gå parallellt med de teoretiska studierna.

För tillträde till bibliotekarielinjen, som skulle ge kompetens för högre befattningar vid stadsbiblioteket, fordrades biblioteksassistentexamen eller teoretisk och praktisk utbildning av motsvarande omfattning. Undervisning planerades i fem ämnen: katalogisering, biblioteksförvaltning, bokens och bibliotekens historia, paleografi med arkivväsen samt vetenskapernas historia. Vidare krävdes en uppsats i ett biblioteksvetenskapligt ämne eller en resonerande bibliografi samt, för den som inte avlagt akademisk examen, färdighet i två moderna språk motsvarande fordringarna för betyget Med beröm godkänd i filosofie kandidatexamen.

I åtminstone fyra avseenden skilde sig utbildningen vid Stockholms stadsbibliotek från den statliga. Den var byggd direkt på studentexamen, ehuru man räknade med att akademiker i viss utsträckning skulle eftersträva bibliotekariekompetensen. Den var differentierad i två nivåer. Teoretisk och praktisk utbildning skulle i assistentkursen försiggå jämsides och slutligen lades på den lägre nivån särskild vikt vid barn- och ungdomsbiblioteksarbete.

Sedan 1948 har utbildningen av biblioteksassistenter löpt kontinuerligt och t o m 1968 har sammanlagt 122 assistenter utexaminerats, därav tio manliga. Från bibliotekarielinjen har ingen utexaminerats, utan assistentutbildningen har tenderat att bli en enhetsutbildning avsedd för alla tjänster inom förvaltningen. Sålunda har ämnet bib-

lioteksförvaltning, vilket till en början inhämtades genom självstudier, sedan 1952 varit föremål för regelbunden undervisning. Stoffet var koncentrerat till de allmänna författningar och reglementen som berörde stadsbibliotekets verksamhet, medan budgetbehandling, bibliotekslokaler, bokurvalsprinciper och speciellt biblioteksarbete behandlades mer översiktligt. Under senare år har dock ämnet breddats och förstärkts på så sätt att det speciella biblioteksarbetet, särskilt den del som omfattar patientbiblioteksverksamheten samt lokalfrågorna, ägnats betydligt större uppmärksamhet. Än viktigare är kanske att helt nya områden kommit att ingå, sådana som ger deltagarna perspektiv på biblioteksarbetets roll i samhället, kontaktarbete m m. En annan väsentlig förändring är att också boken kunskapen fått sin ställning förbättrad. Någon egentlig undervisning i skönlitteratur och litteraturhistoria förekom till en början inte; eleverna var hänvisade till kunskapsökande på egen hand. Då detta befanns otillfredsställande infördes en obligatorisk fordran på kunskaper motsvarande en betygsenhet i ämnet litteraturhistoria med poetik för filosofie kandidatexamen. Stockholms universitet anpassade i viss mån undervisningen i detta ämne efter de blivande biblioteksassistenternas behov. Beträffande facklitteraturen sker liksom tidigare undervisningen inom stadsbiblioteket med den specialiserade facksalspersonalen som lärare och som ledare av tillämpningsövningar. På senare år har emellertid i stigande grad också utomstående experter anlåtats som föreläsare.

1.2.1.3.1.3 *Antalet yrkesverksamma bibliotekarie med fullständig utbildning.* Den 1932 utgivna biblioteksmatrikeln upptog 145 heltidsanställda folkbibliotekarier. Bland dessa hade 67 genomgått SÖ:s biblioteksskola. I Svenska Folkbibliotekarieförbundets (SFF) personalorganisationstablå för 1968 registrerades c 860 heltidstjänster (ordinarie och extra) och dessutom 2 245 »lösa» tim för personal med fullständig biblioteksutbildning. Ehuru uppgifterna inte i

alla avseenden är helt jämförbara, torde de ge en föreställning om hur utbildningsnivån förändrats under den aktuella perioden.

1.2.1.3.2 Deltidsanställda bibliotekarier

1.2.1.3.2.1 *Bibliotekarier vid kommunala folkbibliotek m m.* 1920 fick SÖ, som nämnts, möjlighet att anordna kurser för föreståndare av folkbibliotek, skolbibliotek och studiecirkelbibliotek. Denna kursverksamhet bedrevs fram till 1930 med den förändringen att man införde gemensamma sk fortsättningskurser för bibliotekarier som tidigare deltagit i en regional kurs. Under åren 1926 t o m 1929 ordnades inalles 14 kurser för biblioteks-föreståndare, varav tre fortsättningskurser. Deltagarantalet låg omkring 30 eller något däröver. Vid biblioteksreformen 1930 infördes i författningstexten följande bestämmelse beträffande »kommunala och med dem likställda bibliotek» (§ 4 c):

För biblioteket skall finnas en styrelse samt en av denna utsedd bibliotekarie, vilken skall handhava skötseln av boksamlingen och ombesörja dess katalogisering. Åtnjuter bibliotek minst 2 000 kronor i statsunderstöd, skall bibliotekariens kompetens prövas och godkännas av skolöverstyrelsen.

Denna bestämmelse medförde en omläggning av konsulenternas utbildningsverksamhet. Man införde kurser om c fyra veckor för dem som handhade något större bibliotek och om c två veckor för de mindre bibliotekens föreståndare. De var således avsedda för vid bibliotek redan anställd personal. Under 1930-talet genomfördes fem sådana fyraveckorskurser och sex tvåveckorskurser — de längre 1930, 1932, 1934 och de kortare 1931, 1932, 1936, 1937 och 1938. Kurserna var i regel förlagda till Stockholm och bevistades av 20–30 deltagare. Avsikten var att ge dessa en kompetens som SÖ sedan kunde godkänna vid statsbidragsprövningen. Men eftersom gränsen för denna prövning gick vid 2 000 kr blev personalen vid de minsta biblioteken, och bland dessa de flesta studiecirkelbiblioteken, hänvisad till kortare kurser i an-

nan regi. Det var bl a studieförbund, läns- bildningsförbund och vissa stora bibliotek som ville förbättra personalutbildningen inom sin region.

Efter avbrott under andra världskriget beviljades på nytt medel till biblioteksut- bildning liknande 1930-talets. 1946 började bibliotekskonsulenter anordna 10–14-da- garskurser »för de mindre folkbibliotekens bibliotekarier». 1946–1954 förekom 17 sådana kurser, oftast förlagda till stora bib- liotek och med 20–30 deltagare.

Försök med en helt ny form av under- visning inleddes vintern 1938/39, då Sve- riges allmänna biblioteksörening (SAB) ge- nom bibliotekskonsulent Greta Linder och centralbibliotekarie Gösta Östling ordnade en korrespondenskurs i biblioteksskötsel. Den riktade sig i första hand till dem som inte eftersträvade den nämnda kompetens- förklaringen och omfattade åtta brev, vilka rättades av kursledningen. Tyngdpunkten i studierna lades vid klassifikation, katalogi- sering samt de övriga arbetsmoment som ingår i bokens färdigställande för utlåning. Vidare behandlades frågan om inredning av bibliotekslokaler samt en del allmänna spörsmål såsom statsbidragsbestämmelser, centralbibliotekens verksamhet, samarbetet mellan de olika biblioteken i en kommun samt bibliotekspropaganda. Inemot 200 personer genomgick denna första korre- spondenskurs. Försöket bedömdes som lyc- kat, och kursen upprepades i huvudsak år- ligen fram till 1955.

Detta år övertogs korrespondensunder- visningen för deltidsanställda av FKI. Se- nare uppställde SÖ genomgång av korre- spondenskursen som villkor för tillträde till överstyrelsens nyssnämnda sk sommarkur- ser för personal med biblioteksarbetet som bisyssla. FKI-kursen omfattar tolv brev be- handlande klassifikation och katalogisering, bokinköp och bokurval, bibliotekslokaler, utlåningsteknik och reklam, uppslagsböcker m m. I medeltal omkring 60 deltagare har årligen fått det intyg om fullföljd korre- spondenskurs som ger tillträde till sommar- kursen, och de flesta har också utnyttjat den möjligheten. Sedan 1962 är sommar-

kurserna förlängda till tre veckor. Vidare har ytterligare ett moment lagts till grund- utbildningen genom införandet av en prak- tiktjänstgöring om två veckor vid vederbö- rande läns- eller landsbibliotek. Denna praktiska tjänstgöring läggs efter sommar- kursen. 1959 infördes en påbyggnadskurs på sommarkursen. Påbyggnadskurser har ef- ter startåret hållits 1961, 1964 och 1966. För tillträde måste sökande ha minst tre års praktisk tjänstgöring.

Här skall också nämnas en kortare ut- bildning anordnad för deltidsanställda folk- bibliotekarier som inte har för avsikt att bli biblioteksföreståndare. Den omfattar FKI- kursen i oförändrat skick, åtföljd av prak- tisk tjänstgöring om en vecka vid områdets läns- eller landsbibliotek.

1.2.1.3.2.2 *Bibliotekarier vid förbandsbib- liotek.* Ehuru biblioteksverksamhet vid svenska förband förekommit redan tidigare, var det under andra världskriget som denna litteraturförsörjning inom försvarsmakten fick fastare former. Under efterkrigstiden har aktiviteten ökat högst betydligt. Den centrala ledningen av förbandsbiblioteken ligger hos försvarsstaben, genom vars för- sorg 1945 en särskild utbildning av för- bandsbibliotekarier påbörjades. Utbild- ningen bestod i en korrespondenskurs om fem brev. Denna kurs har senare blivit före- mål för två omarbetningar och omfattar nu tio brev, behandlande svenskt biblioteks- väsen, bestämmelser angående förbandsbib- liotek samt dessas organisation och eko- nomi, klassifikation och katalogisering, bokurval och bokinköp, yttre och inre ar- bete, uppslagsböcker samt lokaler och in- redning. Betyg utfärdas inte, endast intyg om genomgången kurs. Kursen har hittills fullföljts av 240 förbandsbibliotekarier, av vilka 209 varit män, d v s 87 procent, och 31 kvinnor.

En påbyggnadskurs med en veckas inter- natundervisning anordnades för första gången 1947 och tolv sådana kurser om sex till tio dagar har därefter förekommit. 337 bibliotekarier har deltagit i dem. Proportio- nen mellan män och kvinnor har varit

ungefär densamma som beträffande korrespondenskursen.

För närvarande finns inom försvarsmakten 81 förbandsbibliotek. 66 av dessa sköts av bibliotekarier som gått igenom såväl korrespondenskurs som internatkurs.

1.2.1.3.3 *Kontorspersonal*. 1960 framlades betänkandet *Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek*, en rationaliseringsundersökning vid folkbiblioteken vilken utförts inom en kommitté (rationaliseringsutredningen, RU) bestående av ledamöterna byrådirektör Bengt Hjelmqvist (utsedd av SÖ, ordf), förbundsdirektör Sven Olof Dahlman (Svenska stadsförbundet), civilingenjör Gunnar Ryhre (Svenska stadsförbundet) samt stadsbibliotekarierna Thord Plænge Jacobson (SFF) och Karl Gustav Wirde (SFF). Sekr var bibliotekarie Bengt Holmström. Chefsbibliotekarie Sigurd Möhlenbrock och civilekonom Lenart Strandler tjänstgjorde som experter. Där rekommenderades bl a ett överförande av vissa arbetsuppgifter från bibliotekarier till en ny kategori kontorspersonal (s k K1-personal), som föreslogs erhålla viss specialutbildning. Bland de moment som borde bli föremål för en sådan överföring återfanns enklare katalogisering och vissa kontrollarbeten. För att göra det lättare för biblioteken att genomföra en omfördelning av de aktuella arbetsuppgifterna, ordnade Svenska stadsförbundet 1961 vid Kommunskolan i Sigtuna en utbildningskurs om två veckor för sådan kontorspersonal som bedömdes lämpad för de nya uppgifterna. Som förberedelse för kursen skulle deltagarna besvara tre av FKI utgivna korrespondensbrev, vilka behandlade klassifikation, katalogisering, interurban låneverksamhet, svensk kommunalförvaltning samt olika bibliotekstyper. Under tiden mellan de båda kursveckorna, av vilka den första var förlagd till juni och den andra till oktober, förelades deltagarna vissa uppgifter som skulle lösas. Tyngdpunkten i undervisningen lades vid katalogisering och därtill knutna arbetsmoment, men det förekom även föreläsningar om kommunal förvalt-

ning, kamerala arbetsuppgifter, arbetsplatsens samarbetsproblem, utlåningsmetoder, interurbana lån, registrering av periodica, blanketteknik, bokbindarleveranser m m. I denna s k kontoristkurs, vilken återkommit årligen utom 1967 och med dubblering 1966 och 1968, har t o m detta senare år 279 kontorister deltagit, d v s i genomsnitt drygt 30 per gång. En manlig deltagare har genomgått kursen. Då erfarenheterna från den första kursen var goda har inga väsentliga förändringar vidtagits i undervisningens innehåll eller uppläggning.

Härutöver har kontorspersonal för tjänst vid folkbibliotek utbildats vid Hampnäs folkhögskola. Kursen åsyftar även att utbilda deltidsanställda folkbibliotekarier och filialföreståndare. 16 kvinnliga och tre manliga elever har gått igenom de två hittills genomförda hampnäs kurserna.

1.2.1.3.4 *Annan utbildningsverksamhet*

1.2.1.3.4.1. *Nordiska fortsättningsskolan för bibliotekarier*. Sommaren 1949 arrangerade Statens bibliotekstilsyn, på uppdrag av de nordiska biblioteksdirektörerna, en kurs i Köpenhamn för vidareutbildning av folkbibliotekarier i Norden. Förutom biblioteksskoleexamen fordrades för tillträde minst fem års tjänstgöring därefter. Kursens syfte var i första hand att förmedla kunskaper angående ledningen av större och medelstora bibliotek, och den vände sig således till bibliotekarier som avsåg att söka högre befattningar. Tonvikten hade lagts på olika organisatoriska och administrativa problem, bokurval och bokbestånd, bibliotekslokaler och inventarier, bibliotekets upplysningsarbete och övriga verksamhetsformer, dess plats i bildningsarbete och samhälle. Liknande kurser anordnades 1952 i Stockholm av SÖ och 1955 i Oslo av Statens bibliotekstilsyn. Sammanlagt deltog i dessa kurser 79 bibliotekarier, av vilka 28 var danska, 10 finska, 17 norska och 24 svenska. Erfarenheterna av dessa kurser var uppmuntrande, men man kände ett behov av att ge dem mer stadgade former. Vid ett sammanträde 1957 med de nordiska biblioteksdirektörerna och ledarna för de nationella

biblioteksskolorna kom man överens om att upprätta en påbyggnadsutbildning, benämnd Nordiska fortsättningsskolan för bibliotekarier (NFB), med permanent förläggningssort och kursledare. Medel till verksamheten skulle erhållas ur de olika ländernas centrala folkbiblioteksfonder. Till kursledare utsågs den danske biblioteksdirektören, och kursen förlades till Nordiska folkhögskolan i Kungälv. De nordiska biblioteksdirektörerna skulle utgöra styrelse.

Utbildningen delades upp i två etapper, dels en tid av förberedande självstudier om c ett och ett halvt år, då deltagarna skulle tillgodogöra sig en förelagd läskurs samt skriva en uppsats över en tilldelad specialuppgift, dels en sexveckorskurs vid skolan. Med denna planering skulle en kurs kunna anordnas vartannat år. För antagande uppställdes krav på biblioteksskola och minst tre års bibliotekstjänstgöring efter avslutad grundutbildning. Liksom vid de tidigare kurserna inriktades undervisningen på biblioteksledarens problem, och följande ämnen togs upp i kursplanen: administration, byggnader, författningar och organisation, public relations, samarbete med de vetenskapliga biblioteken, centralisering och rationalisering. Undervisningsformerna var föreläsningar, grupparbete, gemensamma seminarieövningar kring deltagarnas specialuppgifter, enskilda studier och studiebesök.

Sedan 1958 har kurser enligt en föga förändrad kursplan ordnats vartannat år. Bland de inalles 115 deltagare som gått igenom Nordiska fortsättningsskolan återfinns 38 danska, 19 norska, 15 finska och 43 svenska bibliotekarier. Efter kursen 1968 har skolan tills vidare nedlagts i avvakten på resultaten av pågående reformverksamhet inom biblioteksutbildningen, i första hand i Danmark.

1.2.1.3.4.2 *Utbildning av barnbiblioteksassistenter i Göteborg.* För att täcka det egna behovet av ytterligare personal vid barnavdelningarna anordnades vid Göteborgs stads folkbibliotek (Dicksonska folkbiblioteket) 1963 en särskild kurs. Man

vände sig till personer med förskolläraryxamen eller liknande utbildning. Tolv deltagare antogs, däribland tio förskollärare.

Efter en provtjänstgöring om c två veckor, förlagd till låneexpeditionerna vid olika avdelningar av biblioteket, fick aspiranterna arbeta med en läskurs, som omfattade ett hundratal representativa barn- och ungdomsböcker samt litteratur om barnböcker och barnbiblioteksarbete. Den egentliga kursen pågick sedan under fyra höstmånader, med halva arbetstiden upptagen av praktisk tjänstgöring vid barnavdelningarna på de olika biblioteken i Göteborgssystemet — bokbussar och barnsjukhus inbegripna. Veckans övriga dagar ägnades åt teoretisk undervisning med föreläsningar, seminarieövningar, grupparbete och studiebesök. Tyngdpunkten lades starkt på litteraturkunskapen, medan genomgången av klassifikationssystem och katalogregler nedbringades till ett orienterande minimum. Kursen avslutades med skriftliga prov i bokkännedom och dessutom utdelades betyg, baserade på handledarnas vitsord i fråga om elevernas praktiska tjänstgöring, i intresse, kontakt- och samarbetsförmåga samt lämplighet för tjänst vid barn- och ungdomsavdelning.

1965 arrangerades en ny kurs efter samma riktlinjer. Denna gång krävdes dock för antagande studentexamen eller lärarexamen, gärna med någon termins akademiska studier. Vidare räknades det som en merit att tidigare ha ägnat sig åt barn- och ungdomsverksamhet. På så sätt ville man nå en allmän höjning av deltagarnas kunskapsnivå. Kravet på studentexamen eller lärarutbildning skulle också ge gruppen en enhetligare bakgrund för biblioteksstudierna. Av de sju som antogs hade en småskolläraryxamen och övriga studentexamen. Samtliga deltagare har i båda kurserna varit kvinnor.

1.2.1.3.4.3 *Vissa övriga kurser.* Givetvis har ytterligare, mer eller mindre omfattande, utbildning av folkbibliotekens personal förekommit. Under efterkrigstiden har sålunda SAB, ofta i samarbete med andra

organisationer, anordnat kurser om några dagar över något speciellt tema, t ex diskotek, film, TV, interurban låneverksamhet, samarbete mellan folkbibliotek och bildningsarbete och samarbete mellan folkbibliotek och skolbibliotek. Även SÖ har stått som arrangör för en rad smärre kurser, t ex en fjortondagarskurs i administration för bibliotekschefer, liksom Svenska stadsförbundet, SFF, studieförbund och enskilda bibliotek. Nämnas bör de gemensamma nordiska kurser i sjukhusbiblioteksarbete som hållits i Danmark 1949, Sverige 1956 och Finland 1962. 140 bibliotekarier har deltagit i dessa kurser, som varade fjorton dagar de två första gångerna och en vecka den senaste. Särskilda kurser i musikbiblioteksarbete ägde rum under en vecka i Norge 1962 och 1965. 1967 hölls en nordisk treveckors påbyggnadskurs för barnbibliotekarier. Den hade förlagts till Danmark och fick 25 elever.

1.2.1.4 Skolbibliotekens framväxt och organisation

De nutida svenska skolbiblioteken har en i huvudsak tvåfaldig historisk bakgrund, en med anknytning till lärdomsskolan och en till folkskolan. Flera gamla läroverk hade avsevärda samlingar från 1600- och 1700-talen, till stor del donationer och krigsbyten. Till stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping utgick ett särskilt anslag på riksstaten. Läroverksbiblioteken finansierades i övrigt från 1878 genom de sk biblioteks- och materielkassorna, tills vid sidan härav ett statligt anslag till bokinköp och inbindning började utgå 1928. Det statliga stödet var närmast föranlett av 1927 års skolreform och av bibliotekssakkunnigas betänkande, som avgivits 1923 (SOU 1924: 7). Folkskolebiblioteken, vilka inte hade något av läroverksbibliotekens lärda traditioner, genomgick under 1800-talet en utveckling som i hög grad var gemensam med folkbibliotekens. Folkskolestadgan 1842 betraktade inrättande av sockenbibliotek såsom från skolans synpunkt önskvärt. Sockenbiblioteken var ofta inrymda i folkskolans lokaler och sköttes av lärare. Också språk-

bruket tycks ha varit vacklande på så sätt att orden sockenbibliotek, skolbibliotek och även församlingsbibliotek inte sällan användes utan åtskillnad. Även om det förvisso fanns klara fall, var gränserna således flytande mellan den verksamhet som även inriktade sig på läsare utanför skolan och den som enbart skulle tillgodose elevers och lärares behov. Det var först i 1912 års biblioteksreform som man upprättade en distinkt boskillnad mellan folkbibliotek och folkskolebibliotek. Statsbidrag hade visserligen enligt riksdagsbeslutet 1905 kunnat utgå till folkskolebibliotek, men de hade då tvingats dela pengarna med det lokala folkbiblioteket, där sådant fanns. Nu kom ett särskilt anslag att tillerkännas bibliotek som var avsedda för skolans bruk. Bibliotekskonsulenterna fick inseende även över folkskolebiblioteken.

Säkerligen betydde möjligheten till statligt stöd mycket för den kraftiga utveckling som folkskolebiblioteken kunde uppvisa de följande åren. Under 15-årsperioden 1913–1927 ökade, enligt en visserligen något osäker statistik, antalet bibliotek från c 280 till 1 300 och bandantalet från omkring 99 000 till 706 000. Det förtjänar nämnas att 1919 års undervisningsplan utgick från att varje folkskola hade ett eget bibliotek, vars pedagogiska funktion tillmättes stor betydelse.

1931 kom en ny reform, då riksdagen fastställde generösare bidragsgrunder (meddelade i SFS 1931: 346), vilka dessutom avsåg inte bara folkskolebiblioteken utan också biblioteken vid vissa andra skolor, såsom kommunal mellanskola, yrkesskola och folkhögskola. I gengäld måste biblioteken fylla vissa fordringar i fråga om tillskott av lokala medel, bokbestånd, lokal, bibliotekarie, öppethållande etc. Trots att de nya bestämmelserna under några år på 1930-talet temporärt fick sättas ur kraft, expanderade folkskolebiblioteken de närmaste decennierna i snabb och relativt jämn takt. Som illustration kan anföras att antalet bibliotek och volymer 1930 var 1 301 respektive 1 179 000 mot 1 951 respektive 3 000 000 för 1947. Omkring 500 skoldis-

trikt beräknades detta senare år ha saknat skolbibliotek, men i gengäld fanns i vissa av dessa distrikt folkbibliotek med utlåning till barn och förslagda till skolor med en lärare som bibliotekarie. Antalet andra skolbibliotek med statsbidrag enligt 1931 års bestämmelser var förhållandevis litet. 1947 fanns 117 sådana bibliotek om sammanlagt c 213 000 volymer.

Efter en tidvis intensiv debatt, stimulerad av bl a det pågående reformarbetet inom skolväsendet, utfärdade Kungl Maj:t 1955 en kungörelse (SFS 1955: 506) som innebar en uppräknig av bidraget. För att en skola skulle kunna komma i åtnjutande av detta stöd måste fortfarande preciserade krav uppfyllas. Den nya ordningen förblev för folkskolans del i kraft till 1962, då riksdagen fattade beslut om den nioåriga grundskolan och de direkta statsbidragen till folkskolebiblioteken avlöstes. Grundskolereformen fick konsekvenser inte endast för folkskolans bibliotek utan också för lärdomskolans. I Kungl Maj:ts kungörelse 1963 (SFS 1963: 464 med ändringar i SFS 1966: 114) förklarades att biblioteket är obligatoriskt i grundskola, yrkesskola och fackskola samt gymnasium. Det särskilda statsbidraget hade då, liksom till folkbiblioteken, bortfallit. Däremot behölls bidragsmöjligheten fram till 1966 för bibliotek vid vissa skolformer, tex statsunderstödda folkhögskolor och privatskolor med annan huvudman än primärkommun eller kommunalförbund.

1.2.1.5. Skolbibliotekens personal och utbildning

Av det föregående har framgått, att lärarkårens insats varit en betydelsefull faktor vid det svenska folkbiblioteksväsendets framväxt. Ännu vid tiden för Valfrid Palmgrens omnämnda utredningsarbete översteg folkskollärarna som biblioteksföreståndare i antal övriga grupper. Lärarkategorin var dominerande vid den undervisning som under 1910-talet anordnades av bibliotekskonsulenterna. Vid kurserna behandlades både folkbiblioteks- och skolbiblioteksfrågor. En statsunderstödd kurs för enbart skolbiblio-

tekarier anordnades emellertid i Stockholm 1923 med SAB som arrangör och bibliotekskonsulenterna som kursledare. Vid kursen förekom föreläsningar om organisationen av olika slags skolbibliotek och deras utnyttjande i undervisningen.

I 1931 års kungörelse angående understödning av skolbiblioteken föreskrevs som villkor för ett av de sk tilläggsunderstöden, att personalen av SÖ skulle ha befunnits inneha erforderlig kompetens. Tillfälle att förvärva sådan kompetens erbjöds genom de sexdagarskurser för skolbibliotekarier som SÖ började anordna 1932. Då hölls två veckokurser med vardera ett 40-tal deltagare. Kurserna innefattade bl a övningar i biblioteksteknik samt föreläsningar över svenska folkskolebibliotek, skolbiblioteket och undervisningen, klassbibliotek och gemensamma skolbibliotek, bibliotekslokaler, barnböcker och svenska uppslagsböcker samt redogörelser för litteratur i vissa av skolans centrala ämnen. Under 1930-talet förekom ytterligare fyra skolbibliotekariekurser med SÖ som arrangör. De gavs en något annan inriktning genom att det litterära inslaget, barn-, poj- och flickböcker samt utländsk skönlitteratur, bereddes ökad plats i undervisningen. Studiebesök och övningar i bokurval ingick också. Den senaste av dessa kurser tog även upp skolans undervisning i bokkunskap.

Som tidigare nämnts indrogs anslaget till bibliotekskurser under krigsåren. Dock försiggick två former av utbildning. Dels arrangerades på lokalt initiativ två tredagarskurser för skolbibliotekarier i Kopparbergs län, dels startade SAB 1940 en särskild korrespondenskurs för skolbibliotekarier. Denna verksamhet, som pågick fram till 1950-talets början och en tid kom att omfatta även en särskild kurs för läroverksbibliotekarier, återupptogs 1957 av FKI.

1948 höll bibliotekskonsulenterna på nytt en skolbibliotekariekurs, som varade sex dagar. Vid en jämförelse med kurserna mot slutet av 1930-talet märks ett starkare intresse för skolbibliotekets decentralisering. Lärarbibliotek, institutionsbibliotek, klassbibliotek och elevernas handbokssamling

blev nu föremål för speciell behandling. Skall någon annan skillnad noteras, är det att man också tog upp ungdomens läsvanor. I övrigt uppvisade schemat ungefär samma innehåll som tidigare: skolbibliotekets uppgifter, klassifikation och katalogisering, organisation, hjälpmedel vid bokurval, undervisning i bokkunskap, biblioteksskrivningar, nöjesläsning, litteratur för övergångsåldern, litteratur rörande fritidsintressen samt litteratur i en del läroämnen.

Från denna första efterkrigskurs höll SÖ tom 1961 en rad kurser om fem à sju dagar eller i några fall kortare. Till innehållet motsvarade dessa ungefär 1948 års kurs. Några av dem har vänt sig till en särskild lärarkategori. 1954 anordnades sålunda en kurs för läroverksbibliotekarie, en för folkskolebibliotekarie och en för bibliotekarie vid försöksskolor. 1958 förekom åter en kurs för folkskolebibliotekarie, 1959 en för särskolebibliotekarie och en för yrkesskolebibliotekarie. 1960 hade man en kurs för bibliotekarie vid realskolor, kommunala flickskolor och det obligatoriska skolväsendet samt för de högre allmänna läroverkens och de kommunala gymnasiernas bibliotekarie. Det sistnämnda året anordnades tre kurser ytterligare, för skolbibliotekarie i allmänhet, med en kurstid som förlängts till tio dagar. Sedan dess har tre eller fyra sådana tiodagarskurser förekommit varje sommar. Jämfört med de tidigare kurserna har dessa givits en i viss mån annan karaktär. Tyngdpunkten har alltmer kommit att ligga på böckernas användning i det dagliga skolarbetet. Bibliotekets pedagogiska funktion och samspelet i undervisningen mellan tryckta läromedel och andra har med utgångspunkt i läroplanen för grundskolan tillmätts större betydelse än förr. Som illustration kan återges några rubriker i ett standardprogram från 1968: »Varför skall vi ha tryckta läromedel?»; användning av tryckta läromedel; bokurval; bibliografiska hjälpmedel; skolans boksamlingar; skolans bokuppställning; lokaler och inredning; skolbibliotekscentralens pedagogiska funktion; det dagliga arbetet; studiebesök; klassifikation

och katalogisering; orientering om andra läromedel.

Sedan SÖ 1932 började sin skolbibliotekarieutbildning har man ordnat inalles 74 kurser. Deltagarantalet har varierat starkt men efter tiodagarskursens införande stabiliserats till omkring 40. Sammanlagt kan registreras 2 602 deltagare vid 74 kurser. Antalet kvinnor har varit 772 och antalet män 1 830, d v s i avrundade siffror 30 respektive 70 procent. Kortare kurser har även anordnats av tex länskolnämnder och fortbildningsinstitut.

1.2.1.6. Tidigare reformförslag

1.2.1.6.1. *Folkbibliotekarie*

1.2.1.6.1.1 *Heltidsanställda bibliotekarie*. Den tidigare framställningen har i korthet omnämnt endast sådana förslag till förbättrad utbildning som lett till praktiska resultat. Det finns föga att tillägga beträffande tiden före biblioteksskolans tillkomst 1926. De konkreta förslag av betydelse som lades fram var Valfrid Palmgrens refererade yrkande från 1911 om 14-dagarskurser för redan anställd personal och en årligen återkommande kurs om sex veckor à två månader för yrkesaspiranter samt folkbildningssakkunnigas propå 1923, vilken också berörts förut. Det viktigaste bidraget till diskussionen under 1930-talet får sägas vara det likaledes redan omnämnda förslaget 1935 om systematisk elevutbildning före tillträdet till biblioteksskolan. Men man kan av det faktum att sådana reformförslag förekom endast sparsamt inte sluta sig till att folkbibliotekarieutbildningen av de närmast berörda uppfattades som tillfredsställande.

Det var likväl först 1942 som behovet av en omläggning tog sig uttryck i reformförslag. Detta år utsände SFF:s styrelse till medlemmarna ett frågeformulär om utbildningen, vilket besvarades av ungefär en fjärdedel av dem som utexaminerats från skolan. Vid årsmöte med SAB samma år presenterade stadsbibliotekarie Bianca Bianchini en sammanställning av de synpunkter

som kommit fram vid undersökningen. Elevutbildningen borde göras enhetlig för hela landet och utsträckas från fyra månader till helst ett år. Lön borde utgå under senare delen av denna tid. Endast av SÖ godkända bibliotek skulle tillåtas anordna elevutbildning. Vissa ämnen i biblioteksskolans komprimerade kursplan borde med fördel kunna inhämtas under elevtiden, vilken skulle avslutas med skriftliga prov. För biblioteksskolans del ville man nedbringa antalet föreläsningar och därmed vinna utrymme för seminarieövningar. Slutligen efterlystes en starkare koncentration till de ämnen som ansågs väsentliga samt en mer omedelbar inriktning på de kommande praktiska arbetsuppgifterna.

Även om den följande utvecklingen kom att i hög grad tillmötesgå önskemålen, medförde detta på intet sätt att utbildningsfrågan uppfattades ha fått sin slutgiltiga lösning.

Den utbildningsverksamhet som 1948 inleddes vid Stockholms stadsbibliotek motiverades sålunda, som nämnts, främst av bibliotekets rekryteringssvårigheter men också av kritiska synpunkter på SÖ:s utbildning. I en skrivelse till stadsfullmäktige den 30 mars 1946 utvecklade stadens biblioteksnämnd sin syn på problemen. Man framhöll där, att den statliga utbildningen gav en enhetskompetens: alla som utexaminerades skulle vara kompetenta att utföra alla de arbetsuppgifter en bibliotekarie normalt kunde ställas inför. Vid ett bibliotek med en så vidlyftig administrativ apparat som Stockholms stadsbibliotek måste emellertid en rätt långtgående fördelning av olika arbetsuppgifter vidtas. Man borde skilja mellan mer kvalificerade sysslor, bl a av arbetsledande karaktär, och sådana uppgifter som fordrade mindre omfattande insikter och färdigheter. Dessa lokala förhållanden skulle lämpligen leda till att man inrättade en kategorikluven utbildningsgång, men med möjlighet till övergång från den lägre nivån till den högre. Man tänkte sig således en bibliotekarieexamen som skulle ge kompetens att utföra allt bibliotekariearbete och en assistentutbildning

som medförde en mer begränsad aktionsradie. Beträffande innehållet i utbildningen vid SÖ anförde biblioteksnämnden:

I denna kurs, som omfattar 5 månader, meddelas undervisning i böckers klassificering och katalogisering, om svenska och utländska bibliografier och uppslagsböcker, allmän bokkunskap, bokens och bibliotekens historia m m. Det är självfallet, att en så kort kurs inte kan ge mera än en grundläggande utbildning, som icke är tillfyllest för alla de arbetsuppgifter, som förekomma inom Stockholms stadsbibliotek. Den statliga kursen ger för litet i fråga om bibliografier och uppslagsböcker liksom också i fråga om katalogisering. Ej heller tillgodoser denna kurs det i Stockholm mycket omfattande behovet av utbildad personal för avdelningarna för ungdom och barn. Ett önskemål är även att aspiranterna vid Stockholms stadsbibliotek erhålla en viss orientering om Stockholms skol- och bildningsväsen.

För de högre befattningarna ville nämnden ha tjänstemän som genomgått en andra utbildningsetapp »med grundligare studier i bokkunskap, biblioteksteori och biblioteksförvaltning samt tillfälle att dokumentera förmåga av självständigt omdöme och kritisk mognad». Som ytterligare argument för den tilltänkta utbildningen framfördes att ett fasthållande vid fordran på enhetsexamen från SÖ:s biblioteksskola skulle leda till alltför stora lönekrav. Det förtjänar framhållas att, ehuru denna utbildning organiserades för att täcka Stockholms stadsbiblioteks speciella behov, avsikten var att småningom få den erkänd såsom riksgiltig av Kungl Maj:t.

Frågan togs åter upp av folkbiblioteks-sakkunniga i deras 1949 avlämnade betänkande. De sakkunniga, med stadsbibliotekarie Gustaf Nilsson som ordf, förste bibliotekskonsulent Bengt Hjelmqvist och överlärare Lorentz Larson som ledamöter samt stadsbibliotekarie Sigurd Möhlenbrock som sekr, räknade med en kraftig expansion av folkbiblioteksväsendet och därmed ett stegrad personalbehov. De principiella slutsatserna av detta framtidsperspektiv formulerades så:

Det blir under sådana omständigheter en angelägenhet av största vikt, att ett ökat antal för bibliotekarieryrket lämpliga personer söker

sig in på banan. Det synes självklart, att rekryteringen därvid måste ske såväl inom som utom akademikernas krets. Som framgår av det föregående, är detta redan nu i princip förhållandet, även om huvudparten av bibliotekariékåren kommer från akademikernas håll. Utan tvivel är det synnerligen önskvärt att även i fortsättningen knyta personer med akademisk utbildning till folkbiblioteksväsendet. Akademiska studier garanterar icke i och för sig någon lämplighet för bibliotekarieryket, men det är klart, att omfattande kunskaper och ett moget och tränat omdöme är nödvändiga förutsättningar för att en person skall kunna på ett tillfredsställande sätt motsvara de krav, som det moderna biblioteksarbetet ställer.

Om akademikerna behövs, behövs även — och i ökad omfattning — personer, som utan att ha gått den akademiska vägen har fallenhet för bibliotekarieryket. Även för denna grupp är kunskaper och omdöme nödvändiga; det sätt, på vilket kunskaperna och omdömet förvärvats, är däremot ovidkommande. Biblioteksbanan bör i princip icke vara stängd för någon, som har de personliga förutsättningarna för yrket.

Omsatt i praktiken skulle detta innebära införandet av två olika utbildningsvägar till biblioteksskolan, vilken borde förlängas till ett år. Den som avlagt akademisk examen skulle fullgöra ett års praktik före inträdet i skolan. Den som inte avlagt sådan examen skulle, i likhet med vad som gällde i Danmark, ha praktiserat i tre år. Dessutom uppställdes som minimikrav i fråga om bakgrund studentexamenskunskaper i gymnasiets viktigare läroämnen, kompletterade med fortsatta studier i bl a språk, litteraturhistoria och samhällskunskap. Till skillnad från Stockholmsutbildningen var det alltså fråga om en enhetskompetens men med rekrytering ur olika källor.

Förslaget väckte stark opposition inom SFF, som i sitt remissyttrande hävdade att en speciell utbildningsgång för »långvägare» inte kunde motiveras av utbildningsdemokratiska skäl. Vidare skulle en omläggning enligt förslaget leda till standard-sänkning och därmed till en olycklig försämring av folkbibliotekens servicemöjligheter. Det ökade personalbehovet borde i stället fyllas genom att dispens för tillträde till biblioteksskolan i vidgad utsträckning

skulle beviljas sökande med mångårig praktik. Även SAB anmälde tveksamhet i sin remisskrivelse. Man befarade att ett realiserande av förslaget skulle medföra en icke önskvärd reduktion av akademikerinslaget i folkbibliotekariékåren samt en skadlig splittring inom denna kår. I stället skisserades ett alternativ:

En utbildning av högskolekaraktär, delvis gemensam för personal inom olika biblioteksformer, vore enligt Styrelsens mening att eftersträva. Man borde kunna tänka sig en bibliotekarieexamen, föregången av en utbildning av akademisk karaktär med bibliotekslära som obligatoriskt ämne och med tillträde till utbildningen för envar som avlade kunskapsprov motsvarande studentexamen och som hade exempelvis sex månaders provtjänstgöring.

Efter en tids väntan på statsmakternas ställningstagande tillsatte SFF:s årsmöte 1951 en kommitté med uppgift att utarbeta förslag till reformerad utbildning av folkbibliotekarier. Ordf var stadsbibliotekarie Knut Knutsson och övriga ledamöter var förste bibliotekarie Märta Sjögren samt stadsbibliotekarierna Sigurd Möhlenbrock, Karl Gustav Wirde och Gösta Östling. Vid nästa årsmöte förelåg resultatet, vilket innebar förslag om upprättande av ett biblioteksinstitut i Stockholm. Huvudman skulle vara en stiftelse med representanter för staten, stadsförbundet, landskommunernas förbund, SAB, SFF samt Stockholms stadsbibliotek. För tillträde skulle fordras studentexamen samt elevtjänstgöring om fyra månader vid ett auktoriserat elevutbildningsbibliotek. Sedan aspiranten under dessa månader erhållit en översiktlig yrkesorientering och fått vitsord om sin lämplighet för banan, var tiden inne att börja institutets femåriga utbildning. Denna avsåg att ge kompetens till alla bibliotekariebefattningar vid landets folkbibliotek. I vissa ämnen skulle undervisning meddelas vid seminarieövningar och föreläsningar vid Stockholms högskola; i andra ämnen skulle kurserna inhämtas genom självstudier. Parallellt med den teoretiska utbildningen ville man att den studerande skulle fullgöra en praktiktjänstgöring om sammanlagt ett år.

I förslaget ingick preciserade kursfordringar i utbildningsämnena, nämligen katalogisering (inklusive klassifikation), bibliografier, uppslagsböcker, litteraturkännedom, biblioteksadministration, bokens och bibliotekens historia, allmänt folkbildningsarbete, barn- och ungdomsbiblioteksarbete, vetenskapernas historia samt färdighet i moderna språk. Vidare krävdes en uppsats över ett biblioteksvetenskapligt ämne eller sammanställande av en resonerande bibliografi.

Även detta reformförslag mottogs med delade meningar och förkastades av SFF: s årsmöte. I ett upprop, som sänts till föreningsmedlemmarna, framfördes kritik mot förslaget. Det var främst sloandet av kravet på akademisk examen som föranledde oppositionen.

Efter en rad underhandskontakter togs 1955 utbildningsfrågan åter upp men nu i samverkan mellan företrädare för olika bibliotekstyper. SAB tillsatte en utbildningskommitté, vilken framlade sitt förslag året därpå. Förutom ordf, överbibliotekarie Gösta Ottervik, ingick stadsbibliotekarierna Bianca Bianchini och Lillemor Ståhlgren, överbibliotekarie Krister Gierow och förste bibliotekarie Gösta Morin. Utredningsuppdraget innefattade utbildningen av personal såväl vid de vetenskapliga biblioteken som vid folkbiblioteken, och kommittén hade strävat efter att i görligaste mån skapa en sammanhållen utbildningsgång. Nyordningen skulle innebära att ett särskilt ämne, bibliotekskunskap, bereddes plats inom de filosofiska fakulteterna vid universiteten och Stockholms högskola och att det nya ämnet skulle få ingå i filosofie kandidatexamen. Kombinationen av övriga ämnen i denna examen borde för blivande bibliotekarierna vara valfri. En kortare provtjänstgöring vid både vetenskapligt bibliotek och folkbibliotek skulle föregå studiet av den nyinförda disciplinen. Jämsides med de teoretiska studierna borde läggas in en praktikantjänstgöring vid de två bibliotekstyperna. Man tänkte sig följande kombinationer: Uppsala universitet-Uppsala universitetsbibliotek-Uppsala stadsbibliotek; Stockholms hög-

skola-kungl biblioteket-Stockholms stadsbibliotek; Lunds universitet-Lunds universitetsbibliotek-Malmö stadsbibliotek; Göteborgs universitet-Göteborgs stadsbibliotek-Dicksonska folkbiblioteket. Denna praktiska fas skulle samordnas med universitetsstudierna. Praktikantjänstgöringen, som borde avlönas, skulle förläggas till olika avdelningar vid vederbörande bibliotek. Det var ett önskemål att blivande folkbibliotekarierna i samband med praktiken kunde gå igenom en studieledarekurs, anordnad av något av studieförbunden.

Bibliotekskunskapen föreslogs uppdelad på vanligt sätt i ett-, två- och trebetygskurser med en normalstudietid om en betygsenhet per termin. Praktiken krävde dock därutöver ytterligare en termin. Ettbetygskursen skulle vara avsedd dels som grund för fortsatta biblioteksstudier, dels som en orientering för dem som utan att ämna sig in på biblioteksbanan ändå hade behov av vissa kunskaper inom området. De moment som planerades ingå i undervisningen för en betygsenhet var bibliotekshistoria, bokhistoria, klassifikation och katalogisering (med övningar), bibliografier och uppslagsböcker (med övningar) samt biblioteksteknik. Innehållet i ämnets delmoment precisades ytterligare i förslaget till kursfordringar. Detta gällde även två- och trebetygskurserna. Studiet för två betygsenheter var anpassat endast för blivande yrkesbibliotekarierna. Avsikten var att få till stånd en grundutbildning, och delmomenten var därför i stort sett gemensamma för samtliga studerande. Endast i vissa specialgrenar förordades skilda linjer, alltefter den bibliotekstyp studenten såg som sin framtida arbetsmiljö. Utöver väl inhämtad ettbetygskurs ville kommittén för två betygsenheter fordra fördjupade kunskaper i samtliga ettbetygsämnen. Bibliotekstekniken skulle utvidgas till biblioteksförvaltning och biblioteksteknik; bokkännedom och bokbedömning skulle tillkomma. Med tanke endast på de blivande folkbibliotekarierna hade man vidare lagt in momenten folkbildningsrörelsernas historia samt biblioteksarbete bland barn och ungdom. För dem som mer all-

mänt siktade på tjänstgöring vid vetenskapliga bibliotek uppställdes särskilda fordringar beträffande vetenskapernas historia, arkivkunskap och paleografi. De på vetenskapliga specialbibliotek inriktade måste inhämta kunskaper i vetenskapernas historia samt referattjänst. En kortare föreläsningsserie i psykologi skulle vara obligatorisk för samtliga tvåbetygsstuderande. Trebetygskursen slutligen skulle på vanligt sätt väljas i samråd med vederbörande huvudlärare och ämnet för den stipulerade uppsatsen i samråd med examinator.

Kommittén rekommenderade även att man också i fortsättningen bedrev vidareutbildning inom vissa specialområden, t ex sjukhusbiblioteksarbete, och att denna verksamhet i görligaste mån borde göras gemensam för de nordiska länderna. De ditills anordnade nordiska fortsättningskurserna för folkbibliotekarier borde fortgå och erhålla permanent karaktär.

Detta nya utbildningsförslag debatterades vid föreningens årsmöte 1956 och rönt då kritik bl a för att de deltidsanställdas utbildning inte behandlats och för att den förordade decentraliseringen av utbildningen ansågs innebära en splittring av resurserna. Något beslut beträffande föreningens ställningstagande till utbildningsfrågan fattades inte.

Hösten 1957 anhöll SAB:s utbildningskommitté vid en uppvaktning för ecklesiastikministern om åtgärder för en reform av bibliotekarietutbildningen. Utredningsförslaget remitterades av departementet för utlåntande till SÖ, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) samt till kanslersämbetet för rikets universitet (UKÄ), som i sin tur remitterade ärendet till vissa universitetsmyndigheter. Sålunda inkom till UKÄ yttranden från universitetet i Uppsala av det större konsistoriet, den humanistiska fakulteten och överbibliotekarien; från Lunds universitet kom yttranden av det större konsistoriet och de filosofiska fakulteterna, från universitetet i Göteborg av det större konsistoriet och den filosofiska fakulteten samt från Stockholms högskola av

rektorsämbetet och den humanistiska avdelningen (fakulteten). Det utförligaste svaret, som avgavs av SÖ, uppehöll sig så gott som uteslutande vid folkbibliotekarietutbildningen, medan de andra instanserna i första hand ägnade sitt intresse åt de vetenskapliga bibliotekens, särskilt universitetsbibliotekens, utbildningsfråga. SÖ:s synpunkter kommer därför att refereras här och övriga remissvar i avsnittet om de vetenskapliga allmänbiblioteken nedan (s 46-47).

Utlåtandet, vilket avlämnades i april 1961, behandlade inledningsvis målsättningen för folkbibliotekarietutbildningen, lämnade därefter en kritiskt-resonerande redogörelse för de viktigaste reformförslag som tidigare framkommit, gick mer i detalj in på den remitterade framställningen och drog slutligen upp några riktlinjer för en möjlig väg till bättre utbildning. SÖ hade dröjt med sitt utlåtande till 1961, därför att man ville invänta resultatet av den ovannämnda rationaliseringsundersökningen som avslutats 1960. Nu togs RU:s betänkande till utgångspunkt för överstyrelsens resonemang om utbildningsmålen. Det centrala avsnittet lydde så:

Rationaliseringsundersökningens material framhåver, att folkbibliotekarieryket i fråga om kunskapsfordringar och arbetsuppgifter har en markerad särart och klart skiljer sig från andra bibliotekarietkategoriers arbete. Det för folkbibliotekarieryket utmärkande torde kunna sammanfattas i följande punkter:

1. I fråga om litteraturkänedom har folkbibliotekarien i regel icke möjlighet till starkare specialisering utan måste eftersträva en bred allmänorientering. Han får icke stå främmande för något litteraturområde: skönlitteratur, populär facklitteratur, vetenskaplig litteratur, barn- och ungdomsböcker. Bokbeståndet domineras av aktuell och modern litteratur.

2. Flertalet folkbibliotek har endast en à två bibliotekarier. En följd av detta är, att folkbibliotekarien vid sidan av arbete med bokval och bokbestånd måste vara beredd att i betydande omfattning ägna sig åt sådana arbetsuppgifter som allmän administration och planering, budgetfrågor, personalärenden, filialorganisation, lokal- och inredningsfrågor, audio-visuell verksamhet, samverkan med folkbildningsarbete och skolväsen etc.

3. Folkbibliotekens roll som aktiv folkbildningsinstitution kräver av folkbibliotekarien

förmåga av utåtriktad, kontaktsökande och propagerande aktivitet. Konkret innebär detta, att han måste syssla med reklamverksamhet och utställningar, anordna författar-, film- och musikaftnar, ta kontakt med pressen, samverka med föreläsungsverksamhet och studiecirkelarbeta, organisera kommunal litterartjänst, visa biblioteket för skolklasser och föreningar etc samt delta i den uppsökande verksamhet, som organiseras för sådana kategorier, som har speciella svårigheter att besöka bibliotek (sjukhusbiblioteksverksamhet, hembesök etc).

Sammanfattningsvis kräves av bibliotekarien stor mångsidighet. Han skall vara väl utrustad i både teoretiskt och praktiskt hänseende. Han skall ha god allmänbildning och äga synnerligen bred litteraturkännedom, ha inblickar i forskningens metoder och problem, kunna vägleda såväl studerande på universitetsstadiet som biblioteksbesökare med ringa lästräning, kunna propagera för böcker på en tonårsträff och ge rätt bok till den kroniskt sjuke, kunna handha förvaltningsuppgifter och ha insikter i modern kontorsorganisation, ha blick för inredningsfrågor och — sist men inte minst — ha förmåga till kontakt och samarbete.

Vid genomgången av förefintliga utbildningsformer sammanfattades den kritik vilken framförts mot den reguljära folkbibliotekarieutbildningen med biblioteksskolan som avslutning sålunda: den var tidsmässigt och ekonomiskt betungande, den lämnade inte tillräckligt utrymme för förvärvande av praktisk erfarenhet, den lät de akademiska studierna uppta så stor del av studietiden att icke oväsentliga ämnen vid biblioteksskolan måste lämnas åsido av tidsskäl. För egen del tillade SÖ:

Otillräckligheten hos Biblioteksskolans undervisningsplan framstår särskilt starkt i belysning av rationaliseringsutredningens undersökningar. Ämnen som budgetfrågor, kommunalkunskap, lokaler och inredning, personal- och organisationsfrågor, tekniska hjälpmedel etc har ett relativt begränsat utrymme på schemat. Motsvarande gäller om ämnen som litteraturkännedom, bokbedömning och bokvalsprinciper, barn- och ungdomsarbete, folkbildningsarbete etc. I den mån folkbibliotekarierna i större omfattning än vad som nu sker kommer att få handhava skolbiblioteksverksamheten — rationaliseringsutredningen har föreslagit detta — är otillräckligheten av den nuvarande undervisningen rörande skolväsen och skolfrågor påtaglig.

Beträffande den sk stockholmsutbildningen framhöll överstyrelsen olämpligheten av att två utbildningsanstalter arbetade parallellt. En organisatoriskt enhetlig lösning borde eftersträvas. Man underströk också att det differentieringsargument som framförts vid tillkomsten av denna nivåuppdelade utbildning förlorat i styrka genom den pågående rationaliseringsprocessen vid folkbiblioteken, vilken medförde en klar åtskillnad mellan bibliotekariegöromål och kontorsarbete och som förutsatte viss biblioteksutbildning hos kontorspersonalen.

Gentemot folkbibliotekssakkunnigas förslag invändes bl a att det i praktiken skulle bli svårt att göra två olika rekryteringsvägar fullt likvärdiga och gentemot SFF:s förslag att en utbildning med studentexamen i botten inte skulle ge tillräcklig grund för bibliotekariens vägledande och informativa arbete. RU:s resultat ansågs stödja denna senare synpunkt.

I SAB:s förslag hade, menade överstyrelsen, en i och för sig önskvärd samordning drivits för långt. För folkbibliotekens del innebar detta att utbildningen blivit alltför historiskt och teoretiskt inriktad. För de vetenskapliga bibliotekens del skulle utbildningen, om den gjordes obligatorisk, medföra att den som först efter avlagd licentiatexamen beslutade sig för biblioteksbanan men ej tidigare studerat bibliotekskunskap måste komplettera sina kunskaper. Detta skulle förvärra de vetenskapliga bibliotekens rekryteringssvårigheter. Eftersom det föreslagna kursinnehållet inte var adekvat till folkbibliotekens behov, måste det ökas väsentligt och därmed skulle följa en orimligt lång studietid. Med anledning av betänkande VI (SOU 1959: 45) från 1955 års universitetsutredning, där det förekom resonemang om alternativkurser för icke-lärraspiranter, och tillsättandet av kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna (KNUFF) anförde överstyrelsen att en differentierad universitetsutbildning givetvis vore av stort intresse för blivande folkbibliotekarier. Men förutom praktisk elevtjänstgöring måste en godtagbar utbildning innefatta en teoretisk fackutbild-

ning, till omfång överstigande biblioteksskolas, och av en sådan karaktär att den omöjliga kunde tänkas ingå i universitetsstudierna. Överstyrelsen kritiserade såsom oekonomisk den föreslagna decentraliseringen av utbildningsorganisationen; en enda utbildningsanstalt skulle vara fördelaktigare. Någon anledning att förlägga elevtjänstgöringen till ett fåtal bibliotek kunde man inte heller finna. Förslaget skulle på denna punkt innebära nackdelar såväl för biblioteken som för aspiranterna. Ett slopande av korrespondenskursen skulle vidare leda till ökade krav på handledning från elevutbildningsbiblioteken och en ojämnare kunskapsstandard hos eleverna.

De konturer till ny utbildningsorganisation som överstyrelsen avslutningsvis uppklarerade bör återges i sin helhet:

Överstyrelsen anser sig icke i detta sammanhang i detalj böra diskutera den omläggning som är erforderlig. Det förefaller emellertid icke osannolikt, att det skall visa sig möjligt att finna en linje, som i sig förenar fördelarna i de tre föreliggande reformförslagen och samtidigt eliminerar de väsentligaste nackdelarna. En sådan lösning skulle exempelvis kunna innebära att de till universitetet förlagda studierna enligt SAB:s förslag begränsades till att gälla två ämnen och fyra betygsheter, förslagsvis med litteraturhistoria som obligatoriskt ämne enligt en reviderad kursplan, att den praktiska tjänstgöringen förlängdes i anslutning till folkbibliotekssakkunnigas förslag och att utbildningen i de egentliga biblioteksämnen i anslutning till SFF:s förslag förlades till ett fristående institut med en utbildningstid, som i huvudsak motsvarade studietiden för ett två-betygsämne vid universitetet. Detta senare torde få förutsätta, att grundutbildningen bygges ut med en frivillig vidareutbildning i form av fortbildnings- och specialkurser, som med fördel — liksom hittills skett i vissa fall — skulle kunna organiseras på nordisk grund. Av naturliga skäl synes institutet böra vara förlagt till någon av universitetsstäderna och så lokaliserat, att nära tillgång till goda studiebibliotek finns. Av ekonomiska och praktiska skäl är det uteslutet att upprätta mer än ett institut. Om Stockholms stad alltjämt önskar uppehålla en egen utbildningsverksamhet, bör denna i fråga om omfattning samt förutsättningar för tillträde göras likformig med den statliga. För den närmare utformningen av institutets organisation och

verksamhet synes organisationen av lärarhögskolornas ämneslärarlinje kunna vara vägleddande liksom utformningen av den danska biblioteksskolan. Liksom denna torde institutet böra utrustas med fast lärarpersonal. Vidare torde böra övervägas, om icke vissa avlösningsförmåner böra utgå under utbildningstiden i likhet med vad som gäller för de studerande vid lärarhögskolorna. Om ett utbildningsinstitut skulle komma till stånd, torde det vara möjligt att dit förlägga specialkurser av olika slag, även tex kurser för biträdespersonal vid de vetenskapliga biblioteken. Överhuvud synes institutet böra ges en så tänjbar organisation, att det kan utnyttjas för en mångsidig kursverksamhet.

Något genomarbetat förslag till reformerad utbildning för heltidsanställda folkbibliotekarier har efter SAB:s utbildningsprogram av 1956 inte presenterats i debatten.

1.2.1.6.1.2 *Deltidsanställda bibliotekarier.* Folkbibliotekssakkunniga förutsåg i sitt betänkande 1949 att den då förestående kommunindelningsreformen skulle ge många landskommuner underlag för en heltidsanställd bibliotekarie med full yrkesutbildning. I de flesta fall skulle man emellertid på landsbygden även i fortsättningen vara hänvisad till deltidsanställd personal. För utbildning av deltidsanställda rekommenderade de sakkunniga en intensifiering av verksamheten i dittillsvarande former. Emellertid borde genomgång av korrespondenskurs göras till villkor för deltagande i överstyrelsens sommarkurs, något som så småningom också blev fallet.

Nästa gång problemet kom upp i ett större sammanhang var 1956, då utbildningskommittén inom SAB lade fram sitt förslag. Som nämnts framfördes vid årsmötet kritik mot att de deltidsanställdas utbildning över huvud inte behandlats. Som följd därav lämnade föreningsstyrelsen i uppdrag åt en särskild arbetsgrupp att utreda frågan. Gruppen överlämnade sitt resultat i maj 1958. Där framfördes inte något alternativ till den dåvarande upplägningen utan endast önskemål om förbättringar inom den gamla ramen. Man ville sålunda liksom folkbibliotekssakkunniga göra avslutad korrespondenskurs till villkor för tillträde till SÖ:s kurs. Vidare föreslogs

vissa smärre justeringar i FKI-kursen samt en förlängning av SÖ-kursen. De angelägnaste önskemålen syftade till bättre kunskaper i litteraturkännedom och biblioteksadministration. Gruppen rekommenderade även fortbildningsverksamhet, vilken inleddes av SÖ 1959. Förslaget om bättre utbildning i litteraturkännedom ledde till de kurser i ämnet som SÖ började anordna 1965 och som stod öppna för både heltids- och deltidsanställda bibliotekarier.

1.2.1.6.2 *Skolbibliotekarier.* Den debatt som förts om skolbibliotekariernas utbildning har varit intimt förbunden med frågan om skolbibliotekets funktion över huvud. Folkskolebibliotekskommitterade, som utsetts av folkskolläroverstyrelsen och SAB, framhöll i sitt 1942 tryckta betänkande värdet av SÖ:s kurser och förordade en utvidgning av denna verksamhet. Dock ville man lägga tyngdpunkten vid seminarierens biblioteksutbildning, vilken borde effektiviseras så att bibliotekariekompetensen kunde ingå i lärarexamen. Även folkskolebibliotekssakkunniga ville förbättra seminarieutbildningen på denna punkt men bibehålla övrig skolbibliotekarieutbildning.

1958 uppdrog SÖ åt skolinspektör Gustaf Sigurd att företa en utredning rörande skolbiblioteksverksamhetens organisation. I Sigurds året därpå färdigställda undersökning berördes kompetensfrågan i ett förslag om inrättande av tjänster som sk bibliotekslärare och förste skolbibliotekarie. Dessa skulle besättas med lärarutbildad personal men med möjlighet till dispens för annan speciellt kvalificerad sökande. Direktiven tillät emellertid inte att själva utbildningsfrågan behandlades.

Den som fick gripa sig an det spörsmålet blev rektor Sigurd Åstrand, vilken tillkallats av överstyrelsen 1962. Han hade fullgjort sitt uppdrag i juli 1963. Efter att ha satt in skolbibliotekets roll i det stora pedagogiska och skolpolitiska sammanhanget och ha beskrivit skolbibliotekariens arbetsuppgifter, sökte Åstrand i tio punkter sammanfatta de utbildningskrav som borde uppställas:

- a. En mer eller mindre fullständig biblioteksteknisk utbildning.
- b. Särskild kännedom om handböcker, standardlitteratur och tidskriftslitteratur samt om läroböcker och facklitteratur, allt i den mån det faller inom skolans område.
- c. Kännedom om skolorganisation och kursplaner.
- d. Kunskap i psykologi, speciellt utvecklingspsykologi.
- e. Kännedom om vad lärarens kursplanering och lektionsförberedelser innebär.
- f. Ingående kännedom om det dagliga arbetet i skolan.
- g. Att kunna lära barn den teknik, som behövs för att kunna utnyttja biblioteket.
- h. Att kunna handleda ungdom i deras självständiga studiearbete.
- i. Ingående kännedom om arbetsskolans metoder.
- j. Någon kännedom om metodiken vid användning av audi-visuella hjälpmedel och kunskap om inköp och registrering av dylik materiel.

Slutsatsen av detta blev att den idealiske skolbibliotekarien skulle vara utbildad både till bibliotekarie och till lärare. Då ett sådant mål var orealistiskt, måste den frågan uppställas huruvida grundutbildningen skulle vara lärar- eller bibliotekarieutbildning samt hur den ytterligare utbildning skulle se ut, som måste läggas till de olika slagen av grundutbildning. Åstrand fann att det pedagogiska inslaget i biblioteksgöromålen var så markant att lärarutbildningen borde ges företräde. Vidare behövdes lärarutbildningen inte endast som bakgrund utan också för den lärartjänstgöring som bibliotekarien borde ägna sig åt parallellt med biblioteksarbetet. Åtminstone för grundskolans del borde detta gälla. Det bästa vore om en lärare kunde få fullgöra en del av sin tjänstgöring som bibliotekslärare, dock ej mer än hälften. Under förutsättning att lönefrågan kunde ges en tillfredsställande lösning, kunde man tänka sig en särskild enterninsutbildning ovanpå lärarexamen. Åstrand bifogade bl a en skiss till bibliotekslärarkurs. Skulle den förordade vägen inte visa sig framkomlig, kunde man tänka sig att för blivande ämneslärare utbyta en betygsenhet i filosofisk ämbetsexamen mot skolbibliotekarieutbildning. Han ville tills

vidare även förlänga SÖ:s skolbibliotekariekurser och bibehålla FKI:s brevkurs. Dessutom borde överstyrelsen starta påbyggnadskurser för lärare med föregående bibliotekserfarenhet, där tonvikten skulle ligga på momentet skolbiblioteket i undervisningen.

Astrand framlade också ett alternativt förslag, för den händelse hans förstahandsförslag förkastades. Man skulle då utgå från folkbibliotekarietutbildningen men linjedela biblioteksskolan med en speciell gren för blivande skolbibliotekarier. Utredningsmannens skepsis mot denna utväg var mindre beträffande gymnasiestadiet, där skolbiblioteket till sin funktion mer skulle komma att likna det allmänna folkbiblioteket.

SÖ förde åter fram frågan i sina petita för budgetåren 1965/66 och 1966/67. I sammandrag lydte resonemanget som följer. Med hänsyn till att en uppdelning av grundskolans hjälpmedel i böcker och övriga undervisningshjälpmedel inte längre kunde anses ändamålsenlig, borde skolbiblioteket betraktas som en integrerad del av skolans *hjälpmedelscentral*. Detta nya begrepp avsåg inte en lokal i skolan utan en funktion. För att främja en effektiv samverkan mellan olika typer av hjälpmedel borde kommunerna kunna anställa särskilda sk hjälpmedelskonsulenter, vilka skulle ha följande huvudsakliga arbetsuppgifter:

- att* i samråd med lärarna svara för att skolenhetens hjälpmedel utvälja, organiseras, utplaceras och vårdas så, att de kan användas på ett med hänsyn till skolans mål och riktlinjer tillfredsställande sätt;
- att* fungera som skolenhetens kontaktman med vederbörande länscentral för pedagogiska hjälpmedel;
- att* fungera som skolenhetens kontaktman med ortens folkbibliotek;
- att* följa det dagliga skolarbetet inom vederbörande skolenhet och verka för att hjälpmedlen utnyttjas på avsett sätt;
- att* ge elever, lärare och annan personal erforderlig information och handledning;
- att* stimulera till intern framställning av olika hjälpmedel;
- att* främja samverkan vid användningen av hjälpmedlen;

att följa utvecklingen på hjälpmedelsområdet och i fråga om skolans inre arbete;

att vara handledare och ge anvisningar för skolans biträdespersonal i fråga om arbetsuppgifter för hjälpmedelscentralen.

Den nya personalkategorin inom grundskolan skulle överta en del av tillsynsläraarnas tidigare göromål samt helt ersätta skolbibliotekarierna. En halv tjänst kunde beräknas erforderlig för en skolenhet med omkring 600 elever, men man kunde i vissa fall också tänka sig kombination med tjänstgöring i annan skolenhet eller med likartad tjänst utom skolan, t ex vid folkbibliotek eller inom folkbildningsarbetet. Interkommunal samverkan skulle dessutom kunna komma i fråga. Uppslaget motiverade inrättande av en speciell utbildningsgång för hjälpmedelskonsulenter:

Därvid torde det vara lämpligt anknypa till pågående överväganden beträffande nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna, eftersom den ifrågasatta utbildningen enligt skolöverstyrelsens uppfattning sannolikt skulle kunna beredas utrymme inom en 3-4-årig studiegång efter avlagd studentexamen. På så sätt kunde tillskapas en med traditionella akademiska utbildningsvägar likvärdig utbildning och ett för åtskilliga studenter godtagbart studiealternativ. Inom den här uppskattningsvis nämnda 4-åriga studiegången borde enligt överstyrelsens mening finnas utrymme även för minst en termins praktik i en större skolenhet vid grundskolan.

Denna utbildning måste få en klar pedagogisk inriktning men inte desto mindre vara lämplig för

vissa befattningshavare inom näringsliv och förvaltning. Utbildningsledare och motsvarande personalkategorier inom civil och militär förvaltning, frivilligt bildningsarbete samt inom näringslivet skulle här kunna få en utbildning, som för närvarande saknas och för vilken efterfrågan kan bedömas föreligga.

Slutligen hemställde SÖ att tillsättande av hjälpmedelskonsulenter måtte få påbörjas budgetåret 1966/67, trots att frågan om utbildning av en sådan personalgrupp för närvarande var föremål för utredning.

Förslaget om hjälpmedelskonsulenter upptogs inte i statsverkspropositionen 1966.

I anslutning till ett uppdrag om översyn av tillsynsläroorganisationen tillsatte SÖ i juli 1967 en arbetsgrupp under ledning av undervisningsrådet Ragnar Israelsson, med uppgift att för grundskoleområdet behandla frågorna om en ändamålsenlig läromedelsorganisation. Ett duplicerat betänkande med titeln *Läromedels organisation i grundskolan* överlämnades den 20 januari 1969 till SÖ.

Läromedelsgruppen fann att vissa organisationsförändringar borde genomföras för ett effektivt användande av läromedlen i undervisningen. Bl a föreslogs en koncentration av vissa uppgifter vid den enskilda skolanläggningen till en befattningshavare, benämnd skolintendent. Dennes främsta åligganden i fråga om läromedel skulle vara att:

1. Följa utvecklingen på läromedelsområdet och därvid inskaffa, sammanställa och till berörda befattningshavare förmedla information om vilka läromedel som finns tillgängliga och hur de kan utnyttjas tekniskt och metodiskt-pedagogiskt
2. I samråd med huvudlärarna upprätta och till rektor vidarebefordra förslag till kortsiktig och långsiktig plan för inköp av läromedel
3. Ansvara för att läromedlen registreras, förvaras och vårdas så att de kan användas på ett ändamålsenligt sätt
4. Bistå lärare och elever med råd beträffande val av och former för utnyttjande av olika läromedel
5. Förmedla information om utfallet av olika läromedels utnyttjande i undervisningen
6. Vara handledare för och ge anvisningar till skriv- och teknisk biträdespersonal i fråga om arbetsuppgifter för skolintendentens arbetsområde
7. I erforderlig utsträckning delta i konferenser bl a ämneskonferenser (motsvarande)
8. Biträda vid planläggning och inredning av undervisningslokaler och läromedelsförråd
9. Fungera som kontaktman med läromedelscentraler av olika slag, tex AV-central, filmarkiv, länscentral, skolbibliotekscentral
10. Ansvara för anskaffning av läroböcker och förbrukningsmateriel.

Utöver dessa åligganden skulle skolintendenten även svara för vissa tillsynsuppgifter. Tillsynslärare och skolbibliotekarier borde företrädesvis komma i fråga som

skolintendenter, sedan de genomgått behövlig kompletterande utbildning, vilken skulle avpassas till vederbörandes behov.

Här skall även nämnas ett till eklestikdepartementet 1967 överlämnat förslag om utbildning av läromedelskonsulenter vid gymnasieskolor, vilket utarbetats av Stockholms skoldirektions och biblioteksnämnds gemensamma studiebiblioteksutredning. Utbildningen skulle omspänna drygt tre terminer, nämligen en termins tjänstgöring som lärare vid gymnasieskola samt en på den speciella befattningens krav inriktad utbildning om elva månader. Som grundutbildning förutsattes akademisk examen eller minst så många betygsheter att de motsvarade fordringarna för undervisning i ett läroämne på gymnasiet. De elva månaderna avsågs innefatta tre månaders elevtjänstgöring vid allmänt bibliotek och studiebesök vid andra slag av bibliotek, utbildning i psykologi och pedagogik och i det svenska biblioteksväsendets allmänna organisation samt en orientering om skolans behov av studiematerial inom olika ämnesgrupper. Vidare skulle förekomma utbildning i organisation av läromedlen, administration, läromedelskunskap, audiovisuella hjälpmedel samt i läromedelskonsulentens direkta medverkan i skolarbetet. Härtill kom auskultation i skolbibliotek. Den schemalagda teoretiska utbildningen beräknades till 770 tim.

1.2.2 *Personal vid vetenskapliga allmänbibliotek*

1.2.2.1 *De vetenskapliga allmänbibliotekens framväxt och organisation*

Till de svenska vetenskapliga allmänbiblioteken brukar räknas kungl biblioteket och universitetsbiblioteken. Under medeltiden fanns de mest betydelsefulla biblioteken, vilka kan betraktas som allmänbibliotekens föregångare, i kloster och domkyrkor, där den huvudsakligen teologiska litteraturen förvaltades och utnyttjades främst av präster och munkar. Av lätt insedda skäl kom reformationstiden att medföra en kraftig nedgång för dessa, medan stormaktstiden däremot för boksamlandet innebar en utomordentlig utveckling som i hög grad

baserade sig på förvärv genom krigsbyten. Åtskilliga av dessa privata samlingar inför-
livades senare med de offentliga bibliotek
som efter hand upprättades. Men samling-
arna utökades inte endast genom krigsby-
ten. Utländsk litteratur inköptes i stigande
utsträckning, och förvärv av det inhemska
trycket säkerställdes genom kansliordningen
den 22 september 1661, vilken stadgade att
kungl biblioteket skulle erhålla ett exemplar
av allt svenskt tryck. Universitetsbiblioteken
i Lund och Uppsala kom i åtnjutande av
samma förmån 1698 respektive 1707
(1692). Det dröjde dock innan stadgandet
allmänt åtlyddes. Under 1700-talet gick ut-
vecklingen i mer dämpad takt för att accele-
rera under det följande seklet, bl a tack vare
den bytesverksamhet med bibliotek i andra
länder som man då inledde samt de för-
bättrade anslagen. Bl a genom den synner-
ligen kraftiga ökningen av publiceringsverk-
samheten och den högre utbildningens ex-
pansion under 1900-talet har de vetenskap-
liga allmänbibliotekens tillväxt kommit att
försiggå i än snabbare takt.

Uppenbarligen hade de svenska medel-
tidsregenterna vanligen privata boksam-
lingar. Drottning Kristina får betraktas som
grundläggare av *kungl biblioteket*. Genom
det nämnda stadgandet om leverans av
svenskt tryck fick kungl biblioteket karak-
tären av nationalbibliotek, ehuru de luckor
som tidigt uppstått i förvärven av svenskt
material först under senare delen av 1800-
talet avhjälpes i sådan grad att kungl bib-
liotekets funktion som svenskt riksbibliotek
i realiteten kunde fyllas. I och med inflytt-
ningen 1877 i den nuvarande byggnaden i
Humlegården fick kungl biblioteket en egen
byggnad, som kunde utökas för bibliotekets
framtida behov. Kungl biblioteket, vars
chef i instruktionen 1910 (SFS 1910: 154)
erhöll titeln riksbibliotekarie, lyder orga-
nisoriskt direkt under Kungl Maj:t. Verk-
samheten är reglerad genom nuvarande in-
struktion av den 3 december 1965 (SFS
1965: 733). Biblioteket tjänstgör som uni-
versitetsbibliotek i Stockholm för huma-
niora och som lokalt forskningsbibliotek
även för rätts- och samhällsvetenskap.

Universitetsbiblioteken är administrativt
inlemmade i respektive lärosäten, vilka i sin
tur lyder under UKÄ. I de gällande regle-
mentena (för universitetsbiblioteken i Upp-
sala och Lund från 1958, numera tilläm-
pade även på biblioteken i Göteborg och
Umeå) fastställs att dessa biblioteks
främsta uppgifter är att betjäna den vid uni-
versitetet bedrivna forskningen och under-
visningen samt att samla allt svenskt tryck.

Universitetsbiblioteket i *Uppsala* grund-
lades när Gustaf Adolf 1620 till universi-
tetet donerade det bibliotek vilket förvaras
i Gråmunkeklostret i Stockholm och
som bl a innehöll resterna av Vadstena klo-
sterbibliotek. Universitetsbiblioteket i *Lund*
kan sägas ha tillkommit, när domkapitlets
bibliotek 1671 övergick i universitetets ägo.
Dessa två institutioner var landets enda uni-
versitetsbibliotek fram till 1961, när dåva-
rande stadsbiblioteket i Göteborg som en
följd av att Göteborgs högskola tidigare
omvandlats till universitet blev *Göteborgs*
universitetsbibliotek. 1964 tillkom i *Umeå*
landets fjärde universitetsbibliotek, i vars
samlingar uppgått det medicinska bibliote-
ket vid förutvarande medicinska högskolan
i Umeå samt delar av det Vetenskapliga
biblioteket i Umeå. Som nämnts erhåller
universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund
ett exemplar av allt svenskt tryck, s k bib-
lioteksexemplar, sedan 1707 respektive
1698. Motsvarande stadgande gäller från
1950 även det nuvarande universitetsbiblio-
teket i Göteborg, vilket 1921–1949 mottagit
det s k granskningsexemplaret från justitie-
departementet. Granskningsexemplaret har
fr o m 1967 översänts till Umeå universi-
tetsbibliotek.

1967 inrättades universitetsfilialer i Karl-
stad, Linköping, Växjö och Örebro, knutna
till respektive universitet i Göteborg, Stock-
holm, Lund och Uppsala. Vid var och en
av filialerna i Karlstad, Växjö och Örebro
svarar moderuniversitetets huvudbibliotek
för erforderlig biblioteksservice genom en
särskilt upprättad enhet. Biblioteket vid
Stockholms universitets filial i Linköping
har uppgått i ett 1969 upprättat bibliotek,
betjänande den medicinska och tekniska

högre utbildningen och forskningen i staten.

1.2.2.2 Personal, kompetenskrav och utbildning

1.2.2.2.1 *Bibliotekariepersonal.* Som drottning Kristinas bibliotekarie tjänstgjorde ursprungligen Lars Fornelius, sedermera professor i poetik i Uppsala, och han följdes av en rad utlänningar, vilkas lärdomsrykte väckt drottningens intresse. Sålunda kallades Richelieus och Mazarins berömde bibliotekarie Gabriel Naudé att under några år förestå den kungliga boksamlingen.

I sitt arbete om *kungl bibliotekets* historia nämnde Magnus O Celsius att det redan under Kristinas tid förekom lägre tjänstemän vid biblioteket, men arbetsstyrkans tillväxt skedde i långsam takt. 1851 bestod bibliotekariepersonalen av en bibliotekarie, en vice bibliotekarie och två amanuenser. Vid sekelskiftet fanns utöver bibliotekets föreståndare två bibliotekarier och fyra amanuenser. Dessutom förekom sedan lång tid tillbaka i växlande utsträckning oavlönade och tjänstemän. Först 1910, då kungl biblioteket fick en ny instruktion, inleddes en snabbare expansion. Nuvarande personalförteckning upptar en riksbibliotekarie, ett biblioteksråd och en avdelningsdirektör, elva förste bibliotekarier, 14 bibliotekarier samt tre amanuenser.

Ännu i kungörelsen 1865 angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar (SFS 1865: 32) speglades kungl bibliotekets historiska anknytning till arbetet i kansliet. Där medgavs dock i ett särskilt stadgande att, vid sidan av kansliexamen, även filosofisk grad skulle medföra behörighet till anställning. En revision av kompetensföreskrifterna företogs i Kungl Maj:ts nyssnämnda instruktion för kungl biblioteket. Tre huvudkrav uppställdes för antagande som tjänsteman. Den sökande skulle i studentexamen eller i fyllnadsprövning ha erhållit vitsord om minst godkända insikter i tyska, engelska, franska och latinska språken; han skulle vidare ha avlagt licentiatexamen inom någon av de fyra fakulteterna, eller, jämte kandidat-

ler ämbetsexamen inom filosofisk fakultet, ha avlagt kandidatexamen inom annan fakultet; slutligen krävdes en provtjänstgöring om minst tre månader, anordnad enligt riksbibliotekariens bestämmande, varvid lämplighet för bibliotekstjänsten skulle ha ådagalagts. Befrielse från provtjänstgöring kunde beviljas den som tjänstgjort vid annat bibliotek eller fullgjort provtjänstgöring vid något av universitetsbiblioteken. 1940 (SFS 1940: 521) ändrades kravet på akademisk utbildning därhän, att statsvetenskaplig examen inom filosofisk fakultet blev kvalificerande, då den kombinerades med kandidatexamen inom annan fakultet. Den nu gällande instruktionen innehåller inga kompetensföreskrifter. I denna bestäms även att riksbibliotekarien utnämns av Kungl Maj:t, att biblioteksråd tillsätts av Kungl Maj:t efter anmälan av riksbibliotekarien samt att övriga tjänster tillsätts av riksbibliotekarien.

Universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund förestods till en början av akademiska lärare som utsågs att sköta bibliotekarieuppgiften som en bisyssla. Uppsalabiblioteket fick sin första stadigvarande bibliotekarie 1638. För lundabiblioteket reglerades universitetsbibliotekariens åligganden redan i de ursprungliga konstitutionerna. Från denna universitetsbibliotekens första tid och fram till 1800-talets senare hälft utgick universitetsbibliotekarierna antingen ur professorernas och docenternas led eller också utsågs män vilka senare kom att frånträda bibliotekarieämbetet för en professorsstol eller docentur. Vid båda universiteten var bibliotekscheferna så gott som genomgående humanistiska eller teologiska forskare. Så har varit fallet ända in i vår tid. Man kan med en generalisering säga att de två äldsta universitetens biblioteksvärld genom sin intima anknytning till lärosätena kommit att präglas av en akademisk lärdomstradition, medan kungl biblioteket mer formats av ställningen som riksbibliotek. Genom sitt historiska samband med Kungl Maj:ts kansli har det fått ett starkare ämbetsmannamässigt inslag. Symptomatiskt är att disciplinen lärdomshistoria eller historia

litteraria, d v s den vetenskapliga litteratu-rens historia, först företrädde i Sverige ge-nom universitetsbibliotekarien i Uppsala, vilken under 1670-talet inledde undervis-ning i ämnet. Den tog då formen av ett slags resonerande bibliografisk framställ-ning med anknytning till bibliotekets sam-lingar. Särskilt välkända är Erik Benzelius d y:s colloquier vid 1700-talets början. I Lund innehade vid mitten av samma år-hundrade universitetsbibliotekarien en lär-domshistorisk professur. Det kan tillfogas att i senare tid vissa akademiska lärare med starkt lärdomshistorisk inriktning utövat ett icke oväsentligt inflytande på den veten-skapliga bibliotekariekårens intresseorient-ering. Detta utesluter givetvis inte att även de gamla universitetsbiblioteken haft ledare med utpräglat administrativ intresseinrik-ning, t ex Elof Tegnér i Lund och Aksel Andersson i Uppsala.

Stora likheter mellan dessa två universi-tetsbibliotek fanns också med avseende på personalen i övrigt. Redan under 1600-talet fick universitetsbibliotekarien medhjälpare i arbetet, benämnda amanuens eller vice bib-liotekarie. Fram till 1800-talets förra del var dock personalökningen långsam för att därefter stegras något, i första hand beträf-fande amanuenser och särskilt e o aman-uenser. Utvecklingen ledde till att man i Uppsala höstterminen 1900 utöver förestån-daren hade två vice bibliotekarier, två förste amanuens-, en andre och en tredje aman-uensbefattning samt dessutom åtta amanuen-ser. I Lund hade man vid samma tidpunkt en bibliotekarie-, en vice bibliotekarie-, en förste amanuens- och en andre amanuens-tjänst och därtill sex e o amanuenser. Bib-liotekariekategoriens tillväxt har under 1900-talet gått betydligt snabbare än tidigare, vil-ket man får en uppfattning om av följande uppgifter för läsåret 1968/69. I Uppsala fanns då en överbibliotekarie-, sju förste bibliotekarie- och 17 bibliotekarietjänster samt en amanuens-tjänst. I Lund hade man förutom överbibliotekarien sju förste biblio-tekarietjänster och 15 tjänster som biblio-tekarie och två som amanuens. Göteborgs-biblioteket hade utöver chefstjänsten en bib-

lioteksråds-, sju förste bibliotekarie-, sju bibliotekarie- och fyra amanuens-tjänster. I Umeå fanns tjänster för en överbiblioteka-rie, en förste bibliotekarie, en bibliotekarie och en amanuens. I dessa liksom i nedan följande uppgifter om allmänbibliotekens personaluppsättningar har medräknats per-sonalen vid universitetsfilialer, till biblio-teksorganisationen hörande bibliotek vid specialhögskolor etc.

I de reglementen som universitetskans-lern fastställde för universitetsbiblioteken uppställdes samma krav på formella meriter som i den anförda instruktionen för kungl biblioteket 1910. Dessa föreskrifter förblev oförändrade till 1960, då kanslern genom beslut den 24 maj meddelade följande:

1. För anställning som amanuens och biblio-tekarie erfordras:

a) att hava avlagt studentexamen eller under-gått fyllnadsprövning till sådan examen med vitsord om minst godkända insikter i tre av de moderna språken enligt för respektive gym-nasielinjer gällande timplaner samt i latin; dock att, då särskilda skäl tala därför, dis-pens må givas från krav på kunskaper i latin;

b) att hava avlagt licentiatexamen inom nå-gon av universitetens fakulteter;

c) att inom universitetsbiblioteket under en tid av minst tre månader hava genomgått prov-tjänstgöring, anordnad på sätt som av över-bibliotekarien bestämmes, och innefattande teoretiska och praktiska prov, samt att under sådan tjänstgöring hava ådagalagt lämplighet för bibliotekstjänsten.

Befrielse från dylik provtjänstgöring kan av överbibliotekarien, helt eller delvis, medgivas den, som erhållit intyg om godkänd prov-tjänstgöring vid annat större vetenskapligt bib-liotek eller vid annat bibliotek vunnit likvärd-ig utbildning.

Förändringarna i förhållande till 1915 års föreskrifter innebär alltså att tillfälle nu-mera ges till dispens från latinkravet, att möjligheten att ersätta licentiatexamen med två grundexamina har slopats, att prov-tjänstgöringen skall innefatta tentamina samt att dispens från fordran på licentiat-examen inte längre kan beviljas av överbib-liotekarien. Dispensärenden handläggs i stället av UKÄ.

Genom beslut av universitetskanslern den 30 december 1960 gäller dessa bestämmel-

ser även Göteborgs universitetsbibliotek. För universitetsbiblioteket i Umeå gäller samma kompetensfordringar.

Före 1960 fanns alltså inga krav på att den blivande amanuensen eller bibliotekarien vid universitetsbiblioteken skulle undergå några prov som förutsatte systematiska studier i bibliotekskunskap. Inte desto mindre inleddes i viss utsträckning sådan utbildning med åtföljande tentamina 1946 vid uppsalabiblioteket, medan man i Lund inhämtade behövliga insikter under den praktiska tjänstgöringen. Beträffande kungl biblioteket har några föreskrifter om dylika regelmässiga studier aldrig funnits, utan aspiranten har där liksom vid universitetsbiblioteken inskolats i yrket genom tjänstgöring inom förvaltningens olika avdelningar.

Utöver tidigare tillämpad praxis med arbete på olika avdelningar omfattar provtjänstgöringstidens utbildning även inläsning med avslutande tentamina av en särskild litteraturkurs, vilken den 19 juni 1961 fastställts av universitetskanslern. Denna kurs är i stort sett densamma för biblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. I Umeå tillämpas samma kursfordringar. Kursen kan uppdelas på dessa rubriker: biblioteks- och arkivhistoria; bokhistoria, bokframställning, bokbinderi, bokhandel; klassifikation och katalogisering; bibliografier och uppslagsböcker; terminologi; biblioteksförvaltning och biblioteksteknik; lärdoms-historia. Sedan de nya bestämmelserna kom till har i Uppsala 13 med godkänt resultat gått igenom denna aspirantutbildning, i Lund nio, i Göteborg sju och i Umeå fem.

Universitetsstatuterna av 1916 (SFS 1916: 66) meddelade också föreskrifter rörande befodringsgrunderna vid tillsättning av bibliotekariepersonal vid universitetsbibliotek. I 1956 års universitetsstatuter (SFS 1956: 117) intogs en reviderad formulering av dessa föreskrifter, som oförändrad återkommer i universitetsstadgan 1964 (SFS 1964: 461, 146 §):

Konsistoriet må, innan förslag upprättas till tjänst som överbibliotekarie eller förste bibliotekarie, inhämta yttranden av högst tre sakkunniga.

Vid tillsättning av tjänst som överbibliotekarie, förste bibliotekarie eller bibliotekarie skola som befodringsgrunder gälla inom bibliotekstjänst vunnit utbildning och ådagalagd duglighet samt de förutsättningar för sådan tjänst, som i övrigt ådagalagts i vetenskapligt, bibliografiskt, administrativt eller annat avseende. Beträffande tjänst som överbibliotekarie eller förste bibliotekarie skall särskild hänsyn tagas till lämplighet att leda förvaltningen vid bibliotek.

Äro två eller flera sökande till tjänst som förste bibliotekarie eller bibliotekarie likställda i nyss angivna hänseenden, må även tjänsteålder åberopas som befodringsgrund.

Slutligen bör erinras om att en icke oväsentlig del av det arbete som utförts vid landets vetenskapliga allmänbibliotek kunnat ske tack vare insatser av frivillig arbetskraft, t ex pensionerade bibliotekstjänstemän vilka fortsatt att hjälpa till med ordnande av specialsamlingar etc. Också det tidigare så utbredda extra-ordinarie-systemet av äldre typ, vilket skyttat i den föregående framställningen, innebar möjligheter för biblioteken att utan stora utgifter tillförsäkra sig personal med kvalifikationer för biblioteksarbete.

1.2.2.2.2 *Biblioteksassistentpersonal.* Efter hand som de vetenskapliga allmänbiblioteken växte och deras personalstyrka utökades uppstod behov av att differentiera den högt utbildade personalens arbete och att avlasta den vissa uppgifter. Under de första årtiondena av 1900-talet började kontorspersonal alltmer användas för arbetsmoment av rutinmässig karaktär. För uppgifter av högre ansvarsgrad utvecklades en mellankategori, och mot slutet av 1940-talet inrättades särskilda tjänster som biblioteksassistent. Under 1950-talet utbröts ur assistentgruppen en kategori med benämningen förste biblioteksassistent, och ur denna kategori har sedermera ytterligare utskilts förste biblioteksassistent av högre grad. Biblioteksassistenttjänsternas antal utökades så att man i Uppsala läsåret 1968/69 hade 13 tjänster för förste biblioteksassistenter av högre grad, sju för förste biblioteksassistenter och 15 för biblioteksassistenter. I Lund var motsvarande siffror tio,

fyra och 20; för Göteborgs del noterades uppgifterna sex och en halv, fyra och fem samt i Umeå tio, tre och sex. Kungl biblioteket hade 15 tjänster för förste assistenter av högre grad och 27 för assistenter.

En naturlig följd av denna utveckling har blivit att det även uppställts särskilda kompetenskrav för assistenterna. I de nämnda föreskrifterna av universitetskanslern 1960 (med ändring den 21 november 1961), som alltså inte gällde kungl biblioteket, hette det beträffande fordringarna:

- a) att hava avlagt studentexamen eller undergått fyllnadsprövning till sådan examen med vitsord om minst godkända insikter i tre av de moderna språken enligt för respektive gymnasielinjer gällande timplaner eller äga däremot svarande kompetens;
- b) att hava undergått tre månaders teoretisk och praktisk utbildning vid universitetsbibliotek (motsvarande) eller på annat sätt hava förvärvat likvärdig biblioteksutbildning.

För innehavare av den nyssnämnda typen av tjänst som förste biblioteksassistent av högre grad skulle utöver ovanstående även krävas

- c) att hava avlagt akademisk examen eller äga däremot svarande kompetens.

Sedan dessa bestämmelser trädde i kraft hade man t o m 1968 vid Uppsala universitetsbibliotek utbildat sammanlagt 37 personer inom hela assistentkategorin. I Lund hade då utbildats 16 assistenter av högre grad och 36 assistenter samt i Göteborg 24 respektive 27, medan umeåbiblioteket redovisade tre förste assistenter av högre grad och 16 assistenter.

Assistentutbildningen har i viss utsträckning skett vid kurser som varit öppna för andra deltagare än aspiranter till tjänst vid allmänbiblioteken. För kungl bibliotekets del har sålunda den sk KB-kursen erbjudit en möjlighet till samverkan (s 51 nedan). I Uppsala och Göteborg har en liknande funktion fyllts av kurser i bibliotekskunskap anordnade av Institutet för vidareutbildning av akademiker, de sk IVAK-kurserna (s 54).

Även för assistenterna finns särskilda krav på läskurs, fastställd av universitetskanslern den 19 juni 1961 för universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Innehållet är praktiskt taget identiskt lika för de nämnda biblioteken och kursen används även vid universitetsbiblioteket i Umeå. Rubrikerna är biblioteks- och arkivhistoria; bokhistoria, bokframställning, bokbinderi, bokhandel; klassifikation och katalogisering; bibliografi och uppslagsböcker; biblioteksförvaltning och biblioteksteknik; uppslagsverk. Den praktiska utbildningen innebär bl a att aspiranten tjänstgör några veckor vid olika avdelningar inom vederbörande bibliotek. Kungl biblioteket har i stor utsträckning använt den nämnda KB-kursen för att tillgodose sitt behov av personalutbildning.

1.2.2.2.3 *Biblioteksbiträdespersonal.* I utbildningshänseende närmast efter assistentkategorin kommer biblioteksbiträdespersonalen som vuxit fram under de första årtiondena av 1900-talet. 1968/69 hade kungl biblioteket 24 1/2 biblioteksbiträdes-tjänster, universitetsbiblioteket i Uppsala 27 1/2 och universitetsbiblioteket i Lund 37. I Göteborg hade man 16 sådana tjänster och i Umeå 13.

Kompetensfordringar för biblioteksbiträden fastställdes av universitetskanslern samtidigt med bestämmelserna för bibliotekari-er och assistenter vid universitetsbiblioteken. För anställning som biblioteksbiträde erfordras sålunda:

- a) att hava avlagt realexamen med vitsord om minst godkända insikter i engelska och tyska språken eller äga motsvarande kunskaper;
- b) äga uppdriven färdighet i maskinskrivning;
- c) att hava undergått sex månaders teoretisk och praktisk utbildning vid universitetsbibliotek (motsvarande) eller på annat sätt hava förvärvat likvärdig biblioteksutbildning.

T o m 1968 hade man i Lund meddelat den stipulerade biblioteksutbildningen till 38 biblioteksbiträden. I Uppsala hade under samma tid utbildats fyra biträden och i

Göteborg 25. I Umeå hade sju utbildats. (De som haft tillräcklig skolunderbyggnad och lyckats väl med sin biblioteksutbildning har med avseende på utbildningen i Uppsala förts till assistentkategorin.)

De nyssnämnda IVAK-kurserna har i viss mån utnyttjats även av blivande biblioteksbiträden. Den kurslista som universitetskanslern bestämt för denna personalgrupp vid samma tillfälle som de ovannämnda kursfordringarna upptar momenten bibliotekshistoria; bokhistoria; bokframställning, bokbinderi, bokhandel; klassifikation och katalogisering; bibliografier och uppslagsböcker; biblioteksförvaltning. Också biblioteksbiträdenas praktiska skolning innefattar i regel cirkulation mellan olika avdelningar.

1.2.2.2.4 *Expeditionsassistenter och expediti-
onsbiträden.* Inte minst i Uppsala gjorde sig behov av särskild personal för vaktmästargöromål i utlåningsarbetet tidigt gällande. Sålunda lyckades universitetsbibliotekarien Erik Benzelius d y 1718 utverka en vaktmästare till biblioteket. Om förhållandena vid kungl biblioteket och lundabiblioteket synes endast mer sentida uppgifter finnas att tillgå. Ur vaktmästarkategorin har genom riksdagsbeslut 1961 differentierats en ny grupp befattningshavare av vilken speciell utbildning erfordras, nämligen expediti-
onsassistenter och expediti-
onsbiträden, av vilka de förra är arbetsledare. Vid kungl biblioteket fanns 1968/69 för denna personalkategori 20 tjänster. I Uppsala och Lund var motsvarande uppgifter 18 respektive 13, medan man i Göteborg hade 15 och i Umeå två.

Beträffande kompetensen för expediti-
onsassistenter och expediti-
onsbiträden vid universitetsbibliotek föreskrev Kungl Maj:t i regleringsbrev för budgetåret 1961/62 med tillämpning tills vidare:

Grundlig skolutbildning, innefattande eller kompletterad med språkkunskaper motsvarande dem som krävs i realexamen eller vid avgång från årskurs 9 g vid försöksskola, och teoretisk utbildning i bibliotekskunskap inom universitetsbibliotek samt omfattande praktisk yrkesverksamhet.

Den stadgade utbildningen i bibliotekskunskap har i Uppsala genomgått av tolv personer, i Lund av sex, i Göteborg av 15 och i Umeå av tre. Uppgifterna avser tiden t o m 1968.

1.2.2.3 Tidigare reformförslag

Ett huvudtema i diskussionen om utbildning för tjänst vid vetenskapliga allmänbibliotek har varit frågan om bibliotekspersonalens grundläggande akademiska studier. 1941 anmodade sålunda universitetskanslern de mindre akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund att yttra sig över en promemoria, där det ifrågasattes huruvida inte en minskning av kompetenskrav för amanuenser och andre bibliotekarier kunde äga rum utan större olägenheter. Vid båda lärosätena avstyrktes förslaget sedan man hört överbibliotekarierna, vilkas argumentering var i stort sett sammanfallande. Ett avskaffande av fordran på licentiatexamen skulle, menade man, medföra en olycklig splittring inom en nu homogen yrkeskår. Det skulle vidare leda till att många för att kunna avancera, till förfång för det reguljära arbetet, tvingas bedriva ansträngande licentiatstudier vid sidan av tjänsten. Invändningen att man genom rationalisering kunde lägga de sysslor som oundgängligen krävde vetenskapliga insikter på förste bibliotekarierna avvisades med påpekande av att en sådan finfördelning av arbetsuppgifterna inte kunde åstadkommas. Vidare underströks att en överflyttning av mindre kvalificerade göromål till biträdespersonalen hade företagits under de senaste årtiondena. Man framhöll även att den åtgärd som kanslern aktualiserat gick stick i stäv med den utveckling mot skärpta krav vilken präglade jämförbara länder.

På grund av vad som anförts fann universitetskanslern övervägande skäl tala för ett bibehållande av de gällande kompetenskraven, en uppfattning som biträdades av ecklesiastikministern i 1944 års statsverksproposition.

Problemet togs också upp till behandling av 1945 års universitetsberedning, vilken i

sitt 1947 avlämnade betänkande — Universitetsbiblioteken, universitetsadministrationen m m (SOU 1947: 75) — rekommenderade fortsatt krav på licentiatexamen men ville avveckla alternativet med kandidatexamen inom två fakulteter. De sakkunniga föreslog vidare inrättande av det slags mellantjänster som kommit att kallas förste biblioteksassistenter av högre grad samt obligatoriskt sakkunnigförfarande vid tillsättning av överbibliotekarie.

I debattinlägget Synpunkter på de vetenskapliga bibliotekens organisation, anställnings- och befodringsprinciper hävdade 1950 bibliotekarie K-A Söderström att man med fog kunde ifrågasätta huruvida inte kravet på licentiatexamen för tjänster var en fordran som skulle stå och falla med föreställningen att biblioteksarbete var ett slags vetenskapligt arbete. Eftersom Söderström ansåg att en stor del av detta arbete var av ren kontorskaraktär, ville han snarast få till stånd en omprövning av licentiatkravet. I polemik mot bl a Föreningen kvinnor i statens tjänst ville Söderström vidare framhålla betydelsen av yrkesinriktad utbildning i stället för akademiska meriter även beträffande biträdes- och assistentpersonalen.

I den av bibliotekarie Christian Callmer, på uppdrag av riksbibliotekarien, utarbetade skriften *Utbildning av bibliotekspersonal*. Några fakta och synpunkter, från 1953, gjordes däremot gällande att kravet på licentiatexamen borde bibehållas, även om en förbättrad yrkesutbildning också var påkallad. Den skulle åstadkommas dels genom att vid universiteten infördes bibliotekskunskap som studieämne, dels genom att i arbetsschemat lades in ett på visst sätt ordnat studiemoment för blivande bibliotekarier. Vikten av en planmässig biträdesutbildning framhölls även.

1955 tillsatte SAB en kommitté med uppgift att framlägga förslag till utbildningsreform. En redogörelse för kommitténs arbete, vilket presenterades 1956, har lämnats ovan (s 33–34). I samband därmed uppehöll sig BU vid SÖ:s remissvar. Här följer en sammanställning av svaren från dessa öv-

riga remissorgan, vilka lagt huvudvikten vid forskningsbibliotekens utbildningsfråga.

En allmänt positiv hållning till förslaget möter i svaren från vederbörande universitetsmyndigheter i Uppsala och Lund, medan man vid Göteborgs universitet, Stockholms högskola och inom TCO var mer kritisk. En odeciderad inställning, med understruket krav på fortsatt utredning, intogs av SACO och UKÄ.

I fråga om man lämpligen kunde låta universiteten överta ansvaret för en yrkesinriktad utbildning med praktiska inslag, framkom delade meningar. TCO ansåg att yrkesutbildningen helt och hållet borde underställas SÖ, och universitetskanslern framhöll liksom universitetsmyndigheterna i Göteborg det olämpliga i att överlåta en utbildning av klart icke-vetenskaplig karaktär till universiteten. Humanistiska fakulteten i Uppsala hade i skrivelse den 28 mars 1958 ett motförslag, nämligen

att fortfarande behålla den praktiska utbildningen i bibliotekstjänst inom respektive skolor eller verk och, om bibliotekskunskap skall göras till ett särskilt universitetsämne, bygga upp det som en humanistisk disciplin, varvid det synes ligga närmast till hands att anknyta den till lärdomshistoria, eventuellt som en särskild linje inom detta ämne.

Principen med akademisk yrkesutbildning accepterades däremot av överbibliotekarien i Uppsala samt av konsistoriet och de filosofiska fakulteterna i Lund. Varken SACO, Stockholms högskolas rektorsämbete eller dess humanistiska avdelning (fakultet) ville ta klar ställning.

Humanistiska fakulteten i Uppsala var, som nämnts, inne på tanken om *bibliotekskunskap som ett icke direkt yrkesinriktat examensämne*. Inget av de övriga remissorganen gav uttryck åt ett sådant önskemål: de som var positiva till akademisk yrkesutbildning ville ha bibliotekskunskapen målinriktad och de som stod främmande för att förlägga praktiska utbildningsmoment till universiteten avstyrkte förslaget om bibliotekskunskap som särskilt läroämne.

Beträffande *verksamhetens lokalisering* framfördes inte några önskemål om en helt

centraliserad utbildning, förlagd till något universitet eller något mer fristående institut. TCO menade att utbildningen skulle kunna alternera mellan olika utbildningsbibliotek med lämpliga tidsintervaller.

I fråga om strävan att åstadkomma en i största möjliga utsträckning *gemensam utbildning* gick åsikterna också isär. För TCO tedde sig denna ambition riktig, och så var också fallet för överbibliotekarien i Uppsala samt för konsistoriet och de filosofiska fakulteterna i Lund liksom för den humanistiska avdelningen (fakulteten) i Stockholm. Övriga remissvar uppvisade varierande grad av tveksamhet gentemot en sammanhållen studiegång. I SACO:s yttrande citerades (i skrivelse den 15 augusti 1958) vad de vetenskapliga bibliotekens tjänstemannaförening (VBT) vid det in-
terna remissförfarandet anförde i frågan:

Önskemålet om en gemensam utbildning får icke vara något självändamål och får icke förverkligas till priset av jämkningar i vad som ur vardera bibliotekstypens egen synpunkt ter sig som bäst och mest ändamålsenligt.

Enligt VBT:s mening var det väsentliga i detta avseende inte att utbildningsgången var gemensam utan att utbildningens innehåll till stor del borde vara gemensam för olika slags bibliotekstjänstemän.

En annan central punkt i förslaget rörde den *praktiska tjänstgöringen*. TCO hävdade att den praktiska bibliotekarieutbildningen borde försiggå parallellt med de grundläggande akademiska studierna, och SACO pekade på praktikanttjänstgöringen som en möjlighet att låta aspiranterna komma i kontakt med sitt blivande yrke på ett tidigt stadium. SACO framförde även ett uppslag av VBT, som skulle innebära tillfälle för tjänstemän och aspiranter att någon tid arbeta vid bibliotek av annan typ än det egna. Övriga svar berörde frågan endast i förbigående eller inte alls.

Fordran på *licentiatexamen* för tjänst som bibliotekarie vid vetenskapliga allmänbibliotek ifrågasattes inte av någon utan understöddes av alla som berörde kravet, nämligen SACO, överbibliotekarien i Uppsala, konsistoriet och de filosofiska fakulteterna

i Lund samt rektorsämbetet och humanistiska avdelningen (fakulteten) i Stockholm. Tvekan framfördes dock huruvida licentiatexamen skulle kunna avläggas i det tilltänkta biblioteksämnet, vilket bedömdes som alltför ovetenskapligt med den föreslagna utformningen. Den synpunkten återfanns i svaren från universitetskanslern, humanistiska fakulteten i Uppsala, konsistoriet och de filosofiska fakulteterna i Lund samt konsistoriet och filosofiska fakulteten i Göteborg. I Lund underströks av konsistoriet och de filosofiska fakulteterna att, under alla omständigheter, licentiatexamen i annat ämne borde bli i beföringsavseende likvärdig med examen i bibliotekskunskap. Detsamma hävdades av konsistoriet och humanistiska fakulteten i Uppsala.

Stockholms högskolas humanistiska avdelning (fakultet), vilken avstyrkte förslaget om bibliotekskunskap som ett fristående ämne, befarade (i skrivelse den 3 mars 1959) att det meritvärde en sådan licentiatexamen skulle skänka kunde leda till

att den vetenskapliga utbildningen för bibliotekarierna vid de vetenskapliga biblioteken inskränktes till detta ämne. Man skulle få en uppsjö av specialister inom samma snäva område, medan man i stället eftersträvar specialister inom olika ämnesområden.

Detta de vetenskapliga allmänbibliotekens *behov av experter inom skilda fält* kommer också fram i svaren från humanistiska fakulteten och överbibliotekarien i Uppsala. Hit hör även problemet med den försvagning av de blivande bibliotekariernas akademiska grundexamen som förslaget ansågs innebära. En sådan uttunning betraktades som icke önskvärd av UKÄ, konsistoriet och filosofiska fakulteten i Göteborg, av rektorsämbetet och humanistiska avdelningen (fakulteten) vid Stockholms högskola samt av SACO. I sammanhanget underströk överbibliotekarien i Uppsala (i skrivelse den 24 februari 1958) att den föreslagna utbildningsreformen

under inga förhållanden får göras obligatorisk; jämsides med den måste alltså såsom fullt normal och likvärdig kvarstå möjligheten för

universitetsbiblioteken att själva utbilda sin personal. I annat fall kan möjligheten även-tyras att till biblioteken förvärva personal av särskilda kvalifikationer.

Slutligen bör det nämnas att TCO kritiserade vad man ansåg vara det alltför flyktiga intresse som i SAB-förslaget ägnats utbildningen av assistentpersonal vid de vetenskapliga allmänbiblioteken och specialbiblioteken.

1959 anmodade universitetskanslern överbibliotekarierna i Lund och Uppsala att utarbeta förslag till bestämmelser angående kompetenskrav för bl a amanuenser och bibliotekarier vid universitetsbiblioteken. Det gemensamma förslaget var i det närmaste identiskt med de anförda föreskrifter som meddelades av universitetskanslern 1960 (s 42).

Ett meningsutbyte om kompetenskrav och utbildning förekom i Biblioteksbladet 1962 mellan bibliotekarie Erik Starfelt och överbibliotekarierna Gösta Ottervik och Carl Björkbom. Starfelt, som inledde debatten, hävdade att licentiatexamen inte gav tillräckliga vetenskapliga insikter för det mest kvalificerade biblioteksarbetet, samtidigt som den inte var nödvändig för de mindre avancerade sysslorna. Man borde därför kräva doktorsgrad av förste bibliotekarierna och akademisk grundexamen av övrig bibliotekspersonal. I Otterviks inlägg medgavs, att licentiatexamen inte kunde ge sådana vetenskapliga ämneskunskaper att de motiverade kompetenskravet. Betydelsen av högre akademiska studier var av ett annat slag:

När allt kommer omkring, är det nog inte av absolut avgörande betydelse om vederbörande bibliotekarie avlagt sin examen i det ena eller andra ämnet utan om han bedrivit sina studier på ett vettigt sätt och fått den erforderliga handledningen, så att han kunnat tillägna sig en vetenskaplig metodik.

Han ville dock ge Starfelt rätt i att tjänstemän med endast grundexamen, d v s förste biblioteksassistenter av högre graden, torde komma att spela en viktigare roll i framtiden. Björkbom var inte beredd att direkt

förorda ett slopande av kravet på licentiatexamen men ställde sig frågande inför Otterviks resonemang. Vad bibliotekarien behöver är bl a vissa specialkunskaper, menade han:

Vilka är då dessa specialkunskaper? Ja, så mycket kan man säga att de inte är identiska med dem som specialforskaren måste skaffa sig. Bibliotekarien skall nämligen inte vara forskare. Hans uppgifter är uteslutande att hjälpa forskaren att få tag i litteratur. Därför fordras inte så mycket »kännedom om vetenskaplig metod» — vad är för övrigt »vetenskaplig metod» i största allmänhet? — utan först och främst kunskap om vetenskapens informationsväsen, d v s om de kanaler genom vilka uppgifter om nya forskningsresultat sprides och om de sätt man kan utnyttja dessa. Han måste därför också väl känna till den bibliografiska litteraturen och kunna utnyttja den, vartill fordras kunskaper såväl i de språk på vilka litteraturen av avfattad som i nomenklatur och systematik inom vederbörande forskningsområden. Det är förutsättningarna att kunna skaffa sig dessa kunskaper, som åtminstone i första hand bör bestämma »de nödiga vetenskapliga förutsättningarna» för bibliotekarieyrket.

Björkbom anslöt sig till Otterviks åsikt om betydelsen av den assistentpersonal som avlagt akademisk examen och underströk att denna kategori borde få vissa möjligheter att komma in i bibliotekariekarriären.

UKÄ utsände den 21 november 1966 en promemoria, PM ang kompetensföreskrifter för befattningshavare vid universitetsbiblioteken. Promemorian innehöll en redogörelse för vid universitetsbiblioteken och karolinska institutets bibliotek gällande kompetensföreskrifter. Med hänvisning till att dispensärenden var relativt vanliga och regelmässigt brukade bifallas samt till universitetsväsendets pågående expansion ifrågasattes avslutningsvis, om inte bestämmelserna borde avskaffas eller avsevärt uppmjukas. Skrivelsen sändes för yttrande till vissa universitetsmyndigheter. Härutöver inkom ytterligare ett antal svar.

Inget av remissorganen var tillfredsställt med rådande förhållanden och uppmärksamheten inriktades i regel på *fordran på licentiatexamen* för tjänst som amanuens och bibliotekarie. Denna föreskrift ansågs

ha givit upphov till i vissa fall betydande rekryteringssvårigheter, även om värdet av forskningserfarenhet flerstädes underströks. Skilda utvägar rekommenderades. Forskningsbiblioteksrådets majoritet föreslog att, i avvaktan på resultatet av det arbete som bedrevs inom forskarutredningen och BU, de omedelbara åtgärderna inskränktes till en delegering av dispensrätten från UKÄ till konsistorierna eller motsvarande organ. Önskemål om en sådan delegering uttrycktes också av överbibliotekarierna vid universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Umeå. Ett mer allmänt hålllet förord för uppmjukning eller differentiering av kravet på forskningserfarenhet framförde överbibliotekarien vid tekniska högskolan i Stockholm och rektorsämbetet vid Chalmers tekniska högskola. Önskemål om ett avskaffande av denna fordran kan utläsas ur yttrandena från riksbibliotekarien samt överbibliotekarierna vid Göteborgs universitetsbibliotek och Chalmers tekniska högskola. Enligt de sistnämnda svaren skulle omläggningen betraktas som temporär och bli föremål för omprövning, när berörda statliga kommittéer överlämnat sina betänkanden. Rektorsämbetet vid karolinska institutet bifogade med instämmande överbibliotekariens yttrande. Där anfördes att nuvarande kompetensfordran borde kvarstå, åtminstone till dess en väsentligt förbättrad yrkesinriktad bibliotekarieutbildning kommit till stånd. Även cheferna för universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund samt prefekten för humanistiska biblioteket såg en grundligare biblioteksutbildning som högst angelägen. De blivande bibliotekariernas tre månader långa inomverksutbildning borde ersättas med en ettårig utbildningsperiod. Resultatet av arbetet inom de nämnda utredningarna skulle avgöra om reformen blev bestående eller om den direkta yrkesutbildningen i framtiden skulle erhållas på annat sätt. Vikten av en ettårig biblioteksutbildning underströks även av riksbibliotekarien och överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Göteborg.

Kraven på språkkunskaper diskuterades i ett flertal skrivelser, särskilt med avseende

på anställning som amanuens och bibliotekarie. Värdet av relativt omfattande språkfärdigheter hävdades av prefekten för matematisk-naturvetenskapliga biblioteket, vilken föreslog formuleringen »goda insikter i tre av de moderna språken» samt latinkunskaper som krav för de högre tjänster där arbetsuppgifterna verkligen gjorde det påkallat. Det borde få ankomma på vederbörande biblioteksledning att själv avgöra exakt vilken språklig utbildning som lämpade sig för ifrågavarande tjänst. Med beklagande konstaterade överbibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek att latinkravet på grund av skolväsendets utveckling inte kunde upprätthållas, medan man fortfarande borde kräva studentkunskaper i två stora moderna språk och någon förtrogenhet med ett tredje. Överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund ville behålla föreskrifterna men föreslog ett enklare dispensförfarande även på denna punkt. För sitt biblioteks del ansåg rektorsämbetet vid farmaceutiska institutet att »goda språkkunskaper» var nödvändiga hos såväl bibliotekarien som dennes närmaste medarbetare. Karolinska institutets överbibliotekarie ifrågasatte om språkkunskaperna lämpligen skulle specificeras i form av föreskrifter. Latinkunskaper borde äga speciellt meritvärde. Den rekryteringshämmande effekten av latinkravet, vilket borde avskaffas, framhöll däremot rektorsämbetet vid handels-högskolan i Göteborg. Fordran på särskilda språkfärdigheter skulle inte fylla någon funktion beträffande bibliotekarie- och assistentkategorierna med den studiegång som föreslogs för dessa grupper och borde därför bortfalla, påpekade överbibliotekarien vid Göteborgs universitetsbibliotek. Biblioteksbiträden skulle kunna uppvisa »avgångsbetyg från grundskola med vitsord om minst godkända insikter i två främmande språk eller äga motsvarande utbildning». Expeditionspersonalen skulle besitta »elementära kunskaper i minst ett främmande språk».

Härtill kan fogas att flera remissvar uttryckte önskemål om en *enhetssyn på biblioteksväsendet* i olika avseenden. Grän-

serna mellan skilda personalkategorier borde kunna överskridas genom att dugliga tjänstemän gavs tillfälle till avancemang. Villkoren för kompetens borde vidare göras tillämpliga på många typer av bibliotek, även sådana som inte var underställda UKÄ.

Sedan remissvaren inkommit har UKÄ överlämnat handlingarna i ärendet till BU för övervägande vid utarbetandet av förslag till en reformerad utbildning och därmed sammanhängande kompetenskrav.

1.2.3 *Personal vid vetenskapliga specialbibliotek och företagsbibliotek samt inom dokumentationen*

1.2.3.1 Allmänt

De skilda slag av institutioner för litteraturtjänst som behandlas i detta avsnitt företer sinsemellan stora olikheter. Det gemensamma ligger väsentligen däri att de har att verka som serviceorgan inom ett mer eller mindre klart avgränsat specialområde och sålunda delar vissa av de problem som hänger samman med denna funktion.

I handböcker och matriklar brukar de redovisas tillsammans, och någon statistik som uppdelats efter skilda typer av specialbibliotek etc existerar inte. Det kan emellertid nämnas att Svensk biblioteksmatrikel 1966 förtecknar de 64 »vetenskapliga specialbibliotek, förvaltningsbibliotek, industri- och företagsbibliotek m fl» vilka bedömts som mest väsentliga från det övriga svenska biblioteksväsendets synpunkt, medan sammanställningen Svenska specialbibliotek inom tekniska och angränsande litteraturområden, från 1964, uppftar 15 »dokumentationenheter» och 303 »specialbibliotek och tekniska fackbibliotek».

1.2.3.2 De vetenskapliga specialbibliotekens och företagsbibliotekens framväxt och organisation

Karaktäristiskt för *de vetenskapliga specialbiblioteken* är att de uppkommit i anslutning till akademier, undervisningsanstalter, organisationer, ämbetsverk och andra institutioner där man bedriver vetenskaplig och liknande verksamhet. Landets äldsta veten-

skapliga specialbibliotek, kungl svenska vetenskapsakademiens bibliotek, som utgör en specialsamling för de naturvetenskapliga disciplinerna, leder sålunda sitt ursprung tillbaka till akademiens stiftande 1739. Ett flertal av specialbiblioteken tillkom redan före det senaste sekelskiftet, men någon enhetlig utvecklingslinje kan knappast urskiljas. Som exempel på sådana tidiga bibliotek kan nämnas kungl musikaliska akademiens bibliotek (1771), kungl vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens bibliotek (troligen 1786), karolinska mediko-kirurgiska institutets bibliotek (1810), kungl tekniska högskolans bibliotek (1826), riksdagsbiblioteket (1847/48), kungl statistiska centralbyråns bibliotek (1858) samt statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (1885). Antalet sådana bibliotek har under 1900-talet ökat starkt, och nuläget presenteras närmare i avsnittet nedan om aktuella utvecklingstendenser (s 86).

De första *företagsbiblioteken* tillkom under 1800-talet bl a för att företagen bättre skulle kunna följa med den växande litteraturproduktionen inom teknologin. Allteftersom näringslivet under innevarande århundrade utvecklats och differentierats, har litteraturenheter i ökande omfattning upprättats vid industri- och affärsföretag, forskningsinstitutioner, branschsammanläggningar och andra organisationer.

1.2.3.3 Dokumentationens framväxt

Det mer traditionellt biblioteksmässiga arbetssätt som präglat de vetenskapliga specialbiblioteken och företagsbiblioteken har under senare år visat sig otillräckligt. Utbudet av publicerade forskningsresultat har nått en sådan omfattning att företagarens eller forskarens möjligheter att själv hålla fortlöpande kontakt med utvecklingen inom sitt specialområde i många fall starkt reducerats. Särskilt gäller detta det tekniska fältet, ren naturvetenskap, medicin, lantbruk och ekonomi. Utvecklingen av dokumentationen till ett särskilt verksamhetsområde, men nära knutet till biblioteksarbetet, får ses som ett resultat av ansträngningarna att

lösa dessa informationsproblem. Termen dokumentation kan sägas beteckna bl a en intern aktivitet inom företaget etc med syfte att nå ett maximalt utnyttjande av informationsmaterialet (sovring, analys, kritisk bedömning och bearbetning). Den kan emellertid även avse den verksamhet som bedrivs kommersiellt eller genom statliga och andra serviceorgan för att underlätta åtkomsten och utnyttjandet av informationer (central informationstjänst, utveckling av referat- och indexorgan, datorbaserad dokumentationsverksamhet). Även arbetet med att förbättra de system och metoder som tillämpas för de nämnda aktiviteterna brukar betecknas som dokumentationsverksamhet. Dock är terminologin speciellt beträffande det sistnämnda utvecklingsarbetet inte entydig. Efter anglosaxiskt mönster kallas sådan verksamhet ofta informationsvetenskap (information science). Som framgår är vissa sidor av dokumentationen besläktad med vad som här kallats traditionellt biblioteksarbete. Skillnaden ligger främst i en intensivare inriktning på vissa av litteraturtjänstens funktioner.

1.2.3.4 Personal och utbildning

1.2.3.4.1 *Personal vid vetenskapliga specialbibliotek.* Kraven på utbildning för högre tjänster vid vetenskapliga specialbibliotek är varierande, och formella fordringar existerar endast i undantagsfall. Kungl biblioteket och universitetsbiblioteken har i viss utsträckning varit rekryteringsbas för bibliotekarierna vid de större vetenskapliga specialbiblioteken. En annan rekryteringsväg har varit att efter avslutade ämnesstudier ta tjänst vid ett specialbibliotek med deltagande i eventuell inomverksutbildning; de behövliga kunskaperna har i många fall förvärvats i det dagliga arbetet. Sveriges vetenskapliga specialbiblioteks förening (SVSF) anhöll 1945 i en skrivelse till Kungl Maj:t att utbildningen av specialbibliotekens assistent- och biträdespersonal måtte bli föremål för utredning och föreslog som en tänkbar utväg att kurser skulle anordnas vid något större bibliotek, t ex kungl biblioteket. Dessförinnan

hade för dessa personalgrupper i växlande utsträckning tillämpats ett system med någon tids oavlönad praktiktjänstgöring, vilken eventuellt ledde till anställning. Riksbibliotekarien fick 1946 tillstånd att försöksvis arrangera den föreslagna kursen. Utbildningen varade i fyra månader, varav de tre första ägnades teoretiska studier och praktiska övningar och den fjärde arbete som praktikant vid något specialbibliotek. Kursens första del avslutades med muntliga förhör i klassifikation och katalogisering samt i ämnet svenska och utländska bibliografier. Betyg utfärdades i dessa ämnen och dessutom ett intyg om den praktiska tjänstgöringen från vederbörande bibliotekschef.

Sedan 1946 har denna sk KB-kurs hållits årligen och undergått vissa förändringar. Sedan 1953 har den sålunda utsträckts till fem månader och inleds med två månaders praktiktjänstgöring under hösten. Tjänstgöringen skall orientera aspiranten om assistent- och biträdespersonalens arbetsuppgifter samt pröva vederbörandes fallenhet för yrket. Om tjänstgöringen godkänns, fortsätter under våren utbildningen vid kungl biblioteket. För tillträde till kursen fordras studentexamen och färdighet i maskinskrivning. Den parallella utbildningsverksamhet vid kungl biblioteket som benämns reaktiveringskurser sker i regi av länsarbetsnämnden i Stockholm och vänder sig till icke yrkesverksamma.

Undervisningen vid KB-kurserna, i form av föreläsningar och övningar, fördelade sig våren 1969 bl a på ämnena biblioteksorganisation, katalogisering, dokumentation, bibliografier, uppslagsböcker samt bokhistoria. Skriftliga prov förekom i katalogisering, svenska och utländska bibliografier samt svenska och utländska uppslagsböcker. I dessa ämnen utfärdades betyg. Man anordnade också ett antal studiebesök vid bibliotek och andra institutioner. Antalet elever vid olika KB-kurser redovisas i tabell 3.

1.2.3.4.2 *Personal vid företagsbibliotek och inom dokumentationen.* Sommaren 1947

Tabell 3. Kungl bibliotekets assistent- och biträdeskurser 1946–1969.

År	Antal elever
1946	4
1947	Uppgift saknas
1948/49	11 (varav sex elever vid kungl biblioteket)
1950	Uppgift saknas
1951	7
1952	6
1953	7 (Enl årsredogörelsen 1953 hade dittills 35 personer utbildats vid kungl biblioteket)
1954	19 (varav fyra anställda vid kungl biblioteket)
1955	9 (varav tre anställda vid kungl biblioteket)
1956	11
1957	8
1948	13 (varav fem anställda vid kungl biblioteket)
1959	12
1960	9 (samt en extra elev)
1961	14 (samt en anställd vid kungl biblioteket, vilken deltog partiellt)
1962	13 (samt en anställd vid kungl biblioteket, vilken deltog partiellt)
1963	15 (samt en extra elev)
1964	15
1965 I	24 (varav nio anställda vid kungl biblioteket)
II	15 (s k reaktiveringskurs)
1966	23 (varav anställda vid kungl biblioteket: fem 1965/66 samt fem 1966/67)
1967 I	27 (varav anställda vid kungl biblioteket: fyra 1966/67 samt sex 1967/68)
II	15 (s. k. reaktiveringskurs)
1968 I	26 (varav anställda vid kungl biblioteket: fyra 1967/68 varav två partiellt deltagande samt fyra 1968/69)
II	16 (s. k. reaktiveringskurs)
1969 I	26 (varav en extraelev; anställda vid kungl biblioteket fem 1967/68 samt fem 1969/70)

arrangerade TLS och SAB en fyradagarskurs, vilken behandlade frågor av gemensamt intresse för folkbibliotekarier och företagsbibliotekarier. Kursen blev inledningen till den omfattande vidareutbildning av personal vid företagsbibliotek som sedan dess bedrivits av TLS. Någon utbildning för nyrekrytering har däremot inte förekommit. Den första företagsbibliotekarietkursen hölls på Gripsholms folkhögskola den 30 augusti – 4 september 1948.

Ett 50-tal personer deltog i denna kombinerade undervisnings- och diskussionskurs, där man behandlade företagsbibliotekens allmänna arbetsuppgifter och verksamhetsformer, inköpsfrågor, klassifikation, referattjänst och patentlitteratur. Kort därefter hölls en tredagarskurs i användning av UDK (universella decimalklassifikationen).

Gripsholms- och UDK-kurserna ledde till att sällskapet i december 1948 tillsatte en kommitté, vilken skulle svara för den framtida utbildningsverksamheten. Utbildningsnämnden, som den nu kallas, är sedan 1952 ett av sällskapets permanenta arbetsorgan.

En större kurs under tiden 29 augusti – 24 september 1949 vände sig till mer yrkeserfarna företagsbibliotekarier. Över 20 lärare/föreläsare och 31 elever deltog i kursen. Den avslutades med skriftliga prov i katalogisering, klassifikation och litteratursökning. Även ämnet bibliografi upptog en stor del av schematiden.

Något mer elementära kurser hölls 1952, 1953, 1954 och 1956. En kurs förekom varje år. Den första av dessa hade karaktären av eftermiddags- och kvällskurs; 1953 var undervisningen upplagd så att den skulle kunna ge utbyte även för dem som varit med året innan.

1956 höll TLS dessutom en specialkurs i bibliografi om en vecka. Det dröjde därefter till 1962 innan någon sådan, till ett speciellt område avgränsad kurs, kom till stånd, nämligen en veckokurs i UDK. 1968 hölls vidare två femdagarskurser i administrativ databehandling (ADB) för bibliotekspersonal. Samma år förekom också en tvådagarskurs i kemisk dokumentation.

Utbildningsverksamheten omorganiserades 1958 på så sätt att kurserna huvudsakligen delades upp i tre kategorier, dvs kurser för biblioteksbiträden, för biblioteksassistenter och för företagsbibliotekarier med grundlig yrkeserfarenhet. Detta år hölls en veckolång kurs i internatform för vardera av de tre personalgrupperna. Biträdeskurser förekom även 1959, 1960 och 1962, medan assistentkurser ordnades 1960, 1961 och 1962. Tiden 1963–1965 förekom såväl biträdes- som assistentkurser

årligen. Ett seminarium för fortbildning av företagsbibliotekarier ägde rum på Skokloster under en vecka 1967. Under 1967 och 1968 förekom tre biträdeskurser och det senare året en kurs för assistenter.

I det föregående har föga sagts om kursprogrammen. Dessa har inte varit föremål för några mer omfattande omläggningar, utan de väsentligaste momenten har varit i stort sett oförändrade. Bortsett från vissa smärre variationer har vid assistentkurserna följande ämnesrubriker regelmässigt återfunnits på programmet: de viktigaste internationella och nationella dokumentationsenheterna; bibliotek och dokumentationsenheter i Sverige; ett företagsbiblioteks organisation och interna serviceuppgifter; katalogisering och indexerung; klassifikation, allmän och UDK; anskaffning: böcker, periodica, rapporter, patent etc; cirkulation, lån ur egna samlingar, lån från andra bibliotek; referatverksamhet; referensarbete, informationstjänst; bibliografi; avfattande av tekniska rapporter, citering, translitterering; fotografisk och annan reproduktionstjänst. Vid biträdeskurserna har tyngdpunkten legat på katalogisering, den praktiska utformningen av låneverksamheten, tidskriftsregistrering och -cirkulation samt på elementär orientering i UDK. I TLS' kurser har to m 1968 deltagit c 1 000 personer. Man har även haft deltagare från andra nordiska länder. Som lärare har huvudsakligen fungerat företagsbibliotekarier och andra bibliotekarier. För undervisningen i bibliografi har i vissa fall ämnesexperter anlitats.

Under 1960-talet har kurser med syfte att orientera om eller utbilda i dokumentation anordnats också av andra organisationer och institutioner. Nordiska samarbetsorganisationen för teknisk-naturvetenskaplig forskning (Nordforsk) höll den 21-30 mars 1960 en nordisk kurs för litteraturingenjörer vid Danmarks Biblioteksskole i Köpenhamn. Ytterligare två sådana kurser har anordnats i Nordforsks regi, en på Gällövsta gård och kungl tekniska högskolans bibliotek (KTHB) den 27 augusti-6 september 1962 och en på Hindås turist-

hotell och Chalmers tekniska högskolas bibliotek den 13-23 januari 1964. Uppläggningsen av dessa tre kurser har varit likartad. Följande ämnesrubriker från 1964 ger en bild av kursinnehållet: forskningens organisation i Norden; nationellt och internationellt samarbete inom dokumentation och informationsväsen; industrins och forskningens behov av information; informationstjänsten ur administrativ synpunkt; aktiv och selektiv litteraturtjänst i företag och institutioner; anskaffning av litteratur (köp, byte, lån); forskningsrapporter; litteratur från östländerna; utnyttjande av leverantörsinformation (firmakataloger etc); patentlytelse; tidskriftscirkulation; låneverksamhet; referatverksamhet; klassifikation, allmänt; klassifikation, UDK; hålkort, datamaskiner och kodsystém, som används i samband med mekanisk selektion; publiceringsverksamhet, rapportskrivning, manuskriptteknik; tekniska hjälpmedel; allmän bibliografi, redigering av bibliografiska uppsatser (alfabetisering, translitterering etc), bibliografiska förhållanden inom allmän teknik, maskinteknik och materiallära, kemi, fysik och matematik, elektroteknik, byggnadsteknik samt industriell ekonomi.

Nordforsk har dessutom anordnat konferenser, symposier och även specialkurser över skilda problem med anknytning till information och dokumentation (I & D).

Läsåret 1964/65 hölls i Stockholm en kurs i överföring av vetenskaplig information. Undervisningen, som pågick en dag per vecka under åtta månader och upptog mer än hundratalet föreläsningstimmar, skedde i samverkan mellan Svenska nationalkommittén för dokumentation, statens tekniska forskningsråd och kungl tekniska högskolan. Av de 46 elever som fullföljde kursen hade 40 tidigare bedrivit något slag av eftergymnasiala studier. 21 hade genomgått ingenjörsutbildning. De olika studiemomenten framgår av följande uppräkningslista: 1) Allmän förklaring av grundbegrepp inom informationsöverföring, dokumentation och indexerung. 2) Det logiska och matematiska underlaget för informationsöverföring. 3) Beteendemönster i samband med överföring

av vetenskaplig information. Utnyttjarnaläsarnas attityder. Forskarattityder. Företagssynpunkter. 4) Utveckling och tillväxt inom det vetenskapliga publikationsväsendet. 5) Informationskällor. Patentinformation. Organisation och kostnader för informationsorgan. 6) Mediafrågor. Regler för författarskap. Reprografi. Översättningar. 7) Informationsanalys. Klassificering. Koordinerad indexering. Referat. 8) Experimentella metoder för informationsretablering. Enklare mekaniska hjälpmedel. Datamaskinella hjälpmedel. 9) Speciella informatologiska synpunkter. Koder och felkorrektion. Konventionella och associativa minnen. Neurala nät. Självorganiserande system och automata. Informatorisk entropi. Osäkerhets- och ofullständighetsteorier. Inlärningsprocessen. Turingmaskiner. Datamaskinell retablering. Urskiljning av lingvistiska strukturer. 10) Systembeskrivningar med demonstrationer.

Inom ramen för universitetsutbildningen i examensämnet informationsbehandling, särskilt administrativ databehandling, inrättat 1966, har med början vid Stockholms universitet för betygsgraden Berömlig i lägre filosofisk examen bedrivits undervisning i informatologi. Undervisningen har bl a omfattat informationssökning, grafisk databehandling, problemlösning genom dialog människa-maskin, datorstödd undervisning, presentationsteknik, informationssystem för integrerad styrning.

En kursverksamhet av annat slag inledde IVAK våren 1964 i Uppsala, då man började anordna orienteringskurser i dokumentation omfattande 30–40 tim utsträckta över en termin. Dessa kurser har givits en bred uppläggning innefattande undervisning i produktion av information samt presentation av informationsmaterialet och dess samlande och utnyttjande. T o m 1968 har 130 personer genomgått dessa uppsalaskurser, vilka ägt rum varje termin. Också i Stockholm har IVAK varje termin arrangerat sådana dokumentationskurser, med början hösten 1965. Man har där t o m 1968 haft inalles 119 deltagare.

Tre IVAK-kurser i dokumentation har

organiserats i Göteborg. Kurserna våren och hösten 1965 hade sammanlagt 20 elever. Sommaren 1966 anordnades en femdagarskurs om 34 tim i samarbete mellan IVAK och Göteborgs universitetsbibliotek. 26 personer deltog. 1966/67 anordnades vidare en kurs i »bibliotekskunskap och dokumentation». Denna kurs, som omfattade 74 tim, samlade 23 deltagare.

Slutligen skall något sägas om den heltidskurs i informations- och dokumentationsteknik som hölls vid KTHB under två månader våren 1968. Kursen hade karaktären av sk arbetsmarknadsutbildning, och medel hade ställts till förfogande av AMS. Man vände sig till personer som avlagt examen vid tekniskt gymnasium eller erhållit annan högre teknisk-naturvetenskaplig utbildning och som avsåg att, efter avslutad kurs, söka sådan anställning vid företag eller institution att kunskaper i I & D skulle vara av värde för arbetet. Av de 18 sökande som antogs var tolv kvinnliga och sex manliga. Fem var civilingenjörer, fem filosofie kandidater eller magistrar och en civilekonom. Fem hade gått igenom lägre teknisk eller matematisk-naturvetenskaplig utbildning och två hade avlagt realexamen. Undervisningen omfattade föreläsningar och övningar i bl a ämnena informations- och publikationskällor, informationscentra, dokumentationsorganisation, litteratursökning, teknisk kommunikation samt information vid enskilda företag och institutioner. Skriftliga prov avslutade studierna i varje ämne.

1.2.3.5 Tidigare reformförslag

Den föregående framställningen torde ha visat att ett starkt behov av förbättrad personalutbildning gjort sig gällande inom den tekniska litteraturtjänsten. Detta reformbehov kom klart till synes i ett betänkande angående den tekniska litteraturtjänsten, vilket avlämnades 1944 (SOU 1944: 17). Något genomarbetat förslag till utbildning framlades dock inte, utan de sakkunniga begränsade sig till att konstatera bristerna och nämna att SÖ:s biblioteksskola skulle kunna byggas ut eller också särskild utbild-

ning ordnas på annat sätt. Man diskuterade även kompetenskrav och önskvärdheten att till de aktuella biblioteken rekrytera tjänstemän med teknisk skolning. Därför borde

på detta utbildningsområde kompetensfordringarna för antagande till amanuens begränsas till fullständig avgångsexamen vid någon av de tekniska högskolorna, dock med det tillägget att vederbörande skall ha erhållit kvalificerat betyg i vissa ämnen. Dylik examen jämställs sålunda för de tekniska högskolebiblioteken med licentiatexamen inom universitetsfakulteterna. Av liknande skäl bör fullständig avgångsexamen från militär högskola, handels-högskola, lantbrukshögskola, skogshögskolan och veterinärhögskolan som kvalifikation för amanuensbefattning jämföras med ämbets- och kandidatexamen inom universitetens och därmed jämställda högskolors fakulteter.

Men problemen var inte begränsade till endast de tekniska biblioteken utan gällde även ett stort antal andra. En förbättring av utbildningsförhållandena stod också överst på det handlingsprogram som SVSF uppställde vid sin tillkomst. Det omedelbara resultatet av föreningens arbete blev, som omtalats, KB-kurserna. Att inte heller dessa, i förening med TLS' utbildningsverksamhet, betraktades som en helt tillfredsställande lösning framgår bl a av uppsatsen *De vetenskapliga specialbibliotekens utbildningsfråga* (1950), författad av bibliotekarie Arne Holmberg som var en av initiativtagarna till KB-kurserna.

Under 1950-talet förekom ingen livligare offentlig diskussion förrän SAB:s utredningsförslag lades fram 1956. SAB:s reformprogram, som utförligt behandlats ovan, avsåg att skapa en sammanhållen utbildningsgång, vilken skulle innefatta även de vetenskapliga specialbibliotekens och företagsbibliotekens tjänstemän. 1960-talet kan däremot uppvisa ett aktivare meningsutbyte, där intresset i hög grad gällt dokumentalistutbildning. 1961 tillsatte Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) en kommitté under ordförandeskap av prof Sven Brohult med uppgift att utreda frågan om utbildning av dokumentalister.

Kommitténs betänkande — Förslag beträffande dokumentalistutbildning — över-

lämnades den 20 juni 1962 till ecklesiastikministern. Jämte översikter över dokumentationens uppkomst och dokumentalistutbildningens läge i Frankrike, Sovjetunionen och USA innehöll utredningen i huvudsak en redogörelse för den undersökning av utbildningsbehovet som kommittén utfört samt ett förslag till inrättande av ett institut för dokumentalistutbildning och dokumentationsforskning. Undersökningen av det framtida behovet av dokumentalister hade tillgått så att en enkät utsänts med frågor om nuläget och om det behov av utbildade dokumentalister man förutsåg fram till 1970. Enkäten tillställdes 115 industri-företag; 41 statliga och kommunala förvaltningar, statliga, halvstatliga och privata forskningsinstitut samt andra forskningsorgan; 16 av näringslivets och arbetsmarknadens organisationer, banker; 42 medicinska forskningsinstitutioner och statliga organ inom det medicinska området; åtta större bibliotek. 148 svar inkom, varav sex avböjde att delta i enkäten. Efter analys av enkätsvaren kom man fram till att rekryteringsbehovet av dokumentalister fram till 1970 skulle komma att ligga kring 280 och totalbehovet kring 435. För att tillgodose utbildningsbehovet förordade kommittén inrättande av ett institut med uppgift att bedriva utbildning i ämnet dokumentation. Institutet skulle också svara för forskning inom området och i viss utsträckning åta sig litteratursökningar o d mot ersättning. Samtidigt skulle inrättas en professur i dokumentation vid Stockholms universitet, vars innehavare mot visst arvode skulle kunna vara institutets chef. Med ett sådant arrangemang skulle ämnet dokumentation kunna ingå i filosofie kandidat- och licentiatexamen och institutet ändå genom sin fristående ställning kunna bedriva den nämnda uppdragsrörelsen. Institutet skulle ha en styrelse med företrädare för dokumentation, forskning och industri. Som ett alternativ kunde kommittén dock tänka sig att den planerade verksamheten förlades till en institution för dokumentation, lämpligen vid Stockholms universitet.

Utredningen omfattade också utkast till

kursplaner, där följande rubriker avser en och två betygsenheter: vetenskapens och dokumentationens nationella och internationella organisation; dokumentets framställning; ordnande av dokument; utnyttjande av dokument; bibliografi. Det hette vidare att utbildningen dessutom borde innefatta minst tre månaders praktik vid dokumentationscentral eller specialbibliotek. Kursplanen för tre betygsenheter upptog utöver två-betygskursen följande ämnesavsnitt: dokumentationens informationsteoretiska grunder; mekanisk informationsbehandling; kompletterande mekaniska system; sökningsfrågor; speciell dokumentations- och informationsbehandling. För licentiatkursen tänkte man sig ämnesavsnitten: informationsteori; allmän dokumentations- och informationsbehandling; mekanisk informationsbehandling; övningar; licentiatavhandling.

Remissvaren föredde starkt divergerande uppfattningar om den tilltänkta utbildningen. Samstämmighet rådde visserligen beträffande existensen av ett *behov av utbildade dokumentalister*, men angelägenhetsgraden bedömdes olika. Medan man i regel accepterade resultatet av kommitténs beräkningar, ifrågasatte överbibliotekarierna i Uppsala, Lund och Göteborg, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund, större akademiska konsistoriet i Stockholm, statens råd för atomforskning, matematikmaskinnämnden, vetenskapsakademien samt bibliotekariesamfundet huruvida inte efterfrågan på dokumentalister skulle bli större än vad som antagits i betänkandet. Överbibliotekarierna, statens humanistiska forskningsråd och vetenskapsakademien påpekade även det ökade behovet av dokumentation inom andra områden än de tekniska, matematisk-naturvetenskapliga och medicinska. Enligt Sveriges industriförbund var det med hänsyn till landets knappa utbildningsresurser inte värt vad det skulle kosta att utbilda 280 dokumentalister. AMS, som mer utförligt uppehöll sig vid prognosfrågan, ställde sig tvekan till denna del av undersökningen. I karolinska institutets yttrande hävdades

att *behovet av forskning* snarare än utbildning var den primära angelägenheten för dokumentationens framtid.

Utredningens huvudförslag till *utbildningsorganisation* rönt också opposition. I stället för att upprätta ett fristående institut ville man på ett eller annat sätt inlemma dokumentalistutbildningen i universitet och/eller högskolor. Förslag härom framfördes av överbibliotekarierna i Uppsala och Lund, större akademiska konsistoriet i Stockholm, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, statens medicinska forskningsråd, statens råd för atomforskning, AB Atomenergi, statskontoret, riksrevisionsverket, industriförbundet, SACO och SFS. Majoriteten av dessa ville förlägga verksamheten till Stockholms universitet, d v s föredrog kommitténs alternativa förslag.

Såväl bland de remissorgan som instämde i huvudförslaget till organisation som bland dem som hellre skulle se att den gängse institutionsformen förverkligades fanns några som endast ville få till stånd *försöksverksamhet* tills man vunnit större erfarenhet.

Nära förbunden med organisationsproblemet var frågan om *föreståndarens* ställning. Större akademiska konsistoriet i Stockholm ansåg det knappast sannolikt att någon vetenskapsman i professors ställning skulle kunna företräda ett så vittomfattande ämne som dokumentation och föreslog i stället en vetenskapligt utbildad administrativ chef. Svårigheter att besätta professuren med en kompetent innehavare befarades också av Chalmers tekniska högskolas kollegienämnd, överstyrelsen för de tekniska högskolorna och vetenskapsakademien. Den tilltänkte professorn borde enligt statens tekniska forskningsråd och kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm ha rättighet men ej skyldighet att leda institutet, medan vetenskapsakademien framförde möjligheten av en uppdelning på flera befattningshavare. Bakgrunden till dessa förslag var åsikten att vetenskapliga kvalifikationer inte alltid var förenade med administrativ duglighet.

I ett antal remissvar anfördes att doku-

mentalistens och bibliotekariens uppgifter var så likartade att lämpligheten av en *samordnad utbildning av bibliotekarier och dokumentalister* borde prövas. I flera fall hänvisades härvid till SAB:s utbildningsförslag 1956. Samordningssynpunkten framfördes av överbibliotekarierna i Uppsala, Lund och Göteborg, mindre akademiska konsistoriet i Lund, riksbibliotekarierna, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, KNUFF, statskon-toret, bibliotekariesamfundet samt mer an-tydningssvis av SACO.

Här kan vidare nämnas att civilingenjör Pelle Isberg, teknisk-vetenskaplig attaché vid ambassaden i Washington, som på eget initiativ inkommit med en skrivelse, underströk att *rekryteringen* av företagsdokumentalister inom svensk industri i stor utsträckning måste komma att bygga på gymnasie- och institutingsenjörer.

Beträffande *kursplanerna* kan urskiljas en tendens hos remissorganen inom forskning och näringsliv att framföra önskemål om en anpassning av kursplanerna till vederbörandes egna särskilda intresseområden. Speciellt bör dock omnämnas det kraftiga framhävandet i svaret från större akademiska konsistoriet i Stockholm av att lingvistiska och semantiska insikter ford-rades av varje dokumentalist med mer kvalificerade uppgifter.

IVA:s utbildningsförslag och behovet av vetenskaplig dokumentation kom också att debatteras i en serie inlägg i *Dagens Nyheter* under tiden november 1962–februari 1963. I detta meningsutbyte framkom en attitydskillnad mellan företrädare för de vetenskapliga biblioteken och dokumentationen. Bland de förra återfanns bl a överbibliotekarierna Erik J Knudtzon vid karolinska institutets bibliotek, Lars-Erik Sanner vid lantbrukshögskolans bibliotek i Uppsala, Hans Baude vid Handelshögskolans bibliotek i Stockholm och Carl Björkbom vid tekniska högskolans bibliotek i Stockholm. Dessa hävdade att frågan om dokumentation och dokumentalistutbildning borde tas upp vid en samlad översyn av landets biblioteksväsen och litteratur-

tjänst över huvud. Gentemot detta underströk bibliotekarierna vid IVA, Kajsa Hellström, och chefen för AB Atomenergibibliotek, Björn Tell, att behovet av dokumentalister var så trängande att en delreform på detta område inte fick fördröjas av en större utredning. En huvudpunkt hos de två sistnämnda var också att dokumentalisten för att vara effektiv måste vara en ämnes-expert.

Ytterligare ett initiativ för att få till stånd dokumentalistutbildning i offentlig regi togs då rektorsämbetet vid Uppsala universitet i petita för budgetåret 1965/66 anhöll om medel att försöksvis anordna en kurs i dokumentation för en betygsenhet i filosofisk-samhällsvetenskaplig examen, filosofisk ämbetsexamen och filosofie kandidatexamen. Kursen avsågs omfatta fyra huvud-delar: 1) En allmän orientering om dokumentationens uppgifter och arbetsområden. 2) Lagring och återvinning av information med praktiska övningar. 3) Utbildning i speciella användningsområden inom dokumentationen. 4) Ett seminarium, som behandlar de nyaste rönen inom dokumentationen. Kursen kunde emellertid inte få in-räknas såsom motsvarande en betygsenhet i de nämnda examina. Det visade sig därför inte möjligt att genomföra den planerade utbildningen.

1.2.4 Arkivpersonal

1.2.4.1 Arkivväsendets framväxt och organisation

En genomförd arkivorganisation finns i Sverige endast inom den statliga sektorn. Arkivvården regleras på detta område genom den s k allmänna arkivstadgan den 10 november 1961 (SFS 1961: 590), och arkivvården övervakas av arkivmyndigheter med en fast distriktsindelning.

För vården av den civila förvaltningens handlingar finns dels ett centralt organ, riksarkivet, dels lokala myndigheter, landsarkiv (i ett par fall benämnda stadsarkiv). För den militära förvaltningens vidkommande finns ett krigsarkiv, som har att svara för arkivvården hos såväl centrala som lokala försvarsmyndigheter.

Riksarkivet organiserades som särskilt ämbetsverk genom Axel Oxenstiernas kansliordning 1618. Det ingick emellertid länge i Kungl Maj:ts kansli — vars handlingar det hade att vårda — och blev först 1878 ett fullt självständigt centralt ämbetsverk. Hos riksarkivet förvaras arkiv som härrör från statsdepartementen och deras föregångare, från riksdagen, centrala ämbetsverk, kommittéer och andra organ med riksomfattande verksamhet. Även enskilda arkiv har i stor utsträckning överförts dit. Riksarkivet har dessutom vidsträckta kontrollerande och rådgivande funktioner i fråga om myndigheters och andra arkivbildande organs arkivvård, gallring, användning av skrivmateriel m m.

Landsarkivorganisationen skapades omkring 1900, men först på 1930-talet omspände den hela riket. För närvarande finns det sju landsarkiv. Dessa är följande (distrikten anges inom parentes):

Uppsala (Stockholms stad och län, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län);

Vadstena (Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län);

Visby (Gotlands län);

Lund (Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län);

Göteborg (Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län);

Härnösand (Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län);

Östersund (Jämtlands län).

Därjämte fungerar stadsarkiven i Stockholm och Malmö som landsarkiv; till dem hänförs myndigheter vilkas verksamhet huvudsakligen avser dessa städer.

Dessa stadsarkiv är emellertid samtidigt arkivmyndigheter för den kommunala arkivvården i sina respektive städer.

Landsarkiven är arkivmyndigheter för de lokala myndigheterna och förvarar deras äldre handlingar.

Krigsarkivet, som inrättades 1805, ingick till en början i fältmätningsskåren och var senare förenat med generalstabens krigshistoriska avdelning. 1943 blev det en självständig myndighet under försvarsdeparte-

mentet. Det är arkivmyndighet för myndigheter som lyder under försvarsdepartementet.

För den kommunala förvaltningens vidkommande finns ingen detaljreglering på arkivvårdens område. Generella föreskrifter om skyldigheten att vårda arkiven finns emellertid i kommunal- och landstingslagarna, varjämte arkivföreskrifter för den specialreglerade förvaltningen givits i olika författningar. Särskilda stadsarkiv har förutom i Stockholm och Malmö inrättats i Borås, Eskilstuna, Karlstad, Norrköping och Västerås. Riksarkivet har vid några tillfällen på Kungl Maj:ts uppdrag utfärdat anvisningar för ordnande, förtecknande och gallring av kommunala arkiv. Landsarkiven har därjämte enligt sin instruktion att på begäran tillhandagå kommunala myndigheter med råd i arkivfrågor.

Riksarkivet, krigsarkivet och landsarkiven har enligt sina instruktioner även att lämna råd och anvisningar åt enskilda i arkivfrågor. För riksarkivets vidkommande gäller detta också i förhållande till de statliga bolagen.

1.2.4.2 Personal, kompetenskrav och utbildning

1.2.4.2.1 *Allmänt*. Då arkivväsendet sedan gammalt haft ett nära samband med förvaltningen och i första hand avsett att skydda de stats- och folkrättsligt värdefulla handlingarna, är det naturligt att arkivarierna i äldre tid stod ämbetsmannakåren nära och ofta hade en juridisk utbildning. På grund av arbetets natur utvecklade sig emellertid vissa arkivmän redan tidigt till historiker och urkundsutgivare; i riksarkivet kan därför en lärd tradition spåras långt tillbaka med företrädare under 1600- och 1700-talen som Erik och Elias Palm-skiöld och Anders Anton von Stiernman.

I samband med historieforskningens stora blomstring under 1800-talet kom arkivarieryrket att i viss mån ändra karaktär. Arkivarien blev i främsta rummet historieforskare, och arkivinstitutionerna ställdes under ledning av historiker som Carl Gustaf Malmström, Clas Theodor Odhner med

flera. I vår tid har arbetet, och därmed också arkivariegruppen, i växande utsträckning differentierats. Vid sidan av de historiskt-vetenskapliga uppgifterna, som alljämt kvarstår och i vissa avseenden ökats, har andra uppgifter mer och mer kommit att prägla arbetet. Arkivinstitutionernas verksamhet har sålunda fått en starkt utåtriktad karaktär och en markerad inriktning på det nyare materialet. Arkivbildnings- och gallringsfrågorna har lett till ett nära samarbete med de arkivbildande myndigheterna, och den moderna kontorstekniken har delvis verkat i samma riktning.

1.2.4.2.2 *Kompetenskrav.* Som en följd av riksarkivets tidigare anknytning till Kungl Maj:ts kansli gällde länge kompetensbestämmelser som hade samband med arbetet i kansliet. I 1600-talets kansliordningar nämns ingenting direkt om kompetensvillkor, men vissa språkkunskaper förutsattes dock, och så småningom blev universitetsstudier en obligatorisk förutsättning för anställning i kansliet. Under 1700-talet anordnades såväl teoretiska som praktiska prov för dem som skulle antas till tjänstemän. Den teoretiska prövningen avsåg huvudsakligen att uttröna om vederbörande ägde erforderliga språkkunskaper. Det praktiska provet bestod till stor del i utskrivning av registratur i riksarkivet.

Enligt den ända in på 1900-talet gällande kungörelsen den 12 maj 1865 angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar (SFS 1865: 32) fordrades för inträde i de under ecklesiastikdepartementet lydande expeditionerna kansliexamen; även juris kandidatexamen gav emellertid behörighet. I ett särskilt stadgande hette det därjämte: »Förvärvat filosofisk grad även utan ämbetsexamen medför behörighet till anställning i riksarkivet och K. biblioteket.» Genom en författningsändring den 16 februari 1872 (SFS 1872: 13) stadgades att behörighet också kunde vinnas genom avlagd examen till rättegångsverken (hovrättsexamen).

Då riksarkivet 1878 blev ett självständigt ämbetsverk, överflyttades departementsche-

fens rätt att anta de tjänstemän på riksarkivarierna, men någon ändring av kompetensvillkoren skedde ej. Så småningom uppstod tvekan om behörighetskravens innebörd, särskilt i fråga om hovrättsexamens giltighet som kompetensgrund, och i en skrivelse till Kungl Maj:ten den 13 augusti 1904 fäste riksarkivet Kungl Maj:ts uppmärksamhet på den oklarhet som ansågs föreligga.

Frågan löstes genom den instruktion som utfärdades för riksarkivet den 10 december 1909 (SFS 1909: 152, § 31). Där föreskrevs att för anställning skulle erfordras att ha avlagt

antingen juris kandidatexamen eller filosofie licentiatexamen, den senare under förutsättning att i denna examen ensamt eller i den samma jämte tillika avlagd filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen ingå minst tre av ämnena historia, statskunskap, latin, nordiska språk samt tyska eller romanska språk.

Dessa kompetenskrav återkommer med vissa kompletteringar i de instruktioner som utfärdades 1924 och 1946 (SFS 1924: 405, 1946: 423). Kretsen av ämnen som kunde ingå i examina vidgades emellertid efterhand så att däri också kom att ingå ämnen som litteraturhistoria, ekonomisk historia, engelska, slaviska språk, finsk-ugriska språk, geografi, nationalekonomi och statistik.

I instruktionen den 10 november 1961 (SFS 1961: 592) undergick bestämmelserna om kompetenskraven en betydande förenkling, varigenom de blev mindre detaljerade och gav möjlighet till en friare tolkning. Samtidigt upphörde juris kandidatexamen att vara kompetensgivande. Enligt 25 § instruktionen fordras sålunda för behörighet till tjänst som arkivarie »att ha avlagt akademisk examen, vari ingår ämnet historia med minst två betyg, samt filosofie licentiatexamen i ämne av betydelse för arkivväsendet eller äga däremot svarande kunskaper». För behörighet som förste arkivarie fordras därjämte att ha förvärvat grundliga vetenskapliga insikter och visat framstående skicklighet inom arkivväsen-

det. Liknande bestämmelser återfinns i den nu gällande instruktionen av den 3 december 1965 (SFS 1965: 732).

De från 1962 gällande bestämmelserna (SFS 1961: 592, § 25) innebär att några formella kompetenskrav för tjänst i reglerad befordringsgång icke givits.

För tjänst i landsarkiven har i allmänhet gällt samma behörighetskrav som i riksarkivet. Då landsarkivet i Vadstena inrättades 1899 och landsarkiven i Uppsala och Lund inrättades 1903, föreskrevs sålunda i kungl brev den 27 maj 1898 och den 13 juni 1902, att för behörighet till anställning som tjänsteman i landsarkivet skall gälla »hvad i sådant afseende för Riksarkivet är eller varder stadgat». Föreskriften återkommer i 1918 års instruktion för landsarkiven (SFS 1918: 883, § 15), och senare instruktioner innehåller liknande stadganden.

Innan landsarkivet i Visby erhållit sin nuvarande ställning, fungerade det som s k arkivdepå. Till föreståndare för denna kunde enligt instruktionen antagas »lämplig person»; några närmare kompetenskrav föreskrevs ej.

I nu gällande instruktion för landsarkiven den 3 december 1965 (SFS 1965: 743) heter det (14 §):

Behörig till tjänst som arkivarie hos landsarkiv är den som är behörig till tjänst som arkivarie hos riksarkivet och till tjänst som landsarkivarie den som är behörig till tjänst som förste arkivarie hos riksarkivet.

Sedan krigsarkivet blivit en självständig institution, har kompetenskraven där i stort sett varit desamma som i riksarkivet och landsarkiven. De nu gällande bestämmelserna återfinns i 22 § instruktionen den 3 december 1965 (SFS 1965: 834).

1.2.4.2.3 Hittillsvarande utbildning

1.2.4.2.3.1 *Arkivarier*. Då antalet arkivarier tidigare var litet och rekryteringen till följd därav hade ringa omfattning, var det naturligt att den speciella utbildningen skedde i oorganiserade former. De nyantagna tjänstemännen erhöll sin utbildning

genom tjänstgöring inom olika grenar av arkivförvaltningen och genom handledning från överordnade tjänstemän. För landsarkivtjänstemän arrangerades i regel någon tids tjänstgöring i riksarkivet.

I 1901 års instruktion för riksarkivet (SFS 1901: 80, § 20) heter det dock att »Extra ordinarie tjänstemän antagas af riksarkivarien, som eger att för dem i Riksarkivet med der tillgängliga arbetskrafter och medel anordna en lämplig arkivalisk övningskurs». I 1909 års instruktion återkommer en liknande bestämmelse:

För de i riksarkivet antagna extra ordinarie tjänstemännens vidare befordran kräves därjämte att hava genomgått en lämplig arkivalisk övningskurs, som riksarkivarien äger att i riksarkivet med där tillgängliga arbetskrafter och medel anordna.

Utbildningen synes i huvudsak ha haft en individuell utformning.

I instruktionen den 8 september 1924 har föreskriften om övningskurser utgått och ersatts av ett stadgande (§ 47) innebärande att »för antagande till amanuens i riksarkivet kräves därjämte provtjänstgöring». 1946 års instruktion innehåller liknande bestämmelser (§ 47). Provtjänstgöringen pågick under senare tid i regel tre månader; på 1920-talet var den dock längre (omkring sex månader). Den omfattade studium av arkivvetenskaplig litteratur, demonstrationer av riksarkivets bestånd samt vissa mindre ordningsarbeten.

Liknande bestämmelser återfanns i krigsarkivets instruktion 1943 (SFS 1943: 921).

Det är först under 1960-talet som mera organiserade kurser för arkivarietutbildningen börjat anordnas. Hittills har tre sådana kurser anordnats i riksarkivet. Den första ägde rum den 7–23 juni 1960 och hade tio elever (varav fyra kvinnliga), av vilka fyra tidigare tjänstgjort i landsarkiv och tre i riksarkivet. Den 1–29 april 1964 hölls en ny kurs med 16 deltagare (varav fyra kvinnliga) från riksarkivet, landsarkiven Stockholms stadsarkiv, krigsarkivet, SCB, riksantikvarieämbetet och Vasavarvet. Slutligen anordnades den 31 oktober–2 de-

cember 1966 en ny, ytterligare utvidgad arkivkurs. Denna hade samlat 19 deltagare (varav tre kvinnliga), representerande riksarkivet, landsarkiven, Stockholms stadsarkiv, krigsarkivet, utrikesdepartementet och SCB.

Undervisningen har äsyftat att ge en överblick över hela det arkivaliska arbetsområdet och därför kommit att omspänna ett mycket stort antal ämnen. 1966 års kurs upptog sålunda arkivväsendets organisation och historia (sju tim), arkivteori (två tim), ordnings- och förteckningsfrågor (två tim), paleografi (fyra tim), konserverings- och reproduktionsmetoder (två tim), pappers- och skrivmaterieförfrågor (en tim), arkivbildning och gallring (nio tim), kontorsrationalisering (sex tim), tryckfrihets- och sekretessfrågor (en tim), datamaskinfrågor (två tim) samt frågor om inventering av enskilda arkiv (två tim). I samtliga kurser har ingått demonstrationer av arkivinstitutioner samt praktiska arbetsuppgifter (mindre ordningsarbeten hos centrala ämbetsverk, upprättande av gallringsförslag m.m.). Som lärare har främst tjänstgjort olika befattningshavare vid arkivinstitutionerna, men lärarkrafter från andra myndigheter (statskontoret, SCB, riksrevisionsverket) och från Stockholms universitet har också anlitats.

1.2.4.2.3.2 *Arkivassistenter.* Som ett led i strävandena att differentiera arbetet och överflytta vissa arbetsuppgifter till icke akademiskt utbildad personal har inrättats tjänster som arkivassistenter (och förste arkivassistenter).

Sedan två biträdestjänster vid landsarkiven 1952 ombildats till kansliskrivartjänster, erhöll innehavarna av dessa tjänster 1953 benämningen arkivassistenter. Efter hand har flera sådana befattningar inrättats (för närvarande ett 15-tal). Arkivassistenterna är företrädesvis sysselsatta med arkiv-, ordnings- och gallringsarbeten hos myndigheterna (servicearbete).

En särskild utbildningskurs för arkivassistenter anordnades i riksarkivet den 2-7 november 1964. Kursen hade samlat 15 deltagare (varav tre kvinnliga). Deltagarna ut-

gjordes dels av arkivassistenter, dels av annan personal som inriktat sig på en sådan karriär.

I en framställning från riksarkivet till statens avtalsverk (promemoria den 21 januari 1966) har föreslagits att arkivassistenterna borde beredas möjlighet att fortbilda sig genom deltagande i den av statens personalutbildningsnämnd anordnade kanslistkursen (varvid dock vissa ämnen skulle få utbytas mot arkivvårdskunskap).

1.2.4.2.3.3 Annan kursverksamhet

1.2.4.2.3.3.1 *Statsförvaltningen.* En ganska omfattande kursverksamhet har under senare år organiserats i syfte att utbilda eller fortbilda personal som har att handlägga arkivfrågor hos myndigheter, företag och organisationer. Då ett stort utbildningsbehov föreligger på denna sektor, torde även dessa kurser böra beröras i denna framställning. Detta synes desto mera befogat som även arkivinstitutionernas personal i många fall dragit nytta av kurserna.

Riksarkivet anordnade sålunda 1964 en tredagarskurs i modern arkivvård för arkivvårdare vid centrala verk. Deltagarna uppgick till ett 50-tal (främst byrådirektörer och byråsekreterare). Kursen var i första hand inriktad på arkivbildnings- och gallringsproblem, men ordnings- och förteckningsfrågor behandlades också.

1963-1965 anordnade riksarkivet fem kurser i arkivbildning och arkivvård för länsstyrelsepersonal. Deltagarantalet uppgick sammanlagt till omkring 530.

I övrigt har personal vid riksarkivet, landsarkiven och krigsarkivet medverkat med undervisning om arkivvård vid ett mycket stort antal kurser, som anordnats av andra myndigheter, främst statskontoret och statens personalutbildningsnämnd.

1.2.4.2.3.3.2 *Företagsarkiven.* Av stort intresse är de kurser och konferenser som arrangerats av Näringslivets arkivråd (NLA) och Sveriges industriförbund (den första år 1954). De har främst tagit sikte på företagets arkivarier och övriga arkivpersonal, men i betydande utsträckning har

de även utnyttjats av personal hos de statliga arkivinstitutionerna liksom hos myndigheter och organisationer. Kurserna, som ibland kunnat uppvisa 100–200 deltagare, har haft markerad inriktning på det nyare arkivmaterialet och dess problem. Deras betydelse har ökats därigenom att föredragen i stor utsträckning publicerats (Företagsarkiven I–IV och tidskriften Arkivinformation).

1.2.4.2.3.3.3 *Folkrörelsearkiven*. Folkrörelsearkivens personal har i allmänhet erhållit en individuellt utformad introduktion i arbetet, vanligen i samband med någon tids tjänstgöring vid Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm. Denna institution har därjämte två gånger (1967, 1968) anordnat fyradagarskurser på Runöskolan för de lokala folkrörelsearkivens personal. Deltagarantalet har uppgått till ett 40-tal vid vardera kursen. I vissa fall är folkrörelsearkiven knutna till kommunala stadsarkiv, vilkas chefer erhållit sin utbildning inom det statliga arkivväsendet.

1.3 Utbildning i andra länder

BU har i tryckta publikationer och annat skriftligt material studerat den internationella utbildningssituationen i stort för de olika personalkategorierna.

Beträffande biblioteksutbildningen har av utomnordiska länder England och Holland bedömts som särskilt intressanta, vilket föranlett de tidigare omnämnda studiebesöken där (s 14). Den danska biblioteksutbildningen har även granskats vid en resa (s 14). Vidare har inhämtats aktuell information vid en konferens om nordisk samverkan (s 14–15). Bland tryckta publikationer finns skäl att framhålla en av den internationella biblioteks federationen (IFLA) utarbetad rapport som trycktes 1966 (*La formation professionnelle des bibliothécaires en Europe*. Libri 1966, s 282–311) samt de föredrag som hölls vid University of Illinois Graduate School of Library Science i samband med en internationell kongress 1967 (*Library education: an international*

survey. Ed. by Lorry Earl Bone. Champaign 1968).

Inom I & D-området har kännedom om förhållandena i USA av BU bedömts som nödvändig. Under 1967 gjorde därför experten Samuelson en förstudie av läroplaner, studiehandböcker och annat material från ett drygt 30-tal nordamerikanska utbildningsanstalter. Förstudien tog fasta på kursinnehåll, omfattning och djup samt studietidens längd inom undervisningsområdet information science, dvs den rubrik som även innefattar begreppet dokumentation. Med ledning av det insamlade materialet gjordes ett urval av något mer än ett dusin universitet och högre lärosäten, vars representanter intervjuades av Samuelson under den ovannämnda resan i USA. Då framkom förtydligande fakta beträffande kursinnehåll, dimensionering, budgetering, uppdatering och planering för vidare utbyggnad.

Arkivutbildningen har på samma sätt som utbildningen för arbete vid bibliotek och inom I & D studerats i olika slag av tillgängligt material. Nämnas bör en internationell översikt som publicerats av Conseil international des archives (Charles Kecskeméti, *La formation professionnelle des archivistes*. Bruxelles 1966). Vidare har som nämnts (s 14) studieresor inom Norden företagits även för studium av arkivutbildning.

Det torde ha framgått, att BU inte eftersträvat att här ge en allsidig och fullständig redogörelse för andra länders utbildning av personal inom de berörda områdena. Beskrivningen av bibliotekspersonalens utbildning har uppdelats i två avsnitt, av vilka det första har grupperats kring sådana frågor som varit av betydelse för BU:s överväganden angående en svensk reform. Därvid har erfarenheterna från England och Holland fått en framskjuten plats. I det andra avsnittet har utbildningen i Danmark, Finland och Norge redovisats något mer ingående. Vad angår utbildningen i I & D redovisas förhållandena i USA, Holland, England och Sovjetunionen på grundval av erfarenheter och intryck under de företagna

studieresorna och införskaffat material, bl a kursplaner från Sovjetunionen. Utbildningen i USA belyses med exempel från sex i detta sammanhang speciellt intressanta lärosäten: University of California Los Angeles, University of California at Berkeley, Columbia University, Syracuse University, Georgia Institute of Technology och Stanford University. Beskrivningen av arkivpersonalens utbildning inleds med en framställning angående den utomnordiska arkivpersonalens utbildningsförhållanden, varefter de nordiska ländernas motsvarande verksamhet redovisas.

1.3.1 Bibliotekspersonal

Utbildningens organisation uppvisar stora variationer från land till land. I Sovjetunionen är bibliotekarietutbildningen huvudsakligen förlagd till biblioteksskolor vid sk kulturella fakulteter. I USA förekommer såväl eftergymnasial som efterakademisk utbildning, och detsamma gäller många europeiska länder. Utbildningen av bibliotekarier för vetenskapliga bibliotek följer i allmänhet oftare än folkbibliotekarietutbildningen efter en period av akademiska studier och är då knuten till ett universitet eller annan högre läroanstalt.

I öststaterna är antalet utbildningsenheter i regel förhållandevis lågt, t ex i Sovjetunionen fyra. Motsvarande antal för USA och Kanada sammanlagt har beräknats till åtminstone 500. Av dessa har ett 40-tal godkänts av den amerikanska biblioteksorganisationen. Det stora antalet medför att de amerikanska biblioteksutbildningsförhållandena är ytterst skiftande i snart sagt alla avseenden. I England finns c 15 utbildningsenheter. Även Västeuropa företer stora variationer. Sålunda finns i Tyska Förbundsrepubliken ett tiotal läroanstalter, i Italien omkring fem och i Frankrike en. I Holland planerar man att vid 1970-talets början ha fem biblioteksskolor, varav fyra med minst tvåårig utbildning och den treåriga Amsterdamskolan som samordnande myndighet. Dessutom har man en professur i bibliotekskunskap vid universitetet i

Amsterdam samt NIDER:s kurser för företagsbibliotekarier, specialbibliotekarier, dokumentalister och företagsarkivarier.

Deltidsstudier är vanliga, särskilt i Sovjetunionen och England. Korrespondensundervisning förekommer också flerstädes och i öststaterna har parallella utbildningslinjer konstruerats på grundval av sådan undervisning.

Det förtjänar framhållas att i USA och England finns exempel på en vilja att begränsa antalet utbildningsenheter. Man vill därigenom erhålla en jämnare utbildningsstandard och undvika resurssplittring.

Utbildningens längd är beroende av elevens specialinriktning inom biblioteksområdet samt av yrkesutbildningens utgångsnivå. I de fall då man har differentierad utbildning brukar utbildning för tjänst vid vetenskapligt bibliotek ta längre tid än övrig biblioteksutbildning. Maximitiden för eftergymnasiala heltidsstudier ligger vid fem år. En så kort utbildningstid som ett halvår förekommer även. I Holland är biblioteksskolans utbildning tre år. I England är, vid de utbildningsanstalter som besöktes, den eftergymnasiala utbildningen två år och den efterakademiska ett år. I Sovjetunionen måste man för att bli bibliotekarie studera fyra år på heltid eller fem år på deltid, medan förhållandena i USA är mindre enhetliga.

I *utbildningens innehåll* återkommer världen över vissa kärnämnen såsom biblioteksadministration, klassifikation och katalogisering, bibliografier och uppslagsböcker, någon form av litteraturkännedom samt studium av biblioteksrutiner och tekniska hjälpmedel. Härtill kommer allmänna ämnesstudier, vilkas omfattning är synnerligen skiftande, beroende på den nivå i det allmänna utbildningssystemet där biblioteksutbildningen tar sin början. I Sovjetunionen och andra öststater upptar det allmänbildande inslaget oftast en betydande del av undervisningen, eftersom eleven skrivs in vid en biblioteksutbildningsanstalt utan annan utbildning än genomgången sekundärskola. Karaktäristiskt är även studiet av ämnen som hänger samman med den socialistiska samhällsideologin. I andra län-

der är motsvarande allmänorienterande moment i regel också förhållandevis många i de fall då yrkesutbildningen utgår från sekundärskolenivå. När biblioteksutbildningen följer efter avslutade akademiska studier eller ingår som en del i en akademisk examen, reduceras omfånget av detta allmänorienterande stoff. Vid biblioteksskolan i Amsterdam spelar sålunda de allmänbildande ämnena en betydelsefull roll, medan de som studerar bibliotekskunskap vid Amsterdam-universitetet koncentrerar sig på de biblioteksriktade ämnena.

I anslutning till studiebesöket i England gjordes ett försök att jämföra innehållet i bibliotekarieutbildningen vid de besökta institutionerna. Ämnena visade sig falla under ett 40-tal rubriker. Efter sammanslagning till större enheter befanns följande ämnen vara gemensamma: katalogisering, klassifikation, bibliografi, biblioteksförvaltning, bokens och bibliotekens historia samt vad som kan kallas I & D-orienterande moment. Till detta kom ett mycket stort antal ämnen, som antingen inte var obligatoriska eller inte återfanns vid samtliga läroanstalter.

Liksom i Sverige har i övriga Europa skillnaderna mellan folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek varit avsevärda. Under senare år har emellertid biblioteken kommit att arbeta i allt intimare samverkan och med metoder som i stigande utsträckning blivit gemensamma eller likartade. Denna process har fått konsekvenser för utbildningen av bibliotekspersonal, och man har i flera länder sökt skapa en i mesta möjliga mån *sammanhållen utbildning för tjänst vid olika bibliotekstyper*.

I Holland har en sådan strävan präglat den senaste utvecklingen. Tidigare var utbildningen starkt splittrad. De vetenskapliga biblioteken behöll en tid inomverksutbildning av gammal modell även efter tillkomsten av en professur, vilken skulle tillgodose deras utbildningsbehov. Folkbibliotekarier utbildades genom folkbibliotekarieföreningens tvååriga, till praktikbibliotek förlagda, kurser, som kunde byggas på med ett tredje år för kompetens till ledande befattningar. De katolska folkbibliotekens

chefspersonal kunde få utbildning vid särskilda kurser, och annan personal för dessa bibliotek inhämtade nödvändiga färdigheter genom en ettårsutbildning. Härtill kom bl a NIDER:s kurser för företagsbibliotekarier, specialbibliotekarier, dokumentalister samt företagsarkivarier. Ett syfte med skapandet av biblioteksskolan i Amsterdam, vars undervisning inleddes 1964, var att få till stånd en större enhetlighet i denna mångfald av utbildningsvägar och att lägga så mycket som möjligt av biblioteksutbildningen under en gemensam administration. De resultat av skolans och den särskilda professurens tillkomst som kunde konstateras vid besöket i Holland föreföll lovande: de vetenskapliga bibliotekens egen utbildning hade så gott som upphört, de nyssnämnda skilda slagen av folkbiblioteksutbildningen hade avvecklats och ersatts av biblioteksskolans verksamhet, diskussioner pågick om hur NIDER-kursernas uppgifter lämpligen skulle kunna övertas av biblioteksskolan. En inte obetydlig organisatorisk förenkling hade alltså åstadkommit. Man hade också sökt göra själva utbildningsinnehållet i större utsträckning gemensamt för aspiranter till tjänster vid olika typer av bibliotek.

Vid sitt besök fick BU:s representanter intrycket att man inom den holländska biblioteksvärlden var övervägande positiv till den administrativa omläggningen. Beträffande utbildningsinnehållet ville man överlag ha en gemensam grundutbildning men med möjlighet till specialisering och även till påbyggnad. Universitetsutbildningen i bibliotekskunskap vänder sig dock uteslutande till sådana studerande som avser att söka bibliotekarietjänster vid vetenskapliga bibliotek. Sådan personal skall emellertid kunna utbildas även vid biblioteksskolan i Amsterdam, fastän eleverna saknar akademisk bakgrund. Vid denna skola är de två första årens studier i princip helt gemensamma, medan det tredje och sista årets utbildning ger tillfälle till specialisering.

Utvecklingen mot en innehållsmässigt sammanhållen utbildning har kommit till synes även i England, där dock differen-

tieringen inte varit genomförd på samma sätt som på kontinenten. Denna integrationssträvan har främst tagit sig det uttrycket att man sökt göra en del av lärostoffet gemensamt för blivande bibliotekarier och I & D-personal (information scientists, information officers). I Sheffield har man betonat samordningen i själva namnet på utbildningsanstalten, Postgraduate School of Librarianship and Information Science. Skolans ettåriga utbildning omfattar en linje för tjänst vid bibliotek i allmänhet och en för blivande specialbibliotekarier och information officers. Emellertid upptas en dryg fjärdedel av utbildningstiden av gemensamt stoff. Dessutom har man, för att bredda de studerandes yrkesmässiga kringssyn, föreskrivit att eleverna på den allmänna linjen mot första terminens slut skall få viss fördjupad undervisning i den rena och tillämpade naturvetenskapens bibliografi. På motsvarande sätt får de tekniskt och naturvetenskapligt inriktade studera humanistisk bibliografi. Argumenten för en i största möjliga utsträckning innehållsmässigt gemensam utbildning är desamma i England och Holland: samarbetet mellan skilda bibliotek och informationscentra, vilket ständigt intensifieras, blir bättre, när tjänstemännen känner varandras arbetsvillkor; den enskildes arbetsmarknad vidgas, när han vet mer om olika slags institutioner inom sitt yrkesfält; I & D-tekniken kommer sannolikt att i framtiden spela en betydande roll vid alla typer av bibliotek.

I många andra länder med organiserad biblioteksutbildning kan skönjas en tendens att minska differensen i utbildning för tjänstemän vid skilda bibliotekstyper. I USA har skillnaden mellan folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek varit mindre skarp än i Europa och personalutbildningen därför i regel mindre starkt specialinriktad. Sovjetunionen har också till stor del gemensam utbildning. Administrativt är utbildningen i dessa båda länder ofta samordnad. En utveckling världen över mot akademisk eller efterakademisk utbildning för folkbibliotekarier är vidare ägnad att göra skol-

ningen mer likartad för bibliotekarier vid folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek.

Vid University College i London anordnas kurser för *skolbibliotekarier*. Det är fråga om en vidareutbildning av lärare med mångårig pedagogisk erfarenhet. I de flesta andra länder omhänderhas skolbiblioteken i regel av lärare, som eventuellt fått viss biblioteksutbildning, även om det inte är svårt att finna exempel på skolbibliotek skötta av yrkesbibliotekarier, bl a i USA.

Villkoren för tillträde till biblioteksutbildning är i regel av formell natur. Man fordrar en viss examen, ibland föregående yrkespraktik eller andra kvalifikationer. Eleverna väljs sedan bland de sökande på grundval av betyg och eventuella ytterligare handlingar. Stundom tillämpas dessutom metoden med *antagningsintervju*, som är särskilt vanlig i England och förekom vid samtliga utbildningsanstalter som besöktes. Avsikten med intervjun är framför allt att man vill få en uppfattning om aspirantens personliga lämplighet sådan den kan utläsas av vederbörandes allmänna uppträdande, förmåga att uttrycka sig och få kontakt med andra människor, personliga intressen och beläsenhet, motivation för biblioteksbanan etc. Vid City University har föreståndaren för utbildningsenheten själv hand om intervjuerna. Vid North-Western Polytechnic har man två intervjuare, av vilka åtminstone en är lärare vid skolan. Den andra intervjuaren är ibland en erfaren bibliotekarie från fältet. I Sheffield varierar praxis, men ofta deltar hela lärarstaben i intervjuerna. Vid North-Western Polytechnic och i Sheffield använder man standardiserade frågeblanketter. Inte vid någon av de besökta utbildningsanstalterna gjorde man anspråk på att intervjuförfarandet skulle fylla vetenskapliga krav vid bedömningen av de sökandes lämplighet för bibliotekaryrket.

Vid biblioteksskolan i Amsterdam förekommer en informell intervju, då rektor söker skapa sig en bild av den sökandes förutsättningar för biblioteksbanan. Han kan avråda en sökande men inte vägra en formellt behörig tillträde till utbildningen.

Bland fordringarna för tillträde till biblioteksutbildningen brukar ofta återfinnas krav på någon form av *yrkespraktik*. Inte sällan har dock praktiktjänstgöringen förlagts till tiden efter det aspiranten påbörjat sin utbildning. En studiegång helt utan sådana praktiska inslag kan knappast återfinnas, men praktikens längd och utformning växlar avsevärt. Krav på praktik om två till tre år förekommer; på vissa håll har den begränsats till någon månads varaktighet. Utformningen kan vara mer eller mindre oreglerad och okontrollerad; det finns å andra sidan exempel på praktik som reglerats i detalj och kontinuerligt följs av företrädare för biblioteksutbildningen.

Generellt kan sägas att denna del av utbildningen i öststaterna i regel integrerats i en hårt bunden studiegång. På andra håll i Europa och i USA är förhållandena mer skiftande.

I all holländsk biblioteksutbildning ingår praktiktjänstgöring. För tillträde till NIDER-kurserna fordras i regel avsevärd praktisk erfarenhet. De har karaktären av efterutbildning av personal som redan erhållit anställning och förvärvat vissa yrkesinsikter. Ett års praktik har för dem som studerar bibliotekskunskap vid Amsterdam-universitetet förlagts till studietidens sista del, eftersom man vill låta eleverna fortsätta sina teoretiska studier utan avbrott efter den s k doktoralexamen som föregår biblioteksutbildningen. Biblioteksskolan i Amsterdam har 13 veckors praktik under det första studieåret och lika lång tid under det andra. Eleven får tjänstgöra vid både folkbibliotek, universitetsbibliotek och specialbibliotek samt skriva en rapport om sitt arbete vid de olika biblioteken. Dessa redogörelser utnyttjas sedan för undervisningen. Även praktiken för de biblioteksstudierande vid universitetet kontrolleras, bl a genom fortlöpande kontakt mellan professor och praktikbibliotek.

Inställningen till bibliotekspraktik tycktes i Holland vara helt positiv. Beträffande den tidsmässiga förläggningen framfördes vid studiebesöket å ena sidan synpunkten att den borde komma tidigt för att ge eleven

en uppfattning om dennes kommande yrkesmiljö och för att ligga till grund för arbetet med den teoretiska skolningen. Å andra sidan hävdades att tidig praktik lätt kunde medföra att eleverna kritiklöst accepterade traditionella uppfattningar om arbetet, vilka skulle kunna verka hämmande på utvecklingen.

Även i England fordras alltid vid utbildning av bibliotekarier praktiktjänstgöring, medan man vid City Universitys utbildning av information scientists uppställer föregående praktisk erfarenhet endast som ett önskemål. För tillträde till utbildningen vid University College krävs i regel ett års lämplig praktisk erfarenhet av biblioteksarbete, för vilket folkbibliotek oftast tas i anspråk. Skolan har inte utfärdat några preciserade föreskrifter för hur detta år skall utnyttjas. Man håller inte heller någon kontakt med biblioteken, och praktiktidens värde blir växlande. Vidare ingår två veckors praktik i den reguljära utbildningen. Den är reglerad genom överenskommelse med vederbörande bibliotek och uppdelad på två andra typer av bibliotek än den där praktikanten arbetat under den första praktikperioden.

Vid Sheffield-universitetets biblioteksutbildning fordrar man i princip ett års bibliotekspraktik, ehuru kraven för naturvetare och teknologer ofta fått sänkas. Skolan utövar inte någon kontroll över hur tiden utnyttjas. Tillträde till North-Western Polytechnic kan vinnas antingen efter ett års på eget initiativ ordnad praktik eller efter en termins praktik i biblioteksskolans regi före den teoretiska utbildningens början. Väljs det senare alternativet får praktikanten gå igenom ett noggrant utformat program, som garanterar mångsidig erfarenhet under in-seende av en till vederbörande bibliotek knuten handledare. Han står även i kontinuerlig och nära kontakt med sin personliga handledare (tutor) vid skolan, vilken bl a lämnar hjälp vid de självstudier som ingår i terminens arbete. Denne fungerar även som ett slags specialiserad yrkesvägledare beträffande den för eleven lämpligaste biblioteksbanan. En tredje möjlighet

finns dessutom. Ett fåtal större bibliotek ordnar särskilda ettåriga elevutbildningskurser, där teori och praktik löper parallellt. North-Western Polytechnic medarbetar vid utformningen av dessa kurser och tar senare emot eleverna därifrån utan anagningsintervju.

Av de biblioteksutbildningsanstalter som besöktes är det alltså endast North-Western Polytechnic som har ett mer ambitiöst system för praktiktjänstgöring. Särskilt gäller detta den andra av de ovan nämnda varianterna, en termin med personlig handledare vid skolan. Eleven tillbringar c två tim en bestämd dag i veckan med sin handledare. Då redovisas de arbetsuppgifter som man kommit överens om föregående vecka, och då diskuteras elevens erfarenheter från biblioteksarbetet. Ett visst mått av kollektiv undervisning, föreläsningar, ingår i denna förberedande termin. Handledaren kan ordna studierna efter elevernas individuella förutsättningar, men man har en s k minimikurs som måste inhämtas.

Även i England var inställningen till praktiktjänstgöringen helt positiv, och den standardiserade form som tillämpas vid North-Western Polytechnic föreföll att betraktas som något av ett mönster.

Biblioteksutbildningen i Danmark, Finland och Norge beskrivs nedan i form av tablåer följda av kommentarer. Isländska bibliotekarier erhåller sin yrkesutbildning antingen vid utländska läroanstalter eller genom inskolning på arbetsplatsen.

Danmark

Lokalisering och organisation (större utbildningsenheter): Danmarks Biblioteksskole är förlagd till Köpenhamn, men viss undervisning kan bedrivas även vid andra institutioner. Skolan lyder direkt under kulturministeriet.

Personalgrupper: folkbibliotekarier, biblioteksassistenter och bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek; kontorspersonal vid folkbibliotek och deltidsanställda folkbibliotekarier.

Krav på förutbildning: genomgånet gymnasium (motsvarande) för folkbibliotekarier; anställning vid bibliotek för biblioteksassistenter; akademisk grundexamen samt anställning vid bibliotek för bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek.

Studietidens längd: fyra år för folkbibliotekarier och biblioteksassistenter; c 300 tim:s undervisning för bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek.

Studiernas stadiindelning: för folkbibliotekarier ett års teoretisk utbildning — fem månaders decentraliserad praktiktjänstgöring — ett års teoretisk utbildning — sju månaders praktiktjänstgöring med specialinriktning — ett års teoretisk utbildning; för biblioteksassistenter vid vetenskapliga bibliotek ett års teoretisk utbildning — två års praktiktjänstgöring — ett års teoretisk utbildning; för bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek ingen stadiindelning.

Efterutbildning: skolan handhar alla slag av efterutbildning för de berörda personalgrupperna. Hit räknas bl a specialistkurser i administration och liknande ämnen samt biblioteksteknisk utbildning av kontorspersonal vid folkbibliotek.

I Danmark har alltså utbildningen av en rad personalgrupper *samordnats* genom förläggning till en central utbildningsanstalt. Innehållsmässigt är den emellertid helt differentierad efter olika bibliotekstyper och tjänster.

Folkbibliotekarieutbildningen är mest omfattande och förtjänar att kommenteras närmare. Grunden är studentexamenskunskaper. Det första årets undervisning omfattar bibliografi, biblioteksförvaltning, kulturförmedling och bibliotekssociologi, bokväsen, barnbibliotekskunskap, katalogisering, klassifikation, litteraturhistoria, referenskunskap och dokumentation, ämnesorientering och facklitteratur. Härtill kommer studiebesök. Efter decentraliserad praktiktjänstgöring, utformad enligt önskemål från biblioteksskolan och ofta med en särskilt utsedd bibliotekarie som handledare, erhåller eleven från bibliotekschefen ett skriftligt utlåtande om sina prestationer. Han återvänder därefter till skolan för ett

års fördjupad utbildning i samma ämnen som studerats under den första utbildningsperioden samt i bibliotekshistoria, AV-samlingar och hjälpmedel, biblioteksfackliga texter samt i källpublikationer och arkiv. Under den sju månader långa praktiktid som kommer därefter har eleven ofta möjlighet att välja arbetsplats med hänsyn till den specialinriktning han avser att ägna sig åt under det avslutande studieåret. Även efter denna praktiska tjänstgöring utfärdar biblioteksledningen ett skriftligt omdöme. Det sista året studeras bibliotekshistoria, bibliotekslagstiftning och biblioteksadministration. Dessutom skall eleven utföra ett större bibliografiskt arbete eller författa en uppsats inom sitt specialområde.

Vid skolan bedrivs viss forskning inom det sk sociologiska laboratoriet, vilket hittills huvudsakligen arbetat med publik- och läsundersökningar av särskilt intresse för folkbiblioteken. Utbildning av *personal för I & D* har inte kunnat infogas i denna utbildningsorganisation utan bedrivs av Danmarks Tekniske Bibliotek i Köpenhamn. Inte heller utbildas *skolbibliotekarier* vid Danmarks Biblioteksskole. Sådan utbildning förekommer vid den danska lärarhögskolan, vilken anordnar särskilda bibliotekskurser för yrkesverksamma lärare.

Finland

Lokalisering och organisation (större utbildningsenheter): ett särskilt yrkesutbildningsinstitut som är helt inlemmat i Tammerfors-universitetet (en eljest i Norden inte förekommande organisation); en till Svenska social- och kommunalhögskolan i Helsingfors knuten svenskspråkig skola.

Huvudsakliga personalgrupper: folkbibliotekarier; bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek.

Krav på förutbildning: genomgången gymnasium (motsvarande) eller, för elever vid utbildningen i Tammerfors, utbildning vid den till universitetet knutna socialhögskolan.

Studietidens längd: två år.

Studiernas stadiindelning: sex månaders

praktiktjänstgöring — ett och ett halvt års teoretisk utbildning.

Akademisk examen fordras alltså inte för tillträde men är ett villkor för anställning som filial- och avdelningsföreståndare samt för andra högre tjänster vid folkbibliotek. Många vetenskapliga bibliotek kräver också akademisk examen för vissa bibliotekarietjänster. Vid de största vetenskapliga biblioteken bedrivs dessutom en ettårig inomverksutbildning efter avslutade akademiska studier. Denna utbildning leder fram till sk amanuensexamen.

Efter praktiktjänstgöring vid ett godkänt elevutbildningsbibliotek, där elevens arbete skall följa vissa föreskrifter, får de teoretiska studierna redan från början viss specialinriktning beroende på aspirantens framtidsplaner. Kursplanerna omfattar såväl de vanliga biblioteksämnen som undervisning syftande till en bred allmänorientering. Dessutom fordras goda kunskaper i främmande språk, som i Tammerfors kan inhämtas vid universitetets språkvetenskapliga institutioner, samt färdighet i maskinskrivning. Med hänsyn till att de studerandes förkunskaper varierar, kan den teoretiska utbildningen tillåtas ta längre tid i anspråk än minimitiden tre terminer.

Innan studierna avslutas skall eleven författa en uppsats.

Deltidsanställda folkbibliotekarier utbildas vid kurser som anordnas av den centrala skolstyrelsen. Biblioteksskolorna utbildar inte *skolbibliotekarier* och specialiserad *I & D-personal*. Organiserad utbildning saknas för dessa grupper.

Norge

Lokalisering och organisation (större utbildningsenheter): Statens Biblioteksskole är förlagd till Oslo. Skolan sorterar direkt under kyrko- och undervisningsdepartementet.

Huvudsakliga personalgrupper: folkbibliotekarier; bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek och specialbibliotek.

Krav på förutbildning: för alla grupper genomgången gymnasium.

Studietidens längd: tre år, dock med yt-

terligare ämnesstudier enligt nedan för vissa bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek.

Studiernas stadiindelning: ett års praktiktjänstgöring — ett års sammanhållen grundutbildning — ett års specialiserad teoretisk utbildning.

Efter genomgången gymnasium kommer alltså eleven till ett godkänt praktiktjänstgöringsbibliotek. Under praktiktiden deltar han i den korrespondensundervisning som bedrivs av biblioteksskolan och som syftar till en första orientering inom yrkesområdet. Han skall även läsa en särskild kurs innehållande skön- och facklitteratur. Brevundervisningen avslutas med ett skriftligt prov, vilket tillsammans med utlåtande från bibliotekschefen och studentbetyg ligger till grund för intagningen vid biblioteksskolan.

Den gemensamma grundutbildningen omfattar ämnena bok-, biblioteks- och vetenskapshistoria, folkbildningsarbete, administration, katalogisering och klassifikation, allmän bibliografi och handbokskunskap, speciell bibliografi och handbokskunskap: humaniora, allmän litteraturkännedom.

På det tredje årets *folkbibliotekarielinje* studerar man ämnena folk- och centralbibliotek, barn- och skolbibliotek, musikbibliotek, speciell bibliografi och handbokskunskap: naturvetenskap och humaniora, barn- och ungdomslitteratur, nordisk litteratur samt antingen katalogisering och klassifikation eller pedagogik.

Specialbibliotekarielinjen omfattar studier i ämnena fack- och specialbibliotek, katalogisering och klassifikation, musikbibliotek, speciell bibliografi och handbokskunskap: naturvetenskap och humaniora, nordisk litteratur samt antingen fördjupade studier i nordisk litteratur eller studier i dokumentation.

Under studietiden skall de blivande bibliotekarierna på båda dessa linjer skriva en uppsats.

Bibliotekarierna vid de vetenskapliga biblioteken måste ha avlagt akademisk examen för att fylla kompetenskraven för högre tjänster, även om de gått igenom biblioteksskolans utbildning. De som tillhör denna

grupp kan också bedriva biblioteksstudier på halvtid vid ett universitets- eller större högskolebibliotek och ha praktiskt arbete vid biblioteket den återstående tiden. Denna utbildning räknas som likvärdig med biblioteksskolans.

För *deltidsbibliotekarier, kontorspersonal och skolbibliotekarier* bedriver skolan korrespondensundervisning. *Personal för I & D* utbildas däremot inte.

Det förtjänar slutligen nämnas att skolan har rätt att bedriva forskning inom biblioteksområdet.

1.3.2 *Personal inom området information och dokumentation*

Utbildningen av sådan personal i USA leder mestadels fram till en »master's degree» i information science och de färdigutbildade benämns information scientists. Vid vissa lärosäten har även införts vidareutbildning till »doctor of philosophy» (Ph D). Minimikrav för antagning till kurserna är uppnådd »bachelor's degree», som helst bör vara en »bachelor of science» (B S). På grund av ämnets tvärvetenskapliga karaktär och betydelse sker emellertid en uppmjukning av antagningsbestämmelserna så att även bachelors från andra discipliner antas i mån av plats- och lärartillgång. Grundläggande förkunskaper i ADB erfordras dessutom. Åtskilliga av de studerande har redan tidigare en högre examen — »master of science» (MS), Ph D, »doctor of medicine» (M D) etc från andra områden och läroanstalter (business school, engineering, library service, agriculture, forestry, dentistry, mining m m). I dessa fall blir utbildningen i information science efterakademisk.

För flertalet universitetskurser får de studerande tillgodoräkna sig poäng, vilkas summa har betydelse för antagning till utbildningen i information science. Den princip som tillämpas är att information science får utgöra den sista kursen i dessa studier eller bli efterakademisk utbildning. Undervisningen är mestadels förlagd till ett särskilt »department of information science», vilket ofta är fristående eller beläget i an-

slutning till avdelningarna för icke-numerisk informationsbehandling, dvs administrativ databehandling (data processing). I enstaka fall har ett självständigt department of information science upprättats i anslutning till en inom universitetet befintlig biblioteksskola (library school). Denna, som brukar benämnas »school of library service» eller »school of library studies», är i samtliga observerade fall samordnad med och belägen i direkt anslutning till universitetsbiblioteket inom universitetsområdet.

Kursen information science är, som del i en mastersexamen vid fullt utbyggd undervisning, utsträckt över en period av 15 månader till två år. Denna tid inrymmer även praktik, vilken varar omkring tre månader och i allmänhet fullgörs som »in-service training» eller som »internships» (viss form av auskultation). Praktiken är i flera fall förlagd till utomstående organisationer, industrier, företag och federala institutioner, med vilka kursledningen träffat överenskommelse angående lämpliga uppgifter. Under utbildnings- och praktiktiden utför de studerande ett examensarbete, vilket presenteras vid ett seminarium. Innehållet i denna »thesis» brukar knyta an till praktikområdet, och omfattningen motsvarar minst en väl utförd trebetygsuppsats från svenskt universitet eller ett väldokumenterat examensarbete för civilingenjörsexamen från svensk teknisk högskola.

Information science har genomgående karaktären av laborativt ämne med omfattande handledning av kvalificerade fakultetslärare, bl a emedan utbildningen är en kombination av akademisk och efterakademisk utbildning (senior graduate and post-graduate training). Således erfordras en hög lärartäthet (fyra à sex elever per lärare) jämte ovanligt höga materielanslag. Härtill kommer stödprogrammerare, assistenter och laboratoriepersonal samt sekreterare och annan kontorspersonal. Elevantalet i varje klass har ansetts böra uppgå till högst 35, dock helst färre. Oberoende av antalet elever (7–35) har antalet erforderliga fakultetslärare bedömts vara minst sex för att

adekvat undervisning skall kunna förmedlas över huvud taget.

För utbildning av 20–50 elever uppgår den årliga driftbudgeten till mellan en kvarts och en halv miljon dollar, vartill kommer kostnaderna för datorer och byggnader. Dessutom föreligger dolda kostnader särskilt i fråga om administration. En viss svårighet att uppbringa och arvodera kvalificerade lärare existerar fortfarande, då dessa måste värvas från industrin och från konsultföretag, där de ofta själva har intressen i verksamheten och svarar för denna.

De information scientists som utbildas avses nå direktionsnivå i vitt skilda typer av organisationer och fullgör på vägen mot slutbefattningen olika funktioner som »information systems analysts», »information center executives», »information managers» och »library systems analysts». Åtskilliga information scientists från de närmaste årskullarna kommer att absorberas som lärare vid andra universitet, under förutsättning att dessa kan erbjuda samma löner som industrin. Vid universitetsundervisningen för M S utbildas inte »information specialists», dvs informationsökare med inriktning på ett speciellt ämnesområde. Man anser nämligen att behovet av denna typ av mellanhänder med kort utbildning med tiden skall minska, emedan de automatiserade I & D-systemen kommer att bli var mans hjälpmedel. Avgränsningen gentemot den traditionsbundna undervisningen i library service framstår som klar så till vida, att biblioteksutbildningen redan rymmer maximalt antal oundgängliga läroämnen och därför endast med svårighet kan byggas ut. Beträffande information science väntar man sig att den förestående tioårsperioden kommer att medföra så många tekniska framsteg, bl a i fråga om bildbehandling och mikrofilm, att undervisningen avseende dessa media lämpligen bör tillkomma eller möjligen förläggas till studier för Ph D. Däremot bedöms praktiska tillämpningar av teorier och experiment inom beräkningslingvistik med maskinell språköversättning (computational linguistics and machine

translation), datorförmedlad undervisning (computer-assisted instruction) och artificiell intelligens (artificial intelligence) som tidsmässigt avlägsna, med potentiella möjligheter först på 1980-talet.

Helhetsbilden av det ämnesmässiga innehållet i information science i USA har fått utgöra grunden till det förslag om en motsvarande svensk utbildning som BU framlägger. Hithörande detaljer skall redovisas längre fram i utredningstexten, varför endast några signifikanta exempel nu skall anföras. Undervisningen vid University of California Los Angeles torde tillhöra den bättre i USA och i flera avseenden vara värd att efterlikna samt översätta till svenska förhållanden. Utbildningen är synnerligen komprimerad, emedan man, inom ramen för en begränsad masters-budget, försöker att genomföra en utbildning som har likhet med ett Ph D-program. Kursinnehållet rymmer bl a orientering i innehållsanalys (indexering, referering etc), informationskällor, informationsretablering (information retrieval; IR) och selektiv delgivning av information (selective dissemination of information; SDI). Stor vikt har emellertid lagts vid utformning, samordning och organisation av I & D-system samt styrning och effektivisering med hjälp av automatiserad teknik. Den principiella inriktningen återspeglas i kursplanerna som är disponerade med en uppdelning på fyra huvudavsnitt: 1 »System design and integration», 2 »Organization of information records», 3 »Management of information activities», 4 »Use of equipment».

Likaledes är vissa av undervisningsmodulerna i information science vid Georgia Institute of Technology intressanta från svensk synpunkt. Kursinnehållet vid detta lärosäte är pragmatiskt inriktat men likväl präglad av långsiktstänkande. Där återfinns således styrning, omvandling och överföring av information samt effektivitetsmätning och värderingskriterier för indexering och sökning. Stor vikt tillmäts avnämarnas behov samt I & D-metodernas verkningar på vetenskap, industri och samhälle. Den cybernetiska och mänskliga sidan av auto-

matiserade I & D-system har i hög grad beaktats liksom uttolkningsmoment och praktiska följder. Utbildningens tyngdpunkt ligger på framtida organisation, kommunikation och datoranvändning och har därvid särskilt inriktats på utformning, syntes och samordning av I & D-system på bred interdisciplinär bas. Om en framsynt planering vittnar sålunda det faktum att många av rubrikerna till kursavsnitten fått en problemorienterad utformning och inte har karaktären av ämnesepitet. Här skall nämnas några rubriker, vilka återges i godtycklig ordning:

- 1 Special information forms and their control sources,
- 2 Indexing transformation subject to operational constraints and user's requirements,
- 3 Transformation processes in indexing,
- 4 Evaluation and methods of optimizing of indexes,
- 5 Planning and conducting the search,
- 6 Computer techniques for information storage and retrieval,
- 7 Future developments in information systems,
- 8 Characteristics of media conversion devices,
- 9 Systems synthesis,
- 10 File systems design criteria,
- 11 Communication and control of information in science and society,
- 12 Automation and its social implications,
- 13 Overall machine design,
- 14 Organization and management of information industry,
- 15 Criteria and methods of evaluating information systems performance,
- 16 Methods and techniques of optimizing information systems performance,
- 17 Cybernetics,
- 18 Physiological concepts of mind,
- 19 The human—an information system,
- 20 Theories of explanation, confirmation and meaning—their relation to pragmatics and inductive strategies.

Som framgår har man redan i åtskilliga formuleringar tagit fasta på centrala problem, på vilka man måste finna praktiskt tillämpade lösningar för att komma vidare i utvecklingen mot »människovänliga» I & D-system. Intressanta särdrag och erfarenheter från övriga amerikanska universitet skall inte redovisas i detta sammanhang utan återfinns som hänvisningar annorstädes i betänkanudet.

Erfarenheter och intryck av den engelska utbildningen i information science baserar sig på den tidigare nämnda studieresan. Således förmedlas vid City University undervisning i information science, vars om-

fattning framgår av att en MS-degree kan avläggas efter ett års efterakademiska heltidsstudier. Lärartätheten är ungefär en lärare på fyra elever. Vid University of Sheffield förmedlas likaledes en efterakademisk undervisning uppgående till ett års heltidsstudier. Lärarstaben utgörs av c fem heltidsanställda och ungefär lika många deltidsengagerade lärare för ett elevantal av omkring 35. Under 1969 har en professur tillkommit i ämnet. Kravet på ett års föregående yrkespraktik har i regel inte kunnat upprätthållas för naturvetare och teknologer. För dessa har man ofta accepterat en praktiktid om sex till åtta veckor. De engelska kursplanerna innehåller inte några läroämnen utöver dem som förekommer inom motsvarande utbildning i USA. Snarare torde ännu så länge ett omfattande utnyttjande av automatiserade processer för informationsretablering inte till fullo ha förutsetts. Sålunda bedrivs fortfarande fördjupade studier i manuella metoder.

I Sovjetunionen förmedlas undervisningen i dokumentation bl a i anslutning till Vsesojuznyj institut naučnoj i tehničeskoj informacii (VINITI), den tekniskt-vetenskapliga informationscentralen i Moskva. De senaste årens kursplaner har genomgått fortlöpande förändringar, vilket gör det svårt att skapa sig en helhetsbild av verksamheten. Den pågående omstörningen torde delvis ha sin förklaring däri, att man vid VINITI strävar efter en genomgripande modernisering av hela området. »Informatika» har införts som samlingsnamn för I & D. Vid granskning av kursplanerna har intet framkommit som ej varit känt från motsvarande utbildning i de övriga länderna. Detsamma kan sägas om innehållet i de tidigare omtalade NIDER-kurserna i Holland och om den skolning av I & D-personal som förekommer vid Danmarks Tekniske Bibliotek.

1.3.3 Arkivpersonal

På flera håll har en särskild utbildning för arkivpersonal i stor utsträckning organiserats. Framförallt gäller detta av naturliga skäl om de större länderna men även om

många mindre. Undervisningsanstalterna har till mycket stor del tillkommit under tiden efter andra världskriget. I inte så få fall är de emellertid betydligt äldre; så grundades exempelvis Ecole des Chartes i Paris och Bayerische Archivschule i München 1821.

Den undervisning som meddelas vid dessa läroanstalter varierar mycket starkt i fråga om såväl omfattning som karaktär. Antalet undervisningstimmar växlar sålunda från 100 eller därunder till 1 300. Tyngdpunkten ligger i vissa fall i mycket hög grad på historieforskningen och dess hjälpvetenskaper, medan arkivteori och praktisk yrkesutbildning i andra fall intar en större plats. En förskjutning mot ett starkare betonande av arkivvetenskap och arkivteknik synes på många håll kunna konstateras.

Även i organisatoriskt avseende intar utbildningsanstalterna en olikartad ställning i skilda länder. Vanligast har de knutits antingen till arkivväsendet eller till universitetet. Det finns emellertid också specialskolor, som intar en mera fristående ställning (t ex Ecole des Chartes, Institutet för historia och arkivvetenskap i Moskva).

Genom universitetsinstitutioner sker utbildningen i bl a England, Israel, Polen, Portugal, Tjeckoslovakien, Ungern och Österrike samt delvis i USA. Då utbildningen förlagts till universitet, har den i många fall en karaktär av specialisering eller komplettering inom ramen för ämnet historia. Införandet i den praktiska yrkesverksamheten sker då ofta först efter det att eleven inträtt i arkivtjänst.

En utbildning i anslutning till arkivförvaltningen sker bl a i Holland, Indien, Italien, Spanien och Tyska Förbundsrepubliken (t ex vid Archivschule Marburg, Rijksarchiefschool i Haag). En särställning intar arkivskolan i Potsdam, som 1958 i vissa avseenden anslöts till Humboldt-universitetet i Berlin. I de fall då ett organisatoriskt samband finns mellan en arkivskola och en arkivinstitution, förläggs praktiken i regel till den senare.

I vissa fall är utbildningen av arkivarier

samordnad med utbildningen av bibliotekari-er och museimän. En samordning med bibliotekarietutbildningen finns bl a i Eng-land och — av historiska skäl — i USA. I flertalet länder är dock utbildningen av dessa yrkeskategorier helt åtskild.

Särskild utbildning av arkivassistenter och motsvarande (sous-archivistes) har organiserats endast i ett mindre antal stater: Holland, Jugoslavien, Spanien, Tyska Demokratiska Republiken och Tyska Förbundsrepubliken. Mestadels sker detta vid de skolor, där även arkivarierna utbildas, men i ett par fall har särskilda skolor in-rättats härför. Utbildningstiden är av be-tydande längd, exempelvis i Holland 14 månader jämte ett års praktik, i Tyska Demokratiska Republiken tre år, i Tyska Förbundsrepubliken ett år jämte två års praktik.

Liksom i Sverige har arkivarietutbild-ningen i de övriga nordiska länderna hu-vudsakligen bestått i en individuell inskol-ning på arbetsplatsen. Orsaken härtill är främst att söka i den begränsade rekryte-ringen, som gjort det svårt att organisera en utbyggd kursverksamhet.

I Danmark har de vetenskapligt utbil-dade tjänstemännen skolats genom tjänst-göring vid arkivinstitutionerna. I riksarkivet har en treårig läroperiod tillämpats; häri har ingått tjänstgöring vid såväl den äldre som den nyare avdelningen i riksarkivet samt ett års tjänstgöring vid ett landsarkiv. För landsarkivens arkivari-er har under senaste tiden en kurs anordnats i riksarki-vet.

För en kategori av mellangradstjänste-män, benämnda arkivsekreterare (med stu-dentexamen som grund), har en fyraårig ut-bildningsgång planerats. Häri skulle ingå en kurs vid Danmarks Biblioteksskole, där tidi-gare en viss utbildning av arkivpersonal — huvudsakligen för utrikesförvaltningens be-hov — ägt rum.

Sin mest genomförda utformning har den individuella utbildningen erhållit i Finland, där det sedan 1936 funnits en arkivexamen, vilken utgjort förutsättning för erhållande av tjänst som arkivarie vid de allmänna ar-

kiven. Fordringarna för denna examen ut-görs av praktik om två år, därav minst sex månader vid riksarkivet och en månad vid ett landsarkiv, kännedom om de centrala bestånden i riksarkivet, tentamina på viss litteratur inom arkivområdet samt en längre uppsats om ett arkiv eller en arkivalisk fråga. Slutexamen avläggs inför riksarkiva-rien. Examen förutsätter filosofie eller politices kandidatexamen (magisterexamen) med högsta vitsord i finsk eller skandina-visk historia.

En utbildningsgång för en kategori mel-langradstjänstemän — med studentexamen som grund — har nyligen inrättats. I denna ingår sex månaders praktik, varav åtmin-stone en månad i ett allmänt arkiv.

Inom näringslivets arkivsektor har den 1960 grundade Näringslivets arkivförening bedrivit kursverksamhet.

I Norge sker utbildningen likaledes ge-nom tjänstgöring vid riksarkivet och något landsarkiv (statsarkiv). Innan tjänsteman-nen erhåller fast tjänst har han att genomgå en lärogång om två à tre år under ledning av någon äldre arkivman. Skolningen sker genom litteraturstudium och övningsuppgif-ter av olika slag.

Även här planeras för närvarande en sär-skild utbildning för en mellankategori, som skulle benämnas registratorer eller arkiv-sekreterare. Utbildningen, som skulle bygga på studentexamen, avses bli tvåårig och av-slutas med en examen. Den skulle förläggas till riksarkivet och bestå av två avdelningar, av vilka den senare skulle uppdelas på en historisk och en modern linje.

Norsk Arkivråd, som närmast motsva-rar NLA i Sverige, anordnar kurser om två till sex dagar. Dessa besöks även av tjänste-män från de offentliga arkiven.

1.4 Det nuvarande och framtida behovet av personal

1.4.1 Arbetsmarknadsprognosen

SCB:s prognosinstitut har, som nämnts, un-der 1967 gjort en undersökning för att kartlägga arbetsområdet för biblioteks-(litteraturtjänst-) och arkivpersonal samt

göra beräkningar av det framtida behovet av denna typ av personal.

Arbetet inom prognosinstitutet påbörjades i oktober 1966 med förberedande studier för att, i samråd med BU, precisera målsättningen för arbetet och för att undersöka vilka uppgiftskällor som fanns tillgängliga m m. Sålunda bestämdes att arbetet skulle leda till en inventering av antalet personer, som i större eller mindre omfattning sysslade med arbetsuppgifter typiska för bibliotek eller arkiv. Vidare skulle deras utbildning (teoretisk grundutbildning och biblioteks- och arkivutbildning) samt eventuella sysselsättning utöver biblioteks- eller arkivarbetet kartläggas. Dessutom skulle uppgifter rörande nuvarande och framtida personalbehov inskaffas.

Prognosens terminologi föranleder ett par förtydliganden från utredningens sida. Det som i prognosen kallas »kommunala sektorn» innefattar inte de kommunala folkbiblioteken. Vidare avser begreppen »kvalificerad personal» respektive »mindre kvalificerad personal» den formella utbildningsnivån.

Hela undersökningen delades upp i sex delprojekt allt efter de olika typerna av bibliotek och arkiv:

1. Privata sektorn
2. Statliga sektorn
3. Kommunala sektorn
4. Folkbibliotekssektorn
5. Skolbibliotekssektorn
6. Institutionsbiblioteken

Närmare beskrivning av dessa delprojekt finns i bil 1 s 176. Materialet till delprojekt 1, 2, 3 och 5 inskaffades enkätvägen. För delprojekten 4 och 6 fanns material redan tillgängligt.

Privata och statliga sektorerna

Identiska frågeblanketter användes till dessa sektorer. Inom den privata sektorn skickades blanketten till ett urval av 3 375 av c 34 000 arbetsgivare, som förväntades uppe om de f n hade personal sysselsatt med biblioteks- (litteraturtjänst-) eller arkivarbete. Om så var fallet skulle även personalens

arbetsuppgifter, utbildning (allmän ämnesutbildning samt yrkesinriktad utbildning), arbetstider m m anges. Dessutom skulle de skatta sitt framtida behov av sådan personal.

Inom den statliga sektorn skickades blanketten till samtliga statliga myndigheter och förvaltningar, c 1 000.

Definitioner

Den befintliga personalen är den på frågeblanketterna redovisade, personalen för privata sektorn uppräknad till att gälla hela populationen.

Ersättningsbehovet är det antal personer som behövs för att fylla luckorna efter avlidna, pensionerade och dem som slutat sin anställning av annan orsak, uppräknat till hela populationen.

Nettoökningen är det personalbehov, utöver redan befintlig personal, som av de tillfrågade angivits på frågeblanketten och som uppräknats till hela populationen. För beräkning av nettoökningen gavs på blanketten för arkivpersonal två personalkategorier. De tillfrågade skulle själva ange det antal personer per kategori som skulle komma att behövas inom de närmaste fem åren.

Kategori 1 avsåg kvalificerad arkivpersonal (typ arkivchefer, arkivarier och motsvarande).

Kategori 2 avsåg personal av biträdestyp.

På blanketten för litteraturtjänstpersonal gavs fyra kategorier.

Kategori 1 avsåg kvalificerad litteraturtjänstpersonal (typ bibliotekschefer, bibliotekarier m m).

Kategori 2 avsåg kvalificerad litteraturtjänstpersonal av dokumentalisttyp.

Kategori 3 avsåg personal av biträdestyp.

Kategori 4 avsåg personal för patentarbete.

Nettoökningen har alltså uppdelats i distinkta personalkategorier, något som inte är möjligt att göra för den befintliga personalen. För att få jämförbarhet mellan dessa båda grupper baserades prognosen på två huvudgrupper, kvalificerad respektive

Tabell 4. Andelen (%) kvalificerad respektive mindre kvalificerad befintlig personal inom privata och statliga sektorerna.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Kvalificerad	Mindre kvalificerad	S:a	Kvalificerad	Mindre kvalificerad	S:a
Privata sektorn	3,8	96,2	100	28,3	71,7	100
Statliga sektorn	10,7	89,3	100	31,5	68,5	100

mindre kvalificerad personal. Nettoökningen delades upp inom dessa huvudgrupper genom att, för arkivpersonalens del, kategori 1 fått motsvara kvalificerad personal och kategori 2 mindre kvalificerad personal. För litteraturtjänstpersonalens del har kategorierna 1, 2 och 4 sammanförts till att motsvara kvalificerad personal medan kategori 3 motsvarar mindre kvalificerad personal.

Resultat

Resultaten av beräkningarna har sammanfattats i tabellerna 4, 5 och 6, vilka motsvarar 2: 2, 2: 3 och 2: 4 i bil 1. För resultaten av undersökningen av övriga ingående variabler (utbildning, arbetsuppgifter m m) hänvisas till tab 2: 5-2: 16 i bil 1.

Kommentarer

Den använda modellen för beräkning av nyrekryteringsbehovet = ersättningsbehovet + nettoökningen, har helt naturligt många svagheter, främst beträffande nettoökningen, som är baserad på uppgiftslämnarnas egna skattningar av det framtida personalbehovet. Så kan tex en förändring i konjunkturläget starkt påverka företagens benägenhet att anställa personal av dessa kategorier. I enkäten begärdes att uppgiftslämnarna skulle ange sin nettoökning »inom de närmaste 5 åren». Man bör här beakta svårigheten att få en realistisk bedömning av personalbehovet på fem års sikt; uppgiftslämnarnas uppfattning av denna tidsrymd kan variera i den ena eller andra riktningen.

Tabell 5. Nyrekryteringsbehovet av arkiv- och litteraturtjänstpersonal inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-1972.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
1. Kvalificerad personal						
Befintlig personal	93	132	225	612	424	1 036
Nyrekryteringsbehovet med ersättningsbehovet						
5 %/år	286	128	414	516	442	958
Härav nettoökning	265	98	363	377	347	724
2. Mindre kvalificerad personal						
Befintlig personal	2 343	1 106	3 449	1 549	921	2 470
Nyrekryteringsbehovet med ersättningsbehovet						
5 %/år	773	367	1 140	430	439	869
10 %/år	1 204	572	1 776	717	610	1 327
15 %/år	1 547	732	2 279	941	743	1 684
därav nettoökning	244	117	361	80	231	311

Tabell 6. Genomsnittliga nyrekryteringsbehovet per år inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-72.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
1. Kvalificerad personal	57	26	83	103	89	192
2. Mindre kvalificerad personal med ersättningsbehov						
5 %/år	155	73	228	86	88	174
10 %/år	241	114	355	143	122	265
15 %/år	310	146	456	188	149	337

Kommunala sektorn

En frågeblankett skickades till de 41 största av Sveriges c 900 kommuner (städer, köpingar och landskommuner), med en förfrågan om kommunen hade litteraturtjänst- eller arkivpersonal anställd och om sådan personal skulle behövas inom de närmaste fem åren.

Personalen delades upp i två grupper, kvalificerad respektive mindre kvalificerad personal. Som kvalificerad ansågs i detta fall den som hade en lön motsvarande minst lönegrad 16. Avsikten med denna gräns var att söka utskilja dem som befann sig ovanför kontorskarriären (högst lönegrad 15) och som kunde förmodas utföra de mest kvalificerade arbetsuppgifterna i ett bibliotek eller arkiv. Då denna sektor i förhållande till de övriga är av ringa omfattning, har här ersättningsbehovet inte inräknats. (Tab 7 och 8 motsvarar 3: 2 respektive 3: 4 i bil 1.)

Folkbibliotekssektorn

Beräkningen av nyrekryteringsbehovet inom denna sektor har skett på basis av redan

tillgängligt material. Uppgifter har hämtats ur Biblioteksbladet, som publicerar statistik över folkbibliotekens utlåning, öppet-hållande, personal m m och från SÖ:s biblioteksskolas elevkartotek, vars persondata har legat till grund för framställningen av vissa tabeller (4: 2-4: 6) i bil 1.

År 1966 fanns vid landets folkbibliotek c 900 bibliotekarier anställda. Huvuddelen av dessa, c 780, hade examinerats från SÖ:s biblioteksskola. De tabeller som grundats på skolans elevkartotek kan av denna anledning anses vara representativa för hela kåren av folkbibliotekarier.

Utbildning

Av de drygt 1 000 bibliotekarier som examinerats från biblioteksskolan hade huvuddelen, 85 procent, avlagt akademisk examen. Av dessa hade 89 procent humanistisk inriktning, tio procent samhällsvetenskaplig inriktning och mindre än en procent matematisk-naturvetenskaplig inriktning. Tab 4: 4 och 4: 6 i bil 1 visar mer detaljerat fördelningen av examentyper och ämnen i examen. Ett studium av andelen elever

Tabell 7. Befintlig litteraturtjänstpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad litteraturtjänstpersonal	Antal mindre kvalificerad litteraturtjänstpersonal	S:a
Befintligt antal litteraturtjänstpersonal	24	48	72
Behovet av ytterligare litteraturtjänstpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	4	15	19

Tabell 8. Befintlig arkivpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelad efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad arkivpersonal	Antal mindre kvalificerad arkivpersonal	S:a
Befintligt antal arkivpersonal	33	260	293
Behovet av ytterligare arkivpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	14	54	68

med akademisk examen som utexamine-rats från biblioteksskolan under tiden 1926–1966 visar att, under skolans första verksamhetsår, relativt få, 30 procent, hade avlagt akademisk examen. Andelen stiger emellertid snabbt för att fr o m 1943 stabilisera sig kring 90 procent i samband med att akademisk examen detta år fastställdes som principiellt inträdeskrav; en viss tendens till ytterligare höjning av andelen kan skönjas under åren 1962–1966.

Det framtida personalbehovet

Beräkningarna av personalbehovet grundar sig på alternativa antaganden rörande förväntad lånefrekvens, ambitionsgrad hos biblioteken samt genomförandet av pågående kommunreform. Resultatet låter sig svår-ligen sammanfattas i några entydiga värden. För studium av beräkningarna och beräk-ningsmetoden hänvisas till bil 1.

Skolbibliotekssektorn

Icke-obligatoriska skolan

En postenkät, adresserad till rektor för res-pektive skola, skickades till c 1 200 skolor där uppgifter begärdes om eventuell skol-bibliotekarie, dennes utbildning samt arbets-tid för biblioteksändamål. De skolformer som ingick i undersökningen var:

1. Gymnasiala skolor
2. Avvecklingsskolor (real- och flicksko-lor)
3. Folkhögskolor
4. Yrkesskolor
5. Specialskolor (för syn- och hörselska-dade, rörelsehindrade m m)
6. Korrespondensgymnasier för vuxna

Anm. Seminarier och lärarhögskolor in-gick i den statliga sektorn.

Utbildning

I enkäten frågades efter två slags utbild-ning, lärarutbildning och biblioteksutbild-ning. Någon differentiering i teoretisk grundutbildning gjordes inte. Med biblio-teksutbildning avsågs varje form av teore-tisk utbildning för skötseln av ett biblio-tek. Personerna kunde således klassificeras i fyra kategorier.

Kategori a skolbibliotekarier med lärarut-bildning och med biblioteksutbildning.

Kategori b skolbibliotekarier med lärar-utbildning och utan biblioteksutbildning.

Kategori c skolbibliotekarier utan lärar-utbildning och med biblioteksutbildning.

Kategori d skolbibliotekarier utan lärar-utbildning och utan biblioteksutbildning.

Skolbibliotekarierna fördelades på dessa kategorier enligt följande:

	Antal	%
Kategori a	132	20.4
Kategori b	291	45.0
Kategori c	88	13.6
Kategori d	136	21.0
S:a	647	100.0

Sammanfattning av bibliotekarieförhål-landet inom den icke obligatoriska skolan.

Totala antalet undersökta skolor 1 257

Därav

Skolor som redovisat en eller flera skol-bibliotekarier varav minst en har biblio-teksutbildning	235
Skolor som redovisat en eller flera skol-bibliotekarier varav ingen har biblio-teksutbildning	425
Skolor som helt saknar skolbibliotekarie	597

Obligatoriska skolan

Vid undersökningstillfället fanns, enligt skolbibliotekarieförningens medlemsför-

teckning, c 2 500 skolbibliotekarier verk-
samma inom denna sektor, vilka alla, utom
i undantagsfall, hade folk- eller småskol-
läroarbetsutbildning. Dessa lärare har dels un-
der sin yrkesutbildning dels i vissa fall un-
der kortare sommarkurser fått utbildning i
skötsel av ett skolbibliotek.

Som skolbibliotekssystemet för närva-
rande är uppbyggt torde dessa 2 500 tjän-
ster i stort sett räcka till för att täcka be-
hovet. En ändring av antalet kan bli aktuell
om en omorganisation av skolans lärome-
delssystem företas.

Institutionsbiblioteken

Med institutionsbibliotek avses de bibliotek
som är knutna till enskilda institutioner
eller grupper av sådana vid universitet och
fackhögskolor. De intar en särställning i
hela undersökningen så till vida som de inte
är likformigt organiserade med avseende på
skötsel. Fast personal förekommer endast
i undantagsfall; i regel sköts biblioteken av
assistenter eller amanuenser inom ramen
för ett ordinarie arbete vid institutionen
(motsvarande). Då personalorganisationen
vid dessa bibliotek beror på myndigheters
och institutioners åtgärder i varje särskilt
fall, visade det sig inte möjligt att företa
en realistisk beräkning av personalbehovet
inom denna sektor. Det bör dock nämnas
att den utveckling som för närvarande kan
skönjas på detta område bl a innebär en
allt starkare anknytning av institutionsbib-
lioteken till det centrala forskningsbiblio-
teket på orten.

1.4.2 Utredningens överväganden

1.4.2.1 Bibliotekspersonal

Den av SCB utförda prognosen har beträf-
fande sektorerna 1-3 karaktären av summe-
ringar av de önskemål som konstaterats på
arbetsmarknaden. Som påpekats är dessa
skattningar av det framtida behovet ofta
mycket känsliga för konjunktursväng-
ningar. För sektorerna 4-5 blir utveck-
lingen i hög grad beroende av administra-
tiva beslut och av kommunernas beviljande
av medel för en utbyggnad av biblioteks-

väsendet. BU måste, med hänsyn till bl a
sådana faktorer, för sin del överväga pro-
gnosresultaten och med ledning av denna
bedömning föreslå omfånget av den fram-
tida utbildningen.

Det i prognosen konstaterade behovet av
»kvalificerad litteraturtjänstpersonal» inom
sektorerna 1-2 utgör 192 personer om året.
Denna personalgrupp innefattar inte endast
bibliotekarier utan även biblioteksassisten-
ter vid forskningsbibliotek. I svaren på
SCB:s enkät ingår med all sannolikhet
önskemål om en kategori tjänstemän med
en kortare utbildning än den BU kommer
att föreslå för bibliotekarier och assistenter.
Man kan alltså knappast förutsätta, att all
personal inom dessa sektorer bör ta del av
den av BU föreslagna reguljära utbild-
ningen. Detta skulle ge anledning till en
reduktion av det prognosticerade antalet.
BU har dock funnit att prognosresultatet
med hänsyn till den tidigare berörda expan-
sionen inom området förefaller realistiskt
och räknat med att c 200 personer årligen
bör utexamineras. Hälften bör utbildas på
bibliotekarie- och hälften på assistentnivå.

Det som i prognosen benämns »kommu-
nala sektorn» är av alltför ringa omfattning
för att kräva någon speciell utbildnings-
gång. Behovet av yrkesinriktade studier
kommer att tillgodoses av de kortare kurser,
som anordnas vid behov och står öppna
även för denna personalgrupp.

Efterfrågan på folkbibliotekarier kommer
i hög grad att bestämmas av takten i de
pågående kommunsammanläggningarna.
Under själva reformskedet kommer behovet
av sådan personal att växa, för att avta
efter utbyggnadsperiodens avslutning. Det
är således inte troligt att den av SCB för-
utsatta, jämna fördelningen av efterfrågan
kommer att motsvaras av den faktiska ut-
vecklingen. Trots den ökade examinationen
från SÖ:s biblioteksskola under senare år
har BU ansett sig böra räkna med ett be-
tydligt högre utbildningsbehov än vad pro-
gnosen förutsatt och har vid sina övervä-
ganden stannat för att utbildningsbehovet
under de närmaste åren kommer att ligga
kring 240. Siffran innefattar även behovet

av gymnasiebibliotekarier. Antalet utbildningsplatser måste givetvis successivt anpassas till läget på arbetsmarknaden.

För grundskolans del redovisar prognosen inte något akut behov av en nykonstruerad utbildning för tjänstgöring som skolbibliotekarie. På skolbibliotekariehåll har dock den nuvarande utbildningen sedan länge bedömts vara av alltför ringa omfattning. Behovet av mera omfattande utbildning synes redan av denna anledning kunna antas bli betydande. Frågan om skolbibliotekariernas utbildning har också, som ovan nämnts, vid flera tillfällen varit föremål för utredningar och förslag. Som framgår nedan kan dessutom den nuvarande organisationen av grundskolans bibliotek inom en snar framtid komma att undergå avsevärda förändringar. Sålunda kommer med all sannolikhet detta att medföra en ökad efterfrågan på personal med särskild utbildning. Med hänsyn till dessa förhållanden har kommittén funnit det rimligt att tills vidare räkna med en examination av 240 grundskolebibliotekarier om året.

I detta sammanhang bör också nämnas bibliotekarier med biblioteksarbetet som bissyssla samt förbandsbibliotekarier. Dessa har i prognosen inte utgjort någon särskild kategori, men BU har skattat det årliga utbildningsbehovet till c 50.

För kontorspersonal och biträdespersonal föreslår BU nedan en lokalt organiserad utbildning. Utbildningsvolymen bör regleras med hänsyn till det lokala behovet av sådan arbetskraft.

1.4.2.2 Personal inom området information och dokumentation

Beträffande personalbehovet inom I & D-området har det av SCB insamlade primärmaterial inte varit av sådan karaktär att det kunnat bearbetas och användas som underlag för en prognostisering. Huvudsakligen har detta sin förklaring i att området och arbetsuppgifterna är nya och uppvisar fortgående snabba förändringar. BU har av denna anledning varit hänvisad till att bilda sig en uppfattning om den framtida efterfrågan på basis av erfarenheter bl a från

USA samt med beaktande av vissa allmänna svenska statistiska uppgifter och särskilda uttalanden.

En granskning har gjorts av IVA:s utredning och förslag beträffande dokumentalistutbildning från juni 1962 (s 55-57 ovan). Redan i denna utredning skilde man på de engelska begreppen *information scientist* och »*literature analyst*». Det förstnämnda begreppet synes motsvara vad BU kommer att benämna informatiker, medan det sistnämnda snarast är analogt med kategorin litteraturingenjör. Under 1960-talet har emellertid en glidning skett mot en större efterfrågan på *information scientists* till följd av ökad betydelse av automation och datorbaserad dokumentation. Båda yrkesinriktningarna rymms emellertid under benämningen dokumentalister i IVA:s utredning, där man konstaterar ett totalt behov av 434 personer år 1970. Hela I & D-området har uppvisat en snabbare tillväxthastighet än som kunde förutses i början av 1960-talet, vilket bl a kommer till synes i en väsentlig personaltillväxt. Flera andra skäl talar likaledes för att den tidigare bedömningen varit alltför blygsam. Av Statistisk årsbok 1968 framgår att inom industrin antalet arbetsställen med mer än 50 anställda uppgår till 2 598. Beroende på branschinriktningen kan visserligen en del av dessa arbetsställen sakna behov av dokumentalister, medan å andra sidan flera dokumentalister (i fortsättningen inbegripna i informatikergruppen) kan erfordras på många ställen. Vidare bör framhållas att åtskilliga små företag med mindre än 50 anställda har behov av denna personalkategori till följd av ett riktigt informationsflöde och ett omfattande kommunikationsbehov. Härtill kommer även betydande personalbehov inom en mängd andra grenar av näringslivet samt hos statliga organ och myndigheter. Slutligen bör framhållas att folkbiblioteken, skolbiblioteken och forskningsbiblioteken kommer att ha behov av informatiker och bibliotekarier med utbildning i informatik. Ett begränsat men inte oväsentligt antal utbildade informatiker kommer dessutom att erfordras för undervisning vid universi-

teten samt för forskning inom området. Sammanfattningsvis kan sägas, att såväl dagens akuta behov av informatiker som framtidens tilltagande efterfrågan till följd av ökad automation, måste tillgodoses av den föreslagna utbildningen. En växande efterfrågan kan tillgodoses genom att informatikerutbildningen successivt förläggs till samtliga universitet.

1.4.2.3 Arkivpersonal

I fråga om arkivpersonalen utvisar prognosen att behovet av sådan personal allt starkare gör sig gällande också utanför de egentliga arkivinstitutionerna: hos ämbetsverk, kommunala organ, företag osv. Det synes därför ställt utom allt tvivel att behov av en organiserad utbildningsverksamhet på detta område numera finns. Tidigare har en sådan utbildning hindrats eller försvårats av den mycket begränsade rekryteringen till yrket.

Då det gäller att av prognosens siffermaterial dra slutsatser om utbildningens dimensionering, torde det vara nödvändigt att iaktta försiktighet. Som påpekats, är de skattningar som ligger till grund för prognosen ofta känsliga för konjunkturväxlingar. Detta gäller i relativt hög grad om arkivpersonalen, i synnerhet inom den privata sektorn. Beträffande arkivpersonalen synes det dessutom vara nödvändigt att ta hänsyn till vissa andra faktorer, som sammanhänger med arbetets karaktär. Det är sålunda svårt att definitionsmässigt avgränsa arkivområdet från kontorsorganisationen och från administrativ rationaliseringsverksamhet. Den i viss mån flytande gränsen mot dessa områden synes ha lett till att i enkätsvaren för den kvalificerade personalen inräknats tjänstemän som huvudsakligen ägnar sig åt andra arbetsuppgifter och därför inte kan väntas komma att utnyttja de längre arkivkurserna.

Över huvud taget har i enkätsvaren medtagits all personal som sysslat med arkivgöromål minst en timme per dag. Om hörande arbetsuppgifter hos myndigheter och företag skall omhänderas av specialutbildad personal, torde man ha anledning

räkna med att arbetet kommer att sammanföras till ett mindre antal hel- eller halvtidstjänster. En utveckling i denna riktning skulle från rationaliseringssynpunkt medföra stora fördelar.

Vad här sagts gäller även om den »mindre kvalificerade» personalen. Beträffande denna kategori kan det därjämte konstateras att enkätsvaren i relativt stor utsträckning synes redovisa personal som huvudsakligen bör erhålla sin arkivutbildning genom tex yrkesskolan (kontorspersonal, registratorer). I redovisningen ingår även arkivarbetare, vilkas utbildningsfråga åtminstone delvis torde få lösas i annan ordning.

Att behovet av en yrkesutbildning inom arkivområdet är brännande, framgår med all tydlighet av prognosen. Denna utvisar nämligen att även mycket krävande delar av arbetet för närvarande handhas av personal som saknar utbildning på området. Ordnandet och förtecknandet av arkiven — ett moment som är av väsentlig betydelse för arkivens funktionsduglighet — utförs sålunda inom den statliga sektorn till 79 procent och inom den privata sektorn till 86 procent av personal utan fackutbildning. Upprättandet av planer för utgallring av arkivhandlingar ombesörjes inom den statliga sektorn till 60 procent och inom den privata sektorn till 70 procent av personal utan fackutbildning. Då gallringen är av betydelse för administrationens och forskningens tillgång på arkivmaterial, framstår förhållandet som oroväckande.

Även sådana arbetsmoment som efterforskning av uppgifter och forskarhandledning ombesörjes till mycket stor del av personal som saknar arkivutbildning (74 procent resp 44 procent inom den statliga sektorn). Av analysen framgår därjämte, att planeringsarbetet på arkivområdet till stor del omhänderas av personal utan fackutbildning (inom den statliga sektorn 50 procent och den privata 69 procent utbildad personal). Det förefaller ofrånkomligt att arkivfunktionen genom denna brist på sakkunnig planering kan komma att lida av en bristande planmässighet.

Härutöver måste emellertid anmärkas att den personal som i enkäten redovisats som utbildad på grund av den hittillsvarande undervisningens karaktär till stor del måste betecknas som otillräckligt utbildad. Det finns därför anledning räkna med att ett inte obetydligt utbildningsbehov föreligger även hos den nu yrkesverksamma arkivpersonalen. Ett särskilt stort behov av kurser torde således göra sig gällande i utbildningsorganisationens begynnelsekedje.

I genomsnitt torde man, enligt BU:s bedömning, böra räkna med en längre kurs (avsedd för arkivarier) vartannat år och en kortare kurs (avsedd för arkivassistenter/motsvarande) likaledes vartannat år. Antalet deltagare har därvid beräknats till 24 för vardera kursen.

Härtill kommer vissa kurser om två veckor eller mindre. Det årliga behovet av sådana kurser med central förläggning har beräknats till tre à fyra per år.

2.1 Aktuella utvecklingstendenser inom biblioteksområdet

2.1.1 Inledning

I de tidigare gjorda tillbakablickarna på biblioteksväsendets framväxt har framställningen i enlighet med gängse synsätt uppdelats på ett antal skilda bibliotekskategorier. Som framgått har också de olika kategorierna mycket skiljaktiga historiska förutsättningar. Emellertid kan idag iakttas en tydlig utveckling mot ett närmande i en rad avseenden. Gränserna mellan forskningsbibliotek, folkbibliotek och andra dokumentationsförmedlande institutioner har således kommit att bli alltmer flytande. Vid sidan av den specialisering som en långt driven arbetsfördelning inom biblioteksväsendet inneburit har en ökad integration lokalt, regionalt, nationellt och internationellt, liksom mellan olika utbildnings-, forsknings- och utvecklingsgrenar, gjort sig gällande. Arbetsformer och rutiner lånas från ett område till ett annat. Nya initiativ måste för att ge resultat fullföljas i långtgående samverkan.

I Sverige liksom i andra högt industrialiserade och på utbildning, forskning och utvecklingsarbete starkt inriktade länder är de vetenskapliga allmänbiblioteken (universitets- och högskolebiblioteken inbegripna), specialbiblioteken samt förvaltnings- och företagsbiblioteken rikt förgrenade och synnerligen expansiva. Utvecklingen är betingad bl a av den tillströmning till högre utbildning som medfört avsevärt

ökad belastning på forskningsbiblioteken, särskilt universitets- och högskolebiblioteken. Också folkbibliotekens situation kan karaktäriseras med dessa termer. Det ofta hörda talet om en informationsexplosion i vår tid innebär ingen överdrift, ehuru det är mycket svårt att generellt fastställa hur stark stegringen av materialflödet varit. Som illustration må dock anföras att antalet i Svensk bokförteckning upptagna titlar under tiden 1957–1967 ökade med omkring 40 procent, från 5 729 till 8 007. Den vetenskapligt inriktade litteraturen, särskilt den naturvetenskapliga och tekniska, har tilltagit i snabbare takt. Enligt en beräkning från 1963 publiceras i världen årligen 30 000 à 35 000 avancerade tidskrifter inom dessa områden; det årliga nytillskottet skulle vara 1 500. Ett speciellt problem i samband med ökningen av litteraturen är den procentuellt växande andelen av litteratur på för oss svårtillgängliga språk, främst ryska, japanska och kinesiska. Denna utveckling påverkar i hög grad verksamheten vid såväl forskningsbibliotek som folkbibliotek. Till en breddning, omstrukturering och i vissa fall även ökning av bibliotekens förvärvsverksamhet bidrar också den stegrade produktionen av annat informationsmaterial än tryckta publikationer, tex mikrofilm, ljudband, bilder av skilda slag, grammofonskivor och vanlig film; sådana media har i stigande utsträckning kommit att anskaffas till bibliotek av olika typer.

Det allt intensivare utnyttjandet av bibliotekens tjänster är ytterligare ett gemen-

samt drag. Den högre allmänna bildningsnivån, det tilltagande antalet studerande på skilda nivåer, den rikligare fritiden och bibliotekens ofta förbättrade servicemöjligheter hör till de faktorer som ligger bakom förändringen. Samhällets fortsatta satsning på bla eftergymnasiala studier och vuxenutbildning kommer att medföra en acceleration av utvecklingen under de närmaste åren.

Ytterligare en orsak till ökningen av antalet biblioteksutnyttjare är det kontakarbete som kommit att ingå som en självklar del av särskilt de större folkbibliotekens verksamhet. Syftet är att upplysa allmänheten om bibliotekens möjligheter att ge service i olika avseenden. Till de arbetsmetoder som då används hör den uppsökande verksamheten, vilken innebär att genom spridning av folders, affischering, annonsering, tidnings- och tidskriftsartiklar, inslag i radio och TV, presentationer av biblioteket i skolor och organisationer, hembesök etc söka kontakt med allmänheten utanför bibliotekets väggar. Andra metoder är utställningar, visning av biblioteket för besökande grupper och även mer utförlig vägledning av enskilda besökare. Forskningsbiblioteken uppvisar en strävan att utveckla motsvarande verksamhet på ett mer samlat och målmedvetet sätt än tidigare. Bl a kan nämnas den utbildning i biblioteksutnyttjande som bedrivs vid universitet och specialhögskolor.

Under de senaste åren har nya former för delgivning av information möjliggjort både en långtgående selektiv informationsförmedling och samtidigt en spridning av informationen till ett stort antal mottagare. Selektiv delgivning av information (SDI) med hjälp av dator får en allt större betydelse. Nya publiceringsformer, främst betingade av att ADB-metoder används för framställning av olika slags bibliografiska hjälpmedel, ger visserligen värdefulla redskap för bibliotekarien men ställer samtidigt krav på speciella kunskaper vid utnyttjandet av dessa. Komplexiteten av den vetenskapliga litteraturen och behovet att kunna gå in i mycket snäva sektorer för

att få fram exakta informationer har tvingat fram nya system för indexerung och klassificering. Men inte bara informationstekniken är under utveckling. Även de tekniska förutsättningarna för det inre biblioteksarbetet är föremål för genomgripande förändring. Synnerligen betydelsefull är i detta avseende ADB-teknikens användning, där i vårt land forskningsbiblioteken ligger främst och i flera avseenden nått tillämpningsstadiet. Också inom folkbiblioteken arbetar man för att finna vägar att dra fördel av de möjligheter som ADB i bibliotek erbjuder. De viktiga tillämpningsområden vilka tycks ligga närmast till för biblioteksväsendet som helhet är framställning av kataloger, bibliografier etc, litteratursökning samt utlåning.

De hjälpmedel för telekommunikation och reproduktion, exempelvis telex och elektrostatisk kopiering, som i stigande grad tagits i bruk vid såväl forskningsbibliotek som folkbibliotek har bl a lett till ett omfattande samarbete inom landet och över landets gränser mellan biblioteken. Också de kontors- och transporttekniska hjälpmedel som utvecklas i snabb takt bör framhållas. Stegrade servicekrav och ökade arbetskostnader har framtingat rationaliseringsåtgärder vid skilda bibliotekstyper och dessa nya hjälpmedel har därvid fått stor betydelse. Härutöver kan anföras biblioteksdepåmetoden, som innebär att en gemensam magasinsbyggnad får betjäna ett flertal bibliotek.

Den skisserade utvecklingen till ökad integration mellan olika bibliotekskategorier som tidigare ofta arbetat med vitt skilda mål och metoder och utan egentlig samverkan har alltså tagit sig en rad uttryck, av vilka de väsentliga nu angivits. Tilläggas skall endast ett påpekande av det intensiva internationella samarbetet såväl mellan enskilda bibliotek som inom internationella organisationer, vilket särskilt för forskningsbiblioteken blivit en nödvändig förutsättning för att vissa uppgifter över huvud skall kunna lösas.

På ett par punkter föreligger dock skillnader mellan forskningsbibliotek och folk-

bibliotek. Det är självfallet att forskningsbiblioteken, t ex i fråga om kontaktarbetet, i första hand riktar sig till vissa grupper för vilkas behov de är avsedda. Folkbibliotekens strävan är däremot att sprida kännedom om sin verksamhet till hela befolkningen. I ytterligare ett avseende kan en särskiljande tendens observeras. Folkbibliotekens s k allmänkulturella verksamhet innebär att biblioteket på sitt reguljära program tar med kulturaktiviteter som utställningar av skiftande slag, författaraftnar och diskussioner, konserter, filmvisning och även teaterföreställningar. Förhållandet att dessa och liknande aktiviteter kommit att spela en alltmer framträdande roll har karaktäriserats med orden »biblioteket som kulturcentrum». Trots en besläktad tendens vid vissa forskningsbibliotek att ta upp verksamhet av allmänkulturell karaktär, får expansionen på detta område betraktas som något för folkbiblioteken kännetecknande.

Läget uppvisar beträffande skolbiblioteken speciella drag som gör att denna kategori endast delvis passar in i det skisserade, relativt enhetliga mönstret. Också skolbiblioteken har emellertid haft kännning av informationsexplosionen och de krav som tillkomsten av nya media ställer. Dessa bibliotek har inte berörts här utan ett försök har gjorts att under särskild rubrik nedan fixera deras plats i det större bibliotekssammanhanget.

2.1.2 *De vetenskapliga allmänbiblioteken*

Vid sidan av speciella, på ett eller flera vetenskapliga områden inriktade eller regionalt begränsade, verksamhetsfält har inom forskningsbiblioteksgruppen de vetenskapliga allmänbiblioteken vittgående, hela landet täckande arbetsuppgifter.

Nationalbiblioteksfunktionen åvilar främst kungl biblioteket, som enligt sin nu gällande instruktion (SFS 1965:733) bl a har att »samla, förvara och tillhandahålla i landet framställda och utgivna tryckta skrifter samt utomlands utgivna tryckta skrifter på svenska språket, av svenska författare eller om svenska förhållanden». Denna verksamhet, som i stor utsträckning

bygger på s k tryckleveranser från tryckerierna, bedrivs också vid universitetsbiblioteken, som likaledes erhåller sådana leveranser. Oavsett vilka former en samordning av ansträngningarna på detta område i framtiden kan få, torde det stå utom tvivel att de vetenskapliga allmänbiblioteken även framgent kommer att se insamlandet och tillhandahållandet av svenskt eller Sverige berörande material som en synnerligen betydelsefull uppgift, inte minst med hänsyn till den samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningens, bl a genom datatekniken, ökade möjligheter att utnyttja vitt skilda dokumenttyper för en bättre förståelse av vårt lands samhällsliv och kultur. Befattningen med de traditionellt givna områdena, boktryck, handskrifter, kartor och planscher, kompletteras på senare tid i allt högre grad med insamlade, registrerade och tillhandahållande av andra mediatyper: grammofonskivor, ljudband och stencilerat material. Så har exempelvis vid kungl biblioteket ett nationalfonotek inrättats. Vidare har en central för utlåning av mikrofilmade tidningar tillkommit. Kraven på ökad snabbhet, exakthet och fullständighet i fråga om katalogisering och registrering av material har i allt högre grad kunnat tillmötesgåas genom en samordning av aktiviteterna vid olika institutioner. Genom bibliografiska institutet vid kungl biblioteket utges den nu mer än 80-åriga, löpande accessionskatalogen över utländsk litteratur i svenska forskningsbibliotek (AK) och sedan mitten av 1950-talet nationalbibliografen Svensk bokkatalog. Utgivningen bygger på ett nära samarbete mellan institutet, biblioteken, förlagen och bokhandeln. Den registrering av det svenska trycket i bokkatalogens form som sålunda sker, utnyttjas vidare för den central-katalogisering i kortform som institutet bedriver främst för de vetenskapliga allmänbibliotekens räkning. Även på det bibliografiska området är tendensen mot ökad användning av datorteknik påtaglig. På initiativ av en av UKÄ tillsatt kommitté för ADB i forskningsbibliotek framställs sålunda sedan några år för större forsknings-

bibliotek gemensamma nyförvärvslistor (AKN) med datamaskinell metod.

Listan över för forskningsbiblioteken gemensamma problem vilka fått eller kommer att få sin lösning till följd av samlade ansträngningar eller genom en arbetsfördelning över hela landet kan avsevärt förlängas. Det räcker i detta sammanhang med en hänvisning till vad som ovan anförts och till de initiativ i skilda riktningar som tagits av forskningsbiblioteksrådet, bl a beträffande en landsomfattande plan för anskaffning av utländsk litteratur till forskningsbiblioteken.

Det svenska universitetsväsendet har under de senare åren undergått en utomordentligt kraftig expansion. Utarbetade prognoser rörande studentantalets tillväxt har ständigt måst revideras. Proportionen mellan antalet studerande med och utan avlagd grundexamen har också undergått avsevärda förskjutningar, så att antalet studerande med examen generellt sett minskat sin relativa andel.

Biblioteksplaneringen inom den akademiska sektorn uppvisar betydande förändringar, föranledda dels av denna expansion, dels av universitetens strukturella utveckling. Tendensen går å ena sidan i centraliserande riktning. Det samfällda ansvaret för biblioteksfrågorna inom universiteten överflyttas alltmer på ledningen för det centrala universitetsbiblioteket. Då man på en filialort som Örebro planerar olika högskoleenheters sammanförande inom ett särskilt nytt område, centraliseras biblioteksfunktionerna enligt planen till ett enda bibliotek, gemensamt för de separata högskoleenheterna och organiseras som filial till universitetsbiblioteket i Uppsala.

Inom de vetenskapliga universitetsinstitutionerna har å andra sidan framväxat bibliotek för forskningen och den högre undervisningen direkt underställda institutionsledningen. Den tydliga utvecklingen i riktning mot storinstitutioner medför behov av större och effektivare institutionsbibliotek, och institutionernas frihet att disponera över sina resurser har ansetts vara en viktig förutsättning för en önskvärd ökning av

forskningskapaciteten. Organisatoriska skäl kan också i vissa fall föranleda uppdelning av det centrala biblioteket i större, gemensamt administrerade enheter inom universitetssystemet. Vid Göteborgs universitet är sålunda den medicinska fakultetens bibliotek organiserat som ett separat bibliotek, lokalmässigt helt skilt från universitetsbiblioteket. En motsvarande anordning planeras för den fortsatta utbyggnaden av Stockholms universitet. Genom organiserandet av särskilda avdelningar inom de centrala universitetsbiblioteken för samarbete med de vetenskapliga institutionernas bibliotek, har statsmakterna emellertid betonat vikten av samverkan och utnyttjande av universitetets samlade litteraturreсурser på ett rationellt sätt. Den åsyftade samverkan avser i första hand centraliserad katalogisering samt bibliografisk service och upplysningsverksamhet. Men det anses på längre sikt också önskvärt att få till stånd någon form av gemensam planering av litteraturanskaffningen inom hela universitetsområdet.

I fråga om universitetens behov av litteraturförsörjning kan olika utvecklingslinjer urskiljas, de flesta sammanhängande med en stark differentiering och breddning av universitetens verksamhetsområden. Forskningens och utbildningens fortskridande differentiering har lett till klyvning av fakulteter och uppdelning av ämnesområden i nya specialdiscipliner. Tidigare självständiga läroanstalter sammanförs också med de äldre universiteten och omvandlas till särskilda fakulteter. Inom universitetens ram organiseras alltmer egentlig yrkesutbildning även inom ämnesområden, där sådan undervisning tidigare inte ansetts vara förenlig med universitetens uppgifter. På senare tid har uppmärksamheten också riktats mot frågor som avser samarbetet mellan universiteten och näringslivet. Parallellt härmed kan iaktas ett stigande intresse för samverkan mellan å ena sidan företrädare för universitetsforskningen och å andra sidan myndigheter och andra samhällsinstitutioner. Samhällsutvecklingen anses i växande utsträckning beroende av universitetens medverkan.

Det moderna samhället ställer å sin sida krav på samarbete mellan olika forskningsgrenar, som motverkar tendenserna till specialisering och differentiering, såväl i fråga om allmänna samhällsproblem som i fråga om integrerad forskning för vissa branscher. Trafiksäkerhetsforskningen kräver sålunda organiserad samverkan av en rad specialister, likaså byggnadsforskningen. Likartade krav ställs av vissa större forskningsprojekt, som under senare år organiserats vid universiteten, t ex forskningsprojektet om välfärdssamhällets framväxt och emigrationsforskningen.

På sistone har alltmer understrukits vikten av att bredda forskarnas information och utbyte av erfarenheter på det internationella planet. Det anses önskvärt att tillvarata alla tillfällen att förbättra dokumentationen beträffande utländska forskningsrön och befrämja forskarnas internationella kontakter. Vid upprättandet av nya universitet och högskolor har man programmatiskt betonat, att dokumentationsfunktionen är en nödvändig gren av biblioteksverksamheten vid ett på forskning inriktat bibliotek och därför speciellt betydelsefull vid ett universitetsbibliotek. Det är avsikten, att universitetsbiblioteken genom terminaler skall erhålla direktförbindelse med datacentraler, som förmedlar informationsmaterial genom särskilda system, t ex MEDLARS. Ett led i det internationella kontaktarbetet som förtjänar att speciellt omnämnas utgör den växande samverkan med forskningsutvecklingen inom u-länderna.

2.1.3 *Specialbiblioteken*

De vetenskapliga specialbiblioteken utgör organisatoriskt sett ingen homogen grupp. Det övervägande flertalet är fackhögskolebibliotek eller bibliotek knutna till vetenskapliga institutioner, men även några större förvaltningsbibliotek räknas hit, t ex riksdagsbiblioteket och SCB:s bibliotek. Exempel på helt autonoma bibliotek finns dessutom. I fråga om antalet befattningshavare är divergensen stor; alltifrån små biblioteksenheter med ett par anställda till

bibliotek med ett 50-tal anställda. Några av de större biblioteken intar en central ställning inom sitt ämnesområde, t ex Chalmers tekniska högskolas bibliotek, Handelshögskolans i Stockholm bibliotek, karolinska institutets bibliotek, lantbrukshögskolans bibliotek, musikaliska akademiens bibliotek, riksdagsbiblioteket (som sedan 1931 utger Årsbibliografi över Sveriges offentliga publikationer), tekniska högskolans bibliotek och vetenskapsakademiens bibliotek. Det kan nämnas att Statistisk årsbok redovisar biblioteksstatistik från ett 20-tal viktigare specialbibliotek, medan Accessionskatalogen (AKB 1964) upptar anmälningar från inte mindre än ett 50-tal specialbibliotek.

I Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena (SOU 1944:17) förutsåg de sakkunniga en stark expansion av den tekniska forskningen såväl inom de tekniska högskolornas ram som inom näringslivet. Man föreslog därför en rad åtgärder för att förbättra de centrala högskolebibliotekens litteraturtjänst i olika avseenden. En utveckling i linje med de sakkunnigas förmodanden har skett och en allt större del av de tekniska högskolebibliotekens service har kommit att riktas mot näringslivet. Även inom andra områden än det tekniska har en sådan serviceinriktning kunnat iakttas. Särskilt påtaglig har denna utveckling varit vid bibliotek med naturvetenskaplig, medicinsk och ekonomisk inriktning. Näringslivets och forskningens ökade krav på och behov av service från de centrala specialbiblioteken har bidragit till att vid många av dessa bibliotek initiera olika dokumentationsaktiviteter och nya samarbetsformer. Vad dokumentationsaktiviteterna beträffar är det först under senare år, i och med att internationella datorbase-erade dokumentationssystem kommit till användning, som mer avancerade dokumentationsformer blivit aktuella vid specialbibliotek; dessförinnan stannade aktiviteten vid olika former för presentation av ny litteratur, tidskriftsindexering etc. I detta sammanhang skall den biomedicinska dokumentationscentralens verksamhet vid karo-

linska institutet nämnas, även om den ännu inte är organisatoriskt samordnad med institutets bibliotek. Arbetet vid dokumentationscentralen bygger dels på MEDLARS, dels på av Chemical Abstracts Service utvecklade system, som främst utnyttjas för SDI. Vid tekniska högskolans bibliotek har man även tack vare speciella forskningsanslag kunnat driva försöksverksamhet med SDI, som bygger på internationellt, datorbaserat informationsmaterial, bl a INSPEC och Chemical Abstracts Service' system.

Det är högst sannolikt att när nya datorbaserade dokumentationssystem tas i bruk, dessa kommer att finnas integrerade med biblioteksverksamheten vid centrala bibliotek i första hand på de medicinska, tekniska och naturvetenskapliga områdena men inom en snar framtid också inom samhällsvetenskap och humaniora. En sådan utveckling betyder inte att kravet på kvalificerad informationsverksamhet vid övriga bibliotek upphör. Detta kvalificerade arbete kommer att vara nödvändigt för att dessa bibliotek skall kunna fungera som kontaktorgan mellan kunden/frågeställaren och den centrala dokumentationsinstitutionen.

I fråga om materialets förvärv och behandling skall för specialbibliotekens del vissa särdrag observeras. Koncentrationen till ett fåtal ämnen eller ämnesområden ger ofta anledning till en fördjupad accession, där svåråtkomligt material utanför de gängse bokhandelskanalerna anskaffas. Vid materialets behandling förekommer fördjupning vad klassifikationen beträffar och en breddning till material såsom rapporter och tidskriftsartiklar. Härvid blir klassifikations- och indexeringssystem utöver de vid allmänbiblioteken förekommande aktuella. Vid vissa specialbibliotek, t ex de tekniska och ekonomiska, förlorar den anskaffade litteraturen snabbt sin aktualitet, varför gallring av samlingarna måste vara intensiv. Den kan aldrig ske helt mekaniskt utan kräver en bedömning beträffande den skiftande aktualitetsgraden från ämne till ämne och beträffande de skilda slagen av material.

Den rationaliseringsprocess som special-

biblioteken genomgått under 1950- och 1960-talen har främst syftat till att nå en ändamålsenlig fördelning av arbetsuppgifterna mellan olika personalkategorier och att effektivisera arbetsrutinerna. Den fortsatta rationalisering som kan väntas kommer att vid de större biblioteksenheterna kännetecknas av en övergång till ADB-teknik för att automatisera en rad av de nuvarande manuella detaljoperationerna. Som nämnts används vid flera specialbibliotek redan nu ADB-teknik för vissa delområden, t ex för framställning av nyförvärvsförteckningar, periodikakataloger, periodikaregister och samkataloger. En målsättning måste vara att nå ett helt integrerat datorsystem för alla de operationer där detta kan komma ifråga.

De vetenskapliga specialbibliotekens serviceinriktning mot näringslivet har som tidigare nämnts skapat nya samarbetsformer. Förutom det traditionella AK-samarbetet kan tre områden uppmärksammas. Vid flera centrala specialbibliotek har lokala samkataloger upprättats, där man registrerar litteraturanskaffning inom ämnesområdet även utanför AK-bibliotekens krets, t ex vid företagsbibliotek och institutionsbibliotek. Man uppnår här en breddning till speciallitteratur som det centrala biblioteket knappast kan förvärva. Samförteckningar över tidskrifter, t ex List tech, List bio-med och List econ, är en annan form av sådant samarbete mellan specialbibliotek (och även allmänbibliotek) och företagsbibliotek, där det centrala specialbiblioteket främst spelar rollen av clearingcentral. En tredje samarbetsform som förtjänar omnämnande är gemensamma nyförvärvslistor för specialbibliotek med anskaffning inom näralliggande ämnesområden. Samförteckningar för AK-deltagande bibliotek förlorar dock i betydelse allteftersom det centrala AK-arbetet effektiviseras.

2.1.4 Företagsbiblioteken

Med företagsbibliotek avses bibliotek vid industrier, affärsföretag, banker och försäkringsbolag, vid näringslivets organisationer och vid forskningsinstitutioner av skif-

tande slag. Till denna kategori hänförs också det övervägande flertalet statliga och kommunala förvaltningars och andra myndigheters bibliotek.

Företagsbiblioteken varierar i storleksordning från små enheter med en hel- eller deltidsanställd tjänsteman till enheter med för närvarande inemot ett 20-tal anställda. Om man ser till arbetsuppgifter och arbetsformer inom dessa bibliotek kan man konstatera att dessa snarare är likartade för bibliotek av en viss storleksordning än för bibliotek som kan hänföras till en viss typ av huvudman.

Företagsbiblioteket kan ha en inom den egna organisationen central ställning, men ofta finner man det knutet till en viss avdelning, inom industrin t ex till forsknings- och utvecklingsavdelningen eller till centrallaboratoriet. Det torde kunna sägas att biblioteket i allmänhet har de största förutsättningarna att utgöra ett aktivt arbetande organ inom organisationen om det har en självständig ställning gentemot de avdelningar där dess kunder finns. Man kan också lägga märke till att många företag som för närvarande förstärker sin biblioteks- och dokumentationstjänst samtidigt ger den en central ställning. Det är viktigt att man i detta sammanhang har klart för sig att tendensen inom stora företag är att satsa på en utbyggnad av hela den interna informationen, varvid dokumentation och bibliotek är en integrerande del. Man talar numera ofta om informationen som en produktionsfaktor, och företagen blir mer och mer medvetna om dess ekonomiska betydelse.

Det är ofta inte möjligt att dra en gräns mellan dokumentationsenheten och biblioteket. Dokumentationen kan bedrivas parallellt med biblioteksverksamheten, givetvis alltid i nära samarbete, men också förläggas inom bibliotekets ram, liksom biblioteksverksamheten kan inordnas i dokumentationsenheten. Det betyder att det ofta inte finns klara skiljelinjer mellan bibliotekariens och dokumentalistens sysslor. Inom mindre företag förenas de två funktionerna ofta hos samma person.

Målsättningen för industribiblioteket är att bedriva en verksamhet som skall hjälpa företaget att förverkliga sitt mål, att producera. För andra företagsbibliotek än de industriella är syftet liksom för industribiblioteken att betjäna en viss begränsad kundkrets, vilken har ett gemensamt mål för sin verksamhet.

Tyngdpunkten i verksamheten vid den aktuella bibliotekstypen förskjuts alltmer mot service. De datorbaserade dokumentationssystem som redan finns tillgängliga och i ännu högre grad de som är under utveckling grundar sig på praktiskt taget hela världslitteraturen inom respektive områden. Att inom det egna företagsbiblioteket hålla en litteraturberedskap ens tillnärmelsevis motsvarande det informationsmaterial vilket de stora dokumentationssystemen hänvisar till, är otänkbart. För detta ändamål måste företagsbiblioteken kunna falla tillbaka på centrala bibliotek av skilda slag inom och utom landet. Man har anledning anta att förvärvsfunktionen i traditionell mening inom företagsbiblioteken blir av mindre betydelse än vad som tidigare varit fallet.

Karaktäristiskt för företagsbiblioteken är att ett ofta svärgripbart primärmaterial i stigande utsträckning kommer till användning; detta gäller särskilt nya forsknings- och tillverkningsgrenar. Forskningsrapporter, patent, konferens- och kongressmaterial samt firmatryck är i många fall företagets viktigaste informationskällor. En annan kategori av informationsmaterial är rena data eller sammanställningar av data, vilka kan tillhandahållas från en sk databank. För att komma åt hela detta heterogena material är det inte tillräckligt att ha tillgång till välförsedda centrala bibliotek. Bibliotekarien får inte nöja sig med att lita till det på olika sätt dokumenterade materialet utan måste ha tillförsäkrat sig möjligheter att ta del av informationen snarast efter det att den producerats.

Förenkling och effektivisering av arbetsrutiner är lika viktiga uppgifter inom företagsbiblioteken som inom andra bibliotekstyper. Införandet av datateknik vid före-

tagbibliotek får inte ses som en en gång för alla slutförd uppgift utan bör bli föremål för kontinuerlig översyn och omprövning. Sålunda kommer biblioteken att både för sina egna tekniska rutiner och sin dokumentationsverksamhet ha möjligheter att utnyttja inte endast externa datortjänster utan också det egna företags eller organisationens datoranläggning. AB Atomenergibibliotek är exempel på ett företagsbibliotek vilket använder ADB för biblioteksrutiner; tidskrifternas behandling underlättas genom framställning på maskinell väg av skilda slag av listor.

2.1.5 Folkbiblioteken

Folkbiblioteken skiljer sig från övriga bibliotekskategorier huvudsakligen genom det kommunala huvudmannskapet och inriktningen på hela befolkningen som kundkrets. Även om vissa folkbibliotek åtagit sig uppgifter på riksplanet, är det enskilda bibliotekets primära serviceområde begränsat till en kommun eller ett län. Den historiska bakgrundsteckningen har klargjort uppkomsten av folkbiblioteken. Av återblicken har även framgått att folkbiblioteken arbetat med en avgjort pedagogisk målsättning: det har gällt att bidra till skapandet av »goda medborgare». Detta didaktiska inslag är tex starkt understruket i folkbibliotekssakkunnigas betänkande (SOU 1949: 28). I utredningen Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek (1960) betonas folkbibliotekens roll som serviceorgan, och denna funktion framhålls även i prop 1965: 50 angående omläggning av stödet till folkbibliotek. En markering av servicesynpunkten återkommer i de anvisningar för länsbibliotek, landsbibliotek och lånecentraler som skolöverstyrelsen utfärdade den 30 december 1966 och som innehåller en koncentrerad målsättningsformulering:

Folkbiblioteksverksamheten har till syfte att främja studier, utbildning och annan kulturell aktivitet genom att kostnadsfritt och i samverkan mellan bibliotek av alla slag ge medborgarna tillgång till böcker och annat material för information, kunskap, bildning, för-

ströelse och konstnärlig upplevelse. Med litteratur resp böcker förstås i det följande såväl böcker, tidskrifter och tidningar som bild- och ljudmaterial.

Beträffande länsbiblioteken sägs bl a:

Särskild uppmärksamhet bör ägnas de problem som avser gamla, sjuka, handikappade, intagna vid kriminalvårdsanstalter och andra kategorier med svårigheter att utnyttja bibliotekens ordinarie service.

Man kan alltså konstatera att en äldre uppfattning om biblioteken som folkbildande institutioner kompletterats med synen på biblioteken som serviceorgan.

Också den praktiska verksamheten har under senare tid varit föremål för omvandling, delvis av genomgripande karaktär. Ovan har talats om informationsexplosionen, vilken haft för olika bibliotekskategorier likartade konsekvenser. Vid folkbiblioteken har det ökade tillskottet av media framtvingat förenklade arbetsprocesser. En annan naturlig följd av den stegrade accession som utvecklingen medfört är fler valmöjligheter för låntagarna och därmed en ökad utlåning och breddning av besökarunderlaget, vilket inneburit att den rent bibliotekstekniska utlåningsapparaten belastats kraftigare. Större krav har också kommit att ställas på den kvalificerade upplysnings- och rådgivningsverksamheten.

Ytterligare en konsekvens är att utrymmesproblemen, och därmed frågor som hänger samman med magasinering och gallring, fått stor aktualitet.

Bland de för olika bibliotekskategorier gemensamma dragen nämndes förvärv i ökad utsträckning av andra media än de traditionella. För folkbibliotekens del spelar i detta avseende diskoteksverksamheten den dominerande rollen. Det torde numera knappast förekomma att en större biblioteksbyggnad planeras utan särskild avdelning för avlyssning av ljudinspelning. Också apparatur för reguljära grammofonkonserter anskaffas mer och mer. En annan gren av arbetet är vidare förmedling av talböcker och annat bandinspelat material till synskadade liksom tillhandahållande av sär-

skilda taltidningar samt mikrofilm av arkivalier och dagstidningar. Satsningen på vuxenutbildning med hjälp av radio och TV kommer med all sannolikhet att föra med sig en kraftig tillväxt i beståndet bandade program under de närmaste åren.

Det ovan flerstädes omnämnda intensivare ianspråktagandet av bibliotekens resurser har vid folkbiblioteken orsaker som uppvisar vissa särdrag. Sålunda torde för denna bibliotekskategori kontaktarbetet ha speciellt stor andel av stegringen i antalet besökare, lån, frågor etc. Vidare är det ökade öppethållandet och de förbättrade inköpsmöjligheterna sannolikt faktorer som medverkat till att biblioteken breddat sin publik. Viktigast i sammanhanget torde dock vara den rent geografiska utbyggnaden av verksamheten, i form av filialer och på annat sätt, vilken kännetecknat utvecklingen. De tjänster som begärs har samtidigt ofta blivit mer krävande genom att den relativa andelen studerande och även forskare förefaller att ha växt. Ett visst samband med detta har den ökande tendensen att vid större folkbibliotek inrätta särskilda facksalar för specialområden.

Under rubriken rationalisering kan föras den redan i bakgrundskapitlet (s 17) skisserade, genomgripande yttre strukturförändring som inleddes under 1930-talet men markant påskyndats under 1960-talets senare hälft. Redan vid 1930-talets början planerades sålunda att i varje län skulle skapas ett centralbibliotek, numera kallat länsbibliotek, med uppgift att stödja verksamheten vid de lokala folkbiblioteken inom respektive områden. Sedan 1953 är länsbiblioteksorganisationen fullt utbyggd. Länsbiblioteksverksamheten, vilken utan tvivel bidragit till bättre samverkan och även torde ha haft standardhöjande och standardutjämnande effekt inom de olika områdena, erhåller stöd av statliga och landstingskommunala medel. Även 1952 års kommunreform har haft gynnsamma verkningar. De större enheterna har utgjort ett bättre underlag för bibliotekens materiella och personella resurser samt underlättat en rationell planering. Den nu pågående re-

formeringen av kommunindelningen kommer efter hand som den genomförs att få positiva verkningar av liknande men mer långtgående slag.

Till främjande av denna upprustning av biblioteksväsendet har till SÖ:s förfogande ställts medel för s k utvecklingsbidrag, vilka kan utgå till kommuner eller kommunblock som presenterar genomarbetade planer på en systematisk upprustning och ett sammanförande av mer splittrad biblioteksverksamhet till ett enhetligt och väl genomtänkt system. Utöver dessa bidrag och de s k punktbidrag som kan utgå för vissa nydanande aktiviteter är de statliga insatserna i huvudsak begränsade till stöd åt länsbiblioteken och lånecentralerna. Fr o m 1966 avlöstes det särskilda statsbidraget i och med att riksdagen fattat beslut om ett nytt system för kommunal skatteutjämning. Men inte heller ett system med länsbibliotek enligt nuvarande länsindelning samt kommunbibliotek med avsevärt större befolkningsunderlag anses genomgående som en tillräcklig strukturrationalisering. Sålunda har på senare tid i debatten framförts tanken på ett 15-tal regionala bibliotek som ersättning för dagens länsbibliotek, detta i anslutning till en ny länsindelning.

Till den yttre rationaliseringsprocessen hör också upprättandet av lånecentraler för mer speciell litteratur. Sådana finns vid stadsbiblioteken i Malmö, Stockholm och Umeå; de täcker tillsammans hela riket. Ett besläktat arrangemang är den s k ABC-planen, vilken innebär att ett 30-tal bibliotek, huvudsakligen länsbibliotek, åtagit sig att bevaka speciallitteratur inom var sitt särskilda ämnesområde.

Vid barn- och ungdomsavdelningarna har viss allmänkulturell verksamhet bedrivits sedan länge; sagostunder samt lekar och tävlingar med anknytning till boken hörde tidigt till barnbibliotekens stående programpunkter. Särskilda programaktiviteter för vuxna fick däremot sitt genombrott under 1960-talet. Sin starkaste motivering och största betydelse har de på orter där den lokala kulturaktiviteten är ringa. Genom att till en plats förlägga fler möjlighe-

ter till kulturell stimulans kan där skapas en attraktiv miljö för sådan verksamhet. Man har vid ny- eller ombyggnad av bibliotek sökt få till stånd mångsidigt användbara lokaler. En lösning är att bygga sk kulturhus med en rad olika verksamhetsformer, bl a biblioteksverksamhet. Vanligare är dock att man till biblioteket förlägger utställningar av skilda slag, konserter, filmvisning, teaterverksamhet etc. En annan möjlighet är att lokalisera flera kulturella specialinstitutioner till samma stadsområde eller motsvarande och därigenom nå en viss samlad effekt. Tendensen mot en intensifiering av den allmänskulturella verksamheten hör för närvarande till de mest iögonenfallande dragen i folkbibliotekens utveckling och förstärks bl a av att biblioteken ofta blivit replipunkter för centralt distribuerad verksamhet, tex från Stiftelsen Institutet för rikskonserter, statens försöksverksamhet med riksutställningar och Författarcentrum. På det lokala planet spelar samarbetet med studieförbunden en stor roll. Inrättandet av kommunala kulturnämnder som ofta övertagit biblioteksstyrelsens uppgifter har för övrigt ett klart samband med bibliotekens expanderande allmänskulturella aktiviteter.

I anslutning till dessa utrymmeskrävande uppgifter bör nämnas att 1950- och 1960-talen uppvisar en betydande ökning i antalet nyuppförda byggnader som helt eller delvis avsetts för folkbibliotek.

Inledningsvis framhölls det kommunala huvudmannskapet och inriktningen på hela befolkningen som folkbibliotekens främsta karakteristika. Som visats finns dessutom en rad mindre markanta särdrag, speciellt i fråga om kontaktarbetet och de allmänskulturella aktiviteterna, vilka ger folkbibliotekskategorin dess egen profil.

2.1.6 Skolbiblioteken

Skolbibliotekets primära uppgift är att betjäna undervisningen och skolans verksamhet i övrigt och är således beroende av den utveckling som skolväsendet genomgår. Denna utveckling är för närvarande mycket omfattande och i vissa avseenden omöjlig

att få en fullt entydig bild av, bl a beroende av vissa pågående utredningar och andra överbägganden. Som en följd därav är även utvecklingen inom skolbiblioteksområdet mindre entydig än inom de föregående sektorerna av biblioteksväsendet. I viss utsträckning saknas organisatoriskt underlag i form av föreskrifter o d. Dessutom är det underlag som finns föremål för omarbetningar.

Bristen på enhetliga bestämmelser för biblioteksverksamheten vid de skilda skolformerna har lett till att denna i praktiken utformats på högst skiftande sätt. En modell är att skolbiblioteket av det offentliga kommunala biblioteket »köper» tjänster omfattande personal, anskaffning och iordningställande av böcker m m. Ofta är samarbetet mindre långtgående och avser endast det senare momentet. I de fall då sådana arrangemang vidtagits förekommer det att skolbiblioteket kombineras med ett folkbibliotek.

Initiativ har även tagits för att inrätta kommunala skolbibliotekscentraler i avsikt att få till stånd en centralisering och koordinering av i första hand bokanskaffning och tekniskt arbete för skolbiblioteksverksamheten. Ibland är dessa centraler fristående, ibland sammanlagda med det lokala folkbiblioteket.

Ännu en utvecklingslinje kan iakttas, nämligen i riktning mot sammanhållna läromedelscentraler med sikte enbart på skolans behov. Detta synsätt, som innebär ett understrykande av att skolbibliotekets primära uppgift är att bidra till förverkligandet av läroplanens mål, har stundom medfört att fördelen med en mer omfattande samverkan med kommunernas folkbibliotekssystem har ställts under diskussion. Vissa problem har ansetts kunna uppstå vid ett alltför långt drivet samarbete, när man i enlighet med läroplanens intentioner för undervisningen velat integrera handhavandet av olika typer av läromedel i skolan. Integrationssträvandena inom undervisningen medför ett behov av sammanhållna läromedelscentraler med en inre organisation och med arbetsrutiner som skiljer sig från folk-

bibliotekens. Förhållandet att samtliga de nämnda, delvis motstridiga, tendenserna är i tilltagande, förklaras av skolbiblioteksverksamhetens expansion överhuvud, vilken i sin tur sammanhänger med hela skolväsendets expansion och omvandling.

Till dessa svårigheter vid bedömningen av underlaget för BU:s överväganden kommer den komplikationen att flera arbetsgrupper eller utredningar samtidigt sysslar med skolbiblioteksproblemen. Som tidigare nämnts (s 38) har SÖ föreslagit inrättande av tjänster som sk hjälpmiddelskonsulenter i grundskolan. I anslutning till ett uppdrag att utreda tillsynsläraryrket har SÖ tillsatt en arbetsgrupp som tagit upp hela läromedelsfrågan till förnyad diskussion. Det förslag som arbetsgruppen framlagt kan komma att påverka skolbiblioteksverksamhetens organisation på sikt. BU har emellertid av förklarliga skäl inte kunnat ta hänsyn till detta. Dessutom behandlas hithörande frågor inom ytterligare några instanser. Sålunda finns inom överstyrelsen en arbetsgrupp för folkbiblioteksfrågor, vilken prövar olika vägar till samverkan mellan skola och folkbibliotek. De organisatoriska problemen är slutligen under bearbetning inom LU, vilken bl a uppehåller sig vid distributionen av läromedel.

BU har hållit fortlöpande kontakt med dessa grupper men de väntade förslagens praktiska konsekvenser för utbildningsfrågan har inte närmare kunnat klarläggas. I detta läge, då kännedom om såväl utvecklingen som de förslag man kan emotse från centralt håll är bristfällig, har BU varit hänvisad till att föreslå en skolbibliotekarieutbildning som inte alltför starkt knutits till ett speciellt alternativ för det framtida skolbiblioteksväsendets utbyggnad. Olika vägar har måst hållas öppna.

De funktioner som skall fyllas av grundskolans bibliotek finns angivna i 1962 års läroplan för grundskolan. Där understryks böckernas värde för elevens kunskapsökande och individuella utveckling. Genom att lära sig använda litteraturen som informationskälla och arbetsmaterial samt genom att skaffa sig sådana berikande läs-

upplevelser som den kan ge får eleven bättre förutsättningar att nå den sociala och personliga mognad som grundskolans fostran syftar till. Även för framgångsrika studier och insiktsfull yrkesverksamhet är förtrogenhet med böckers utnyttjande ofta ett villkor. Läroplanen lägger stor vikt vid att eleven successivt tillägnar sig förmågan att lösa förelagda eller frivilligt valda problem och att på egen hand eller i grupp använda litteratur, tex vid enklare studieplaneringsuppgifter.

Jämfört med tidigare förhållanden har bibliotekets betydelse som låneinrättning minskat till förmån för funktionen som läromedel i undervisningen i vid bemärkelse. Genom att tjäna som underlag för den lärarledda verksamheten, utgöra instrument för elevens övning att tillägna sig viss självständighet i arbetssättet samt ge tillfälle till upplevelseläsning spelar skolbiblioteket en betydelsefull roll i arbetet att förverkliga grundskolans mål. Det pedagogiska momentet kommer att stå i förgrunden.

Gymnasiebibliotekets funktioner anges inte av läroplanen för gymnasiet i någon sammanfattande framställning utan beskrivs eller antyds på olika textställen. Någon uttömmande framställning finns inte. Bibliotekets uppgifter får därför ses som konsekvenser av mer allmänna pedagogiska resonemang; den målsättning för verksamheten som BU här utgår ifrån är därför snarast en tolkning av intentionerna bakom läroplanen.

Gymnasiebiblioteket skall fullfölja den strävan till aktivt och allsidigt utnyttjande av tryckta läromedel och andra media i undervisningen som inletts i grundskolan. Eleverna vidgar och fördjupar sina kunskaper och färdigheter; i förgrunden står målet att utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt. Detta innebär att eleven genom riklig tillgång till läromedel skall förvärva en undersökande inställning till de kunskaper som inhämtas. Genom fylliga boksamlingar sammansatta med utgångspunkt i kursplanernas innehåll får eleverna möjlighet att i flera källor hämta information, granska sakuppgifternas korrekthet,

argumentationens hållfasthet, slutsatsernas riktighet, värderingarnas betydelse i skilda sammanhang osv. De skall successivt tränas att arbeta självständigare och med allt mer kvalificerade och omfattande uppgifter än i grundskolan. Studiematerialet är inte lika detaljrikt utformat som för grundskolans elever, utan så arrangerat att det stimulerar eleverna att själva upptäcka och kombinera stoffet. Initiativet att enskilt eller i grupp planlägga och genomföra en uppgift ligger alltmer hos eleverna själva, medan lärarens och skolbibliotekariens direkta engagemang i arbetet reduceras. Utöver funktionen som läromedel i undervisningen blir skolbiblioteket då ett studiebibliotek. Genom att utnyttja skolbibliotekets olika resurser i skolarbetet får eleverna färdigheter som kan tillämpas även i deras kontakter med andra typer av bibliotek.

Ytterligare en uppgift för gymnasiet bibliotek torde bli att betjäna den vuxenutbildning i kommunal regi som väntas öka kraftigt i framtiden. Ännu är dock erfarenheterna alltför knapphändiga för mer preciserade slutsatser.

Skolbiblioteket är av central betydelse för lärarens arbete. I skolan skall förutom det gemensamma beståndet av böcker finnas en särskild samling kvalificerad metodiklitteratur och uppslagsverk, vilka behövs såväl för den direkta undervisningen som för den mer övergripande undervisningsplaneringen.

Man kan alltså även inom skolbiblioteksområdet konstatera en tendens till ökad samverkan med biblioteksväsendet i övrigt. Hit hör den nämnda intensifierade samverkan med folkbibliotek och andra dokumentationsförmedlande institutioner samt uppgiften att stimulera eleverna till användning av bibliotek under fritiden och efter avslutad skolgång. Vuxenutbildningens väntade expansion kommer sannolikt att medföra behov av både klarare rollfördelning och intimare samarbete mellan folkbibliotek och skolbibliotek. Särskilt framträdande för skolan är anskaffningen av nya media, något som stundom lett till inrättande av sammanhållna läromedelscen-

traler. Denna tendens, liksom den följd av informationsexplosionen som innebär att materialet snabbt föråldras, har skolbiblioteket i hög grad gemensamt med övriga bibliotek. Det kontaktarbete som syftar till bättre kännedom om och utnyttjande av bibliotekets resurser uppvisar likheter med såväl folkbibliotekens som vissa forskningsbiblioteks verksamhet.

Å andra sidan har skolbiblioteket sina tydliga särdrag, som under senare år framträtt klarare. Ovan har beskrivits tendensen att välja en från folkbiblioteken helt fristående organisation för att undvika ogynnsamma konsekvenser för undervisningen, en strävan till inriktning uteslutande på förverkligande av läroplanens mål, med den utformning av arbetet som detta medför. Inlemmandet av skolbiblioteket i en läromedelscentral får ses som ett försök att integrera skolbiblioteket i det dagliga skolarbetet. Över huvud kan utvecklingen mot en kraftigare profilering av skolbiblioteket karaktäriseras som en alltmer målmedveten koncentration på den pedagogiska funktionen. Det torde ha framgått att denna inriktning är mest markant på grundskolenivån, medan gymnasiebiblioteket är avsett för självständigare elevaktivitet. Olikheten mellan grundskolebibliotek och gymnasiebibliotek är en gradskillnad, som dock innebär att avståndet i arbetsformer och syfte är minst mellan gymnasiebibliotek och folkbibliotek. Också i folkbibliotekets arbete finns sedan gammalt ett pedagogiskt moment. Sammanfattningsvis får situationen för skolbibliotekens del beskrivas som svårtolkad men ändå särpräglad.

Resonemangen om grundskolebibliotek och gymnasiebibliotek äger helt eller delvis tillämpning på *bibliotek vid en rad andra skolformer*. Något bör dock sägas om folkhögskolans biblioteksverksamhet, vilken kan uppvisa mycket tidiga exempel på sådant självständigt biblioteksutnyttjande som nu tillämpas inom den obligatoriska skolan. Denna funktion blir för folkhögskolebiblioteken allt viktigare. Tendensen vid vissa skolor att koncentrera undervisningen kring avgränsade ämnesområden,

det ökande antalet kortare ämneskurser samt det växande samarbetet med universitetet ställer inte sällan folkhögskolan inför krav på särskilt omfattande och kvalificerad biblioteksservice. I många fall måste materialet anskaffas genom folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek, AV-centraler etc, och det kan förutses att detta beroende av andra dokumentationsförmedlande institutioner kommer att förstärkas. Samtidigt medför undervisningen på allt mer kvalificerad nivå att folkhögskolebibliotekens egna samlingar ofta måste fylla höga anspråk. Denna utveckling, vilken kan sammanfattas med orden ämnesspecialisering och samverkan, blir än mera framträdande i den mån som folkhögskolorna strävar mot ställningar som vuxenpedagogiska centra inom sin region.

2.2 Aktuella utvecklingstendenser inom området information och dokumentation

Dokumentationen i modern mening har huvudsakligen växt fram vid 1900-talets mitt. Förutom att den befinner sig i ständig förvandling sker en omfattande expansion av dess praktiska och ekonomiska tillämpningar framför allt på grund av utvecklingen av datorer, automation och telekommunikationer. Intresset har kommit att förskjuta sig från klassifikations- och lagringsproblem och i stället kommit att inriktas på överförings- och återvinningsprocesserna samt på formaliserings- och systemfrågorna för information. Utvecklingen illustreras av de senaste årens internationella kongresser med anknytning till ämnesområdet samt exempelvis av att American Documentation Institute (ADI) från och med januari 1968 antagit ett nytt namn, American Society for Information Science (ASIS). Det nya begreppet information science har en vidare betydelse och innefattar bl a automatiserad dokumentation. I Sovjetunionen har motsvarande utvecklingstendens betonats med att man infört begreppet »informatika». Dess engelska motsvarighet »informatics» har i stort sett samma innebörd som information science. Motsvarande tyska och

franska begrepp är »Informatik» respektive »informatique».

För svenskt vidkommande har BU funnit benämningen »informatik» vara den från flera synpunkter lämpligaste. På motsvarande sätt ersätts den äldre benämningen dokumentalist med informatiker. Man kan vidare räkna med att äldre beteckningar såsom litteraturingenjör med tiden kommer att försvinna. I utredningstexten kommer dock I & D att användas bl a för att skilja I & D-system från mer generella informationssystem. Då en fastställd svensk terminologi ännu inte föreligger har BU sett sig nödsakad att stundom lämna vissa engelska uttryck oöversatta. Övriga utvecklingstendenser avseende områdets innehåll och utbildningsformer kommer att framgå av det följande.

2.3 Arbetsuppgifternas krav och fixering av utbildningsmålen

2.3.1 Bibliotekspersonal

2.3.1.1 Direkt biblioteksriktad utbildning

I föregående avsnitt har nuläge och utvecklingstendenser inom biblioteksområdet kort karaktäriserats. Den utveckling som skett eller väntas ske har konsekvenser för personalens arbetsuppgifter. Det följande avser att ge en systematisk sammanställning av arbetsuppgifterna. Det har visat sig lämpligt att sammanföra uppgifterna under sex huvudrubriker: 1) urval, anskaffning och vård av media, 2) systematisering av mediabeståndet, 3) informationsverksamhet, 4) låneverksamhet, 5) allmänkulturell verksamhet, 6) administration. Under varje huvudrubrik görs en kort sammanfattning av arbetsuppgifternas innebörd, de krav uppgiften ställer på insikter och färdigheter hos den personal som skall handlägga den och de utbildningsbehov som föranleds härav. De praktiskt-organisatoriska slutsatserna av dessa resonemang redovisas i avsnittet om utbildningens innehåll och uppläggning.

Inledningsvis skall understrykas att arbetsuppgifterna kan variera i fråga om om-

fattning och tyngd de olika bibliotekstyperna emellan, men att man samtidigt kan konstatera en ökande grad av överensstämmelse i fråga om uppgifternas utformning. Som tidigare framhållits möter man i dag en påtaglig strävan till samverkan mellan biblioteken och en därav föranledd tendens till arbetsfördelning tex på litteraturanskaffningens område.

Det kan ytterligare påpekas att användningen av tekniska hjälpmedel spelar en allt större roll inom alla typer av biblioteks- och dokumentationsarbete. Utvecklingen är särskilt betydelsefull i fråga om tillämpning av ADB och modern reproduktionsteknik.

Det kan förutses att ADB i ökande omfattning kommer till användning inom biblioteks- och dokumentationsväsendet. Utvecklingsarbetet kommer dels att inriktas på skapande av helt integrerade system, dels och parallellt därmed på tillämpning av ADB i vissa rutiner, inom biblioteksområdet beställningsprocedur, registrering, katalogisering, utlåning, och inom dokumentationsområdet samling, spridning och återvinning av information. Utvecklingen kommer att i större eller mindre grad beröra samtliga biblioteksformer och dokumentationsenheter, och man kan räkna med att inom en närliggande framtid ett betydande antal personer kommer att arbeta med systemutveckling inom dessa områden. För bibliotekarietutbildningen får tillämpningen av ADB snabbt växande betydelse.

Reproduktionstekniken utvecklas likaledes raskt till ett allt viktigare hjälpmedel inom olika biblioteksformer, såväl i fråga om förvärv av media och service till institutioner och enskilda som beträffande rationalisering av traditionella rutiner. Insikter i reprotknikens möjligheter är erforderliga för alla typer av bibliotekarier.

Slutligen kan konstateras, att en rad arbetsuppgifter inom i första hand forskningsbiblioteken är av den natur att de inte kan lösas utan anlitande av utomstående experter med speciella fack- eller språkkunskaper. I den följande redovisningen bortses från krav av detta slag utan att detta ut säges i varje särskilt fall.

1 Urval, anskaffning och vård av media

Mediaurval är det arbete som föregår anskaffningen och vars syfte är att utöka eller komplettera bibliotekets mediabestånd på ett sätt som svarar mot behov och resurser. Arbetet innefattar en kritisk kvalitativ och kvantitativ bedömning av för inköp aktuella media och deras användbarhet.

Med anskaffning av media menas de arbetsuppgifter som avser rekvisition och mottagning av böcker och annat material från bokhandel eller annan leverantör (gåva, byte), kontroll av leveranser och räkningar samt ankomstregistrering.

Med vård av media avses inte endast uppgifterna att tillse att i biblioteken förvarat material bibehålls i gott skick utan även uppgiften att utränga material som av olika anledningar skall utgå ur bibliotekets samlingar.

Urval och utränging är centrala uppgifter för bibliotekspersonalen. Det ständigt ökade utbudet av alla slags media ställer biblioteken inför alltmer krävande urvalsfrågor, som för sin korrekta lösning kräver kunskap om olika media, en omfattande litteraturorientering, stor förtrogenhet med de krav som inte minst forskning och utbildningsväsen ställer samt kännedom om beståndet i andra bibliotek och dessas förvärvspolitik. För forskningsbibliotekens del har man i olika sammanhang ställt krav på egen erfarenhet av vetenskapligt arbete (se ovan om licentiatkravets eventuella avskaffande, s 45-49). En ingående kännedom om bibliografiska hjälpmedel är en förutsättning för att uppgiften skall handhas på riktigt sätt. I vissa fall måste kravet på litteraturkännedom ställas mycket högt. För folkbibliotekens del kräver mediaurvalet en bred litteraturorientering och förtrogenhet med litteraturkritik och samhällsdebatt samt kännedom om intressevariationerna inom det samhälle som biblioteket betjänar. För skolbibliotekens del tillkommer krav på kunskap om skolans utbildningsmål, läroplaner och arbetsmetoder.

Den rutinmässiga anskaffningen av media förutsätter kunskaper om bok- och me-

diamarknadens organ och arbetsmetoder. Uppgiften kräver viss förtrogenhet med katalogiseringsregler och kännedom om bibliografiska elementa men inte fullständig bibliotekarieutbildning. Leveranskontrollen ställer krav på kunskaper om bl a den periodiska litteraturens struktur.

I mediavärden kan ingå konservering och restaurering av handskrifter, äldre tryck etc. Uppgiften kräver specialutbildning. Ut-rangeringen ställer samma krav som bok-urvalet och kan medföra avvägningspro-blem, vilkas lösning förutsätter en god överblick över tillgång och efterfrågan på lit-teratur. Problem av likartat slag kan upp-komma, då det gäller att bedöma om ett arbete skall magasineras i fjärrmagasin (t ex Varpsundsdepån vid Stockholm) eller förvaras centralt eller i närmagasin.

2 Systematisering av mediabeståndet

För att beståndet av media skall kunna ut-nyttjas på ett effektivt sätt, måste det sy-stematiseras. Systematiseringen inbegriper i den betydelse ordet ges i detta sammanhang klassificering, ämnesindexering eller annan form av innehållsanalys samt katalogise-ring. Klassificeringen innebär, att materia-let i fråga med utgångspunkt i innehållet hänförs till en eller flera grupper inom ett klassifikations- eller uppställningssystem. Ämnesindexeringen är en form av inne-hållsanalys, som innebär antingen användande av vissa i speciella listor givna ter-mer, ämnesord, eller fritt utnyttjande av ter-mer ur den text som analyseras. Katalogise-ringen innebär en sammanställning av de data och karakteristika för en viss titel vilka tillsammans utgör en grund för identi-fiering av det material det gäller.

Klassificeringen kräver goda ämnesinsik-ter för att annat än en mycket summarisk analys skall kunna presteras. Särskilt äm-nesindexeringen ställer mycket höga krav på sakkunskap. Goda språkkunskaper är nödvändiga, främst i de vanligaste huvud-språken. Vid forskningsbibliotek och före-tagsbibliotek krävs i stigande omfattning kännedom om också mindre vanliga språk.

Den i Sverige utgivna litteraturen klassi-

ficeras för närvarande centralt dels genom bibliografiska institutet vid kungl bibliote-ket, dels genom Bibliotekstjänst AB. Även om härigenom en avlastning sker av arbetet inom bibliotekens katalogavdelningar, stäl-ler de ökade inköpen av utländsk littera-tur krav på personal med erforderliga kvali-fikationer för klassifikationsuppgifter. Ka-talogiseringsuppgiften är starkt differen-tierad. En del av uppgiften är av mera ru-tinmässig karaktär och förutsätter varken ämnes- eller språkkunskaper. Å andra sidan förekommer deskriptiv katalogisering av be-tydande svårighetsgrad, särskilt i fråga om vissa seriepublikationer, forskningsrappor-ter m m. För dessas handläggning kan språkkunskaper erfordras. I de fall då kata-logiserings- eller andra registreringsuppgif-ter utgör underlag för ADB-framställda lis-tor eller kataloger fordras kunskaper bl a i att använda hållremsskrivmaskiner.

Med det vidgade användandet av i ut-landet tryckt litteratur och bibliografier över sådan litteratur kan utbildningen i de-skriptiv katalogisering beräknas få ökad be-tydelse för samtliga kategorier av biblio-tekspersonal. Kännedomen om olika kata-logiseringssystem kan också väntas öka i betydelse.

3 Informationsverksamhet

Med informationsverksamhet menas verk-samhet, som syftar till att ge handledning och information åt personer, som önskar begagna sig av bibliotekets service. I upp-giften ingår bibliografiska kontroller, re-ferensarbete och litteratursökning, sprid-ning av information, referattjänst samt — i första hand i företagsbibliotek och special-bibliotek — medverkan vid utformning av forskningsrapporter, artiklar o d.

Bibliografiska kontrollprocedurer syftar bl a till att entydigt bestämma och kontrol-lera lånebeställningar och anskaffningsför-slag. Referensarbete innebär att den tjänst-görande med hjälp av tillgängligt informa-tionsmaterial ger konkreta svar på direkta förfrågningar. Med litteratursökning be-tecknar man retrospektiv kartläggning av litteratur och annat informationsmaterial

inom ett visst avgränsat ämnesområde eller i anslutning till ett visst problem. Under begreppet »spridning av information» inbegripes olika former av orientering om och ur bibliotekets informationsmaterial. Referattjänsten innebär slutligen, som framgår av namnet, avfattande av referat ur publikationer av olika slag.

De bibliografiska kontrollprocedurerna kräver bibliografiska insikter, språkorientering och allmän kringssyn. För referenttjänst krävs, förutom ämneskunskaper och bibliografisk orientering, en ingående förtrogenhet med viktigare uppslagsböcker. Mera komplicerade förfrågningar kan föranleda litteratursökning av större eller mindre omfattning. Litteratursökningen kan resultera i en analys av det framtagna materialet och i en sovring av detta. I de mest kvalificerade fallen kan den ha formen av en resonerande och värderande rapport. Litteratursökningen utförs med hjälp av bibliografier och referattidskrifter eller med utnyttjande av datorbaserade dokumentationssystem. För kvalificerad litteratursökning krävs ämneskunskaper — bl a för ett riktigt tillgodo-seende av avnämarens önskemål — samt kunskaper i bibliografi och i tillämpning av olika klassificerings- och indexerings-system. Litteratursökning med hjälp av ADB fordrar kännedom om de system som kan utnyttjas, i första hand om deras indexerings-, vokabulär och logik. Vid alla former av litteratursökning är kännedom om intervjuteknik och kundpsykologi av värde. Liksom i andra sammanhang, där personal har direktkontakt med allmänheten, är personliga egenskaper som kontaktförmåga och serviceinriktning av betydelse.

Vid vissa företagsbibliotek är sökning i patentlitteratur en viktig arbetsuppgift. Uppgiften ställer krav på kunskap om patentväsendets organisation och arbetsmetoder, om patentklassifikation och om de för patentområdet speciella bibliografiska hjälpmedlen.

Spridning av information innefattar inom såväl folkbibliotek som skolbibliotek rådgivning vid låntagarnas bok- och övriga mediaval, men också självständiga informationsuppgifter som går utöver vad som nor-

malt innefattas i referensarbete. Hit hör vidare arbetet med nyförvärvslistor och litteraturlistor inom speciella ämnesområden samt intern referens- och referatverksamhet. Här ingår också som ett väsentligt inslag den löpande selektiva delgivningen av information om nytt material enligt mottagarens specificerade ämnesprofil.

Arbetsuppgifterna på informationsspridningsområdet är av varierande art och kan utföras med mer eller mindre avancerade metoder. För uppgifternas handhavande krävs mediakunskap och orientering i den litteratur det gäller. För den selektiva informationsverksamheten fordras fackkunskap av betydande omfattning. I kraven ingår vidare kännedom om bibliografiska hjälpmedel och om datorbaserade dokumentationssystem liksom om informationsmetoder och informationsförmedlandets psykologi. Vissa arbetsmoment är av den art att de kan utföras av personal utan bibliotekarieutbildning.

I referattjänsten ingår i vissa fall en bedömning av materialet i form av kritisk granskning av sakinnehållet och ett värderande omdöme. Uppgiften är vanlig inom specialbibliotek och företagsbibliotek men möter också inom folkbibliotek och skolbibliotek. Den kräver litteraturorientering, språkkunskaper och viss stilistisk förmåga. Den kritiska granskningen förutsätter goda ämneskunskaper.

I litteraturtjänsten vid forskningsinstitutioner och industriföretag ingår ofta medverkan vid utformning av forskningsrapporter o d inom institutionen eller företaget. Till uppgiften hör ej sällan frågor om den tekniska framställningen av den publikation det gäller, kontakt med tryckerier samt distributions- och informationsfrågor. Uppgiften kräver kunskaper i redigerings-teknik, kännedom om tryck- och reproduktionsförfaranden liksom om illustrationsmetoder. Bibliografiska kunskaper är i många fall önskvärda.

4 Låneverksamhet

Låneverksamheten omfattar en registrering av vissa data rörande låntagaren, den ut-

lånade boken och utlåningstillfället, förvaring av dessa data och avregistrering av dem vid återlämning. Vidare ingår åtgärder för förmedling av lån från och till andra bibliotek och institutioner (interurban låneverksamhet), för inkrävning av utestående lån, för reservation av efterfrågat material som för tillfället är utlånat samt tidskrifts-cirkulation.

Huvuddelen av uppgifterna bör åvila bi-trädes- och kontorspersonal. De delar som kräver medverkan av bibliotekariéer är dels interurbanverksamheten, som förutsätter bibliografiska kunskaper och kännedom om främmande språk, dels — inom folkbiblioteken — sådan utlåningsverksamhet som är att betrakta som uppsökande verksamhet och riktar sig till personer som inte själva kan besöka biblioteket (patienter på sjukhus, åldringar, låntagare i bokbussar). Denna senare utlåningsverksamhet kräver en omfattande litteraturkännedom och bibliografiska kunskaper.

5 Allmänculturell verksamhet

Med allmänculturell verksamhet förstås den verksamhet som i första hand folkbiblioteken bedriver som distributörer av andra kulturaktiviteter än dem som innefattas i begreppet biblioteksverksamhet i dess ursprungliga betydelse av verksamhet i anslutning till böcker och därmed jämställt material.

Tendensen att ge folkbiblioteken uppgifter som kulturella centra för sina respektive kommuner har ställt nya krav på bibliotekens tjänstemän. Man kan visserligen förutsätta, att den kulturella verksamheten kommer att handhas i samarbete med experter av olika slag men inte minst på mindre och medelstora orter kommer väsentliga arbetsuppgifter att vila på bibliotekspersonalen. Av denna kan krävas förtrogenhet med olika typer av audiovisuell apparatur, viss kännedom om utställningsteknik samt allmän kultur- och samhällsorientering.

Även forskningsbiblioteken arbetar i stigande omfattning med allmänculturell verksamhet, i första hand utställningar av olika

slag. Uppgiften kräver kännedom om bl a utställningsteknik och förtrogenhet med det material som utställningen avser att belysa.

6 Administration

Uppgifter av administrativ art möter inom hela biblioteksområdet men varierar i fråga om omfattning och karaktär efter bibliotekets typ och storlek. Dit hör planerings- och rationaliseringsarbete, budgetarbete, arbetsledning och personalärenden, vård av lokaler och material samt marknadsföring. Uppgifterna ställer krav på samhällsorientering, på grundläggande insikter i företags ekonomi, på kunskaper i arbetsledning och arbetspsykologi, på kännedom om marknadsföringens grunder. Inom folkbiblioteken är planeringsuppgifterna av växande betydelse som följd av den kraftiga expansion som pågår, bl a i anslutning till kommunindelingsreformerna. De förutsätter ingående kännedom om kommunal förvaltning. Också marknadsföringen tillmäts ökad vikt både inom folkbiblioteken och andra typer av bibliotek.

2.3.1.2 Allmän ämnesutbildning m m

De utbildningsbehov som hittills nämnts i detta avsnitt om arbetsuppgifterna har begränsats till mer eller mindre direkt biblioteksriktade kunskaper och färdigheter. Utöver dessa yrkesinsikter fordras en grundläggande, allmän ämnesutbildning.

En rad argument kan anföras till förmån för en sådan allmänutbildning, kompletterad med fördjupade studier inom en snävare sektor. Av icke obetydligt värde är härvid den sk överspridningseffekten, dvs att insikter i ett områdes speciella forskningsvillkor och forskningsmetoder ofta medför ökad förståelse för liknande problem inom beslätade ämnen. Vidare kräver stegrade servicekrav mer kvalificerad vägledning av den tjänstgörande bibliotekariepersonalen. I särskilt hög grad gäller detta det allt rikligare och svåröverskådligare materialet för utbildningsändamål. Dessa kunskaper behövs också som grund för sådana avancerade studier som nämndes nyss och som fordras för att åtminstone de större

forskningsbiblioteken och folkbiblioteken skall ha en rimlig möjlighet att genom sin personalsammansättning få kompetent representation för en större del av hela kunskapsfältet. Skolbibliotekens ökande betydelse gör det nödvändigt med sådana goda allmänna grundkunskaper även hos skolbibliotekarierna.

På assistent-, biträdes- och kontorspersonalen kan fordringarna i fråga om utbildning avpassas med hänsyn till de krav som ställs av den aktuella befattningen.

Beträffande arbetsuppgifternas krav skall slutligen något sägas om de fordringar man kan ställa på det personliga beteendet. Hit hör främst förmåga till god social kontakt samt ett brett intresseregister. Dessa faktorer kan endast i begränsad utsträckning påverkas på ett så sent stadium i individens utveckling som det här gäller. I någon mån torde dock kraven tillgodoses genom konstruktionen av den urvalsprocedur som föregår antagning till yrkesutbildningen (s 105-06).

Bakgrundskapet har klargjort utbildningssituationen för den personal som nu, inom skilda slag av bibliotek, tjänstgör vid sidan om tjänstemän med mer omfattande skolning. BU har i enlighet med sina direktiv övervägt huruvida nya personalkategorier bör skapas och nu existerande avskaffas. Vidare har diskuterats huruvida de grupper som i dag endast erhåller en begränsad biblioteksutbildning skulle kunna överta sysslor från personal med längre yrkesstudier, förutsatt att den begränsade utbildningen gjordes något omfattigare. Ytterligare ett problem i sammanhanget har varit möjligheterna till avancemang efter vidareutbildning.

I vissa andra länder, t ex England och USA, förekommer inte sällan tjänstemän vilka i utbildningsavseende ligger mellan bibliotekarier och kontorister m fl grupper. En sådan differentiering medger en långtgående fördelning av arbetsuppgifterna efter kvalifikationsgrad och därmed en rationalisering. För folkbibliotekens del har den åsyftade rationaliseringen kunnat vinnas ge-

nom en differentiering av kontorstjänsterna. BU har inte kunnat konstatera, att behov av ytterligare befattningstyper förefinns. Den ändamålsenligaste lösningen på detta problemkomplex har befunnits innebära, att de som siktar till tjänst på mellannivån ges en god allmän grundutbildning samt en förbättrad yrkesutbildning. De kommer då ofta att kunna påta sig nya uppgifter och även få lättare att genom vidareutbildning meritera sig för högre poster. Strävan har alltså varit att undvika krav på komplettering av den grundläggande ämnesutbildningen.

2.3.2 *Personal inom området informatik*

Trots den i tidigare avsnitt beskrivna förskjutningen av tyngdpunkten för I & D kommer åtskilliga av de idag förekommande yrkesfunktionerna att bestå under flera år framåt, tills automationen fått en ännu större utbredning. En kort översikt skall därför ges över en del vanligare befattningar, yrkesbenämningar och arbetsuppgifter. Den mest framträdande rollen torde informatikerna komma att spela i arbetsledande befattningar, som medför ansvar för att utifrån kommande information effektivt tillgodogörs inom forskningen, näringslivet och organisationer av skilda slag samt inom statlig och kommunal förvaltning. I viss mån kommer informatikernas arbete att omfatta även informationsflödet inifrån och utåt. Det fordras en ständig förtrogenhet med företagets totala informationssystem.

Ursprungligen var det mest fråga om att handha naturvetenskaplig och teknisk information men sedermera även ekonomisk och medicinsk. I & D har fått en interdisciplinär karaktär och inbegriper numera också samhällets övriga information. Det existerar idag mångskiftande arbetsuppgifter för informatiker inom alla de områden där stora datorbaserade eller halvautomatiserade register och dokumentbestånd förekommer. Som exempel kan nämnas referat, index (»information om information»), tesaurer, lagrade byggnads- och konstruktionsritningar, rättsfall och annat juridiskt material, medicinska journaler samt person-

register och liknande inom socialvården och polisväsendet liksom på arbetsmarknadsområdet och i militära sammanhang.

Utbildning i informatik kan vidare vara av betydelse för yrkesverksamma patentingenjörer, ingenjörer inom branschinformation, bibliotekarier m fl personalkategorier. Som framgår flerstädes i detta betänkande kommer biblioteken att vara i behov av informatiker och bibliotekarier med utbildning i informatik. För hittills nämnda tillämpningar är bl a det avsnitt i informatikerutbildningen som berör systemering, dvs analys, utformning och syntes av I & D-system, av betydelse. Befattningarna inom informatikområdet motsvaras inom de ovan skisserade tillämpningsområdena av de amerikanska och engelska yrkesbenämningarna »director of information» information systems analyst, information center executive, information manager, library systems analyst, »graduate professional information technologist», »head of information science staff» och »director, information science».

Därjämte har samhället enligt BU:s bedömning ett permanent behov av informatiker som fyller förmedlande och transformerande funktioner. De yrkesutövare som fyller dessa funktioner kallas enligt anglosaxiskt språkbruk bl a information officer, »information liaison» och »scientific attaché». En starkt stigande efterfrågan på dessa yrkeskategorier är att förvänta bl a på grund av I & D-områdets fortlöpande internationalisering. En genomgången informatikerutbildning är sålunda av stort värde för vetenskapsattachéer, handelsattachéer och informationschefer inom företag. Ett liknande personalbehov föreligger inom sådana förlag, mindre organisationer etc inom vilka ett automatiserat informationssystem inte har utvecklats. Trots en tilltagande automation och systematisering kommer det att finnas behov av personal som motsvarar de nuvarande litteraturingenjörerna samt av vetenskapliga översättare och tekniska skribenter (technical writers) även i framtiden. Man får vidare räkna med att Sverige alltid måste bidra med indexering och annan förberedande informationsbear-

betning som ett led i det vidgade internationella samarbetet kring information på utbytesbasis. Däremot råder det en allmänt utbredd förhoppning om att datorer skall överta de arbetsmoment som nu i regel utförs av indexerare och informationsökare (information specialists, search request formulators). Arbetsuppgifterna för dessa båda grupper är i viss mån rutinbetonade samtidigt som de kräver en förhållandevis vid bakgrund av kunskaper.

Gemensamt för samtliga i det föregående omnämnda yrkeskategorier är att den grundläggande utbildningen och inriktningen sammanhänger med det tillämpade ämnesområdet. Utöver baskunskaperna erfordras dessutom kunskap inom informatik såväl på djupet som på bredden. Informatikerutbildningen är med andra ord av såväl tvärvetenskaplig som interdisciplinär betydelse och bör tidsmässigt förläggas efter det att de erforderliga baskunskaperna inhämtats. Detta medför att utbildningen i informatik enligt BU:s mening antingen bör kunna ingå som den avslutande delen av en filosofie kandidatexamen eller utgöra påbyggnad på en tidigare utbildning.

2.3.3 Arkivpersonal

En väsentlig del av de arbetsuppgifter arkivpersonalen har att utföra kan sammanfattas i termen arkivvård. Med detta begrepp avses då inte endast åtgärder som möjliggör ett långsiktigt bevarande av arkivhandlingar utan också ordnandet, förtecknandet och tillgängliggörandet av dem. Arbetsfältet har emellertid, i synnerhet under de senaste decennierna, vidgats långt utöver denna ram. Det omfattar sålunda också en aktiv medverkan vid utformningen av arkivbildningen i expeditioner och på kontor, gallring av arkiv — dvs utsöndring och förstöring av mindre värdefulla handlingar — samt information i skilda former om arkivens innehåll och betydelse.

Arbetets målsättning kan därför sägas vara att handha och vårda arkiv, oberoende av på vilket stadium de befinner sig — oavsett om det gäller det nyaste pappersflödet eller de äldre, historiskt värdefulla hand-

lingarna — och att främja den servicefunktion arkiven har att fylla i praktiskt förvaltningsarbete, samhällsliv och forskning.

Arkivpersonalens arbete kan utföras antingen internt, inom den egna institutionen (företaget, organisationen), eller utanför densamma, externt. I anslutning här till indelas verksamheten inom det statliga arkivväsendet i depåarbete och fältarbete.

För att närmare ange verksamhetens art göres i det följande en sammanställning av de moment, varav arkivariernas och assistenternas arbete i huvudsak består. I syfte att nå en ökad överskådlighet har dessa sammanförts i större grupper; härigenom har uppdelningen i vissa avseenden kommit att avvika från den indelning som tillämpats i arbetsmarknadsprognosen. Det bör påpekas att de här angivna momenten i flera fall ingår i såväl depåarbete som fältarbete.

A. Yttre vård av arkivalierna

- 1 Lokalfrågor
- 2 Förvaringshjälpmedel
- 3 Konservering, lagning, bindning, kapsling, etikettering
- 4 Beredskapsfrågor

B. Ordnande och förtecknande

- 1 Ordningsarbeten
- 2 Förtecknande
- 3 Registrering

C. Gallring

- 1 Utredningar och utfärdande av föreskrifter
- 2 Verkställande av gallring

D. Medverkan i arkivbildningen

- 1 Skrivmedel, papper, andra informationsbärare
- 2 Diarie- och dossierplaner (klassificering), arkivlägningsfrågor
- 3 Avställning av inaktuellt material
- 4 Seriebildning

E. Kontroll

- 1 Inspektioner och inventeringar
- 2 Förteckningsgranskning

3 Mottagande av leveranser, kontroll av reversal

F. Reproduktion

- 1 Mikrofilm
- 2 Andra reproduktionsmetoder

G. Forskarservice och information

- 1 Låneverksamhet
- 2 Sekretessfrågor
- 3 Forskarvägledning (muntlig, skriftlig)
- 4 Utredningar åt myndigheter och enskilda
- 5 Utfärdande av bevis m m
- 6 Publicering av förteckningar, översikter och handböcker
- 7 Underlättande av tillgång till utländskt arkivmaterial m m (främst i form av mikrofilm)
- 8 Utställningar och demonstrationer

H. Editionsarbete och forskning

- 1 Editionsarbete
- 2 Arkivvetenskaplig forskning
- 3 Annan forskning

I. Undervisning och utbildning

K. Administration

Under de senaste decennierna har arkivpersonalens arbete utökats med nya uppgifter, främst beroende på de ändringar arkivmaterialet och arkivens funktion undergått. Utvecklingstendenserna, vilka delvis redan antytts, kan anges på följande sätt.

En allt mera påtaglig inriktning på själva arkivbildningsprocessen kan iakttas. Till denna utveckling har flera faktorer bidragit: behovet av gallringar till följd av det starkt ökade pappersflödet, tillkomsten av nya kontorsrutiner och nya lagringsmedel för information, behovet att kontrollera skrivmaterielen och att redan från början tillgodose kraven på sökvägar i arkiven. Den allt snabbare arkivtillväxten har gjort arkivgallringen till en av de mest framträdande uppgifterna. Den tekniska utvecklingen — främst i fråga om kontors- och reproduktionsteknik — har i allt högre grad satt sin prägel på verksamheten.

Inom de olika personalgrupperna har en viss differentiering ägt rum i samband med

arkivvårdens utbredning till nya områden (företagsarkiv, organisationsarkiv osv).

I fråga om arbetets organisation kan man urskilja en tendens att bedriva verksamheten som grupparbete. En strävan att överflytta vissa arbetsuppgifter, som tidigare handlagts av arkivarier, till personalkategorier med annan utbildning, är också påtaglig.

Den utveckling som här skisserats och som torde komma att fortsätta under de närmaste årtiondena får dock inte tolkas så, att de andra sidorna av arbetet förlorat sin betydelse. Utvecklingen får i främsta rummet betraktas som en expansion. Så hör t ex ordnings- och förteckningsarbetet alljämt till de viktigaste uppgifterna och har snarast ökat i betydelse genom de skärpta krav på systematisering och överblick som blivit en följd av den snabba arkivtillväxten.

Det behov av specialisering som följt av de ökande arbetsuppgifterna har inte varit av sådan art att yrkets enhetlighet behöver sättas i fråga. Förutsättningar synes därför finnas för en i väsentliga stycken sammanhållen grundutbildning. Den specialisering som sker äger ofta rum först senare, och behovet av fördjupade specialkunskaper torde till stor del böra tillgodoses genom de fortbildningskurser som även av andra skäl är önskvärda. Av betydelse i sammanhanget är också att många yrkesutövare tjänstgör på arbetsplatser med fåtalig arkivpersonal, vilket ökar kraven på allmänorientering.

Det sagda utesluter givetvis inte att utbildningen bör vara flexibel och lämna ett inte alltför ringa utrymme för variationer. Framför allt torde företagsarkivarierna på grund av arbetets speciella karaktär ha behov av en modifierad utbildning. I deras verksamhet faller tyngdpunkten i hög grad på kontorsrationalisering, klassificering och gallring samt på de tekniska frågorna.

Även om arkivarierna vid vissa specialarkiv, t ex folkrörelsearkiven, gäller att deras arbete, framför allt genom materialets art, har en särprägel som torde motivera en i viss mån modifierad utbildning.

Arkivassistenternas arbete är i högre grad

än arkivariernas koncentrerat på ordningsarbeten och verkställande av gallring i nyare arkiv, vilket medför att kraven på en för skilda kategorier avpassad utbildning torde vara mindre framträdande för deras vidkommande.

På grund av arbetsuppgifternas mångsidighet är det naturligt att *ämneskunskaper* av en betydande bredd är önskvärda. För arkivarier är insikter i historiska, samhällsvetenskapliga och språkliga ämnen till gagn; även andra ämnesområden kan i flera fall vara av betydelse. Med hänsyn till arbetets målsättning och art är det givet att kunskaper i historia i allmänhet bör bilda kärnan i de akademiska studierna. För studerande som inriktar sig på tjänstgöring vid riksarkivet, krigsarkivet, landsarkiven eller med dessa jämförliga institutioner är detta ett ofrånkomligt krav.

I synnerhet vid dessa institutioner ställer arbetet därjämte krav på en ämnesfördjupning av sådan art att den även ger insikter i vetenskapliga metoder och frågeställningar. De moment i arbetet som främst kräver sådana insikter är ordningsarbetena — framför allt i vad gäller äldre arkiv — gallringsfrågorna och forskarservicen.

Ordnandet av arkiv efter proveniensmässiga grunder kan sålunda förutsätta ingående förvaltningshistoriska och andra undersökningar för att klarlägga handlingarnas sammanhang, innebörd och datering. Utredningar och ställningstaganden i gallringsfrågor kräver en avvägning mellan administrativa, ekonomiska och vetenskapliga synpunkter. På grund av arkivhandlingarnas i regel unika karaktär blir avgörandet i sådana fall ofta bestämmande för kvaliteten och omfånget av det arkivaliska källmaterial som kommer att stå till den framtida forskningens förfogande.

Om forskarvägledningen skall bli effektiv, ställer den betydande krav på kunskaper om materialets karaktär från källkritisk synpunkt. Av betydelse är härvid att vetenskaplig expertis på hithörande frågor ofta inte finns att tillgå på annat håll.

Det bör tilläggas att de statliga arkivin-

stitutionerna även har en instruktionsenlig uppgift att främja vetenskaplig forskning.

Som ovan påpekats har företagsarkivariernas arbete i många fall en sådan inriktning att behovet av historiska ämneskunskaper i hög grad minskas. Det får därför förutsättas att studerande, som inriktar sig på sådan yrkesverksamhet, kan beredas tillträde till arkivariutbildning, även om deras akademiska studier skulle vara av väsentligt annan karaktär (t ex civilekonom, civilingenjör). I så fall torde dock även yrkesutbildningen få modifieras genom bortfall eller reduktion av vissa studiemoment, som då i stället bör ersättas med andra ämnen av speciell betydelse för företagsarkivari-er.

Motsvarande torde i viss utsträckning böra gälla även för t ex folkrörelsearkivari-er.

Också arkivassistenternas arbete präglas av mångsidighet; det måste dessutom utföras relativt självständigt (t ex vid fältarbeten på långt avstånd från moderinstitutionen). Även av denna kategori krävs därför ämneskunskaper, som går utöver grundskolans läroplan. Av särskild vikt är härvid kunskaper i samhällskunskap, historia och svenska, i viss mån också främmande språk.

De direkt yrkesinriktade kunskaper och färdigheter, som erfordras för arkivariens arbete, består dels i en viss komplettering av de kunskaper som vunnits genom tidigare studier, dels och framför allt av insikter i arkivteoretiska och arkivtekniska ämnen.

I förstnämnda avseende krävs framför allt större kunskaper om förvaltningens (näringslivets, organisationernas) historia och struktur än universitetsstudierna kan väntas ge. Likaså behövs ett fördjupat studium av vissa historiska hjälpvvetenskaper (paleografi, kronologi, genealogi osv) samt en översiktlig framställning av metodfrågorna inom de historiska vetenskaper som begagnar arkivaliskt källmaterial.

Framför allt krävs emellertid kunskaper om arkivvårdens teori och praktik samt om arkivväsendets uppbyggnad i Sverige och utlandet. Dessa kunskapsområden har, bl a

till följd av den tekniska utvecklingen och den snabbt växande internationella litteraturen, blivit så omfattande att en organiserad, med moderna pedagogiska hjälpmedel bedriven, undervisning härom är nödvändig. Endast om en sådan undervisning kommer till stånd, kan arkivpersonalen inom rimlig tid förvärva de yrkeskunskaper som erfordras för en effektiv arbetsinsats.

Vid utformningen av utbildningsplanen måste de ovan (s 100) antydda utvecklingstendenserna givetvis skänkas stort beaktande. Sålunda måste betydande vikt läggas vid kunskapen om kontorsrutiner och kontorsrationalisering, vid gallringsfrågorna och vid den tekniska utvecklingen, i den mån denna berör arkivområdet. Bl a måste uppmärksamhet ägnas åt ADB och överhuvud åt de nya lagringsmedlen för information, då dessa i hög grad verkat omformande på arkivbildningen och ställer nya, förut okända krav på arkivvården. Även möjligheterna att begagna ADB för sökning i arkiv bör beaktas.

Då arkivassistenternas arbete, som ovan antytts (s 102), i främsta rummet är inriktat på ordnande, förtecknande och gallring av nyare arkiv, ligger det i sakens natur att de framför allt behöver kunskaper om denna del av yrkesarbetet. Utbildningen kan emellertid inte begränsas därtill utan bör även ge kunskaper om andra delar av arbetsområdet. Härigenom får assistenterna bättre förutsättningar för skilda slag av arbeten och kan lättare inordnas i arbetsgrupper med varierande syften och sammansättning. Möjligheterna att överflytta ytterligare arbetsuppgifter på denna personalkategori blir också därigenom större.

Arkivassistenter finns för närvarande i huvudsak endast inom statlig och kommunal arkivorganisation. Vad här sagts om deras behov av yrkeskunskaper synes emellertid även vara tillämpligt på vissa tjänstemän inom företagen. Den utbildning som behövs för sistnämnda kategori måste givetvis i vissa avseenden avpassas efter näringslivets speciella förhållanden; att modifikationerna emellertid inte behöver bli alltför stora har redan framhållits.

Utöver de personalgrupper som här berörts finns det också andra grupper, som sysslar med arkivgöromål i sådan utsträckning att arkivkunskaper är erforderliga. I främsta rummet är det härvid fråga om kontorspersonal som, i allmänhet vid sidan av annan tjänstgöring, ägnar sig åt sådana sysslor. Några speciella krav på ämneskunskaper kan givetvis inte uppställas i detta fall, men möjligheter till viss yrkesutbildning på detta område synes böra öppnas, då arbetet härigenom skulle vinna mycket i effektivitet och säkerhet. Om introduktionskurser av denna art anordnas, torde de åtminstone i vissa fall böra ges en sådan utformning att de särskilt tillgodoser företagens behov av personal med viss arkivutbildning.

På grund av sin inriktning på yrkesverksamheten kommer utbildningen, med hänsyn till den målsättning som angetts i det föregående, att starkt präglas av de principer och arbetsmetoder som utformats inom arkivväsendet. Kursinnehållet kommer därför att skilja sig från bibliotekariernas och informatikernas motsvarande program i så hög grad att en samordning av utbildningen inom ramen för en gemensam organisation inte kan anses motiverad.

2.4 Utbildningens innehåll och organisation

2.4.1 Förkunskapskrav och utbildningsorganisation

2.4.1.1 Bibliotekspersonal

2.4.1.1.1 *Förkunskapskrav och utbildningstidens längd.* Det har ovan påvisats att en god allmänutbildning samt fördjupade kunskaper inom ett mer begränsat område fordras av bibliotekarien vid såväl folkbibliotek och gymnasiebibliotek som forskningsbibliotek. Även de direkt biblioteksinriktade insikter och färdigheter som är nödvändiga uppvisar stora likheter vid olika bibliotekstyper. Bl a med hänsyn till dessa förhållanden har BU i anslutning till direktiven sett som en angelägen uppgift att söka åstadkomma en så långt möjligt gemensam utbildningsväg för det stora flertalet av dem

som inriktar sig på en tjänstgöring vid bibliotek av olika typer.

BU:s förslag innebär för de blivande bibliotekarierna dels krav på vissa förkunskaper, dels en i princip sammanhållen utbildning. Vad förkunskaperna angår bör endast sökande med någon form av eftergymnasial utbildning kunna vinna tillträde till yrkesutbildningen. En bibliotekaries arbetsmaterial kan i princip ha vilket ämnesinnehåll som helst, och behovet av ämneskunskaper är därför beroende av det bibliotek där han tjänstgör, av anskaffningsverksamhetens inriktning och intensitet vid en given tidpunkt, den aktuella efterfrågan från biblioteksutnyttjarna etc. Med hänsyn till sådana faktorer kan någon generell ämnesinriktning inte rekommenderas.

De erforderliga ämneskunskaperna torde även i framtiden normalt komma att inhämtas genom universitetsstudier (motsvarande), men även annan studiebakgrund kan vara önskvärd. I vilken utsträckning tex studier vid filosofisk fakultet skall kunna knytas till den mer omedelbart yrkesförberedande skolningen måste ses mot bakgrunden av den sammanlagda studietid som kan godtas. Vid arbetet med studieplaner och timplaner för biblioteksutbildningen har det visat sig ogörligt att pressa in de ofrånkomliga momenten inom en snävare ram än två läsår för bibliotekariepersonalen. Under sådana omständigheter har BU inte ansett sig kunna räkna med mer än två års akademiska studier för att tillgodose rimliga krav på allmänutbildning med viss fördjupning. Vid en anknytning av studierna till filosofisk fakultet innebär detta förvärv av minst 80 poäng. Visserligen vore det en fördel med ytterligare fördjupade ämnesstudier för vissa bibliotekarier, men man skulle då uppnå en alltför lång sammanlagd normalstudietid i jämförelse med många andra yrkesutövares, tex ämneslärnarnas fyraåriga. Samhällsekonomiska och rekryteringsmässiga skäl talar även mot så omfattande studier. Av sökande från andra fakulteter än den filosofiska måste fordras fullständig grundexamen med en normalstudietid av minst två år, då inte fullföljda

studier för en sådan examen sällan kan ge en helhetssyn på det aktuella området. För sökande med annan förutbildning måste krävas att denna tidsmässigt och innehållsmässigt är jämförbar med de akademiska studierna.

Sammanfattningsvis föreslår BU alltså för bibliotekarier vid olika typer av bibliotek en fyraårig eftergymnasial studietid, uppdelad på en tvåårig ämnesutbildning och en tvåårig sammanhållen biblioteksutbildning. De speciella krav som kan ställas på vissa tjänstemän vid forskningsbiblioteken har dock föranlett ett nedan preciserat förslag att yrkesutbildningens sista del skall kunna ske i form av ytterligare ämnesstudier, t ex vid universitet. Möjlighet finns också att förlägga det andra året av yrkesutbildningen till universitetsinstitution med undervisning i informatik.

2.4.1.1.2 Organisation av utbildningen m m

2.4.1.1.2.1 *Antagningsförfarande.* Det torde redan ha framgått att huvudsakligen två förhållanden motiverar en relativt omfattande urvalsprocedur. Dels är det självfallet ofrånkomligt att tillämpa en urvalsmetod, när antalet sökande överstiger antalet tillgängliga elevplatser, dels har diskussionen av arbetsuppgifternas krav och fixering av utbildningsmålen påvisat behovet av att i möjligaste mån försäkra sig om de blivande bibliotekariernas förutsättningar att efter genomgången biblioteksutbildning tillfredsställande fylla yrkeslivets krav.

Uppgiften att konstruera ett teoretiskt rättvisande och praktiskt välfungerande antagningsförfarande till den aktuella utbildningen har dock visat sig svårlost. Inte minst gäller detta problemet att åstadkomma såväl utsikter till en tillräcklig statistisk spridning av de sökande som en rimlig avvägning av den betydelse som bör tillmätas urvalsprocedurens skilda moment.

I resonemangen om arbetsuppgifterna har berörts vissa önskvärda karakteristika beträffande det personliga beteendet. Man bör vid tillträdet till yrkesutbildningen söka identifiera och avvisa i detta avseende klart

olämpliga aspiranter. De personlighetsmässiga förutsättningarna är alltså en av de faktorer på vilka urvalet skall grundas. BU har ingående prövat möjligheten att skapa ett lämplighetstest av det slag som används vid t ex journalishögskolorna. Problemen i samband med ett sådant förfaringsätt har penetrerats tillsammans med företrädare för PA-rådet. I övrigt har kontakter tagits bl a med de ansvariga för urvalet till TV 2:s producentkurser, journalishögskolorna i Göteborg och Stockholm, KU, psykotekniska institutet vid Stockholms universitet, SÖ, utrikesdepartementet samt den utredning inom civildepartementet som har att klarlägga förutsättningarna och formerna för psykologiska undersökningar inom statsförvaltningen. BU har vidare beaktat att den tillämpade psykologins användbarhet på senare år behandlats i en rad publikationer, bl a av olika statliga utredningar.

Efter att vid upprepade tillfällen ha övervägt frågan har BU dock beslutat att avstå från förslag om ett mer omfattande test. Skälen till detta ställningstagande är i huvudsak tre. För det första har de sakkunniga ansett sig för närvarande inte på detta sätt kunna få tillräckligt underlag för en säker personlighetsbedömning. Bl a ter sig risken inte obetydlig att personer utesluts som i själva verket har goda personliga förutsättningar. För det andra ställer olika befattningar varierande krav. BU har sökt skapa en i mesta möjliga mån sammanhållen utbildning, där specialiseringen inom yrket skjutits till ett sent stadium. Att tillämpa ett differentierat test på aspiranter som ännu har något år kvar till sin specialutbildning är uppenbarligen förenat med svårigheter. För det tredje är vissa frågor av väsentlig betydelse för ett positivt ställningstagande under behandling inom den nämnda utredningen angående psykologiska undersökningar. Sålunda ingår i utredningsuppdraget att söka fastställa skilda psykologiska mät- och bedömningsmetoders tillförlitlighet samt att bedöma om personlighetstest kan leda till en alltför ensidig och begränsad bedömning. Att i detta läge föregripa kommitténs utredningsresultat genom

att vid ännu en statlig institution införa testförfarande ter sig mindre lämpligt.

BU har därför stannat för att föreslå en urvalsprocedur, vilken, om så skulle visa sig motiverat, lätt kan kompletteras med ett psykologiskt test. Förutom till personlighetsfaktorerna bör vid urvalet hänsyn tas till den sökandes ämneskunskaper. Dessa kan man bli få en uppfattning om genom granskning av studieresultaten. Nedan följer en redogörelse för BU:s förslag till antagningsförfarande.

Vid antagningen skall följande faktorer beaktas:

A Den sökandes betygsmeriter från gymnasium (motsvarande)

B Den sökandes betygsmeriter från universitet (motsvarande)

C Den sökandes lämplighet i övrigt.

Urvalsproceduren omfattar tre steg.

1 a) Den sökandes genomsnittliga skolbetyg (dvs ett värde) graderas enligt poängskalan 1-3. Aspiranter med de bästa vitsorden placeras därvid i grupp 3, de med de kvalitativt sämsta i grupp 1 och övriga i grupp 2.

1 b) Kandidaterna delas upp enligt samma skala med de kvalitativa eftergymnasiala betygen som grund. I fråga om betyg som tilldelats vid filosofisk fakultet tillgodoräknas endast de vitsord som avser de fyra först förvärvade betygsenheter enligt 1953 års stadga angående filosofiska examina respektive de första 80 poängen enligt 1969 års kungörelse om utbildning vid de filosofiska fakulteterna. Betyg från andra eftergymnasiala grundutbildningar tillgodoräknas på motsvarande sätt enligt antagningsmyndighetens närmare bestämmande. När det gäller standardiserade examina av typen farmacie kandidatexamen, som omfattar fem terminers studier enligt fastställd utbildningsplan, bör man dock i sistnämnda fall i någon mån kunna göra avkall på kravet att vitsorden skall avse endast de två första läroårens studieresultat.

Efter a) och b) summeras antalet poäng för varje individ på så sätt att den som exempelvis fått en 3:a under a) och en 2:a under b) erhåller inalles fem poäng. Fyra

gånger det antal som slutligen skall antas får gå vidare till steg två.

2) De återstående underkastas ett skriftligt allmänorienteringsprov med dubbelt syfte. Det skall dels ge en uppfattning om vederbörandes allmänna kringssyn, dels ge en antydning om aspirantens attityd till informationsflödet. God receptivitet förenad med ett brett intresseregister är en egenskap som för blivande bibliotekarier får betraktas som synnerligen önskvärd. Allmänorienteringsprovet betygssätts enligt poängskalan 1-3. Därefter låter man 50 procent fler sökande än vad man avser att slutligen anta gå vidare till nästa steg.

3) För de kvarstående anordnas en intervju avsedd att klarlägga kandidatens personliga lämplighet för den planerade yrkesbanan. Det gäller att få fram om vederbörande har en någorlunda realistisk uppfattning om arbetskraven och att få ett begrepp om hans yrkesmotivation och kontaktförmåga. Var och en bör intervjuas både av någon representant för biblioteksutbildningen och av en företrädare för avsnittsintressen. Även nu tillämpas den ovan nämnda skalan 1-3. De sökande rangordnas och två tredjedelar antas. Skulle flera sökande uppnå samma poäng i detta steg bör man söka att utöka antalet platser inom ramen för tillgängliga resurser.

För att det skall bli möjligt att bereda exempelvis sökande med alldeles speciella utbildningsmeriter, lång praktisk erfarenhet av biblioteksarbete eller utländska studerande tillträde till utbildningen föreslås att antagningsmyndigheten skall äga att anta sådana sökande inom ramen för en s k fri kvot. Kvotens storlek skall bestämmas av myndigheten vid varje särskilt tillfälle mot bakgrund av det aktuella antagningsläget.

2.4.1.1.2.2 *Yttre organisation.* Enligt direktiven bör de sakkunniga i fråga om utbildningsverksamhetens lokalisering och organisation pröva, om man lämpligen kan knyta utbildningen till ett enda för ändamålet upprättat institut. Frågan om, och i så fall på vilket sätt, en i institutsform driven utbildning skall vara anknuten till ett eller

flera större bibliotek bör övervägas, mot bakgrund av de sakkunnigas bedömning av behovet att samordna teoretisk undervisning och praktiktjänstgöring.

Som framgår av det föregående föreslår BU en i princip gemensam utbildning för olika bibliotekarietkategorier. Förslaget innebär, förutom krav på viss eftergymnasial studiebakgrund, ett års sammanhållen fackutbildning, följd av ett års differentierad utbildning. Utbildningen, vars innehåll preciseras i förslagen till utbildningsplaner, föreslås alltså under ett år bli gemensam för de biblioteksstuderande, oavsett om de förbereder sig för tjänst vid forskningsbibliotek (företagsbibliotek inbegripna), folkbibliotek eller gymnasiebibliotek. För grundskolebibliotekarier föreslår BU en utbildning förlagd till samma institution som utbildningen av övriga bibliotekarier. Vid sidan härav föreslås en särskild utbildningsväg för informatiker, vilkas arbetsuppgifter är sådana att utbildningen bör bedrivas vid universitetsinstitution för informationsbehandling. Utbildningen av arkivarier föreslås få en fristående utformning.

BU:s förslag om bibliotekarietutbildningens utformning förutsätter att utbildningen organisatoriskt hålls samman. Föreliggande prognoser rörande utbildningsbehovet ger vid handen att det i varje fall för närvarande bör vara möjligt att inom en och samma centralt belägna utbildningsanstalt tillgodose utbildningsbehovet. För de studerande kan detta innebära den nackdelen att bibliotekarietutbildningen blir förlagd till en annan ort än den där de bedrivit sina akademiska studier. Å andra sidan är de ekonomiska vinsterna av en enda utbildningsanstalt så betydande att den anförda synpunkten ter sig mindre väsentlig.

Då det gäller att bedöma utbildningens organisation, har man även att ta hänsyn till det i direktiven berörda faktum att det, förutom personal med mer omfattande teoretisk utbildning, också kommer att finnas behov av annan specialutbildad personal vid biblioteken. Starka skäl talar för lämpligheten av att så långt det är möjligt samordna utbildningen av denna personal med

den utbildning som föreslås för andra personalkategorier. Som direktiven framhåller, bör det vidare finnas möjligheter för personal som valt en mindre omfattande utbildning att genom påbyggnad av denna meritera sig för högre tjänster. Om i princip all utbildning är förlagd till samma utbildningsanstalt, bör en meritering av detta slag underlättas. Mot denna bakgrund föreslår BU att en särskild utbildningsanstalt upprättas för utbildning av bibliotekspersonal. Den bör få namnet bibliotekshögskolan.

Den högskoleutbildning som BU föreslår skiljer sig i flera avseenden från andra eftergymnasiala studievägar. Den sammanlagda studietiden föreslås bli fyra år vilket visserligen innebär en avkortning av nuvarande studietid för blivande bibliotekarier men ändå är något längre än vad som normalt krävs för en filosofisk grundexamen. Omfattningen är emellertid fullt jämförlig med den tid som gäller vid exempelvis utbildning för adjunktstjänst i grundskola och på gymnasialt stadium. Det föreslagna antagningsförfarandet har också särdrag, vilka betingas av de speciella krav som den praktiska yrkesutövningen ställer. För en utbildningsanstalt av detta slag framstår det vidare som särskilt angeläget, att en nära kontakt hålls med den fortgående utvecklingen på biblioteksområdet sådan den avspeglar sig i det praktiska biblioteksarbetet.

BU har i detta sammanhang enligt direktivens föreskrift prövat om, och i så fall på vilket sätt, en i institutsform driven utbildning skall kunna vara anknuten till ett eller flera större bibliotek. Fördelarna skulle vara, att högskolan skulle ha tillgång till ett permanent övningsbibliotek och möjligen även kunna utnyttja bibliotekets tjänstemän som lärare. Svårigheterna är emellertid påtagliga. Med hänsyn till att utbildningen avser personal såväl vid folkbibliotek och gymnasiebibliotek som vid forskningsbibliotek är det orealistiskt att räkna med en anknutning till enbart en bibliotekstyp. Med det förhållandevis stora elevintag som BU förutsätter är det även av praktiska skäl ogörligt att förlägga övningsprak-

tik till ett enda eller ett par bibliotek. Vad lärarfrågan angår, framstår det som klart att den väsentliga delen av läraruppgifterna måste åvila heltidsanställda lärare. Fördelarna av att utnyttja tjänstemännen vid ett med utbildningsanstalten samordnat bibliotek blir i detta sammanhang inte avgörande. Den lösning som BU föreslår innebär att högskolan får ett eget studiebibliotek och att därutöver ett stort antal bibliotek av olika typer anlitas för praktiktjänstgöring och studiebesök.

Vad den föreslagna högskolans administration angår, är det betydelsefullt att skolan får nära anknytning till större avnämargrupper. Sådana grupper är de statliga forskningsbiblioteken, utbildningsväsendet, näringslivet och kommunerna. Den övervägande delen av skolans utbildning kommer att avse tjänstemän i kommunernas tjänst. Det synes vara angeläget att de som svarar för den kommunala bibliotekspolitiken får insyn och medansvar för utbildningen. Också när det gäller näringslivet torde motsvarande insyn vara av värde. En nära kontakt mellan högskolan och forskningsbiblioteken och mellan högskolan och de centrala biblioteks- och utbildningsmyndigheterna framstår likaledes som angelägen.

Enligt BU:s mening bör högskolan vara direkt underställd Kungl Maj:t. Alternativet skulle vara att skolan antingen i likhet med den nuvarande statliga biblioteksskolan vore underställd SÖ eller ställdes under UKÄ:s inseende. Då BU förordar en fristående högskola, är motiveringen främst å ena sidan, att högskolan är avsedd att vara en utbildningsanstalt för alla bibliotekstyper och för personal på såväl akademisk som icke-akademisk nivå, å andra sidan den starka anknytning till den praktiska biblioteksverksamheten som är önskvärd och som gör det angeläget med nära kontakter mellan skolan och biblioteksväsendets olika huvudmän. Det är i sammanhanget inte betydelselöst att skolans elever får en så levande kontakt som möjligt med den miljö där de kommer att ha sin framtida gärning. Den konstruktion av utbildningen som BU stan-

nat för innebär att halva utbildningstiden i regel kommer att vara förlagd till universitet. Det är utan tvekan värdefullt att de studerande på detta sätt får dela studie- och fritidsmiljö med personer som siktar till annan samhällsverksamhet. Men det är också angeläget att utbildningen inte binds så hårt till universitetsmiljön att man kan tala om en snedbelastning. Särskilt när det gäller den stora grupp av studerande som förbereder sig för tjänstgöring i folkbiblioteken, är det av väsentlig betydelse, att högskolan får så nära anknytning som möjligt till andra miljöer. Detta synes lättast kunna åstadkommas inom ramen för en fristående högskola.

Vid sitt ställningstagande har BU även tagit hänsyn till studiernas preciserade yrkesinriktning och det starka inslag av praktiskt-tekniska färdighetsövningar som föranlett utredningen att föreslå, att utbildningen i huvudsak skall omhändrhas av lärare med erfarenheter från praktiskt biblioteksarbete. Med en fristående högskola torde det även bli möjligt att utan omfattande formaliteter engagera speciallärare med andra kvalifikationer.

Mot den nuvarande bibliotekarieutbildningen har kunnat invändas, att själva yrkesvalet ofta gjorts på ett alltför sent stadium. Många har först efter avlagd akademisk grundexamen bestämt sig för bibliotekaryrket. I några fall kan det ha lett till att dugliga men inte från början på yrket inriktade personer tillförts bibliotekariebanan. Generellt måste det dock anses önskvärt att den studerande gör sitt yrkesval så tidigt som möjligt, dvs i normala fall när han påbörjar sina akademiska studier. En fristående högskola synes bäst ägnad att markera bibliotekaryrket som yrke.

Vad de båda alternativa lösningarna angår, kan åtskilliga skäl anföras mot en anknytning av högskolan till SÖ, huvudmannen för den nuvarande statliga biblioteksskolan. Väsentligt är att högskolan kommer att meddela utbildning åt blivande bibliotekarier även vid andra bibliotek än dem som nu tillhör SÖ:s ämbetsområde.

BU kan inte heller förorda att bibliotekarieutbildningen inordnas under UKÄ. Skälen framgår av den föregående framställningen: den föreslagna högskolan avses vara en utbildningsanstalt för alla bibliotekstyper och för personal på såväl akademisk som icke-akademisk nivå, det är av vikt att bibliotekens huvudmän får möjlighet att påverka och ta ansvar för utbildningen, det är angeläget att utbildningen får ett nära samband med praktiskt biblioteksarbete vid olika typer av bibliotek.

BU har även diskuterat för- och nackdelar av en fullständig integrering av bibliotekarieutbildningen i utbildningen vid ett eller flera universitet. Till förmån för en sådan integrering skulle kunna anföras att två års universitetsstudier ingår i utbildningen och att det följaktligen skulle ligga nära till hands att låta också resten av utbildningen försiggå vid ett universitet.

Om bibliotekarieutbildningen ingick som ett led i en akademisk grundexamen, skulle den som senare eventuellt fann yrket mindre attraktivt ha större möjlighet att slå in på andra banor. En integrering skulle också kunna ge en viss garanti för att de lärare som svarade för den speciella biblioteksundervisningen, i sin kontakt med andra akademiska lärare, fick stimulans att följa och tillgodogöra sig forskning inom de olika studieområdena. Också miljöargumentet har anförts: genom att under en längre tid dela studie- och fritidsmiljö med andra studerande skulle de blivande bibliotekarierna få bättre möjligheter att odla det breda intresseregister som är av så stor betydelse vid biblioteksarbete.

BU har inte funnit de anförda skälen bärande. För att tillgodose det intresse som kan finnas för att erhålla en fullständig akademisk examen föreslås emellertid att den tvååriga bibliotekshögskoleutbildningen efter särskild framställning av den studerande skall tillgodoräknas som 40 poäng i filosofie kandidatexamen. De sakkunniga föreslår att Kungl Maj:t utfärdar en generell föreskrift härom. Vad angår den önskvärda kontakten mellan högskolans lärare och forskningen inom närliggande områden, räknar BU med

att bibliotekshögskolans biträdande utbildningsledare bl a skall ha till uppgift att hålla kontakt med pågående forskning inom högskolans ämnesområden. Som framhålls i annat sammanhang, står BU inte främmande för tanken att biblioteksforskningen på längre sikt får sitt centrum i bibliotekshögskolan. Frågan om den akademiska miljöns betydelse slutligen har berörts tidigare.

Bibliotekshögskolan föreslås få en av Kungl Maj:t förordnad styrelse, bestående av ordförande och nio ledamöter. Ledamöterna bör representera kommunerna, näringslivet, de statliga forskningsbiblioteken och de två centrala utbildningsmyndigheterna. Styrelsen bör självfallet, då behov härav uppkommer, till sammanträde kalla experter på särskilda frågor, däribland företrädare för de institutioner för informationsbehandling som handhar utbildningen i informatik. Dessutom bör, förutom rektor, ingå representanter för lärarna och de studerande. Organisationens närmare utformning framgår av bilagda förslag till stadga för bibliotekshögskolan (bil 2). Som framgår av nämnda förslag räknar BU med att vid högskolan skall finnas inrättade lärarråd och utbildningsnämnd, den senare ett specialorgan för utbildningens innehåll och organisation. Några bestämmelser om elevkår föreslås inte.

2.4.1.1.2.3 *Lokalisering.* BU har utgått från att utbildningen blir förlagd till en enda, för landet gemensam utbildningsanstalt. Utvecklingen får visa huruvida i en framtid ytterligare utbildningsanstalter kan bli nödvändiga. Från denna utgångspunkt är det betydelsefullt att bibliotekshögskolan förläggs centralt i landet. Vidare är det angeläget att i studieortens närhet finns olika typer av bibliotek, som kan utnyttjas för praktiktjänstgöring och studiebesök. Det ligger också i sakens natur, att en förläggning till en plats med universitet eller universitetsfilial bör eftersträvas. Det område som i första hand bör komma i fråga är Storstockholmsområdet. Det är där möjligt att tillgodose kravet på tillgång till studie- och övningsbibliotek av alla de typer som

utbildningen är avsedd för. För forskningsbibliotekens del kan nämnas kungl biblioteket, universitetsbiblioteksorganisationen i Frescatiområdet samt en mängd vetenskapliga specialbibliotek. Även universitetsbiblioteket i Uppsala bör kunna utnyttjas för studieändamål. På folkbibliotekssidan finns stadsbiblioteken i Stockholm, Solna och Lidingö jämte en rad andra bibliotek i Stockholms förorter. Det planerade nya stadsbiblioteket i Södertälje och stadsbiblioteket i Uppsala bör också kunna användas för demonstrationer av olika slag. Tillgången på lämpliga gymnasie- och skolbibliotek är likaledes riklig i Stockholms-Uppsalaområdet, inom vilket även finns två större lärarhögskolor. Ett stort antal företagsbibliotek finns i Stockholm och dess närhet.

När det gäller den närmare placeringen av bibliotekshögskolan i Stockholmsområdet har BU varit i kontakt med centrala myndigheter för att utröna möjligheterna att relativt snabbt få disponera lokaler för den nya utbildningen. Med utgångspunkt i de beräkningar som gjorts av det föreliggande utbildningsbehovet och den därpå grundade önskvärda intagningskapaciteten har högskolans utrymmesbehov vid full utbyggnad uppskattats till 8 000 kvm. Den nuvarande statliga biblioteksskolan i Solna disponerar över lokaler om sammanlagt 1 900 kvm. Enligt uppgift kan sannolikt ytterligare c 2 000 kvm ställas till förfogande i samma fastighet. 2 000 kvm härutöver skulle eventuellt kunna erhållas i anslutning till en planerad byggnad för huslig utbildning inom kvarteret Nöten i Solna c 200 m från de nuvarande skollokaler. En förläggning till Solna skulle alltså i början av 1970-talet kunna ge ett lokalutrymme om närmare 6 000 kvm. BU finner en lösning enligt dessa riktlinjer ändamålsenlig, inte minst från tidssynpunkt, och rekommenderar den till vidare utredning. Huruvida den kan ge bibliotekshögskolan lämpliga lokaler på längre sikt, får undersökningen utvisa.

2.4.1.1.2.4 *Vidareutbildning m m.* Bibliotekshögskolan avses fylla behovet av vidare-

utbildning och fortbildning på olika sätt. Bibliotekariernas fördjupningskurser under den sista terminen kan utnyttjas av redan yrkesverksamma bibliotekarier. Avsnittet nedan om nordisk samverkan skisserar hur BU anser att högskolan bör kunna medverka till sådan utbildning i samnordisk regi. Vidare kan både grundskole- och gymnasiebibliotekarieutbildningen betraktas som vidare- och/eller fortbildning, när de utnyttjas av personer som varit ute på arbetsmarknaden. De kan bli tillgodose behövet av ytterligare kunskaper hos folkhögskolebibliotekarier, en grupp för vilken BU inte föreslår någon särskilt tillrättalagd kurs. Högskolan förutsätts slutligen få möjlighet att anordna påbyggnadskurser inom vissa områden.

Det bör i sammanhanget framhållas att önskemål också kan uppkomma om andra vidareutbildningsvägar, tex för sådana grundskolebibliotekarier som vill genomgå gymnasiebibliotekarieutbildning.

2.4.1.1.2.5 *Läromedel.* Behovet av läromedel för den nuvarande utbildningen av bibliotekspersonal kan inte anses vara täckt på ett tillfredsställande sätt, bl a beroende på det relativt ringa antalet personer under utbildning och på splittringen inom utbildningssystemet. I och med upprättandet av den föreslagna bibliotekshögskolan, väsentligt större än var och en av de nuvarande utbildningsenheterna, skapas förutsättningar för en ökad läromedelsproduktion samtidigt som behovet av nya läromedel växer, inte minst till följd av att nya ämnen tas upp till behandling.

Det framstår vidare som högst angeläget från rationaliseringssynpunkt att framför allt i de lärartunga ämnena, såsom deskriptiv katalogisering, inleda en försöksverksamhet med programmerad undervisning i syfte att nedbringa antalet lärarledda undervisningstimmar. Av kostnadsberäkningarna framgår att BU upptagit ett engångsanslag för produktion av läromedel.

2.4.1.1.2.6 *Praktiktjänstgöring.* Utbildningsplanerna visar att elevernas praktik-

tjänstgöring tänks uppdelad på två perioder, en förlagd till femte terminen och omfattande åtta veckor samt en till sjunde terminen och omfattande fyra veckor. Avsikten är att eleven under den första perioden skall tjänstgöra såväl vid folkbibliotek och gymnasiebibliotek som vid forskningsbibliotek. Under den sjunde terminen praktiserar eleven vid endast en typ av bibliotek, vilken bestämts med tanke på elevens val av specialiserad utbildningslinje den återstående studietiden. Som praktikbibliotek bör i huvudsak utnyttjas bibliotek inom ett begränsat antal räjonger, i första hand Storstockholms-, Göteborgs-, Malmö-Lund- och Umeåområdena. Vid varje praktikbibliotek skall finnas en elevhandledare, vilken har som tjänsteåliggande att tillse att praktiktjänstgöringen sker i överensstämmelse med den överenskommelse som träffats mellan bibliotekshögskolan och biblioteksledningen. Som framgår av kostnadsberäkningarna föreslås att varje bibliotek ersätts med 75 kr per elevvecka för sina utgifter. Praktiktjänstgöringen inom varje räjong skall administreras och följas av en härför utsedd lärare vid bibliotekshögskolan.

2.4.1.1.2.7 *Decentraliserad utbildning m m.*

I fråga om vissa grupper föreslår BU en decentraliserad utbildning. Biblioteksbiträden, expeditionsassistenter och expeditionsbiträden vid vetenskapliga bibliotek föreslås alltså få inomverksutbildning enligt en studieplan med en sammanlagd studietid utöver praktikperioden om tre à fyra veckor. Utbildningen tänks förlagd till större forskningsbibliotek, som ersätts för sina kostnader med statliga medel. Dessa bibliotek svarar även för de mindre forskningsbibliotekens utbildningsbehov på detta område.

Kontorspersonal vid folkbibliotek med mera kvalificerade uppgifter, s k K 1-personal, föreslås bli utbildad inom yrkesskolans ram. Utbildningen beräknas ta en termin i anspråk vid heltidsstudier och två terminer vid kvällsstudier.

I sammanhanget kan framhållas möjligheten för den som genomgått bibliotekarie-

utbildningens första år att fullborda sin utbildning genom att tillgodogöra sig kursen i informatik.

2.4.1.1.2.8 *Lärarpersonal m m.* Personalstabens dimensionering och sammansättning framgår av kostnadsberäkningarna. Vissa kommentarer är dock motiverade. BU föreslår inrättande av en enhetlig typ av lektorat i lönegrad U 20, bibliotekslektor. De sakkunniga har inte velat fordra egen forskningserfarenhet av lärarna med hänsyn till de uppenbara svårigheter ett sådant krav i dagens läge skulle medföra vid rekryteringen av undervisningspersonal. Av vad som ovan sagts om bl a arbetsuppgifternas krav framgår, att undervisningen måste ha en nära anknytning till praktiska erfarenheter av biblioteksarbete. Ett formellt krav av antydd art skulle avsevärt försvåra möjligheterna att till högskolan knyta från denna synpunkt lämpliga lärarkrafter. Den vid social- och journalisthögskolorna förekommande differentieringen mellan lektorer och universitetslektorer har bedömts som inte nödvändig med dagens förutsättningar. I stället har ett mindre antal timmar reserverats för s k professorsundervisning, avsedd att bestridas av docentkompetent lärare. Vidare bör nämnas att en betydande del av utbildningen givits karaktären av adjunksundervisning. Viss pedagogisk utbildning bör göras tillgänglig för de lärare som saknar sådan skolning. Den administrativa och kamerala personalens numerär är avpassad med tanke på att vissa kamerala uppgifter samt löneberäkning och löneutbetalningar skall omhändertas av annan statlig förvaltning.

2.4.1.1.2.9 *Biblioteksforskning.* I skrivelse till BU den 13 februari 1969 har SAB:s styrelse hemställt att kommittén ger sitt förslag till framtida bibliotekarieutbildning en sådan utformning att en välorganiserad biblioteksforskning kan komma till stånd inom utbildningens ram. Skrivelsen åtföljdes av en rapport i forskningsfrågan som utarbetats av en arbetsgrupp inom föreningen. Av rapporten och de bifogade remissvaren till

föreningsstyrelsen framgår att det föreligger ett inte obetydligt behov av undersökningar med vetenskaplig förankring.

Departementschefen har i BU:s direktiv framhållit att utredningen inte bör ta upp frågan om vetenskaplig verksamhet inom de berörda områdena. Kommittén anser sig därför förhindrad att ta upp forskningsproblemen till granskning. Det må emellertid anmärkas att forskning skulle kunna bedrivas vid den föreslagna bibliotekshögskolan. Redan i nu skisserade utbildningsorganisation skall enligt BU:s förslag viss forskningskontakt uppehållas, bl a genom biträdande utbildningsledaren.

2.4.1.2 Informatiker

2.4.1.2.1 Förkunskapskrav och utbildningstidens längd. Som tidigare nämnts förekommer på flera håll utomlands universitetsutbildning i information science. Analogt härmed och med hänsyn till redan existerande basresurser inom ämnesområdet informationsbehandling vid universitet och högskolor, föreslår BU att en svensk utbildning i informatik förläggs till institutioner för informationsbehandling.

BU föreslår att informatikerutbildningen äger rum inom ramen för den grundläggande utbildningen vid filosofisk fakultet enligt kungörelsen den 28 mars 1969 (nr 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna. Utbildningen föreslås bli knuten till ämnesområdet informationsbehandling såsom en alternativ linje inom detta ämnesområde. Utbildningen bör omfatta en grundkurs i informatik om 30 poäng och därefter två månaders praktik. För tillträde till grundkursen krävs enligt förslaget tio poäng i ADB inom ämnesområdet informationsbehandling. Dessa tio poäng bör vara sammansatta på ett för informatikerutbildningen lämpat sätt och normalt fullgöras omedelbart före informatikkursen. Vidare fordras baskunskaper om minst 80 poäng inom vissa nedan angivna ämneskombinationer eller annan eftergymnasial utbildning, vilken redovisas närmare i den fortsatta utredningstexten. Möjlighet skall även finnas att låta informatikerutbildningen

följa efter en redan avlagd filosofie kandidatexamen eller annan i det följande närmare angiven utbildning.

Med hänsyn till förväntad efterfrågan av personal inom I & D-området bör de 80 poängen förvärvas inom i första hand någon av de allmänna utbildningslinjerna 1a), 1b), 1d), 2a), 2b), 3a), 4a), 4b), 5a), 6a), 6b), 7a), 7b), 7c), 8a), 8d), 8e), 8f), och 9a). I andra hand bör studerande vid de övriga allmänna utbildningslinjerna vid filosofisk fakultet kunna beredas tillträde. Beträffande de såsom i andra hand lämpliga linjerna gäller att dessa inte är från BU:s synpunkt tillämpningsbetonade, varför de inte utgör lämplig grundval för informatikerutbildningen. Vid en eventuell begränsning av antalet studerande inom informatikkursen bör företräde lämnas sökande som fullgjort partiell bibliotekarieutbildning (femte och sjätte terminerna).

Som nämnts bör även möjligheter finnas för många andra yrkesgrupper med universitets- och högskoleutbildning att skaffa sig informatikerutbildning varigenom de stora behoven av erforderlig personal inom olika branscher kan tillgodoses. I följande sammanställning redovisas vissa grupper som på grund av yrkesinriktning eller utbildning enligt BU med fördel bör antas till informatikerutbildningen under förutsättning att de inom eller utanför sin tidigare examen tillgodogjort sig kunskaper motsvarande tio poäng i ADB: agronom, apotekare, arkitekt, arkivarie, bergsingenjör, bibliotekarie, civilekonom, civilingenjör, civiljägmästare, farmacie magister, hortonom, hydrolog, juris kandidat, klasslärare, medicine licentiat, meteorolog, patentingenjör (med universitets- eller högskoleutbildning), officer med i regel genomgången militärhögskola, politices magister, socionom, tandläkare, teknologie magister och veterinärmedicine licentiat. De uppräknade grupperna bör generellt vara behöriga till utbildning i informatik.

Förutom ovannämnda utbildningar finns ett antal lägre akademiska examina och andra yrkesinriktade utbildningar som kan komma i fråga. För studerande som med

sådana baskunskaper aspirerar på en informatikerutbildning bör universitetsmyndighet i varje enskilt fall avgöra om den sökande skall anses vara kvalificerad eller äga tillgodoräkna sig redan vunna meriter för komplettering upp till 80-poängsnivån. En för universiteten gemensam »mall» bör upprättas för att användas som referensram. Här lämnas några exempel på grupper som kan ifrågakomma i detta sammanhang: arméingenjör, brandingenjör, diplomerad från Grafiska institutet, diplomerad från Institutet för högre reklamutbildning, examinerad från journalisthögskola, flygingenjör, företagsekonom, gymnastikdirektör, kammarskrivare, lantmästare, logoped, mariningenjör, musikdirektör, patentingenjör med lägre ingenjörsexamen, sjukgymnast, teleingenjör och trafikledare (luftfart). Härutöver kan ett stort antal utländska examina och utbildningsvägar ge erforderliga baskunskaper för informatikstudier. Det måste emellertid från fall till fall bedömas i vad mån dylik utbildning ger kompetens.

Som allmän regel bör gälla att partiellt fullgjorda utbildningar, såsom farmacie, medicine, odontologie och veterinärmedicin kandidatexamina inte bör godtagas. Dispens bör beviljas för att tillgodose sådana avnämrområden inom vilka behov av informatiker föreligger och där behoven inte skulle kunna fyllas på annat sätt.

2.4.1.2.2 Organisation av utbildningen m m. Av flera skäl som redovisas i det följande förordas att utbildningen vid starten lokaliseras till den för Stockholms universitet och tekniska högskolan i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling och där bedrivs i nära anslutning till ämnesdelen ADB. En dylik anslutning förefaller naturlig med hänsyn till att informatik är att hänföra till icke-numerisk informationsbehandling och närmast är besläktad med ADB. En uppdelning på skilda studielinjer inom informationsbehandling förekommer i en del andra länder samt vid de svenska universiteten. Utomlands kan bli urskiljas linjer såsom ADB (data processing, administrative infor-

mation processing), numerisk analys (numerical analysis), datalogi (computer science) och informatik (information science). I Sverige förekommer hittills ämnesinriktningarna ADB och numerisk analys samt förslag om datalogi.

BU förordar sålunda att en studiekurs (grundkurs) om 30 poäng i informationsbehandling, särskilt informatik, inrättas i första hand vid Stockholms universitet. Närmast ansvarig för utbildningens innehåll och organisation kommer därför att bli den samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd vid Stockholms universitet. Utbildningen föreslås bestå av tre kurser om vardera tio poäng samt härutöver två praktikmånader. Under utbildningstiden skall de studerande under handledares överinseende utföra och dokumentera ett examensarbete, som bör ha ett nära sammanhang med praktiktarbetet och slutföras under eller kort tid efter de två praktikmånaderna. Arbetet bör presenteras vid ett seminarium dock utan att särskild betygssättning sker. Arbetet kan godkännas eller underkännas men bör i det senare fallet kunna kompletteras.

För att informatikerutbildningen skall kunna utgöra en tillräcklig grund för en kommande yrkesutövning har BU haft att ta ställning till de särskilda krav som är förknippade härmed. Med det förslag till studieplan som framläggs (s 135-38) anser sig BU ha tillgodosett dessa krav samtidigt som fordringarna på tillräckliga baskunskaper uppfyllts. Vidare har man tillmötesgått önskemålet att informatikerutbildningen skall kunna rymmas inom en filosofie kandidatexamen och den omfattar då en studietid om c åtta månader. Studerande som undergår efterakademisk utbildning i informatik bör i vissa fall kunna beredas möjlighet att fullgöra de två praktikmånaderna inom den organisation, där de innehar anställning. Informatikkurser bör bli på grund av samordning med den ovan nämnda tiopoängskursen i ADB anordnas en gång per läsår från mitten av november till senare delen av maj.

Med beaktande av vad ovan nämnts har

BU innehållsmässigt gjort bestämda avgränsningar av informatik gentemot besläktade områden inom informationsbehandling samt gentemot vissa andra ämnesområden. BU har ansett att informatikerutbildningen inte bör omfatta följande ämneskomplex vilka i framtiden kan tänkas som helt separata utbildningsvägar: datalogi inkluderande datorspråk, datorförmedlad undervisning, artificiell intelligens med logik och automatisk bevisföring, beräkningslingvistik med maskinell språköversättning, datorstyrd textsättning och grafisk databehandling, simuleringar och spel medelst datorer. Flera av de nämnda områdena får ännu så länge anses tillhöra det experimentella planet för forskning och utveckling under det att I & D-området redan fått så stor praktisk utbredning att det måste tillgodoses med särskilt utbildad personal.

För de studerande som efter genomgången informatikerutbildning önskar fortsatt utbildning kan enstaka kurser inom ADB-området visa sig vara användbara. För närvarande har BU inte funnit det påkallat att skissera en vidareutbildning i informatik. Det är emellertid möjligt att, bl a till följd av utbredd användning av telesatellitkommunikationer, ytterligare kurser i informationsbehandling utöver de nu planerade efter ett antal år kan vara erforderliga, t ex avseende bildbehandling och in-

ternationella aspekter. Forskning inom informatik skall kunna utföras enligt samma principer som gäller för all annan akademisk forskning.

2.4.1.2.2.1 *Antagningsförfarande.* BU bedömer att det för närvarande föreligger brist på lärare med speciell inriktning på informatik. En begränsad antagning till informatikerutbildningen torde därför bli nödvändig i varje fall under uppbyggnads-skedet.

Utöver vad som nämnts i samband med förkunskapskraven föreslår BU ett antagningsförfarande som är utformat så att de olika avnämrområdenas behov av informatiker tillgodoses, samtidigt som vederbörlig hänsyn tages till tillgång på lärare och övriga utbildningsresurser samt till lämpliga praktikplatser. För att få en lämplig fördelning av de studerande på de bland baskunskaperna representerade ämnesinriktningarna föreslås att de sökande till informatikerlinjen kategoriseras efter kunskapsprofiler. Den proportionella platsfördelningen mellan antalet profiler får avgöras från år till år och ställas i relation till arten och antalet tillgängliga praktikuppgifter samt till arbetsmarknadsläget. Som exempel på tänkbara baskunskapsprofiler kan nämnas följande:

Profil

Arkivarie-
Bibliotekarie-
Biolog-
Ekonom-, samhällsvetenskaplig
Elektro-, fysiker-, meteorolog-
Jurist-
Kemist-
Medicinsk
(läkare, tandläkare, veterinär, apotekare)
Militär-
Musikolog-
Psykolog-, sociolog-
Skogs-, lantbruks-

Läroanstalt (motsvarande)

Riksarkivet
Bibliotekshögskolan
Universitet
Universitet eller handelshögskola
Universitet eller teknisk högskola
Universitet
Universitet eller teknisk högskola
Universitet och vissa högskolor

Militärhögskolan
Universitet eller musikhögskolan
Universitet eller socialhögskola
Skogshögskolan eller lantbrukshögskolan

De uppräknade profilerna utgör bara en exemplifiering av några förekommande inriktningar varför den detaljerade utformningen bör göras från år till år av universitetsmyndighet, förslagsvis vid vederbörande läroanstalter. Indirekt kommer tillgången på och typen av praktikuppgifter att återspegla och bekräfta rådande arbetsmarknadsläge, vilket ytterligare underlättar bedömningen av hur den inbördes avvägningen mellan profiler och utbildningsplatser bör göras. Färdigutbildade bibliotekarier som inom bibliotekarieprofilen konkurrerar om antagningsplatserna bör sinsemellan jämföras med hänsyn till praktiska meriter.

2.4.1.2.2.2 Yttre organisation och lokalisering. BU föreslår att utbildning i informatik efter hand, allteftersom resurserna tillåter detta, skall införas vid rikets samtliga universitet. Den första informatikkursen bör hållas vid Stockholms universitet med början i november 1970. Med hänsyn till de resurser som kan väntas stå till förfogande vid denna tidpunkt räknar BU med att högst ett 50-tal studerande kan antas till denna kurs.

Som framgår senare rekommenderar BU en spridning av praktikuppgifterna bland skilda intressenter runtom i landet. Utbyggnaden bör ske i den takt som tillkommande resurser i fråga om lärare m m tillåter samt med ledning av erfarenheterna från de första Stockholmskurserna i informatik. Vid utbyggnaden måste hänsyn tas till förefintligheten av lämpliga praktikplatser och deras lokala spridning i landet.

Därest de studerande vid dessa kurser till övervägande del kommer att bestå av studerande vid bibliotekshögskolan och av färdigutbildade bibliotekarier bör utbyggnadstakten påskyndas så att en avlastning av utbildningen i Stockholm kan ske.

2.4.1.2.2.3 Praktikjämsgöring och examensarbete. I fråga om praktikarbetets utformning för informatiker har BU i sitt förslag i viss mån tagit hänsyn till principerna för utformning av thesis i USA samt för examensarbeten vid de tekniska högskolorna i Sverige. Med beaktande härav före-

slår BU att de informatikstuderande utför ett examensarbete under kursens gång. Examensarbetet bör vara förknippat med den praktiktjämsgöring om två månader som fullgörs efter vårterminens slut. Examensarbetet och praktikens närmare inriktning bestäms av lärarna i samråd med den studerande under informatikkursens första månad, varefter examensarbetet normalt fullbordas under de följande fem månaderna. Under praktiktiden och hela perioden för examensarbetets utförande bör eleverna ha möjlighet att rådfråga lärare samt komma i åtnjutande av handledd undervisning. Examensarbetet skall dokumenteras i uppsatsform och normalt presenteras vid ett seminarium. Examensarbetet må kunna utföras av en eller två elever; större grupper bör inte förekomma. Under studietiden gör eleverna tillsammans med sina handledande lärare exkursioner till praktikorten varvid slutförandet av arbetet förberedes och diskuteras med uppdragsgivarna. Ett omfattande arbete innebärande förberedelser, administration och sammanträden med uppdragsgivarna åvilar de handledande lärarna. Ett visst merarbete faller på uppdragsgivaren, varför denne bör erhålla skälig ersättning.

Ett stort antal industrier och andra företag, statliga myndigheter och organisationer kan ifrågakomma för förläggning av den föreslagna praktiken. Ämnesinriktningarna bör avse hela skalan av samhällets aktiviteter. Det åligger handledarna tillse att praktikuppgifterna blir meningsfyllda och tillräckligt kvalificerade.

2.4.1.2.2.4 Lärarpersonal m m. Den av BU föreslagna utformningen av informatikerutbildningen innebär att en studiekurs i informatik om 30 poäng inhämtas under i regel det tredje studieåret av en filosofie kandidatexamen eller under de två sista terminerna vid bibliotekshögskolan. Dessutom utgör informatikkursen efterakademisk utbildning för ett antal yrkesgrupper vilka redan innehar akademisk examen. De handledda praktikuppgifterna ställer kravet på lärarna att dessa måste ha erfarenhet och

förtrogenhet med I & D-området samt kunna ge råd till praktikupptragsgivarna om lämpliga uppgifters uppläggning och genomförande. Flera andra skäl talar också för att lärarna hämtas från den grupp akademiker som närmast representeras av personer med en lämplig grundexamen, t ex civilingenjörer, civilekonomer, civiljägmästare, veterinärer, läkare samt bibliotekarier med informatikerutbildning, vilka därjämte förvärvat praktisk erfarenhet från lämpligt tillämpningsområde. Informatikundervisningen bör företrädesvis bedrivas av lärare på lektorsnivå. BU konstaterar att en fullt adekvat informatikundervisning till rimliga kostnader skulle kunna förmedlas av ett antal lektorer vilka såväl ger handledning som håller föreläsningar. Härutöver skulle endast ett fåtal sk professors-timmar i form av föreläsningar erfordras för att täcka hela det åsyftade undervisningsområdet.

Kraven på lärarnas kompetens bör inte ställas så höga att en rekrytering från de berörda profilernas ämnesområden motverkas. Åtskilliga av de för informatikundervisningen erforderliga lärarna kommer att behöva rekryteras från olika befattningar och stadigvarande yrkesutövning inom näringsliv och andra organisationer, varför ett visst antal av tjänsterna bör förenas med ordinarie anställningsform. Den successiva utbyggnaden av en lärarkader med ansvar för handledningen skulle motverkas av ett alltför stort antal extra tjänster. På grund av handledararbetets centrala betydelse i informatikerutbildningen förordas att lärarkrafterna kommer att tillhöra en och samma lärarkategori. På grund av I & D-områdets stora internationella betydelse vill BU föreslå att informatikerutbildningen får erforderliga resurser för att kunna inbjuda en eller två gästföreläsare per år.

2.4.1.2.2.5 Kursinnehåll och studieplaner. Den av BU föreslagna informatikkursen är uppbyggd av tre kurser om vardera tio poäng och kursinnehållets detaljer framgår av redovisningen nedan. Som genomgående drag gäller att innehållet berör principer

och metodik för I & D-området snarare än datateknik.

Man väntar sig att en stor del av kurslitteraturen på grund av ämnets snabba utveckling huvudsakligen kommer att föreliggande på engelska samt i form av tidskriftsartiklar och valda kapitel ur olika monografier.

2.4.1.3 Arkivpersonal

2.4.1.3.1 Förkunskapskrav och utbildningstidens längd. För arkivarietjänst vid statliga och vissa andra arkivinstitutioner krävs, som ovan angivits, företrädesvis ämneskunskaper i historiska och samhällsvetenskapliga ämnen, varjämte språkstudier i många fall måste tillmätas en avsevärd betydelse. För antagning till elev vid den längre av de arkivkurser som föreslås i det följande bör därför uppställas krav på filosofie kandidatexamen av sådan sammansättning att den ger kunskap inom något eller några av dessa ämnesområden.

För behörighet till tjänst som arkivarie vid de nämnda institutionerna krävs för närvarande bland annat akademisk examen, »vari ingår ämnet historia med minst två betyg». Ett krav på kunskaper i historia av minst denna omfattning synes av flera skäl böra uppställas för inträde vid den längre arkivkursen. Ämnet ger en relativt allsidig kunskap om den historiska utvecklingen och kännedom om de källkritiska metoder som ligger till grund för forskningen på detta område. Andra ämnesområden, t ex den ekonomiska och sociala historien, är i viss utsträckning integrerade i studiet. För de studerande som inriktar sig på arkivarieyrket är det av betydelse, att studiekursen i historia är utformad på sådant sätt att den ger goda kunskaper i såväl äldre som nyare svensk historia.

Den yrkesutbildning som är erforderlig kommer inte att vara av sådan längd att någon avkortning av universitetsstudierna fram till filosofie kandidatexamen behöver ifrågasättas. Såväl med hänsyn till kravet på ämneskunskapernas bredd som till kravet på ämnesfördjupning synes det också uppenbart, att fullbordad akademisk grund-

examen bör ingå i utbildningen. Härigenom ökas sannolikheten för att de akademiska studierna kommer att avse flera från arkivväsendets synpunkt betydelsefulla ämnesområden, och möjligheterna till ytterligare fördjupade studier i historia — liksom inom andra ämnesområden — förbättras. Även andra skäl talar för kravet på fullbordad filosofie kandidatexamen.

Det sagda innebär att i studietiden normalt skulle komma att ingå tre års akademiska studier. Därtill kommer den direkta yrkesutbildningen. Som framgår av det följande föreslås denna komma att omfatta en termin, varigenom den sammanlagda studietiden på eftergymnasial nivå skulle uppgå till tre och ett halvt år.

För tjänstgöring som arkivassistent vid statliga och vissa andra arkivinstitutioner krävs ämneskunskaper som går utöver grundskolans läroplan, främst i ämnena samhällskunskap, historia och språk (jfr s 103). Å andra sidan synes dessa förkunskapskrav dock inte vara av sådan art att fordran på genomgången gymnasium behöver uppställas. Den lägsta förkunskapsnivå som kan godtas synes därför bäst motsvaras av fackskolan, varvid emellertid måste fastslås att det är denna skolas ekonomiska linje och sociala linjes språkliga gren som kan komma i fråga.

I praktiken måste dock yrkesutbildningen för arkivassistenter komma att stå öppen för studerande med mycket varierande förutbildning. Bland annat måste det givetvis beaktas att kunskaper av den art som fackskolan ger också kan förvärfvas genom folkhögskola eller genom annan skolform; de kan också inhämtas på annat sätt än genom skolstudier. Själva yrkesutbildningen föreslås begränsad till tio veckor. Härvid bör emellertid tillfogas att fortbildning i olika former torde komma att spela en relativt stor roll för denna kategori av arkivpersonal.

2.4.1.3.2 Organisation av utbildningen m m

2.4.1.3.2.1 Antagningsförfarande. Som ovan angivits förutsätts yrkesutbildningen för arkivarietkategorien i regel bygga på av-

lagd filosofie kandidatexamen. Det grundläggande villkoret för antagning till den yrkesinriktade utbildningen blir således — med vissa undantag som närmare beröres i det följande — att den studerande avlagt filosofie kandidatexamen, vari ingår studiekurser inom historia och andra ämnesområden av betydelse för arkivväsendet.

Om antalet kompetenta sökande till en kurs överstiger antalet elevplatser, bör antagningen därför i första hand grundas på de sökandes studieprestationer. Härvid bör hänsyn tas till följande faktorer:

a) studiemeriter som kan anses vara av betydelse för arkivtjänsten (i huvudsak avseende historia, ekonomisk historia, kulturgeografi, konstvetenskap, idé- och lärdomshistoria, statskunskap, nationalekonomi, statistik, svenska [litteraturvetenskap och nordiska språk], latin, tyska, engelska, franska, ryska);

b) studier för högre examen.

I andra hand bör hänsyn tas till tjänstgöring inom arkivområdet, vilket därvid bör fattas i vid mening. Även medverkan i arkivinventeringar (exempelvis i samband med deltagande i forskningsprojekt) o d bör sålunda beaktas. Av betydelse bör härvid vara dels tjänstgöringens längd och karaktär, dels de vitsord om personlig lämplighet som därvid kan ha vunnits.

Även till författarskap, som är av intresse från arkivsynpunkt, bör hänsyn tas.

Vad här sagts gäller främst om den huvuddel av de studerande som inriktar sig på statlig eller kommunal tjänst eller eljest önskar genomgå en arkivutbildning av mera allmän karaktär. För dem, som inriktar sig på tjänstgöring i företags- och folkrörelsearkiv, kan väsentligt skiljaktiga eftergymnasiala meriter ifrågakomma, exempelvis examen från handels- eller socialhögskola liksom från teknisk högskola.

I övrigt får det förutsättas, att antagningsförfarandet ger en viss frihet att anta också elever med annan studieinriktning. Som i annat sammanhang berörts, bör även deltagare från andra länder kunna beredas tillfälle att, helt eller delvis, delta i undervisningen.

Vid sidan av denna längre arkivkurs, som avses omfatta en termin, föreslås i det följande tillskapandet av en kortare kurs, omfattande tio veckor. Denna kurs är i främsta rummet avsedd för *arkivassistenter* och därmed jämförliga befattningshavare. För denna kategori har minst kunskaper av den art som uppnås genom fackskolans ekonomiska linje och sociala linjes språkliga gren angivits som godtagbara.

Om antalet sökande med erforderlig förkunskapsnivå överstiger antalet elevplatser, bör även här hänsyn tas till studiemeriterna. Därvid måste emellertid beaktas att många olika studievägar kan komma i fråga, eftersom det syns önskvärt att denna utbildning kommer att stå öppen för studerande med ganska varierande förutbildning. Likaså måste det betonas att kunskaper och erfarenheter som förvärvats på annat sätt än genom skolstudier bör berättiga till genomgång av utbildningen.

Det är därför angeläget att förkunskapsmeriterna bedöms på ett sätt som gör rättvisa även åt mindre reguljära studieformer. Vidare måste erfarenheter och vitsord från tidigare tjänst här tillmätas relativt stor vikt. I första hand gäller detta om tjänstgöring, som inneburit direkt befattning med arkivgöromål; även tjänstgöring som givit insikter i kontorsorganisation och förvaltningens arbetsformer måste tillmätas betydelse.

För att den planerade tioveckorskursen skall kunna tillgodose skiftande behov föreslås den erhålla en relativt allmän utformning. Den blir därför inte strikt bunden till utbildningen av arkivassistenter utan kan begagnas för utbildning även av vissa andra personalkategorier inom arkivområdet. Det kan väntas att den i viss utsträckning kommer att frekventeras även av studerande som inriktar sig på tjänstgöring vid folk rörelse- och företagsarkiv, där de närmast kan komma att fylla en arkivariefunktion. En följd härav torde bli att även studerande med akademisk förutbildning kan väntas söka tillträde till kursen. Om så blir fallet, torde antagningen få grundas på ett kvoteringsförfarande. Skulle antalet sökande av detta slag bli stort, kan det givet-

vis också tänkas att en särskild kurs kan anordnas för dem.

Vid de andra former av utbildning som kan komma i fråga — främst fortbildningskurser av olika slag — synes tjänstemeriterna i allmänhet böra bli den faktor på vilken antagningsförfarandet får grundas.

Antagningen av elever vid de olika kurserna synes — i anslutning till den organisation som föreslås i det följande — böra åvila riksarkivet.

2.4.1.3.2.2 *En eller flera utbildningsenheter?* Såvitt nu kan bedömas kan utbildningen av arkivarier och arkivassistenter inte i Sverige bli av sådan omfattning att det finns anledning att överväga en uppdelning av densamma på flera utbildningsenheter. Den i kursprogrammet ingående praktiktjänstgöringen, som enligt förslaget till kursplaner endast kommer att pågå under fyra till fem veckor, kan på ett naturligt sätt infogas i utbildningen, även om denna förläggs blott till en plats. Såväl de studerande som handledarna bör under praktiktiden kunna samlas till diskussioner, seminarieövningar och föreläsningar. Även denna del av utbildningen synes därför böra hållas samlad. Det bör framhållas att en sådan organisation av utbildningen också torde medföra den fördelen att känslan av yrkets enhet blir mera markerad.

Däremot torde de kurser för fortbildning och för grundutbildning av andra personalkategorier, vilka ovan föreslagits och vilka blott beräknas pågå under en eller ett par veckor, med fördel kunna förläggas på olika håll i den mån förhållandena medger detta. I vilken utsträckning detta skall ske torde få bero på de praktiska behoven och följaktligen få avgöras från fall till fall. Att utbildning av denna art väl låter sig anordnas i städer där landsarkiv finns förefaller uppenbart.

2.4.1.3.2.3 *Lokalisering.* Den samlade yrkesutbildningen synes av flera skäl böra förläggas till Stockholmsområdet. Härför talar i första hand det förhållandet att såväl den centrala arkivmyndigheten, riksarkivet, som

flera andra arkivinstitutioner är belägna i Stockholm eller dess närhet (krigsarkivet, Stockholms stadsarkiv, Uppsala landsarkiv, Arbetarrörelsens arkiv). Av betydelse är också att ett visst samarbete med den centrala förvaltningen är nödvändigt. Därjämte torde tillgången på praktikinstitutioner vara av erforderlig omfattning endast i Stockholmsregionen.

2.4.1.3.2.4 *Organisation.* För utbildningens organisation synes i huvudsak tre alternativ kunna komma i fråga. Utbildningen kan knytas till den föreslagna bibliotekshögskolan eller till arkivväsendet, vilket i praktiken blir liktydigt med en anknnytning till riksarkivet, eller till Stockholms universitet. Vid valet mellan dessa olika alternativ synes följande faktorer främst böra beaktas.

Beträffande en eventuell samordning med bibliotekarieutbildningen har ovan i avsnittet om arbetsuppgifterna fastslagits att utbildningens innehåll på ett avgörande sätt kommer att skilja sig från bibliotekspersonalens motsvarande kursprogram; en samordning med denna utbildning inom ramen för en gemensam organisation kan därför inte anses motiverad.

För en anknnytning till riksarkivet talar i första hand det förhållandet att en förläggning av undervisningen till riksarkivets nya byggnad i Mariebergsområdet — såsom närmare berörs i det följande — synes möjlig, vilket medför besparingar i fråga om lokaler och bibliotek. Därutöver kan emellertid flera andra skäl för en sådan förläggning anföras. För de studerande skulle sålunda anknnytningen till riksarkivet medföra den fördelen att en naturlig anpassning till den framtida yrkesmiljön kan påbörjas redan under studietiden. Med hänsyn till utbildningens utpräglad yrkesförberedande karaktär synes denna synpunkt böra tillmätas stor vikt. Pedagogiskt är det vidare en fördel att undervisningen kan bedrivas i nära anslutning till ett konkret, rikt varierande arkivmaterial från olika tider.

Genom en sådan anordning skapas dessutom möjligheter att samordna utbildningsverksamheten med den informativa verk-

samhet som bedrivs av arkivmyndigheterna för att göra förvaltningens personal bättre skickad att handha sina arkiv. Inte sällan har den senare verksamheten en pedagogisk karaktär, även om den inte har karaktär av yrkesutbildning. Mestadels är det fråga om kortvariga kurser eller konferenser, ofta i samband med sådana omorganisationer eller författningsändringar som påverkar arkivbildningen på ett mera ingripande sätt.

En viss samordning av denna verksamhet med yrkesutbildningen kan väntas medföra fördelar bl a på läromedelsområdet. De läromedel som framställs för undervisning av arkivpersonalen torde nämligen i flera fall kunna begagnas även vid den informationsverksamhet som här berörs. Över huvud taget torde växelspelet mellan olika slag av kursverksamhet gagna utvecklingen på området.

Om arkivpersonalens utbildning förläggs till riksarkivet, skapas således en naturlig anknnytning till den utbildning som tidigare ägt rum där och för vilken en sektion planerats. I riksarkivets senaste organisationsplan, som framlades 1965, föreslogs bl a inrättandet av en särskild utbildnings- och publiceringssektion med uppgift att ombesörja kortare kurser för arkiv- och ämbetsverkspersonal, utställningar, demonstrationer och annan informationsverksamhet samt publicering av handböcker och källmaterial. För sektionen begärdes en tjänst som förste arkivarie och sektionschef (A 30) och en tjänst som kontorsbiträde (A 9).

Planen tillstyrktes av statskontoret, som anslöt sig till riktlinjerna för den nya organisationen, och förslaget godtogs därefter i princip av statsmakterna genom beslut vid 1966 års riksdag (prop 1966: 1, bil 10 s 56, SU 47, rskr 139).

Större delen av de i planen upptagna tjänsterna har därefter beviljats, men den begärda sektionen för utbildning och publicering har ännu inte erhållits.

En fast organiserad yrkesutbildning av den art som föreslås av BU går givetvis åtskilligt utöver de arbetsuppgifter som förutsatts i 1965 års plan, varför den kräver

en viss utbyggnad av den föreslagna sektionen i förhållande till planen.

Av betydelse för organisationsfrågan är också, som redan antytts, att riksarkivet förfogar över ett bibliotek som särskilt inriktats på arkivlitteratur. Även de historiska vetenskaperna och historiens hjälpvetenskaper är väl företrädde i biblioteket. Att för utbildningsändamål tillskapa ytterligare ett sådant bibliotek torde inte vara rationellt.

Även om undervisningen av arkivpersonal lokalmässigt förläggs till riksarkivet och till större delen ombesörjs av arkivmän, är det givetvis möjligt att organisatoriskt knyta utbildningen till Stockholms universitet. Som skäl för detta alternativ kan bli anförs att anknytningen till universitetsväsendet skulle medföra fördelar från administrativ och pedagogisk synpunkt. Arkivarietutbildningen har otvivelaktigt beröringspunkter med ett flertal universitetsämnen inte enbart inom det historiska området utan också med ämnen som förvaltningsteknik och informationsbehandling. Anskaffandet av lärare i sådana ämnen som historisk metod och historiska hjälpvetenskaper skulle möjligen underlättas.

Emellertid bör det påpekas att inom riksarkivet finns en särskild administrativ avdelning under ledning av en avdelningsdirektör. Från administrativ synpunkt synes därför inte finnas skäl för en universitetsanknytning, som i vissa avseenden skulle kunna framstå som en dubbling av förvaltningsapparaten. Det torde också möta svårigheter för universitetet att arrangera de studerandes praktiktjänstgöring, och sambandet med andra former av kursverksamhet på arkivområdet skulle bli mindre fast. Vissa av de kortare kurser, som skisserats för olika personalkategorier, synes vara av sådan art att deras inplacering i universitetsväsendet torde möta svårigheter. Önskemålet om samverkan med universitetsväsendet synes kunna tillgodoses bland annat därigenom att en aktiv forskare blir medlem av det nedan föreslagna utbildningsrådet.

Med hänsyn till det sagda synes en organisatorisk anknytning till arkivväsendet vara väl motiverad. BU föreslår därför att

utbildningen av arkivarier m fl knyts till riksarkivet såsom huvudman.

2.4.1.3.2.5 *Verksamheten.* Den utbildningsverksamhet som föreslås förlagd till riksarkivet och som skisseras i det följande kommer främst att präglas av kurserna för arkivarier och arkivassistenter. Enligt förslaget skall dessa kurser omfatta 20 respektive tio veckor. Härtill kommer ett antal andra kurser av varierande omfattning. Denna typ av kurser har exemplifierats genom en tvåveckorskurs, särskilt avpassad för företagspersonal.

I fråga om den längre kursen, vilken således omfattar en termin, synes det mot bakgrund av den företagna arbetsmarknadsprognosen realistiskt att räkna med att en sådan kurs behöver anordnas i genomsnitt vartannat år. Även i fråga om tioveckorskursen torde man genomsnittligt böra räkna med en kurs vartannat år. På grund av det ackumulerade utbildningsbehov som för närvarande finns kan ytterligare kurser i begynnelsekedet visa sig erforderliga. Därutöver har man att räkna med dels kurser om ett par veckor, avsedda för personal som endast behöver en begränsad yrkesutbildning på arkivområdet (tex personal inom näringslivet och folkrörelserna), dels fortbildningskurser av olika slag. Tvåveckorskurserna för kontorister m fl torde till stor del kunna inordnas i yrkesskolan. Fortbildningskurserna kan i vissa fall komma att förläggas till annat nordiskt land. Det synes dock vara realistiskt att räkna med tre à fyra sådana kortare kurser per år med central förläggning.

Härutöver kommer åtskillig tid att åtgå för planläggning av undervisningen, rådgivning åt studerande, antagning av inträdes sökande, utarbetande av läroböcker, kompendier och andra läromedel m m. Även de kortare kurser som kan komma att anordnas på andra håll torde kräva viss medverkan av den särskilda utbildningssektionens personal i fråga om såväl planläggning som undervisning.

Antalet kursdeltagare synes normalt böra sättas till 24 för var och en av de båda

längre kurserna. Detta tal är väl lämpat för uppdelning vid sådana kursmoment som förutsätter grupparbete. Det torde vara mycket svårt att röra sig med ett större antal studerande vid de demonstrationer och visningar, som kommer att bli ett viktigt inslag i undervisningen. I varje fall för 20- och tioveckorskurserna torde detta antal därför inte böra överskridas.

Som ett ytterligare stöd för denna ståndpunkt kan anföras att praktiktjänstgöring inte utan stora svårigheter kan anordnas för mer än 24 studerande per gång. Vid större antal torde påfrestningarna på såväl handledare som myndigheter bli alltför stora. Det bör betonas att såväl ordnings- som gallringsarbeten skall ingå i praktiktjänstgöringen.

Utbildningen bör i fråga om de båda längre kurserna (20 respektive tio veckor) utformas så att examination kommer att ske i de större ämnena (arkivteori, arkivbildning och gallring, arkivväsendets organisation, tekniska frågor). Härvid bör för godkända prov betygen godkänd och väl godkänd användas.

Efter med godkända resultat genomgången kurs bör de studerande erhålla betyg, som utvisar kursens innehåll och de resultat som ernåtts.

2.4.1.3.2.6 *Fortbildning.* Som ovan framhållits har arkivpersonalens arbetsområde under de senaste decennierna präglats av förändringar, som ställt nya krav på personalens kunskaper och intresseinriktning. En av de mest framträdande utvecklingstendenserna är teknikens växande roll för arbetet. Då utvecklingen torde komma att fortsätta i denna riktning, sannolikt också i ökad takt, följer av detta att utbildningsbehovet inte enbart kan tillgodoses genom den mera allmänna grundutbildningen. Även andra utbildningsformer kommer att behövas.

Av betydelse är dessutom att arbetet på grund av sin anknytning till den administrativa verksamhet, ur vilken arkiven växer fram, kräver kännedom om förvaltningens funktioner och arbetssätt. Även detta är ett område som hastigt förändras såväl genom

förvaltningsreformer som genom kontorstekniska och andra förändringar. Om arkivpersonalen skall kunna fullgöra sina serviceuppgifter gentemot förvaltningen, är det därför nödvändigt att den har tillräckliga kunskaper om utvecklingen på hithörande områden, inte minst på kontorsrationaliseringsområdet. Även om kunskaperna härom till stor del förnyas genom den fortlöpande kontakten med förvaltningens arbetsformer, är det uppenbart att en systematiskt upplagd fortbildning i hög grad skulle bidra till yrkesarbetets effektivisering.

Motsvarande krav kan ställas på den arkivpersonal som arbetar inom företag och folkrörelser. I synnerhet företagsarkivarierna bedriver ofta sitt arbete inom ramen för kontorsorganisationen eller i nära samarbete med denna.

Också den historiska forskningens arbetsmetoder undergår, bl a genom ianspråktagande av ADB, en utveckling som är av sådan art att arkivpersonalen genom särskild kursverksamhet kan behöva erhålla en aktualiserad kunskap om dem.

För arkivpersonalens vidkommande finns alltså ett betydande behov av fortbildning såväl inom själva arbetsområdet som inom de angränsande områden med vilka arkivmännen har kontakt.

Om en personalkategori erhåller ändrade eller utökade arbetsuppgifter, leder detta till ett behov av fortbildning. Det synes exempelvis troligt att arkivassistenter genom kursverksamhet av detta slag kan vinna förutsättningar för att överta nya eller mera specialiserade uppgifter. Över huvud taget bör det betonas att behovet av fortbildning för assistentgruppen torde bli relativt stort, eftersom denna personal företrädesvis är sysselsatt med arbeten i de nyare arkiven, som starkt påverkas av den administrativa och tekniska utvecklingen.

Fortbildningen kan dels avse större personalgrupper, som härigenom erhåller förbättrade allmänna förutsättningar för sin yrkesverksamhet, dels mera begränsade grupper som är i behov av utbildning för en mera specialiserad tjänstgöring. Själva grundutbildningen måste syfta till en mera

allmän yrkesorientering. Det är då av vikt att möjligheter till utbildning inom speciella sektorer av arbetsområdet står till buds för dem som genom sin tjänstgöring förts in på arbetsområden där fördjupade teoretiska yrkeskunskaper är erforderliga.

Då en utbildningsverksamhet av denna art måste anpassas till situationens krav, synes det inte vara motiverat att här framlägga detaljerade kursprogram. Det har framgått av det föregående att kurserna måste vara av två slag, dels mera allmänorienterande — vilket givetvis inte utesluter en stark tonvikt på vissa frågeställningar — dels kurser som syftar till specialisttjänstgöring. Som exempel på ämnen för de senare kan nämnas kontorsrationaliseringsfrågorna, sedda från arkivsynpunkt; systematiserings- och klassificeringsfrågor; mikrofilm; ADB; statistiska forskningsmetoder och deras krav på arkivmaterial.

Kursernas längd torde i allmänhet böra beräknas till en à två veckor. Då deltagarantalet i de mera specialistbetonade kurserna kan komma att bli litet, bör möjligheterna till samverkan med de övriga nordiska länderna prövas. Denna fråga diskuteras närmare i det följande (s 146–47).

2.4.1.3.2.7 Praktikinstitutioner och praktikhandledare. Det bör understrykas att praktiktjänstgöringen måste bli handledd i sådan utsträckning att den verkligen kommer att utgöra ett led i utbildningen. Den skall ge de studerande tillfälle att omsätta de teoretiska insikterna i praktiska arbeten, och den skall samtidigt bilda underlag för seminarier och andra principiella diskussioner. Med hänsyn härtill synes en och samma handledare inte böra ha att leda mer än högst åtta studerande. I regel torde antalet böra sättas betydligt lägre.

I första hand synes praktiktjänstgöringen därför böra förläggas till institutioner där lämplig arkivpersonal finns och där de studerande således kan stå under handledarens direkta inseende. I Stockholmsområdet och dess närhet finns, som redan påpekats, flera sådana institutioner: riksarkivet, krigsarkivet, Stockholms stadsarkiv, landsarkivet i

Uppsala samt Arbetarrörelsens arkiv. Särskilt utbildad arkivpersonal finns dessutom bl a vid SCB. Därutöver får det emellertid förutsättas att praktiktjänstgöringen kan förläggas till vissa centrala ämbetsverk, universitet och högskolor samt till sådana företag och sammanslutningar som har en utbyggd arkivorganisation eller eljest lämpar sig härför. I regel torde i sådana fall en tjänsteman vid någon av arkivinstitutionerna böra fungera som handledare, men det ligger i sakens natur att en viss frihet vid bestämmandet härom är nödvändig, i synnerhet då det gäller tjänstgöring som förläggs till företag eller organisationer.

Om praktiktjänstgöringen skall fylla sin uppgift som ett led i utbildningen, synes det ofrånkomligt att särskilda medel anslås att utgå som ett uppdragstillägg till handledarna. Dessa kommer att få ett avsevärt merarbete inte endast genom själva handledningen utan också därigenom att de i viss utsträckning måste delta i kursens planläggning, i seminarier, övningar osv. Där emot bör särskild ersättning inte utgå till de studerande för det arbete de utför under praktiktiden; de bör även för denna tid erhålla studiemedel (studiehjälp).

2.4.1.3.2.8 Skolans ledning. Om utbildningen av arkivpersonal förläggs till riksarkivet och där knyts till en sektion för utbildning och publicering, följer härav, att den direkta ledningen av utbildningsverksamheten bör åvila chefen för denna sektion. I riksarkivets organisationsplan 1965 föreslogs sektionschefen erhålla ställning som förste arkivarie. BU konstaterar att de nu framlagda förslagen innebär en väsentlig utökning av hans arbetsuppgifter och kräver en meritering, som innefattar såväl framstående yrkesskicklighet som pedagogisk förmåga.

Till sektionschefens uppgifter bör höra att utarbeta förslag till utbildningsplaner, föreslå och efter riksarkivets beslut träffa överenskommelse med lärare samt själv delta i undervisningen, upprätta förslag till antagning av elever samt i riksarkivet föredra ärenden rörande kurser, kursplaner

m m. Då ett relativt stort antal lärare kommer att anlitas för olika (mestadels mindre) kursmoment, synes det angeläget att sektionschefen effektivt samordnar de olika momenten, så att undervisningen får en alltigenom enhetlig och planmässig prägel. Även praktikhandledarnas verksamhet bör ledas och samordnas av sektionschefen.

För att även sektionens övriga arbetsuppgifter skall medhinnas, synes det nödvändigt att sektionen tillföres ytterligare en fast tjänst (arkivarie). Härigenom vinnes dels att sektionens chef avlastas vissa arbetsuppgifter och erhåller en kompetent vikarie, dels att utbildningen tillföres en fast lärare, som i hög grad kan ägna sig åt undervisningen.

Det bör ankomma på riksarkivet att anta elever och utse lärare, att fastställa utbildningsplaner samt att besluta i vissa andra ärenden rörande eleverna.

Till riksarkivet bör knytas ett rådgivande organ med uppgift att följa utbildningsverksamheten och avge förslag angående kursernas utformning m m. I detta organ, som lämpligen kan benämnas utbildningsråd, bör ingå representanter för avnämarna (statsförvaltningen, kommunerna, näringslivet och folkrörelserna) och för universitetsväsendet. Ledamöterna bör förordnas av Kungl Maj:t. Vid utbildningsrådets sammanträden bör riksarkivarien, chefen för riksarkivets utbildningssektion samt representanter för lärare och elever äga rätt att närvara samt att delta i överläggningarna men ej i beslutet. Bland frågor som bör behandlas av rådet kan särskilt nämnas sådana rörande utbildningens dimensionering och innehåll och dess differentiering med hänsyn till olika avnämargrupper samt rörande behovet av nordiska eller på annat sätt organiserade specialkurser.

2.4.1.3.2.9 *Lärarpersonal.* Som en följd av undervisningens karaktär måste huvuddelen av lärarna rekryteras bland de yrkesverksamma arkivtjänstemännen. Eftersom kurserna blir relativt kortvariga och lärostoffet, som nämnts, måste uppdelas på ett förhållandevis stort antal ämnen, kan undervisningen i allmänhet endast komma att uppta

en mycket begränsad del av de härför engagerade arkivariernas tid. Den kan således för dem endast bli en syssla vid sidan av de egentliga ämbetsgöromålen.

Det bör understrykas att de arkivmän som skall delta i undervisningen givetvis inte bör hämtas enbart från riksarkivet utan också från andra arkivinstitutioner eller myndigheter. Avgörande vid valet av lärare bör uteslutande vara vederbörandes lämplighet, varvid hänsyn måste tas dels till ådagalagd yrkesskicklighet, dels till pedagogisk förmåga. Det får därjämte förutsättas att i varje fall de arkivtjänstemän som i högre grad skall ägna sig åt undervisningen tillägnar sig erforderliga pedagogiska insikter.

I fråga om sådana ämnen som inte har utpräglad arkivkaraktär — exempelvis de historiska hjälpvetenskaperna, tekniska och kontorstekniska ämnen — torde lärarna till betydande del få rekryteras från annat håll (akademiska lärare, organisations- och rationaliseringsexperter, juridisk expertis, ADB-expertis).

2.4.1.3.2.10 *Läromedel.* Eftersom en fast organiserad utbildning av arkivpersonal hittills saknats i Sverige är det naturligt, att en kännbar brist på läroböcker och andra hjälpmedel för en sådan undervisning för närvarande råder. I och för sig har facklitteraturen — inte minst tidskriftslitteraturen — på detta område under senare år företett en relativt snabb tillväxt såväl i Sverige som i andra länder. Till inte obetydlig del har den nyare arkivlitteraturen utgjorts av handböcker och framställningar av översiktskaraktär. Det ligger emellertid i sakens natur att dessa arbeten i allmänhet inte tillgodoser pedagogiska krav i den utsträckning som är önskvärd, om de skall begagnas som kurslitteratur. Härtill kommer att de snabba förändringarna inom vissa sektorer av arkivvården lett till att delar av den mera översiktliga facklitteratur som nu finns förlorat sin aktualitet.

Om en utbildning skall organiseras, måste därför åtgärder vidtas för en förbättring av läromedelssituationen. Till någon

del torde dessa frågor kunna lösas genom ett samarbete med arkivskolor i vissa andra länder. Framför allt är det emellertid angeläget att ett antal svenska läroböcker och kompendier relativt snart utarbetas. Arkivväsendet är, som i olika sammanhang betonats, knutet till den inhemska förvaltningen och även i övrigt präglad av svenska historiska förhållanden.

Härjämte föreligger ett påtagligt behov av audiovisuella hjälpmedel. Även dessa måste till stor del framställas i Sverige, eftersom de bör ta sikte på konkreta förhållanden i de arkiv där de studerande efter avslutad utbildning skall utföra sitt arbete.

I viss mån torde kompendier och andra läromedel framkomma i samband med undervisningen och den föreslagna utbildningssektionens verksamhet i övrigt. Om förbättringen av det nuvarande, mindre tillfredsställande läget på detta område skall ske någorlunda snabbt, så att undervisningen redan från början blir tillräckligt effektiv, krävs emellertid ett särskilt anslag härför under de första åren efter reformens genomförande. Mest angeläget är att moderna kompendier utarbetas rörande arkivteori, arkivbildning och gallring samt arkivväsendets organisation. Även en för svenska förhållanden avpassad översikt över arkivväsendet i utlandet är synnerligen behövlig. Därutöver behövs bildband och visst annat åskådningsmaterial om ordnings- och gallringsfrågor och om modern arkivteknik. Det får förutsättas, att behovet av medel härför beaktas. Det är vidare nödvändigt att riksarkivets bibliotek erhåller ett anslag, som möjliggör förvärvandet av erforderligt antal exemplar av vissa vanligare kursböcker.

2.4.1.3.2.11 *Kansligöromål*. Som ovan påpekats synes riksarkivets administrativa avdelning kunna överta de administrativa göromål, som sammanhänger med utbildningsverksamheten. För skrivgöromål vid utbildningssektionen har i 1965 års organisationsplan beräknats ett kontorsbiträde. Det får förutsättas att sektionen ombesörjer kansliarbeten även åt det ovan föreslagna

utbildningsrådet. Med hänsyn till de vidgade uppgifter som sektionen nu föreslås få synes det motiverat att riksarkivet därutöver erhåller en mindre anslagsförstärkning, som medger dels arvodesanställning av kontorspersonal vid speciellt stor arbetsbelastning, dels reproduktion av undervisningsmaterial m m.

2.4.1.3.2.12 *Lokaler*. Det har redan framhållits, att en förläggning av utbildningsverksamheten till riksarkivet medför fördelar bl a därigenom, att undervisning, grupparbeten och övningar kan ske i omedelbar anslutning till ett mångsidigt arkivmaterial. Riksarkivets nya, 1968 färdigställda administrationsbyggnad förfogar över lokaler som är lämpade för sådan undervisning: seminarierum, föreläsningssal, visningsrum osv. För grupparbeten och enskilda arbeten är det möjligt att utnyttja flera andra rum.

2.4.2 *Planer för utbildningen*

I anslutning till redan brukad terminologi inom universitets- och högskoleväsendet använder BU, såvitt avser de olika personalgrupperna inom biblioteksväsendet, termen utbildningsplan som begrepp för en översiktlig plan för en hel utbildningslinje eller motsvarande, termen studieplan som beteckning på kurser och kursmoment inom ett ämne (ämnesområde) och termen timplan för uppgifter om undervisningsmoment, undervisningsform, gruppstorlek, antal timmar per grupp samt lärarkategori. BU presenterar i det följande förslag till utbildnings- och studieplaner samt till timplaner för de berörda personalgrupperna, varvid utbildnings- och studieplanerna sammanfogats till gemensamma planer för respektive studerandegrupper. Som inledning till vissa av utbildnings- och studieplanerna ges en förklarande kommentar. För informatikerutbildningen har utformats en normalstudieplan för en studiekurs (grundkurs) i informationsbehandling, särskilt informatik, om 30 poäng, varvid en i detalj gående uppräknings gjorts av de olika kursmomen-

ten, oavsett dessas relativa vikt och betydelse.

I fråga om arkivpersonalen använder BU termen utbildningsplan som samlingsbegrepp för både studieplaner och timplaner. Studieplanerna och timplanerna för denna personal presenteras var för sig.

Det bör anmärkas att bibliotekarieutbildningens terminsnumrering förutsätter fyra terminers föregående eftergymnasiala studier. Första terminen vid bibliotekshögskolan kallas sålunda femte terminen osv.

2.4.2.1 Bibliotekspersonal

Utbildnings- och studieplaner för bibliotekarier

Femte terminen

Samhällsorientering

Dagens samhälle. Stat och kommun. Moderna organisationsformer. Utbildningspolitik och utbildningsväsendets organisation. Forskningens betydelse för samhället. Skola, vuxenutbildning och allmän kulturpolitik.

Allmän bibliotekskunskap

Bibliotekens, arkivens samt I & D-områdets struktur, organisation och arbetsmetoder. Nationella och internationella institutioner. Serviceföretag.

Mediakunskap

Allmän kännedom om alla i bibliotek förekommande media, deras framställning och utnyttjande (t ex tryck, handskrifter, ljudband, grammofonskivor, datamedia). Bokhistoria, grafisk industri.

Tekniken för förvärv av media (köp, byte och gåvor). Översikt över bokhandels- och förlagsväsendet.

Översikt över olika klassifikations- och indexeringsystem (SAB, UDK m fl). Deskriptiv katalogisering (SAB). Alfabetisering. Translitterering. Uppställningssystem.

Litteraturorientering

Allmän orientering rörande bibliografiska hjälpmedel, uppslagsböcker m m (inklusive

bibliografier över bibliografier, offentligt tryck, biblioteksväsen och akademiskt tryck, nationalbibliografier, tidningsbibliografier, citatordböcker m fl informationskällor). Terminologi, genrer, »slagningsteknik» m m.

Praktiktjänstgöring

Praktisk kännedom om organisation och verksamhetsformer vid folkbibliotek, gymnasiebibliotek och forskningsbibliotek med tyngdpunkten lagd vid förvärvs- och gallringsrutiner, bokvård, lånemetoder och informationsverksamhet, under beaktande av de olika bibliotekstypernas egenart (bl a som förberedelse för de studerandes kommande linjeval).

Sjätte terminen

Allmän bibliotekskunskap

Bibliotekens konsumenter (serviceformer, marknadsföring, kontaktarbete, PR, läs- och behovsundersökningar).

Olika bibliotekstyper och därmed sammanhängande administrativa och organisatoriska problem. Bibliotekshistoria.

Mediakunskap

Principerna för urval av media (förvärv och gallring).

Klassifikation och indexering.

Bokvård m m (förvaring, bindning, konservering, uppsättning och annan hantering av böcker m fl media).

Låneverksamhet och -metoder (inklusive tidskriftscirkulation och andra metoder för tidskrifters utnyttjande).

Löpande nyhetsbevakning (referattjänst, SDI).

Redigeringsteknik m m (redigering av utredningar, rapporter, avhandlingar, artiklar, bibliografier, listor m m, citering).

Databehandling och tekniska hjälpmedel

Allmän kännedom om olika för bibliotek lämpliga tekniska hjälpmedel och deras utnyttjande, t ex reprotkniska och kontors-tekniska hjälpmedel. Databehandling (hit all databehandling oavsett tillämpningsområden såsom katalogisering, indexering, litte-

ratorsökning, utlåning, tidskriftskontroll, förvärv och beslutsprocess).

Litteraturorientering

Ämnesinriktad orientering inom ett antal mindre huvudgrupper (allmän kännedom om skilda media, terminologi, bibliografiska hjälpmedel i vid mening, specialbibliotekens kataloger, översättningscentraler o d, uppslagsböcker). Tyngdpunkten i undervisningen läggs vid användning och utnyttjande av olika hjälpmedel och media.

Uppgörande av specialbibliografier, medialistor m m från innehållssynpunkt.

Sjunde terminen för folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier

Samhällsorientering

Kulturproduktion och kulturkonsumtion. Samverkan mellan olika media. Samhällets kulturstöd.

Speciell bibliotekskunskap

Förvaltning och administration. Organisation och arbetsledning. Personalfrågor och kontorsorganisation m m (undervisningen delvis gemensam med forskningsbibliotekarierna).

Folkbibliotekens och skolbibliotekens organisation, centralt, regionalt och lokalt (inklusive statens och kommunens uppgifter, lånceutraler, länsbibliotek, det kommunala bibliotekssystemet med filialer och mobil verksamhet).

Folkbibliotekens och skolbibliotekens funktioner, centralt, regionalt och lokalt (inklusive allmänskulturell verksamhet och folkbildningsarbete).

Biblioteksplanering (inklusive långtidsplanering, budgetarbete, rationalisering).

Bibliotekslokaler (lokalprogram, planlösningar, inredningsfrågor).

Social biblioteksverksamhet (bibliotek vid sjukhus, i åldringsvården, kriminalvården etc).

Förbandsbibliotek.

Barn- och ungdomsbibliotek.

Mediakunskap

Fördjupning beträffande urval av media för folkbibliotek och skolbibliotek (förvärv och

gallring) samt folkbibliotekens och skolbibliotekens uppställningssystem. Fördjupning beträffande behandlingen av AV-media (talböcker, diskotek, artotek m m).

Huvudtyper av läromedel i skolan.

Litteraturorientering

Fördjupad orientering om skönlitteratur och litteratur för barn och ungdom.

Fördjupad orientering inom skolans litteratur (inklusive läroplaner) samt övriga läromedel.

Praktiktjänstgöring

Praktisk kännedom om speciella arbetsmetoder vid folkbibliotek eller gymnasiebibliotek, beroende på den studerandes linjeval, med möjlighet till särskild orientering i ämnen som ägnas speciell uppmärksamhet under sjunde terminen eller ingår i åttonde terminens fördjupningskurser, respektive fördjupningsavsnitt.

Sjunde terminen för forskningsbibliotekarier

Samhällsorientering

Forskningens organisation. Industriell organisation. Statsförvaltningens arbetsformer beträffande utbildning, forskning m m.

Speciell bibliotekskunskap

Förvaltning och administration. Organisation och arbetsledning. Personalfrågor och kontorsorganisation m m (undervisningen delvis gemensam med folkbibliotekarierna och gymnasiebibliotekarierna). Specialarbete.

Mediakunskap

Språkorientering: latin, ryska, italienska och spanska. Härtill kommer frivilliga kurser i franska och/eller tyska för dem som saknar grundskolekunskaper i ett av dessa språk eller båda. Dessa elever befrias från undervisningen i italienska och/eller spanska.

Paleografi eller teknisk nomenklatur, standardisering m m.

Svårare katalogisering samt klassifikations- och indexeringsteori. Övningar.

Litteraturorientering

Tyngdpunkten lagd vid utnyttjandet av datorbaserade dokumentationssystem för retrospektiva sökningar samt för SDI inom olika ämnesområden.

Specialarbete.

Praktiktjänstgöring

Praktisk kännedom om speciella arbetsmetoder vid vetenskapligt allmänbibliotek, specialbibliotek eller företagsbibliotek, beroende på den studerandes linjeval, med möjlighet till särskild orientering i ämnen som ägnas speciell uppmärksamhet under sjunde terminen eller ingår i åttonde terminens fördjupningskurser.

Åttonde terminen för folkbibliotekarier

Fördjupningskursen kan utformas enligt ett av två alternativ:

1) fördjupning i två ämnen, varvid för vardera ämnet beräknas en studietid om tio veckor, eller

2) fördjupning i ett ämne, varvid tio veckor används för studier av ifrågavarande ämne och tio veckor för författande och försvar av en uppsats inom området (eller lösande av annan specialuppgift).

Sådana fördjupningskurser anordnas i följande ämnen:

- 1) administration,
- 2) barn- och skolbiblioteksverksamhet,
- 3) databehandling (undervisningen förmedlas av universitetsinstitution för informationsbehandling),
- 4) dokumentation,
- 5) litteraturorientering (särskilda litteraturgrupper),
- 6) marknadsföring,
- 7) musikbiblioteksverksamhet,
- 8) social biblioteksverksamhet (sjukhus, kriminalvårdsanstalter etc),
- 9) tekniska hjälpmedel samt
- 10) vuxenutbildning (inklusive folkbildning).

Då fördjupningskursen i administration lämpligen kan kombineras med flertalet av de andra kurserna, bör en kurs i administration anordnas både under vecka 1-10

och under vecka 11-20. Även andra kurser kan behöva dubbleras på liknande sätt.

Vissa av de fördjupningskurser som arrangeras inom forskningsbibliotekarielinjen bör stå öppna även för folkbibliotekarier.

Åttonde terminen för gymnasiebibliotekarier

Praktisk utbildning

Auskultation på gymnasiebadets olika linjer och skolformer

Särskild inriktning på läromedelsanvändning i klass, individuellt och i grupparbete. Övningar av begränsad art i att handleda de av elevernas planeringsarbeten som kräver tryckta läromedel och andra media. Deltagande i lärarnas planeringsarbete och i skolans interna läromedelsproduktion.

Auskultation och övningar i gymnasiebibliotek och skolbibliotekscentral

Bibliotekets organisation och verksamhet. Nyanskaffning. Boksamlingarnas placering och uppställning i skolans olika lokaler. Vård av äldre boksamlingar. Det dagliga bruket av bibliografiska hjälpmedel och andra litteraturförteckningar. Övning att upprätta litteraturförteckningar för olika undervisningsändamål. Handledning av elever enskilt och i grupp samt hjälp till eleverna vid lösning av uppgifter för övning i biblioteksutnyttjande. Övningsundervisning i bok- och bibliotekskunskap. Övningar i att anskaffa och sammanställa material som införskaffas från externa källor.

Auskultation i AV-central och/eller läromedelscentral

Studiebesök vid vissa andra institutioner som samverkar med skolväsendet

Exempel är bibliotek, läromedelsförlag, teatrar, arkiv, museer, industrier, informationsbyråer och offentliga samhällsinstitutioner.

Teoretisk utbildning

Psykologi

De inlärningspsykologiska grunderna för undervisning och fostran.

Pedagogik

Den moderna pedagogiken och dess tillämpning vid studier på gymnasienivån.

Metodik

Ämnesmetodisk behandling av svenska samt ytterligare ett humanistiskt, ett naturvetenskapligt och ett estetiskt ämne. Läromedlens metodiska funktion och användning. Pedagogisk forskningsmetodik.

Gymnasiet

Mål och riktlinjer. Uppgiftsanalys.

Gymnasiestadiets konstruktion

Successivt tillval, frivilliga ämnen och specialisering.

Studie- och yrkesorientering.

Pedagogisk ledning.

Undervisningens utformning

Kursplaner och lärostoffets behandling.

Självverksamhet och samarbete. Studieförstran och arbetsuppgifter.

Hjälpmedel för information och självständiga studier. Intern reproducering.

Speciell bibliotekskunskap

Fördjupad kunskap om de delar av biblioteksväsendet som är av särskild betydelse för skolan.

Orientering om andra informationscentraler för skolarbetet, såsom kommunala och statliga myndigheter, teatrar, museer, sammanslutningar av skilda slag, industrier och affärsföretag samt andra undervisningsanstalter.

Läromedelsorientering

Översikt över den aktuella litteraturen för bruk på gymnasiestadiet.

Förlagens och bokhandelns kontaktformer med skolorna.

Översikt över bokförlag och andra läromedelsproducenter med speciell inriktning på skolan.

Åttonde terminen för forskningsbibliotekari-er

Fördjupningskursen kan utformas enligt ett av två alternativ:

1) fördjupning i ett eller två ämnen som kan studeras vid bibliotekshögskolan, eller

2) ytterligare ämnesstudier utanför bibliotekshögskolan såsom komplettering av den grundläggande eftergymnasiala utbildningen. Kompletteringen skall motsvara minst 20 poäng enligt kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna.

Fördjupningskurser vid bibliotekshögskolan anordnas i följande ämnen, av vilka den studerande (med vissa nedan angivna undantag) kan välja antingen två halvtermiskurser eller en heltermiskurs:

- 1) administration,
- 2) bok- och bibliotekshistoria,
- 3) databehandling (undervisningen förmedlas av universitetsinstitution för informationsbehandling),
- 4) dokumentation,
- 5) industriell information,
- 6) klassificering och indexering,
- 7) litteraturorientering (endast heltermiskurs),
- 8) marknadsföring (endast halvtermiskurs),
- 9) specialsamlingar samt
- 10) tekniska hjälpmedel (endast halvtermiskurs).

Vissa av de fördjupningskurser som arrangeras inom folkbibliotekarielinjen bör stå öppna även för forskningsbibliotekari-er.

Timplaner för bibliotekarier. Femte och sjätte terminerna.

Termin	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt
Fem	Samhällsorientering	Lektion	24	20	×	
	Allmän bibliotekskunskap	Lektion	24	15	×	
		Studiebesök	12	10	×	
	Mediakunskap					
	a) Mediakännedom	Lektion	24	10	×	
		Gruppövn	12	10		×
	b) Mediaförvärv	Lektion	24	10	×	
	c) Övrigt	Lektion	24	10	×	
		Gruppövn	12	50		×
	Litteraturorientering	Lektion	24	40	×	
Gruppövn		12	10		×	
Sex	Allmän bibliotekskunskap					
	a) Kontakt- och serviceformer	Lektion	24	10	×	
		Sem-övn	24	10	×	
	b) Läs- och publikundersökningar	Lektion	24	6	×	
		Sem-övn	24	4	×	
	c) Bibliotekstyper	Lektion	24	5	×	
		Studiebesök	12	10		×
	Mediakunskap					
	a) Mediaurval	Föreläs	Obegr	5	×	
		Lektion	24	10	×	
	b) Klassifikation, indexering	Lektion	24	10	×	
		Gruppövn	12	20		×
	c) Bokvård	Lektion	24	10	×	
	d) Låneverksamhet	Lektion	24	5	×	
	e) Upplysningsverksamhet	Lektion	24	10	×	
		Gruppövn	12	14		×
		Sem-övn	24	6	×	
	f) Redigeringsteknik	Lektion	24	5	×	
		Gruppövn	12	5		×
	Databehandling och tekniska hjälpmedel					
	a) Databehandling	Föreläs	Obegr	5	×	
		Lektion	24	15	×	
		Gruppövn	8	20		×
	b) Tekniska hjälpmedel	Föreläs	Obegr	5	×	
		Lektion	24	10		×
		Gruppövn	8	20		×
	Litteraturorientering	Lektion	24	75	×	
	Sem-övn	24	40	×		
	Gruppövn	12	20		×	
Fem + sex	Timmar till förfogande	Lektion	24	10	×	
	Summa tim			550		

Utbildnings- och studieplaner för deltids- och förbandsbibliotekarier

För tillträde till kursen förutsätts att den studerande har praktiserat minst två veckor vid kommunalt folkbibliotek eller förbandsbibliotek. Kursen, som omfattar åtta veckors studier, avses antingen kunna fullföljas utan avbrott eller uppdelas i två perioder, varav den första behandlar litteratur-

orientering och den andra övriga ämnen. Som framgår av kommentaren under ämnet litteraturorientering är utbildningen delvis decentraliserad. Timplanen visar att viss del av undervisningen differentierats.

Samhällsorientering

Kommunalförvaltning och -politik, skol- och undervisningsfrågor. Försvarsmakten och dess fritidsverksamhet.

Sjunde och åttonde terminerna för folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier.

Termin	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt	
Sju	Samhällsorientering	Lektion	24	10	×		
		Sem-övn	24	10	×		
	Speciell bibliotekskunskap	a) Allmän administration	Lektion	24	20	×	
			Sem-övn	24	10	×	
		b) Folkbibliotekens och skolbibliotekens organisation	Lektion	24	30	×	
			Gruppövn	12	10		×
			Sem-övn	24	10	×	
		c) Folkbibliotekens funktioner	Lektion	24	35	×	
			Sem-övn	24	10	×	
		d) Skolbibliotekens funktioner	Lektion	24	15	×	
			Mediakunskap	Lektion	24	30	×
		Litteraturorientering	Lektion	24	40	×	
			Sem-övn	24	10	×	
Åtta		Studiekurs + specialarbete	Handl	1	6	×	
	Sem-övn		24	10	×		
	Gruppövn		12	100	×		
	Summa tim			356			

Sjunde terminen för forskningsbibliotekarier.

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt
Samhällsorientering	Lektion	24	20	×	
Speciell bibliotekskunskap	Lektion	24	20	×	
	Lektion	24	20		×
	Handl	4	5	×	
Mediakunskap					
a) Svårare katalogisering	Gruppövn	12	20		×
b) UDK + indexering	Lektion	24	30	×	
	Gruppövn	12	10		×
c) Språkorientering	Lektion	24	20	×	
d) Paleografi/Teknisk nomenklatur	Lektion	24	10	×	
e) Till förfogande	Lektion	24	5	×	
Litteraturorientering					
a) Allmän litteraturorientering	Lektion	24	30	×	
b) Specialarbete	Lektion	24	10	×	
	Summa tim		200		

Åttonde terminen för forskningsbibliotekarier.

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Professor	Lektor	Adjunkt
Studiekurs + specialarbete	Handl	1	6	×	×	
	Sem-övn	24	10	×	×	
	Summa tim		16			

Bibliotekskunskap

Tonvikten vid de kommunala folkbibliote-

kens och förbandsbibliotekens organisation samt deras konsumenter.

Timplan för deltids- och förbandsbibliotekarier.

(D = deltidsbibliotekarier. F = förbandsbibliotekarier)

Linje	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt
	Samhällsorientering					
D	a) Kommunal förvaltning	Lektion	24	6	×	
D + F	b) Utbildningsväsendet	Lektion	24	4	×	
F	c) Försvarsmaktens organisation	Lektion	24	6	×	
	Bibliotekskunskap					
D + F	a) Bibliotekens målsättning, organisation m m	Lektion	24	10	×	
D + F	b) Arbetsmetoder	Lektion	24	4	×	
D	c) Barn- och ungdomsbiblioteksverksamhet, social biblioteksverksamhet	Lektion	24	6	×	
D + F	d) Marknadsföring, kontaktverksamhet	Lektion	24	6	×	
	Mediakunskap					
D + F	a) Media och deras förvärv	Lektion	24	2	×	
	b) Bokurval	Lektion	24	2	×	
		Gruppövn	12	12		×
	c) Klassifikation och katalogisering	Gruppövn	12	12		×
	d) Bokvård	Gruppövn	12	4		×
D + F	Litteraturorientering					
	a) Litteraturdiskussioner	Gruppövn	12	15	×	
	b) Bibliografiska hjälpmedel	Gruppövn	12	10		×
D + F	Tekniska hjälpmedel och kontorsteknik	Gruppövn	12	12		×
		Summa tim		111		

Mediakunskap

Översiktlig orientering om olika media och deras förvärv. Urval, klassifikation och katalogisering (SAB), bokvård, låneverksamhet och lånemetoder.

Litteraturorientering

De grundläggande kunskaperna beträffande titlar etc inom olika ämnesområden inhämtas genom kompendiestudier före den gemensamma undervisningen (c två veckors arbete). De centralt förlagda studierna upp-tas av diskussion och utvidgning av denna ämnesinriktade litteraturorientering. Den för ämnet återstående tiden ägnas bibliografiska hjälpmedel och uppslagsböcker.

Tekniska hjälpmedel och kontorsteknik

Huvudsyftet är att lära ut hur man bäst utnyttjar det kommunala huvudbibliotekets samt Bibliotekstjänsts centrala service. In-

trimning av de enklaste rutinerna vid lån, förvärv, krav, reservationer etc.

Utbildnings- och studieplaner för K 1-personal

Utbildningen, som avses bedrivas inom yrkesskolan, beräknas ta en termin i anspråk vid heltidsstudier och två terminer vid kvällsstudier.

Samhällsorientering (c en halv veckas studier)

Dagens samhälle. Den statliga och särskilt den kommunala förvaltningen. Något om utbildningsväsendet (inklusive folkbildning och vuxenutbildning) och kulturpolitik.

Bibliotekskunskap (c en och en halv vecka)

Biblioteksväsendets yttre organisation (inklusive statens och kommunernas uppgifter, lånecentraler, länsbibliotek, det kommunala bibliotekssystemet med filialer och mobil verksamhet).

Folkbibliotekens och skolbibliotekens målsättning och inre organisation (administrativt och med avseende på olika verksamhetsgrenar).

Mediakunskap (nio och en halv vecka)

Allmän orientering om alla i folkbibliotek och skolbibliotek förekommande media, deras framställning och utnyttjande.

Tekniken för förvärv av media.

Klassificering och katalogisering (SAB).

Andra registreringsmetoder, translitterering, uppställningssystem.

Vård av media.

Låneverksamhet och lånemetoder.

Tekniska hjälpmedel och kontorsteknik (tre veckor)

Allmän orientering om olika i folkbibliotek och skolbibliotek lämpliga tekniska hjälpmedel och deras utnyttjande.

Bokförings- och avlöningsarbete.

Maskinskrivning (två och en halv vecka)

Praktiktjänstgöring (två veckor) och *studiebesök* (en vecka)

Orientering och viss tjänstgöring vid de olika avdelningarna inom ett större kommunalt bibliotekssystem. Kortare praktiktjänstgöring även vid skolbibliotek.

Besök vid bibliotek av olika typer, tex mindre kommunbibliotek, vid ett större vetenskapligt bibliotek och vid företagsbibliotek.

Utbildnings- och studieplaner för grundskolebibliotekarier

Utbildningen kan uppdelas på två år, så som finns angivet i planen, och då förläggas till sommarhalvåret, eller bedrivs som heltidsstudier under en termin. Samtlig praktisk utbildning förutsätts dock äga rum under terminstid. Beträffande förkunskaper se bil 2, 22 §.

Första året

Praktisk utbildning

Auskultation och övningar i grundskolebibliotek, gymnasiebibliotek och skolbibliotekscentral

Bibliotekens organisation och verksamhet. Nyansskaffning. Boksamlingarnas placering

och uppställning i skolans olika lokaler. Det dagliga bruket av bibliografiska hjälpmedel och andra litteraturförteckningar. Övningar att upprätta mediaförteckningar för skilda undervisningsändamål. Handledning av elever enskilt och i grupp samt hjälp till eleverna vid lösning av uppgifter för övning i biblioteksutnyttjande. Övningar att anskaffa och sammanställa material som införskaffats från externa källor.

Auskultation och övningar i AV-central och/eller läromedelscentral

Program motsvarande det under föregående rubrik skisserade.

Studiebesök vid vissa andra institutioner som samverkar med skolan

Exempel är bibliotek (särskilt folkbibliotek med barn- och ungdomsavdelning), läromedelsförlag, serviceföretag och industrier, teatrar, arkiv, museer, informationsbyråer och offentliga samhällsinstitutioner.

Teoretisk utbildning

Inlärningspsykologi och läsundervisning

Dessa områdens speciella psykologi, pedagogik och metodik. Läsbarhetsprövning av olika texter.

Bibliotekskunskap

Allmän översikt över det svenska biblioteks- och informationsväsendet. Serviceföretag. Skolbiblioteket i författningar, centrala anvisningar, rekommendationer, instruktioner etc. Budgetfrågor.

Mediakunskap

Alla i skolbibliotek förekommande media. Radio/TV som läromedel. Teknik och principer vid förvärv och gallring av media. Klassifikation och katalogisering. Uppställningssystem. Mediavård m m. Löpande nyhetsbevakning.

Läromedelsorientering

Informations- och fiktionslitteratur för grundskolestadiet, särskilt barn- och ungdomslitteratur samt dess historia. Media för lässvaga och på annat sätt handikappade elever. Speciell lärarlitteratur. Utnyttjande av bibliografier och uppslagsböcker.

Timplan för grundskolebibliotekarier.

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt
Samhällsorientering	Lektion	24	5	×	
Inlärningspsykologi och läsundervisning	Lektion	24	5	×	
Bibliotekskunskap	Lektion	24	45	×	
	Gruppövn	12	30	×	×
Mediakunskap	Lektion	24	25	×	
	Gruppövn	12	55	×	
Tekniska hjälpmedel	Lektion	24	5	×	
	Gruppövn	6	10		×
Läromedelsorientering	Lektion	24	40	×	
	Gruppövn	12	65	×	
	Summa tim		285		

Andra året

Praktisk utbildning

Samma moment som föregående termin.

Eventuell fördjupning.

Teoretisk utbildning

Samhällsorientering

Statlig och kommunal utbildnings- och kulturpolitik. Utbildningsväsendets organisation.

Bibliotekskunskap

Läroplaner m m. Samverkan inom skolan (ämnes- och klasskonferenser etc, olika befattningshavares uppgifter). Fördjupade studier av skolbiblioteksverksamheten i kommunenhet. Skolbibliotekets, läromedelscentralens och AV-centralens lokaler och inredning.

Mediakunskap

Fördjupade studier av problem i samband med läromedlens lokalisering. Sammanställning av boksatser och andra mediasamlingar för gruppuppsättningar, bokrum, klassbibliotek etc.

Orientering om material från externa källor.

Utlåning och lånesystem. Biblioteksstatistik.

Aktiv information.

Tekniska hjälpmedel

Allmän orientering om olika för bibliotek

lämpliga tekniska hjälpmedel och deras utnyttjande, t ex reprotkniska och kontorstkniska hjälpmedel. Något om databehandling.

Läromedelsorientering

Översikt över läromedlens behandling i lärarutbildningen. Utnyttjande i bokrum och bokförråd. Användning i olika ämnen. Samverkan mellan läromedel. Upprättande av mediaförteckningar, t ex specialbibliografier.

Utbildnings- och studieplaner för biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek

Utbildningen tar en termin i anspråk.

Samhällsorientering

Dagens samhälle. Allmän och enskild förvaltningsorganisation, andra moderna organisationsformer.

Forskningens funktion och betydelse för samhället, utbildnings- och forskningspolitik.

Bibliotekskunskap

Det svenska biblioteksväsendets yttre organisation. Forskningsbibliotekens målsättning och inre organisation (administrativt och med avseende på olika funktioner).

Mediakunskap

Allmän orientering om alla i bibliotek förekommande media, deras framställning och utnyttjande.

Timplan för biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek.

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Lektor	Adjunkt
Samhällsorientering	Lektion	24	10	×	×
Bibliotekskunskap	Lektion	24	20	×	
	Studiebesök	12	10	×	
Mediakunskap					
a) Mediakunskap	Lektion	24	10	×	×
	Gruppövn	12	10		×
b) Mediaförvärv	Lektion	24	30	×	×
c) Katalogisering	Lektion	24	30	×	×
	Gruppövn	12	100		×
d) Övrigt	Lektion	24	20	×	
	Gruppövn	12	20	×	×
Databehandling och tekniska hjälpmedel					
a) Databehandling	Föreläs	Obegr	5	×	
	Lektion	24	7	×	×
	Gruppövn	8	8		
b) Tekniska hjälpmedel	Föreläs	Obegr	5	×	
	Lektion	24	15	×	×
	Gruppövn	12	20		
c) Kontorsteknik	Lektion	24	10	×	×
	Gruppövn	12	10		×
Litteraturorientering	Lektion	24	40	×	
	Gruppövn	12	10		×
	Summa tim		390		

Tekniken för förvärv av media.

Klassificering (SAB och UDK) och indexering. Katalogisering, alfabetisering, translitterering. Uppställningssystem.

Principerna för urval av media.

Mediavård.

Låneverksamhet och lånemetoder.

Databehandling och tekniska hjälpmedel

Allmän orientering om för forskningsbibliotek lämpliga tekniska hjälpmedel. Databehandling. Kontorsteknik.

Litteraturorientering

Orientering rörande bibliografiska hjälpmedel, uppslagsböcker m m. Terminologi, »slagningsteknik» m m.

Utbildnings- och studieplaner för biblioteksbiträden och expeditionsbiträden

Skolningen avses ta formen av inomverksutbildning vid större forskningsbibliotek. Inledande praktiktjänstgöring skall förekomma och omfatta sammanlagt minst fyra veckors orientering inom bibliotekets olika

avdelningar. Den studerande förutsätts ha genomgått grundskola eller styrkt sig äga motsvarande kunskaper. Den sammanlagda studietiden utöver praktikperioden blir mellan tre och fyra veckor.

Bibliotekskunskap (c en halv veckas studier)

Översikt över det svenska biblioteksväsendet. Något om arkiv. Det egna bibliotekets reglemente, organisation etc.

Mediakunskap (c en och en halv vecka)

Summarisk översikt över samtliga moment i forskningsbibliotekariernas studieplan under femte, sjätte och sjunde terminerna, till stor del inhämtade genom kompendiestudier.

Något om det egna bibliotekets specialsamlingar.

Tekniska hjälpmedel (en halv till en dag)

Något om reprografi, olika slag av hyllor och andra förvaringsmetoder.

Litteraturorientering (c en halv vecka)

Orientering om de allra vanligaste bibliografierna och uppslagsverken.

Språkorientering (mellan två och en halv dag och en vecka)

»Biblioteksryska». »Biblioteksfranska» och »bibliotekstyska» för den som saknar kunskaper i ett av dessa språk eller båda.

Terminologi (en halv till en dag)

Orientering om vanligare bibliotekstermer, t ex »biblioteksexemplar», »särtryck» och »foliant».

2.4.2.2 Informatiker

Studieplan för grundkurs AB 1, 30 poäng, i informatik inom ämnesområdet informationsbehandling

Utbildningens inriktning och allmänna uppläggnings m m

Denna linje är främst inriktad på principer, teori och metoder för informatik avseende praktiska tillämpningar inom olika vetenskaper och en mångfald funktioner inom näringsliv och samhälle. En central ställning intar handhavandet av information med hjälp av I & D-system (information & dokumentation) varvid användning av datorer förutsätts.

1.1 Studiekursens inplacering i utbildningslinjerna m m

Studiekursen löper under andra hälften av höstterminen och hela vårterminen samt avser studier i informationsbehandling med inriktning på informatik. Den ingår i tredje avdelningen av filosofie kandidatexamen.

Utbildning ges i den mån för ändamålet erforderliga medel och lärarkrafter står till förfogande i enlighet med vad som bestämts med ledning av organisationsplan (motsvarande).

1.2 Utbildningens mål

Utbildningens mål är

att göra den studerande förtrogen med grundläggande teorier och metoder samt

kommunikation och organisation inom informatik,

att ge kännedom om utformning av informationssystem med stora permanent lagrade register samt dessas praktiska användning inom ett antal tillämpningsområden och I & D-funktioner,

att ge förmåga att självständigt och kritiskt ge förslag till lösning av en begränsad praktisk informatikuppgift inom ett visst tillämpningsområde.

1.3 Kursernas inriktning och omfattning

Studiekursen består av kurserna:

1. Informatikens principer, metoder och tillämpningar (10 poäng)

2. Informatikens teoretiska och vetenskapliga grunder (10 poäng)

3. Organisation och administration avseende informatik (10 poäng)

Under kursens gång utför den studerande ett examensarbete varpå följer två månaders praktik vid industriföretag, forskningscentra, organisationer eller liknande, som anvisats för ändamålet.

1.4 Förkunskaper och andra särskilda villkor för tillträde till studiekursen

För tillträde till studiekursen krävs *antingen* 80 poäng (inom utbildningslinjerna: 1a, 1b, 1d, 2a, 2b, 3a, 4a, 4b, 5a, 6a, 6b, 7a, 7b, 7c, 8a, 8d, 8e, 8f och 9a)

eller annan särskilt rekommenderad utbildning (se universitetskanslersämbetets förteckning över för informatik rekommenderade utbildningar: bl a agronom, apotekare, arkitekt, arkivarie, bergsingenjör, bibliotekarie, civilekonom, civilingenjör, civiljägmästare, farmacie magister, hortonom, hydrolog, juris kandidat, klasslärare, medicine licentiat, meteorolog, officer, patentingenjör med universitets- eller högskoleutbildning, politices magister, socionom, tandläkare, teknologie magister och veterinärmedicine licentiat)

eller viss bibliotekarieutbildning.

Förkunskaper motsvarande 10 poäng i informationsbehandling, särskilt administrativ databehandling, enligt specificerad samsättning erfordras dessutom.

2 Anvisningar rörande kursernas innehåll och utbildningens närmare uppläggning

2.1 Kurserna

2.1.1 Informatikens principer, metoder och tillämpningar (10 poäng).

— Allmän orientering om innebörden av informatik samt om informationslag, överföringsvägar och kommunikation.

— Principer för lagring av information och dokument.

— Innehållsanalys och begreppsnotation för information vid handhavande i praktiskt arbete. Klassificering, koder, notation, litterering, tesaurusstrukturer, referering, extrahering, indexering, citering, katalogisering, redigering, formatering och systematisering samt datorer som hjälpmedel härför.

— Sökning och retablering (IR) samt selektiv delgivning (SDI) av information.

— Utformning av sökstrategier, formuleringar och profiler.

— Informationsmaterial och referattjänster, källor, data-, fakta- och informationsbankar samt filer och dokumentlager. Orientering om bibliotek och arkiv.

— Vetenskaplig och teknisk terminologi och nomenklatur samt författarskap, redigering, journalistik och rapportutformning.

— Reprografi och mångfaldigandeprocesser samt datorteknik för hantering av dokument och mikrofilm.

— Automatiserade informationssystem, elektronisk utrustning samt mekaniserad och automatisk presentation (inklusive bild-, text- och dataskärmar).

— Uppbyggnad, utformning och syntes av informationssystem samt värderingskriterier och ekonomi för I & D.

2.1.2 Informatikens teoretiska och vetenskapliga grunder (10 poäng).

— Cybernetik I och adaptiva system samt cybernetik II och expansiva system.

— Teorier avseende underrättelseverksamhet, intelligens, diagnosprocesser samt hjärnfunktioner och tankeverksamhet.

— Innovationsteori samt processer för uppfinnande, skapande, problemlösning och resonemang.

— Beslutsprocesser och verkställande beslut i aktiva produktioner. Mänsklig informationsbehandling och människan som operatör och länk i automatiserade mänskliga/maskin-system för informatik.

— Den ingenjörsmässiga och ergonomiska sidan av informationssystem där människa och I & D-maskin samverkar. Yrkeshygieniska aspekter på informatikerns arbete och I & D-användarens »kanalkapacitet» och mottagarförmåga.

— Överföring av information för vetenskapligt och tekniskt bruk. Informationsvärdets beroende av snabb kommunikation och »dyr» förmedling.

— Information och datatransmission. Automatiserade hjälpmedel för överföring av optimal information i bild, skrift och ljud.

— Informationskanaler, diffusionsvägar och flödesmönster i samband med informatik.

— Icke-lagrad information samt audivisuell kommunikation, konferenser och annan mänsklig kommunikation.

— Kunskap om mediaforskning och existerande fysiska media för informatik. Praktiskt tillämpad underrättelseverksamhet och möjligheter att med hjälp av fragmentarisk och icke formaliserad information dra slutsatser och finna lösningar till problem.

2.1.3 Organisation och administration avseende informatik (10 poäng).

— Organisation, tillämpningar och metoder vid operativt handhavande av I & D-material för vetenskap, teknik och övriga samhällsfunktioner.

— Uppbyggnad och funktion av organisationer där informationsomsättning av hög frekvens förekommer. Informations- och rapporteringssystem i olika organisationer, företag, industrier, sjukhus, bibliotek, arkiv m m.

— Olika typer och användningar av vetenskaplig information samt specialiserade källor såsom patentsamlingar, personregister, lagrade ritningar etc.

— Administrativ cybernetik i organisationer och samhälle samt indikationer för informationens representation, uppbbyggnad, strukturering och organisation.

— Målformuleringar vid styrning och drift av I & D-system.

— Administration av vetenskaplig och teknisk kommunikation, informationscentra och decentralisering. Styrning och administration av forskning och utveckling samt dessas koppling till operationella I & D-system med hänsyn till långsiktspanering.

— Industriella I & D-system och innovationer. Uppspårandet och tillvaratagandet av innovationer med hjälp av datorer samt uppbyggnaden av idébankar för framtidsforskning. Strategiskt värde av information.

— Nationella och internationella organisationer avseende informatik. Integrerade I & D-system samt automatiserade nät för information. Kompatibilitet, konvertibilitet och tillförlitlighet.

— Rätts-, frihets- och integritetsfrågor i samband med I & D-material samt följder för avnämare och källor.

— Internationellt samarbete för kort- och långsiktspanering, ekonomi samt vidareutveckling av olika tillämpningsområden för informatik inklusive automatiserad dokumentation.

2.2 Undervisningen

Undervisningen består av föreläsningar, handledd gruppundervisning, seminarier samt handledning i samband med exkursioner, datorlaborationer och praktik. Deltagande i exkursioner, datorlaborationer och praktik och därmed integrerad undervisning är obligatoriskt. Föreläsningarna ägnas åt genomgång av vissa avsnitt av studiekursen som är otillräckligt behandlade i litteraturen samt av sådana teoretiska eller nytillkomna moment som förväntas vålla de studerande svårigheter. Handledad undervisning sker i samband med exkursioner, datorlaborationer, examensarbete och praktik.

2.3 Proven

Prov sker i regel skriftligt vid slutet av varje termin. Seminarier för presentation av examensarbete sker i regel vid slutet av vårterminen samt efter praktiktiden. För studerande, vilka ej blivit godkända vid ordinarie provtillfälle erbjuds ytterligare prov-

tillfällen eller kompletteringsmöjligheter i nära anslutning härtill.

2.4 Övriga anvisningar

Undervisningen har till syfte att ge de studerande kunskap om principer, teori och metoder för informatik såsom hjälpmedel för verksamheter inom näringsliv och samhälle m.m. Vidare är avsikten att bibringa de studerande någon förtrogenhet med utformning och praktisk användning av I & D-system. Såsom framgår av kursplanerna har kurserna deskriptiva, teoretiska, organisatoriska och experimentella eller laborativa moment. De deskriptiva momenten inhämtas huvudsakligen genom studium av kurslitteraturen, i vissa delar kompletterad med föreläsningar och handledda anvisningar. De studerande bör läsa hithörande delar av kurslitteraturen i takt med eller helst före föreläsningarna samt efter handledande lärares anvisningar. Härvid är praktikfallsexempel och viss randlitteratur med anknytning till det fortlöpande examensarbetet väsentliga. De teoretiska kursmomenten kan inhämtas genom litteraturstudier men behandlas tämligen fullständigt vid föreläsningarna för att ge överskådlighet och sammanhang åt informatikens många facetter. De studerande bör inlära dessa delar av kursen efter hand som de behandlas vid undervisningen. De organisatoriska och experimentella kursmomenten har anknytning till examensarbetet och praktiken samt kompletteras med exkursioner till praktikorten i samband med planering av uppgiftens slutförande och eventuellt i laborativa inslag. Exkursionerna och examensarbetets genomförande sker under ledning av lärare. De studerande får under dessa exkursioner medverka i diskussioner kring utformningen av systemlösningar med förankring i en praktisk verklighet och tillämpningsmiljö.

Parallellt med de ordinarie föreläsningarna anordnas handledad undervisning som hjälp i det fortlöpande examensarbetet. De handledande lärarna kan härvid rekommendera ett åhörande av enstaka seminarier eller frivilliga föreläsningar för uppdatering

av förkunskaperna. Under praktiktiden finns handledande lärare att tillgå för konsultation.

2.4.2.3 Arkivpersonal

Utbildningsplaner

Studieplaner för arkivarier

Utbildningen, som avser arkivariersonalen vid statliga arkiv(institutioner) samt vid vissa kommunala och privata arkiv, bygger på filosofie kandidatexamen vari ingår historia med minst 40 poäng och varar en termin. Den omfattar utöver de teoretiska momenten fyra till fem veckors praktik-tjänstgöring (s 122). Ämnesinnehållet diskuteras i avsnittet ovan om arbetsuppgifterna (s 103). Den teoretiska undervisningen vid arkivarietkursen skall vara sammanhållen. Där särskilda skäl föreligger må dock medges att studerande fördjupar sig i vissa kursmoment mot det att han får motsvarande lättnader i andra moment. Vidare bör kursen läggas upp på sådant sätt att studerande som för sin (forskar)utbildning är i behov av kunskaper inom hithörande områden kan följa delar av kursen, t ex arkivväsendets organisation och utveckling samt historiens hjälpvvetenskaper.

Introduktion

Arkivvårdens uppgifter. Arkivterminologi. Arkivlitteratur (kortfattad översikt över arkivtidsskrifter och -litteratur).

Författningskunskap

Arkivförfattningarna och deras utveckling. Tryckfrihet och sekretess. Expeditions-kunskapsområdet m m.

Arkivväsendets organisation och utveckling

De svenska arkivinstitutionerna, deras arbete och arkivaliebestånd (besök i sådana institutioner). De svenska arkivinstitutionernas historiska utveckling. Arkivinstitutioner i utlandet (speciellt i de nordiska grannländerna). Internationellt samarbete.

Arkivteori

Äldre (biblioteks)principer. Proveniensprincipen (utveckling, innebörd, tolkningar, mo-

difikation). Primär och sekundär proveniens. Återställande av proveniens. Andra nyare arkivordningsprinciper.

Arkivbildning och gallring

Arkivläggning (olika former härav, samband med diarieföring och registrering, samband med gallringen). Kontorsteknik och kontorsrationalisering. Volym- och seriebildning. ADB. Arkivgallring (massproblemet och dess orsaker, gallringsprinciper, bestämmelser rörande gallring, gallringens praktiska genomförande, effektivisering av gallringen).

Förteckningsplaner o d

Systematik. Förteckningsplanerna och deras konstruktion. Praktiskt förteckningsarbete. Identifiering av brevskrivare. (Det i timplanen beräknade, relativt begränsade utrymmet för detta moment bör ses i samband med att praktiktjänstgöringen till betydande del bör ägnas häråt.)

Kommunala och enskilda arkiv

Primärkommunernas arkiv (lagbestämmelser, arkivbildande organ, gallring och arkivvård).

Landstingens arkiv (landstingskanslier, sjukhus, andra landstingskommunala arkivbildare).

Företagsarkiv (arkivbildning, arkivorganisation, gallring osv). Organisationers arkiv. Gårds- och släktarkiv, andra privata arkiv.

Tekniska frågor

Papper och skrivmateriel. Nyare lagringsmedia. Bindning och konservering. Reproduktionsteknik. Lokaler och förvaringshjälpmedel.

Historisk metod

De historiska vetenskapernas utveckling. Metodfrågor. Källkritikens huvuddrag. Statistiska metoder inom historieforskningen.

Historiens hjälpvvetenskaper

Förvaltningshistoria. Rättshistoria. Paleografi. Editionsteknik. Heraldik och sigilllära. Kronologi. Genealogi. Äldre bokföringsmetoder.

Timplan för arkivarier.

Moment Undervisningsform	Grupp- storlek	Tim per grupp (och stud)	Läror- kategori I (»professor»)	Läror- kategori II (»lektor»)	Läror- kategori III (»amanuens»)
Introduktion					
a) Föreläsning	Obegr	2	×		
b) Lektionsunderv	24	4		×	
Författningskunskap					
Lektionsunderv	24	10		×	
Arkivväsendets organisation					
a) Föreläsning	Obegr	3		×	
b) Lektionsunderv	24	10		×	
c) Studiebesök	12	20			×
Arkivteori					
a) Föreläsning	Obegr	3		×	
b) Lektionsunderv	24	12		×	
c) Seminarier	24	4		×	
Arkivbildning och gallring					
a) Föreläsning	Obegr	1		×	
b) Lektionsunderv	24	16		×	
c) Seminarier	24	2		×	
d) Gruppövning	12	6			×
e) Studiebesök	12	2			×
Förteckningsplaner o d					
a) Lektionsunderv	24	5		×	
b) Seminarier	24	2		×	
c) Gruppövning	12	3			×
Kommunala och enskilda arkiv					
a) Föreläsning	Obegr	1		×	
b) Lektionsunderv	24	17		×	
c) Studiebesök	12	12			×
Tekniska frågor					
Lektionsunderv	24	29		×	
Historisk metod					
a) Föreläsning	Obegr	3	×		
b) Lektionsunderv	24	8		×	
Historiens hjälpvetenskaper					
a) Föreläsning	Obegr	2		×	
b) Lektionsunderv	24	36		×	
Diverse					
a) Föreläsning	Obegr	1		×	
b) Lektionsunderv	24	2		×	
c) Grupparbete	12	2			×
Summa tim		218			

Diverse

Utrednings- och föredragningsteknik. Psykologi (servicearbetets psykologi, arbetsplatsens psykologi).

Praktiktjänstgöring

Studieplaner för arkivassistenter m fl

Utbildningen, som omfattar tio veckor varav fyra veckors praktiktjänstgöring, av-

ser främst arkivassistenter (motsvarande) vid arkivinstitutioner och hos statliga och kommunala myndigheter. Den bör emellertid ges en så allmän karaktär att den kan vara till gagn också för andra kategorier, exempelvis för arkivarier vid företag, organisationer och folkrörelsearkiv. Ehuru den teoretiska undervisningen skall vara sammanhållen, bör studerande som företrädes-

vis inriktar sig på depåttjänst vid arkivinstituition beredas tillfälle till viss ämnesför-
djupning i paleografi och andra med depå-
arbetet sammanhängande studieområden.

Introduktion

Arkivvårdens uppgifter. Arkivterminologi.
Kortfattad översikt över arkivlitteraturen.

Författningskunskap

Arkivförfattningarna och deras utveckling.
Tryckfrihet och sekretess.

Arkivväsendets organisation och utveckling

De svenska arkivinstituitionerna, deras ar-
bete och arkivaliebestånd (jämte besök i så-
dana institutioner). De svenska arkivinstitui-
tionernas utveckling. Arkivväsendet i ut-
landet, speciellt i de nordiska grannländerna
(kortfattad översikt).

Arkivteori

Proveniensprincipen (utveckling, innebörd,
tillämpning). Återställande av rubbad pro-
veniens.

Arkivbildning och gallring

Arkivläggning (olika former härav, sam-
band med diarieföring och registre-
ring, samband med gallringen). Kontorstek-
nik. Volym- och seriebildning. Arkivgall-
ring (översikt över gallringsprinciperna, be-
stämmelser om gallring, verkställande och
kontroll av gallring).

Ordnanande och förtecknande av arkiv

Systematik. Förteckningsplanerna och de-
ras konstruktion. Praktiskt förteckningsar-
bete. (Det i timplanen beräknade, relativt
begränsade utrymmet för detta moment
bör ses i samband med att praktiktjänstgö-
ringen till betydande del bör ägnas häråt.)

Kommunala och enskilda arkiv

Primärkommunernas arkiv (lagbestämmel-
ser, arkivbildande organ, arkivvård och
gallring). Landstingens arkiv (landstings-
kanslier, sjukhus m fl). Företagsarkiven.
Organisationernas arkiv. Gårds- och släkt-
arkiv, andra privata arkiv.

Tekniska frågor

Papper och skrivmateriel. Nyare lagrings-
media. Bindning och konservering. Repro-
duktionsteknik. Lokaler och förvarings-
hjälpmedel.

Historiska vetenskaper och hjälpvetenska- per

De historiska vetenskaperna och deras ut-
veckling (översikt). Källkritikens grunddrag.
Förvaltningshistoria. Genealogi. Paleografi.

Praktiktjänstgöring

Studieplaner för företagsarkivarier m fl
Då kursen, som är av två veckors längd,
avser att ge företagets arkivpersonal en
grundläggande utbildning, har den huvud-
sakligen inriktats på ämnesområden av sär-
skild betydelse för företagets arkivskötsel;
den syftar dessutom till att ge viss allmän-
orientering rörande den moderna arkivvår-
dens organisation och arbetsmetoder. Nå-
gon speciell förutbildningsnivå har inte fö-
reslagits, eftersom kursen skall stå öppen
för skiftande kategorier av arkivpersonal.
I de viktigaste ämnena torde de individuella
övningsuppgifter som bör förekomma
kunna utformas på sådant sätt att de ger
viss kunskapskontroll och samtidigt ger
kursledningen någon uppfattning om ele-
vens fallenhet för arbetsuppgifterna. Med
hänsyn till att det torde vara ett önskemål
vid många företag att utbildningen blir re-
lativt kortvarig, har ingen praktiktjänstgö-
ring föreskrivits. Det bör dock påpekas att
kursen utan större svårighet kan förse med
en påbyggnad om en eller ett par veckors
handledd praktik.

Målsättning m m

Arkivens betydelse och arkivpersonalens
uppgifter. Företagsarkivens utveckling och
problem (orienterande översikt). Termino-
logi.

Arkivorganisationen inom företaget

Arkivfunktionens plats i företagsorganisa-
tionen. Arbetets fördelning. Centraliserad
och decentraliserad arkivorganisation.

Timplan för arkivassistenter m fl.

Moment Undervisningsform	Grupp- storlek	Tim per grupp (och stud)	Läro- kate- gori I (»professor»)	Läro- kate- gori II (»lektor»)	Läro- kate- gori III (»amanuens»)
Introduktion					
a) Föreläsning	Obegr	1	×		
b) Lektionsunderv	24	4		×	
Författningskunskap					
Lektionsunderv	24	5		×	
Arkivväsendets organisation					
a) Föreläsning	Obegr	4		×	
b) Studiebesök	12	12			×
Arkivteori					
a) Föreläsning	Obegr	2		×	
b) Lektionsunderv	24	4		×	
Arkivbildning och gallring					
a) Lektionsunderv	24	9		×	
b) Gruppövning	12	5			×
c) Studiebesök	12	2			×
Ordande och förtecknande av arkiv					
a) Föreläsning	Obegr	1		×	
b) Lektionsunderv	24	3		×	
c) Gruppövning	12	3			×
Kommunala och enskilda arkiv					
a) Föreläsning	Obegr	1		×	
b) Lektionsunderv	24	6		×	
c) Studiebesök	12	12			×
Tekniska frågor					
Lektionsunderv	24	16		×	
Historiska vetenskaper och hjälpvetenskaper					
Lektionsunderv	24	10		×	
Summa timmar		100			

Arkivbildning och registrering

Kontorsteknik och kontorsrationalisering. Klassifikationsprinciper. Dossierplaner (uppgifter, konstruktion, olika slag av kodsystem osv). Andra (formella) arkivläggningsprinciper. Registrering (arbetsrutiner, uppläggning, alfabetiseringsregler). ADB.

Arkivgallring

Allmänna synpunkter. Gallringsplaner (uppbyggnad, samband med dossierplaner). Verkställighetsåtgärder.

Förvaringshjälpmedel

Olika slag av förvaringshjälpmedel (mappar, pärmar, kapslar osv). Bindning. För-

varingshjälpmedel för kartor och ritningar, mikrofilm, magnetband osv. Kostnadsanalys för förvaringshjälpmedel. Arkivlokaler och deras inredning, brandskydd av värdehandlingar.

Tekniska frågor

Skrivmateriel. Nyare lagringsmedia. Reproduktionsteknik. Kostnadsanalys för reproduktion.

Ordande och förtecknande av arkiv

Ordningsgrundsatser. Arkivförteckningar (uppläggning, förande). Principer för ljud- och bildarkiv.

Arkivservice

Service åt företagets olika avdelningar. Service åt utredningspersonal och forskare.

Det offentliga arkivväsendet

Det statliga arkivväsendets organisation och uppgifter. Ämbetsverkens arkivvård (speciellt myndigheter av intresse för företagen, t ex domstolar och lantmäterikontor). Kommunala organs arkiv. Arkivväsendet i utlandet.

Studiebesök

Besök i en eller flera statliga arkivinstitutioner. Besök vid olika slags företagsarkiv.

2.4.3 Kompetenskrav och meritvärdering

2.4.3.1 Bibliotekspersonal

I sina direktiv säger departementschefen att de sakkunniga bör belysa de krav på formell kompetens som bör ställas på de aktuella kategorierna av personal. Då BU i det följande diskuterar vilka kompetenskrav som från samhällets och avnämarnas synpunkter bör ställas på bibliotekspersonalen, är utredningen medveten om att statsmakternas formella möjligheter att lämna kompetensföreskrifter för närvarande är begränsade. De föreligger endast inom den statliga sektorn samt i fråga om vissa befattningar vid landsbibliotek och länsbibliotek. BU har emellertid ansett det angeläget att utan hänsyn till frågan om huvudmannaskapet diskutera den reella kompetens som rimligen bör krävas inom biblioteksverksamheten i dess helhet.

Det förslag till *bibliotekarieutbildning* som BU framlagt, innebär en till största delen sammanhållen och i fråga om studietiden likvärdig utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek, gymnasiebibliotek och forskningsbibliotek. BU har förutsatt, att genomgång av denna utbildning normalt skall uppställas som krav för anställning som bibliotekarie vid de olika bibliotekskategorierna. Då BU föreslår en linjedelning från den sjunde terminen, är därmed också utsagt att den kompetens som utbildningen ger i princip är begränsad till det område som den valda utbildningslinjen re-

presenterar. Det är emellertid angeläget att en övergång mellan de olika bibliotekstyperna skall vara möjlig. Normalt kan detta intresse tillgodoses genom anordnande av kompletteringskurser. När det gäller sådana chefstjänster där administrativ förmåga måste anses vara ett huvudkrav bör några krav på utbildning inom bibliotekstypens utbildningslinje inte uppställas.

Den grundkompetens som sålunda föreslås innebär i vissa fall för de statliga forskningsbibliotekens del en sänkning av kravet på fördjupade akademiska studier. Vid universitetsbiblioteken gäller idag alltför för anställning som amanuens och bibliotekarie krav på dels avlagd licentiatexamen, dels studentkunskaper i latin och tre moderna språk, även om dispens från dessa krav i flera fall meddelats. Vid vissa vetenskapliga specialbibliotek har lägre vetenskapliga specialkrav tillämpats. För kungl biblioteket gäller särskilda bestämmelser. Behovet av en väsentligt utökad fackutbildning för bibliotekarier vid forskningsbibliotek är emellertid numera så påtagligt, att kravet på högre akademisk examen inte längre kan upprätthållas inom en rimlig sammanlagd utbildningstid. Skolväsendets nutida utformning omöjliggör också att ovannämnda språkkunskaper inhämtas inom ramen för en normal gymnasieutbildning.

Utredningen är emellertid angelägen att understryka, att fördjupning av de akademiska studierna och erfarenhet av egen vetenskaplig verksamhet bör anses värdefulla som meriteringsgrund för bibliotekarier vid forskningsbibliotek. I ett begränsat antal fall är kravet på högre vetenskaplig kompetens för bibliotekarier vid forskningsbibliotek så angeläget att partiell dispens från fackutbildningen bör kunna övervägas.

För de statliga forskningsbibliotekens del bör alltså som enda formella kompetenskrav för anställning som bibliotekarie uppställas, att den sökande skall ha avlagt bibliotekarieexamen på forskningsbibliotekarielinjen. Kravet bör gälla även den nuvarande kategorin förste biblioteksassistenter av högre grad, för vilka lägre akademisk examen nu förutsätts vid universitetsbibliote-

ken. För vissa cheftjänster bör även examen på annan linje kunna godtas.

Också när det gäller företagsbiblioteken framstår det som önskvärt, att avlagd bibliotekarieexamen på forskningsbibliotekarielinjen skall bli den normala förutsättningen för bibliotekarietjänsterna.

För folkbibliotekens del har som ovan framhållits en motsvarande bestämmelse varit förutsättningen för utformningen av den av BU föreslagna utbildningen. Utformningen av ett kompetenskrav på folkbiblioteksområdet är emellertid en överläggningsfråga för arbetsmarknadens parter.

För gymnasiebibliotekarierna bör gymnasiebibliotekarielinjen vara den normala, men personer som valt andra linjer bör efter lämplig komplettering kunna komma i fråga till befattningar vid gymnasiebiblioteken. Även beträffande dessa tjänster blir kompetensen föremål för överläggningar mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Den av BU föreslagna *biblioteksassistent*-utbildningen om 20 veckor är avsedd för biblioteksassistenter av lägre grad vid forskningsbiblioteken. För denna kategori av befattningshavare bör som kompetenskrav gälla sådan utbildning som ger tillträde till universitetsstudier samt biblioteksassistentutbildning enligt BU:s förslag.

Med skolväsendets nutida utformning kan krav på olika allmän skolunderbyggnad för biblioteksbiträden och expeditionsbiträden vid forskningsbiblioteken inte rimligen upprätthållas. Arbetsuppgifternas karaktär har också motiverat en gemensam fackutbildning. Som kompetenskrav för ifrågavarande kategorier bör alltså uppställas den av BU föreslagna, regionalt anordnade utbildningen. Även beträffande *deltids- och förbandsbibliotekarier*, *grundskolebibliotekarier* och *K 1-personal* bör genomgång av de föreslagna kurserna normalt gälla som villkor för anställning.

2.4.3.2 Informatiker

Personal helt sysselsatt med dokumentationsuppgifter finns huvudsakligen inom den privata sektorn men också inom ett fåtal statliga dokumentationscentraler och

bibliotek. För den statligt anställda personalen finns inte några formella kompetenskrav. Däremot söker man vid tillsättandet av I & D-orienterade tjänster att i möjligaste mån tillgodose behovet av ämneskunskaper inom respektive områden.

För de dokumentalist-/informatikertjänster som man i växande omfattning kan förvänta inom den statliga sektorn bör som kompetenskrav uppställas antingen genomgången informatikerutbildning eller examen enligt det alternativ som innebär genomgång av femte och sjätte terminerna samt därefter informatikerutbildning. Det är önskvärt att även inom den privata sektorn motsvarande utbildning blir normerande för dokumentalist-/informatikertjänsterna.

Ett allt större ansvar kommer att bli förknippat med uppdateringar och ändringar i stora, permanenta dataregister, vilka lagrats på olika media. Därest »medialicens» i framtiden blir aktuell för dessa arbetsuppgifter, vill BU förorda att genomgången informatikerutbildning erfordras för sådan auktorisation.

2.4.3.3 Arkivpersonal

Den av BU föreslagna *arkivarie*utbildningen kommer i huvudsak att bli sammanhållen. Även om vissa möjligheter till differentiering skall öppnas, framför allt för blivande företags- och folkrörelsearkivarier, torde denna uppdelning inte bli alltför djupgående. Den bör därför inte utgöra hinder för en övergång från den ena typen av arkivtjänst till den andra. Genom den i stort sett gemensamma grundutbildningen kan en önskvärd enhetlighet inom yrkesgruppen säkerställas. Med hänsyn härtill bör genomgång av den av BU föreslagna utbildningen för arkivarier föreskrivas som kompetenskrav för arkivarietjänster vid de statliga arkiven. Det synes önskvärt att motsvarande krav i största möjliga omfattning uppställs också inom den kommunala sektorn.

Den föreslagna yrkesutbildningen skall normalt bygga på filosofie kandidatexamen, vari bör ingå minst 40 poäng (två betygsenheter) i historia. Beträffande kravet på ytterligare utbildning som villkor för tjänst

vid riksarkivet, krigsarkivet och landsarkiven bör följande beaktas.

Enligt sina instruktioner har dessa arkivinstitutioner åligganden av vetenskaplig karaktär. Riksarkivet och krigsarkivet har sålunda att »främja vetenskaplig forskning»; riksarkivet skall därjämte utge »handlingar av betydelse för vetenskaplig forskning». Också landsarkiven skall enligt sin instruktion »understödja vetenskaplig forskning».

De arbetsmoment där vetenskapliga insikter måste tillmätas betydelse är framför allt gallringen, forskarvägledningen och vissa kvalificerade ordningsarbeten. Även för utställningsverksamheten, i den mån denna har en vetenskaplig inriktning, och för planläggningen av mikrofilmning av material i främmande arkiv är sådana insikter av betydelse.

Vid utformandet av gallringsregler spelar hänsynen till forskningens krav en stor roll; det är främst dessa krav som motiverar handlingarnas bevarande på längre sikt. Genom gallringen avgörs i verkligheten omfånget och kvaliteten av det arkivmaterial som i en framtid kommer att stå till forskningens förfogande. Genom tillkomsten av magnetband och andra nyare lagringsmedia för information tenderar gallringsfrågorna att bli alltmer komplicerade, även ur den vetenskapliga bearbetningens synvinkel.

Också den vägledning av forskare som hör till arkivinstitutionernas reguljära arbetsuppgifter kräver kännedom om vetenskapliga principer och arbetsmetoder. Detsamma gäller om vissa ordningsarbeten, framför allt i äldre myndighetsarkiv och i större enskilda arkiv. Ordandet förutsätter i sådana fall datering, proveniensbestämningar och förvaltningshistoriska undersökningar som ofta är av betydande svårighetsgrad.

Av betydelse är, att expertis på frågor, som rör arkivmaterialets karaktär och innebörd, inte finns att tillgå utanför arkivinstitutionerna, varför dessa själva måste svara för sakkunskapen på området.

Den av BU föreslagna utbildningen kommer i vissa avseenden att ge de studerande

en fördjupad kunskap om arkivvetenskap och historisk metod. Emellertid är yrkesutbildningen kortvarig; den omfattar endast en termin. Den kommer dessutom i relativt hög grad att inriktas på de nyare arkiven och deras problem. Teorierna för ordnande och gallring av arkiv är inte av sådan art att de kan tillämpas utan egna insikter i vetenskaplig forskning. Den kännedom om vetenskaplig diskussion som krävs bl a för vägledningen av forskare kan inte heller i högre grad förvärfvas genom yrkesutbildningen.

Mot bakgrund av de här angivna kvalificerade arbetsuppgifterna prövades kompetenskraven för arkivarier, förste arkivarier och landsarkivarier vid den revision av arkivförfattningarna som skedde 1961. I överensstämmelse med de krav som då uppställdes fastslås i nu gällande instruktioner (s 59 ovan) att för behörighet som arkivarie krävs bl a att ha avlagt filosofie licentiatexamen i ämne av betydelse för arkivväsendet eller äga motsvarande kunskaper. För behörighet till tjänst som förste arkivarie och landsarkivarie ställs därutöver ytterligare krav.

Även efter det att en organiserad yrkesutbildning kommit till stånd synes det vara nödvändigt att fasthålla vid kraven på erfarenhet av egen vetenskaplig forskning. Enligt kommitténs mening bör därför för behörighet som arkivarie, förste arkivarie och landsarkivarie fordras att ha avlagt filosofie kandidatexamen, vari ingår historia med minst 40 poäng (två betygsenheter), att ha genomgått den av BU föreslagna längre arkivkursen och att därutöver ha förvärvat grundliga vetenskapliga insikter inom ämnesområde av betydelse för arkivväsendet.

Däremot har BU funnit att de i nuvarande instruktioner särskilt angivna fordringarna för anställning som förste arkivarie och landsarkivarie lämpligen kan utgå.

För erhållande av tjänst som *arkivassistent* vid statliga arkiv bör som kompetenskrav gälla att vederbörande skall ha genomgått arkivassistentutbildning enligt BU:s förslag. Det är även i detta fall önskvärt

att motsvarande krav uppställs också inom den kommunala sektorn.

Av föregående överväganden föranledda förslag till ändringar av vissa författningar återfinns i bil 4.

2.4.4 Nordisk samverkan

2.4.4.1 Bibliotekspersonal

Det hittillsvarande nordiska samarbetet beträffande biblioteksutbildningen har kortfattat behandlats ovan och gäller i samtliga fall vidareutbildning och fortbildning. För folkbibliotekens del har den tills vidare nedlagda nordiska fortsättningsskolan i Kungälv spelat en framträdande roll. Nordiska kurser för sjukhusbibliotekarier och barnbibliotekarier bör nämnas liksom Nordforsks seminarier i speciella dokumentationsfrågor. Nordiska vetenskapliga bibliotekarietförbundet (NVBF) har anordnat ett par veckokurser i medicinsk dokumentations- och bibliotekstjänst; och vid karolinska institutets biomedicinska dokumentationscentral tar man emot personal från bl a övriga nordiska länder för kurser om en månad i frågeformulering vid användning av MEDLARS. Till det nordiska samarbetet hör även NVBF:s utgivning av Nordisk handbok i bibliotekskunskap (1957–1960).

I direktiven till BU framhåller departementschefen att tillfällen till samverkan speciellt bör uppmärksammas:

De sakkunniga bör studera vissa länders utbildning på här ifrågasvarande områden och därvid särskilt pröva möjligheterna till framtida nordisk samverkan.

I syfte att undersöka utsikterna till en vidgad gemensam verksamhet inbjöd BU företrädare för biblioteksutbildning från samtliga nordiska länder till en konferens i Stockholm den 8–9 januari 1969 angående framkomliga samarbetsvägar. Vid överläggningarna deltog representanter för Danmarks Biblioteksskole, Danmarks tekniske bibliotek, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, Riksdagsbiblioteket i Helsingfors, Skolstyrelsens biblioteksbyrå i Helsingfors, Statens bibliotekskole i Oslo, Statens bibliotekstilsyn i Köpenhamn och Statens bibliotekstilsyn i Oslo, Svenska so-

cial- och kommunalhögskolan i Helsingfors samt för Universitetsbiblioteket i Oslo.

Avsnittet om utbildning i andra länder visar att den grundläggande yrkesmässiga skolning som ligger före specialiseringsstadiet skiftar avsevärt länderna emellan. Vid diskussionerna framgick att dessa olikheter i dag förhindrar samverkan på detta stadium. Förutsättningarna för kurser i gemensam regi på specialiserings-, vidareutbildnings- och fortbildningsnivåerna bedömdes som gynnsammare. Emellertid konstaterades att det för närvarande föreligger svårigheter att få till stånd fullständig nordisk samverkan i påbyggnadsutbildningen, eftersom man särskilt i Danmark redan inriktat sig på ett system med egna kurser.

Konferensen resulterade i uttalanden till förmån för

1) skapande av ett samarbetsorgan mellan biblioteksutbildningsanstalterna för

a) diskussion av läromedelsfrågor, inklusive eventuella åtgärder för programmerad undervisning,

b) diskussion av utbildningsplanefrågor,

c) planering av vidareutbildnings- och fortbildningskurser öppna för deltagare från andra nordiska länder, t ex de svenska fördjupningsalternativen under bibliotekarietutbildningens åttonde termin,

d) information om nordiska utbildningsmöjligheter,

e) eventuell samplanering av biblioteksforskning;

2) anordnande av större nordiska lärarkonferenser, exempelvis vart tredje år, och mindre konferenser vid behov;

3) anordnande av nordiska symposier för yrkesverksamma bibliotekarier kring speciella problem.

Givetvis bör enligt BU en längre gående samverkan, även beträffande grundutbildningen, eftersträvas. Det föreslagna samarbetsorganet bör härvidlag kunna verka initierande och förslagsställande. Frågan om biblioteksforskning (1 e ovan) har behandlats under utbildningens organisation (s 111–12).

BU utgår i sina kostnadsberäkningar från att medel kommer att ställas till förfogande

för den föreslagna verksamheten på nordisk grund.

2.4.4.2 Arkivpersonal

Mellan arkivinstitutionerna i de nordiska länderna har ett utbyte av erfarenheter och synpunkter sedan länge ägt rum. Samarbetssträvandena har manifesterat sig i konferenser, överläggningar, föredrag, stipendiatutbyte osv. En för de nordiska länderna gemensam tidskrift, Nordisk Arkivnyt, utges numera i Köpenhamn. Även bland företagsarkivarierna finns ett visst samarbete av liknande art. Möjligheterna till en gemensam nordisk utbildning av arkivpersonal diskuterades vid en nordisk arkivdag i Helsingfors 1967 i anslutning till ett anförande av den svenske riksarkivarien Åke Kromnow.

I avsikt att närmare utvärdera möjligheterna till en nordisk samverkan vid utbildningen av arkivpersonal har representanter för BU överlagt med företrädare för arkivväsendet i Danmark, Finland och Norge. Resultatet av dessa överläggningar kan sammanfattas på följande sätt.

Skiljaktigheterna mellan de nordiska ländernas arkivväsen är i vissa avseenden betydande. Förutsättningarna för en långtgående samordning av utbildningen synes därför inte vara särdeles gynnsamma. För arkivinstitutionerna är det karakteristiskt att deras verksamhet är bunden till ett bestämt område; de mottar och vårdar endast sådana arkiv som uppstått inom detta område. Härav följer att de i högre grad än flertalet andra kulturella institutioner är bundna till den egna nationen och dess administrativa organ. Då skillnaderna mellan de olika nordiska länderna i fråga om förvaltning och förvaltningstradition delvis är stora, följer därav att även arkivväsendet, dess arbetsmetoder och terminologi utvecklats olikformigt.

De skillnader som finns mellan de olika ländernas arkivväsen torde snarast ha ökat genom den utveckling som skett under senare år. Denna har lett till ett ytterligare närmande mellan arkivväsendet och förvaltningen, bl a beroende på gallringens väx-

ande betydelse. Detta närmande har i de olika länderna skett i växlande omfattning och utefter växlande linjer.

Överläggningarna har således bekräftat att grundutbildningen i huvudsak måste ske på nationell basis. Detta hindrar givetvis inte att enstaka elever från andra — nordiska men även utomnordiska — länder bör beredas tillträde till den föreslagna utbildningen, om önskemål härom uppkommer.

Däremot har det framgått av den företagna undersökningen, att det finns ett betydande intresse för en gemensam utbildningsverksamhet inom vissa begränsade sektorer. På det arkivtekniska området är beröringspunkterna många, så exempelvis i fråga om lokalfrågor, konservering, mikrofilm och ADB. Också i fråga om den grundläggande arkivteorin torde det finnas en betydande samstämmighet. Därjämte är det givet att en genom nordisk undervisning fördjupad kunskap om grannländernas arkiv och arkivväsen skulle vara till gagn.

På dessa områden föreligger därför ett behov av gemensam utbildningsverksamhet. I huvudsak blir det härvid fråga om fortbildningskurser, syftande till kunskapsfördjupning och specialisering. Då behovet av specialister är begränsat, torde det möta svårigheter att anordna kurser av denna art inom varje land för sig. En viss samordning av undervisningen i sådana fall skulle därför vara rationell. Den skulle bredda elevunderlaget och öka tillgången på speciallärare. Från dansk sida har påpekats att de seminarier kring ett visst tema (tex gallring) som sedan några år anordnats i Danmark, lämpligen kunde göras nordiska. Seminarierna, som anordnas någon gång varje år, brukar räcka två till tre dagar. Det skulle otvivelaktigt vara av stort värde, om dessa seminarier finge en nordisk karaktär.

Om en samverkan kommer till stånd, är det naturligt att den bör utsträckas också till läromedelområdet. I första hand skulle tillgången på moderna läroböcker därigenom förbättras. Från flera håll har påpekats att början borde göras med utarbetandet av en gemensam översikt över nordisk arkivterminologi. Även bildband och annat

åskådningsmaterial torde delvis kunna utarbetas genom ett samarbete mellan de nordiska länderna.

Planläggningen av gemensamma fortbildningskurser och annan nordisk samverkan synes i första hand böra ske genom riksarkivarierna. Då deltagandet i sådana kurser torde vara beroende av att tidpunkten för

dem kan tillkännages i god tid före kursens början, är det önskvärt att planläggningen blir relativt långsiktig.

BU utgår i sina kostnadsberäkningar från att medel kommer att ställas till förfogande för de åtgärder som ovan föreslagits i syfte att organisera en nordisk samverkan i fråga om utbildning av arkivpersonal.

BU förutsätter att den bibliotekarieutbildning som äger rum för närvarande kommer att upphöra i och med upprättandet av den nya bibliotekshögskolan. Detta gäller såväl i fråga om den inomverksutbildning som förekommer vid vissa forskningsbibliotek som om den nuvarande statliga biblioteksskolan och den utbildning som sker i Stockholms stadsbiblioteks regi. Även de utbildningskurser som för närvarande anordnas vid kungl biblioteket synes kunna nedläggas. I den mån det utbildningsbehov som dessa avser att tillfredsställa inte kan tillgodoses genom de av BU föreslagna utbildningskurserna, utgår kommittén från att bibliotekshögskolan kommer att ta erforderliga initiativ för en behövlig utbyggnad av utbildningsverksamheten.

Nedläggningen av nuvarande utbildning torde i allmänhet kunna ske först efter en viss övergångsperiod. Åtgärder från statsmakternas sida erfordras endast i fråga om de statliga forskningsbibliotekens inomverksutbildning, kungl bibliotekets utbildningsverksamhet, den nuvarande statliga biblioteksskolan, SÖ:s centrala kurser samt försvarsstabens utbildning av förbandsbibliotekarier.

Vid vissa forskningsbibliotek gäller, som framgått av tidigare redogörelser, särskilda kompetenskrav för flera personalkategorier. Sålunda stadgas avlagd licentiatexamen såsom villkor för inträde i amanuens/bibliotekariekarriären. Möjlighet till dispens finns och har utnyttjats i inte obetydlig utsträckning.

Av hänsyn till dem som redan påbörjat studier utöver akademisk grundexamen i syfte att inträda på *forskningsbibliotekariebanan* bör, under en övergångsperiod om fyra år efter det budgetår då bibliotekshögskolan inleder sin verksamhet, inträde på banan beviljas enligt såväl nuvarande regler som de av BU föreslagna.

En lika lång övergångstid bör gälla även dem som, för att erhålla anställning som *förste biblioteksassistent av högre grad*, påbörjat akademiska studier med sikte på sådan tjänst.

För *biblioteksassistenter* föreslås en motsvarande tid om två år efter inledd yrkesutbildning. Biblioteksbiträden, expeditiionsassistenter och expeditiionsbiträden skall enligt BU:s förslag också i fortsättningen utbildas vid vederbörande bibliotek. Någon svårighet att smidigt gå över till en ny utbildning torde därför inte behöva uppkomma.

Även efter övergångsperioden bör för de skilda personalkategorierna en dispensgivning kunna ifrågakomma. Personer som genomgått utbildning enligt tidigare fordringar men varit borta från eller inträtt i tjänst vid bibliotek bör beredas möjlighet att efter bibliotekens prövning vinna tillträde till tjänster som svarar mot deras kvalifikationer och bibliotekens behov.

Vad *den statliga biblioteksskolan* angår, synes det skäligt att den som på föreskrivet sätt förberett sig för inträde i denna och därvid hunnit så långt, att en genomgång av bibliotekshögskolan skulle medföra en

avsevärd förlängning av studietiden, bör beredas möjlighet att få slutföra sin utbildning enligt nu gällande grunder. Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen omfattar den nuvarande folkbibliotekarietutbildningen i princip tre års akademiska studier, sex månaders praktik och ett läsårs studier vid biblioteksskolan. Rätten att fullfölja studierna enligt nu gällande grunder bör i första hand tillkomma den som fullgjort föreskriven elevtjänstgöring, när statsmakernas beslut om biblioteksutbildningens framtida organisation träder i kraft.

Med dessa utgångspunkter bör den nuvarande biblioteksskolan äga bestånd under två läsår, räknat från början av det budgetår som följer närmast efter det år då statsmakerna fattat beslut i utbildningsfrågan. En längre övergångstid kan bli aktuell, om högskolan inte kan inleda undervisningen under det första verksamhetsåret.

BU finner det motiverat att bibliotekshögskolans styrelse övertar ledningen även av den utbildning som, enligt vad här föreslagits, övergångsvis skall fortgå enligt de riktlinjer som gäller för nuvarande utbildning av folkbibliotekarier. Den bör ingå i högskolans organisation som en ettårig utbildning för folkbibliotekarier. Kostnaderna för utbildningen, som nu bestrids dels un-

der anslaget till SÖ för avlöningar och omkostnader, dels under anslaget Bidrag till folkbibliotek, bör i fortsättningen upptas på bibliotekshögskolans stat. En motsvarande minskning bör därvid ske av de angivna anslagen.

Beträffande utbildningen av *förbandsbibliotekarier* föreslås en övergångstid om ett år, då de som redan inlett sina studier får möjlighet att fullborda den enligt tidigare utbildningsgång.

De kurser som anordnas för *kontorspersonal vid folkbiblioteken* förutsätts upphöra, i samma mån som den av BU föreslagna utbildningen inleds.

Den utbildning av *skolbibliotekarier för grundskolan* som hittills bedrivits bör upphöra då den av BU föreslagna utbildningen av skolbibliotekarier inleds. Den som före denna tidpunkt påbörjat sin utbildning enligt tidigare utbildningsväg eller förordnats som skolbibliotekarie, bör emellertid ges möjlighet att under en övergångsperiod på förslagsvis två år fullfölja respektive komplettera sin utbildning.

Några särskilda övergångsbestämmelser för utbildningen av *arkivpersonal* och *informatiker* torde inte erfordras. Den föreslagna utbildningen bör, enligt BU:s mening, inledas budgetåret 1970/71.

(1968 års kostnadsläge)

4.1. Anslagsbehov för bibliotekshögskolan vid full utbyggnad

Avlöningar och särskilda ersättningar

(förslagsanslag) 3 400 000: —

Under anslaget förutsätts följande kostnader bestridas:

1. Avlöningar till lärare och övriga tjänstemän.
2. Avlöningsförstärkningar till rektor och biträdande utbildningsledare.
3. Arvoden åt timförordnad lärare.
4. Kostnader för extra arbetskraft, övertidstillägg m m (högst 40 000: —).

Förteckning, lärarpersonal Kostnad

Ordinarie tjänster

1 rektor, Up 27	73 380: —
+ lönetillägg (1 078: — per mån)	12 936: —
1 lektor, tillika biträdande utbildningsledare, Uo 20	56 844: —
+ lönetillägg (1 006: — per mån)	12 072: —
10 lektorer, Uo 20	568 440: —

Extra ordinarie och extra tjänster

22 lektorer, Ue/Ug 20	1 250 568: —
8 adjunkter, Ue/Ug 17	389 376: —

Timarvoderad undervisning

72 tim professorsundervisning å 155: —	11 160: —
76 tim lektorsundervisning å 94: —	7 144: —
468 tim adjunktundervisning å 72: —	33 696: —
	2 415 616: —

Lönekostnadspålägg

23 procent på 2 415 616: —	555 592: —
	Summa: 2 971 208: —

Förteckning, övriga tjänstemän Kostnad

Extra ordinarie tjänster

1 byrådirektör, Ae 26	51 252: —
1 bibliotekarie, Ae 24	46 224: —
1 förste biblioteksassistent, Ae 20	37 596: —
3 kansliskrivare, Ae 11	72 252: —
4 kontorister, Ae 9	87 216: —
2 expeditivakter, Ae 9	43 608: —

Extra arbetskraft, övertidstillägg m m

40 000: —

378 148: —

Lönekostnadspålägg

23 procent på 378 148: — 86 974: —

Summa: 465 122: —

Beräknad totalkostnad under anslaget

Avlöningar och särskilda ersättningar 3 436 330: —

Omkostnader

(förslagsanslag) 3 900 000: —

Omkostnadsstat Kostnad

1. Sjukvård m m, förslagsvis	10 000: —
2. Lokalhyra, förslagsvis	1 320 000: —
3. Bränsle, lyse och vatten, förslagsvis	72 000: —
4. Renhållning och städning	163 000: —
5. Telegram och telefon	40 000: —
6. Övriga expenser	100 000: —
7. Nattbevakning	10 000: —
8. Bokinköp och bokbindning	150 000: —
9. Resekostnadsersättning och traktamente m m, förslagsvis	1 985 000: —
10. Kostnader i samband med antagning av studerande, förslagsvis	50 000: —
	Summa 3 900 000: —

Anmärkningar till beräkningarna

1. *Sjukvård*
Anslagsberäkningar för andra utbildningsanstalter har varit vägledande.

2. *Lokalhyra*
Beräkningen har utgått från en genomsnittskostnad av 165 kr per kvm (bruttoyta).

3. *Bränsle, lyse och vatten*
Kostnaden per kvm (bruttoyta) har antagits vara i genomsnitt nio kr per budgetår.

4. Renhållning och städning

Kostnaderna härför i Stockholmsområdet beräknas till c 17 kr per kvm (bruttoyta), varav 15 kr för löner och arvoden (exklusive lönekostnads-pålägg).

Löner och arvoden	120 000:—
Lönekostnads-pålägg	27 600:—
Material m m	16 000:—
	<hr/>
	163 000:—

5. Telegram och telefon

Anslagsberäkningar för andra utbildningsanstalter har varit vägläggande.

6. Övriga expenser

Härunder har beräknats medel för täckande av kostnader för publikationstryck, skrivmaterialier, papper, blankettryck, inköp och underhåll av möbler och andra inventarier, annonsering m m. Särskild hänsyn har tagits till den förväntade omfattningen av elevarbeten, som kommer att stencileras. Jämförelse har gjorts med anslagsberäkningar för andra utbildningsanstalter.

7. Nattbevakning

Anslagsberäkningar för andra läroanstalter har varit vägläggande.

8. Bokinköp och bokbindning

BU förutsätter att det bibliotek som tillhör den nuvarande biblioteksskolan överförs till bibliotekshögskolan. Detta bibliotek innehåller i huvudsak bibliografier och uppslagsböcker (inalles c 220 hyllmeter). Beståndet är delvis starkt nedslitet och i behov av komplettering, särskilt med hänsyn till det beräknade större elevantalet samt till utvidgningen och fördjupningen av utbildningsprogrammet. Mot denna bakgrund kan det här uppförda beloppet synas lågt. Det bör emellertid ses i samband med att någon del av det föreslagna engångsanslaget för läromedel torde kunna användas för bibliotekets utbyggnad. Vidare ingår i kostnaderna för den övergångsvis anordnade ettåriga utbildningen ett löpande anslag för bokinköp, som i praktiken kan antas komma det nya biblioteket till del. Sedan närmare erfarenheter vunnits efter högskolans uppbyggnad, kan en justering av bokinköps- och bokbindningsanslaget bli erforderlig.

9. a Resekostnadsersättning och traktamenten för elever

Elever på folkbibliotekarielinjen och gymnasiebibliotekarielinjen samt på utbildningslinjen för forskningsbibliotekarier föreslås få en praktisk utbildning om åtta veckor under femte terminen och om fyra veckor under sjunde terminen.

Vid full utbyggnad av utbildningen innebär det totalt 3 936 praktikveckor per läsår (336 elever under femte terminen, 312 elever under sjunde terminen).

Eleverna föreslås erhålla resekostnadsersättning och traktamenten enligt de normer som gäller för

bl a lärarhögskolornas elever, dvs klass C i allmänna resereglementet. Eftersom eleverna under respektive praktikperiod förutsättes få erfarenheter av olika bibliotekstyper har i följande beräkningar hänsyn tagits till att byte av praktikort i viss utsträckning kan ske under pågående period. Under hälften av det totala antalet praktikveckor har sålunda räknats med oreducerade traktamenten (7×74 : — = 518: — per vecka), under andra hälften efter s k sextondygnstraktamente för förrättningsman med eget hushåll (7×35 : — = 245: — per vecka).

Resekostnadsersättningen har beräknats som ett antaget medelvärde, motsvarande en resa tur och retur i andra klass järnväg Stockholm-Malmö för varje elev och praktikperiod (149: —). Kostnaderna för resor inom räjongen under pågående praktikperiod förutsättes även kunna täckas med de på detta sätt beräknade resurserna.

	Kostnad
<i>Traktamenten</i>	
1968 veckor à 518: —	1 019 424: —
1968 veckor à 245: —	482 160: —
<i>Resekostnadsersättning</i>	
648 resor à 149: —	96 552: —
	<hr/>
	Summa: 1 598 136: —

9. b Resekostnadsersättning och traktamenten åt lärare och tjänstemän

Varje praktikräjong beräknas få besök av lärare vid bibliotekshögskolan två gånger per läsår. Besöken förutsättes vara en vecka per gång i genomsnitt för var och en av fem räjonger, således totalt tio veckor per läsår. Traktamenten beräknas enligt traktamentsklass B, allmänna resereglementet, och resekostnader som ett genomsnitt, med en tur- och returresa i första klass järnväg Stockholm-Malmö per besöksvecka.

	Kostnad
<i>Traktamenten</i>	
10 veckor à (7×78 : —) 546: —	5 460: —
<i>Resekostnadsersättning</i>	
10 resor à 224: —	2 240: —

Dessutom beräknas c 10 000 kr behövas för resekostnadsersättning och traktamenten till lärare och tjänstemän för resor i högskolans angelägenheter, bl a c 2 000: — kr för resor inom Norden.

	10 000: —
	<hr/>
	Summa: 17 700: —

9. c Ersättningar till praktikbibliotek

För kostnader i samband med mottagande av elever under praktikperioden, exempelvis för arbetsbortfall på grund av handledning, kostnader för framställning av informationsmaterial m m, bör vederbörande praktikbibliotek erhålla viss ersättning. Som ett genomsnitt har här räknats med 75 kr per praktikvecka.

Inom utbildningslinjerna för bibliotekarier är antalet praktikveckor totalt per läsår 3 936. För grundskolebibliotekarierna är antalet praktikveckor per läsår ($4 \times 240 =$) 960.
4 896 veckor à 75:— Summa 367 200:—

10. Kostnader i samband med antagning av studerande

Vid antagning av studerande till bibliotekarietutbildningen tänker man sig att vissa av de sökande (50 procent fler än antalet platser) skall dels genomgå ett skriftligt prov av nutidsorienteringskaraktär, dels bli föremål för enskilda intervjuer.

De skriftliga proven bör rättas av högskolans lärare inom den avtalsmässigt fastställda examinationsskyldigheten, eftersom gjorda beräkningar visar att ett visst överskott av examinationstid kommer att finnas. Intervjuerna om en halv timma per sökande och med två intervjuare närvarande samtidigt bör däremot arvoderas särskilt, varvid räknats med ett arvode om i genomsnitt 50 kr per intervjuare och intervju. Antalet intervjuade per läsår blir vid full utbyggnad c 500. Kostnaden för dessa intervjuer blir således ($500 \times 100 =$) 50 000 kr.

Engångsanslag

1. Läromedel m m
(reservationsanslag) 500 000:—

Anslaget bör uppföras med 100 000 kr per år under fem på varandra följande budgetår.

Med hänsyn till omorganisationen av befintlig utbildning samt tillkomsten av nya utbildningslinjer blir behovet av nya läromedel (läroböcker, kompendier, bild- och ljudband, programmerad undervisning etc) betydande. Då man inte kan förutse i vilken takt dessa läromedel kan produceras, bör anslaget få karaktär av reservationsanslag, uppfört med en femtedel under vardera av fem på varandra följande budgetår.

2. Inredning och utrustning
(reservationsanslag) 1 410 000:—

Som utgångspunkt för beräkningen har antagits en nybyggnadskostnad av 1 500 kr per kvm nettoyta, varefter den beräkningsnorm 1963 års universitets- och högskolekommitté använde (SOU 1965: 12, s 559) — att inrednings- och utrustningskostnaderna motsvarar c 20 procent av byggnadskostnaderna — tillämpats med hänsyn till den nettoyta högskolan behöver, c 4 700 kvm. Om högskolan erhåller lokaler i förhyrning i anslutning till nuvarande lokaler (*bruttoyta* c 1 900 kvm), bör tidigare erhållen inredning och utrustning, i den utsträckning den är användbar, medföra en motsvarande reducering av anslaget.

Antal samtidigt närvarande studerande vid bibliotekshögskolan vid full utbyggnad.

Utbildningslinjer (motsvarande)	Hösttermin				Vårtermin					
	1	5	6	7	8	1	5	6	7	8
Folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier										
Forskningsbibliotekarier		120	120	120	120		120	120	120	120
Grundskolebibliotekarier		48	48	36	24		48	48	36	24
Assisterer	120					120				
Deltids- och förbandsbibliotekarier	48					48				
Vidareutbildning	24					24				
Fortbildning	48				24	48				24
Summa höstterminen	120 + 48 + 24 + 48	168	168	120 + 36	120 + 24 + 24	120 + 48 + 24 + 48	168	168	120 + 36	120 + 24 + 24
Summa vårterminen	900					900				

Beräkning av lärarbehov vid bibliotekshögskolan per läsår vid full utbyggnad.

Utbildningslinje (motsvarande)	Termin	Antal stud per läsår	Totalt u-timbehov per läsår		
			Professor	Lektor	Adjunkt
Bibliotekarier	5+6	336		4 828	3 856
Folkbibliotekarier och gymnasie- bibliotekarier	7+8	240		4 880	134
Forskningsbibliotekarier	7	72		610	200
Forskningsbibliotekarier + vidare- utbildning	8	96	72	288	
Grundskolebibliotekarier	1	240		2 150	466
Assistenter	1	96		612	1 118
Deltids- och förbandsbibliotekarier	1	48		152	184
Fortbildning	1	96		40	54
Summa tim för undervisning			72	13 560	6 012
för examination				864	
för övriga uppgifter					432

Behovet av lektors- och adjunktstjänster samt lösa timmar blir med ovan redovisat timbehov:

Professorsundervisning: Arvoderad undervisning 72 tim

Lektorsundervisning:

Rektors undervisningsskyldighet 175 tim
 Bitr. utb.-ledares undervisningsskyldighet 189 tim
 32 lektorer (vardera 410 tim) 13 120 tim
 Arvoderad undervisning 76 tim
 13 560 tim

Adjunktundervisning:

8 adjunkter (vardera 693 tim) 5 544 tim
 Arvoderad undervisning 468 tim
 6 012 tim

De 32 lektorerna tillför utbildningen 1 280 tim för examination inom tjänsterna. Hela examinationsbehovet enligt ovan (864 tim) tillgodoses således inom disponibla lärartjänster. Överskjutande examination förutsättes bli fullgjord i form av rättning av skriftliga prov vid antagning av studerande till utbildningslinjerna för bibliotekarier.

Beräkningar rörande behov av undervisningslokaler.

(per termin)

(informatikerutbildning under sjunde och åttonde terminerna inte inräknad)

Utbildningslinje	Föreläsningssal	Lektions- och seminarium 24 platser	Grupprum 12 platser	Grupprum 8 platser
Sammanhållen utbildning (termin 5-6)	15 tim	2 422 tim	1 946 tim	840 tim
Folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier (termin 7-8)		1 200 tim	1 100 tim	720 tim
Forskningsbibliotekarier (termin 7-8)		320 tim	90 tim	189 tim
Grundskolebibliotekarier		625 tim	1 500 tim	200 tim
Assistenter	10 tim	364 tim	720 tim	48 tim
Deltids- och förbands- bibliotekarier		46 tim	130 tim	
Vidareutbildning		10 tim		144 tim
Fortbildning		20 tim	40 tim	
Summa tim	25 tim	5 007 tim	5 526 tim	2 141 tim

Varje lokal förutsättes kunna schemaläggas, netto, 40 tim per vecka under 15 veckor per termin, således totalt c 600 tim per termin. Detta medför följande lokalbehov för den reguljära undervisningen:

Hörsal	1 sal
Lektions- och seminarierum med 24 platser	9 rum
Grupprum med 12 platser	10 rum
Grupprum med 8 platser	4 rum

Beräkningar rörande lokalbehov för bibliotekshögskolan vid full utbyggnad

Undervisningslokaler	Yta
1 hörsal (900 sittplatser; 300 skrivplatser med c 3,6 kvm per plats) (aula, föreläsningssal, skrivsal; eventuellt avdelbar)	1 100 kvm
9 lektions-/seminarierum (24 platser), à 48 kvm	432 »
10 grupprum (12 platser), à 24 kvm	240 »
4 grupprum (8 platser), à 16 kvm	64 »
5 skrivrum (3 platser), à 16 kvm	80 »
1 inlärningsstudio	20 »
2 avlysningsrum, à 16 kvm	32 »
Bibliotekslokaler	
Bibliotek	300 kvm
Utställningslokal	100 »
Läsesal	300 »
Lärarrum och administrativa lokaler	
Rektor	22 kvm
Bitr utbildningsledare	16 »
20 lärarrum med en arbetsplats, à 11 kvm	220 »
12 lärarrum med två arbetsplatser à 16 kvm	192 »
Kollegierum	50 »
Tjänsterum, byrådirektör	16 »
bibliotekarie + assistent	22 »
kanslipersonal (9 st)	72 »
expedition + reproduktion	22 »
Reservrum 2 à 16 kvm + 2 à 11 kvm	54 »
Arkiv, förråd, apparatrum	60 kvm
Lokaler för eleverna	500 »
Rekreationsutrymmen	100 »
Summa	4 014 kvm

Dessutom tillkommer:

Kapprum, toaletter (0,7 kvm per person) c 700 kvm

Städtrum, städförråd m m c 35 »

Under förutsättning att förhållandet mellan totalyta och rumsyta är 1,7:1,0 (SOU 1965:12, s 555) blir det totala bruttoutrymmesbehovet för högskolan c 8 000 kvm

4.2 Bibliotekshögskolans successiva utbyggnad

Lokalbehov

Under förutsättning att intagning till de föreslagna nya utbildningslinjerna sker första

gången vårterminen 1971 är högskolan fullt utbyggd, enligt de förutsättningar kostnadsberäkningarna utgår från, först i och med intagningarna läsåret 1972/73. Under höstterminen 1971 finns således en utrymmeskapacitet i fråga om undervisningslokaler som svarar mot sjunde och åttonde terminerna på utbildningslinjerna för bibliotekarier. Vårterminen 1972 motsvarar utrymmesreserven av undervisningslokaler behovet för en åttonde termin inom de nämnda utbildningslinjerna. Skall studerande på den nuvarande ettåriga bibliotekarieutbildningen tas in i vanlig omfattning (180 platser) till och med läsåret 1971/72, bör det följaktligen med en rationell schemaläggning vara möjligt att rymma även denna utbildning inom de lokaler som beräknats för högskolan vid full utbyggnad. Möjligen kan det bli nödvändigt att tillfälligt förhyra någon undervisningslokal under vårterminen 1972.

Personal för den nya utbildningen

Planeringsarbetet för den nya utbildningen förutsätts kunna börja sommaren 1970. Från och med den 1 juli 1970 bör därför följande personal finnas:

- Rektor
- Biträdande utbildningsledare
- Byrådirektör
- Bibliotekarie
- Förste biblioteksassistent
- 3 kansliskrivare
- 4 kontorister
- 2 expeditionsvakter

Lärarpersonalen för den nya utbildningen bör tillkomma successivt från och med den 1 januari 1971 i enlighet med de föreslagna planerna för utbildningen, tills högskolan är utbyggd till full kapacitet.

Omkostnader

Med hänsyn till att den tidigare utbildningen kommer att avvecklas jämsides med att den nya byggs ut, torde de för högskolans behov beräknade lokalerna till övervägande delen komma att erfordras redan från och med läsåret 1971/72. Sådana omkostnader som lokalhyra, bränsle, lyse och vatten, renhållning och städning samt natt-

bevakning bör således tas upp till de för full utbyggnad beräknade beloppen för nämnda budgetår. Storleken av dessa omkostnader för budgetåret 1970/71 är helt avhängig av i vilken takt de nytillkommande lokalerna kan anskaffas. Förslagsvis bör man för detta budgetår räkna med c 50 procent av de belopp som beräknats för den fullt utbyggda högskolan.

För sjukvård m m, telegram och telefon samt övriga expenser synes det rimligt att man budgetåret 1970/71 förslagsvis för upp c 50 procent och budgetåret 1971/72 c 75 procent av de under respektive anslagsposter beräknade beloppen avseende full utbyggnad.

Kostnaderna för resekostnadsersättning och traktamenten m m samt för antagning av studerande kan — på det sätt beräkningarna för den utbyggda högskolan visat — automatiskt beräknas på grundval av utbildningsnumerären.

Medel för bokinköp och bokbindning bör med hänsyn till behovet att snabbt rusta upp högskolans bibliotek föras upp med det för full utbyggnad beräknade beloppet redan från och med budgetåret 1970/71.

Omkostnadsstaten för den fullt utbyggda högskolan bör, enligt i det föregående angivna förutsättningar, avse budgetåret 1972/73.

Engångsanslag

De beräknade resurserna för läromedel m m bör, med hänsyn till det föreslagna utvecklingsprogrammet för högskolan, föras upp med en femtedel under vart och ett av budgetåren 1971/72–1975/76.

Medel för inredning och utrustning bör ställas till förfogande i den takt tillväxten av lokal- och personalresurser samt utbildningsomfång kräver det.

Kostnader för övergångsvis anordnad utbildning

Läsåren 1970/71 och 1971/72 förutsätts folkbibliotekarieutbildning komma att anordnas enligt hittills gällande grunder. Kostnader för denna utbildning tillkommer således under de mot de nämnda läsåren svarande budgetåren.

Ur anslaget till avlöningar vid SÖ utgår för närvarande löner och arvoden till följande befattningshavare vid biblioteksskolan:

1 bibliotekskonsulent (rektor för skolan), arvode för närvarande motsvarande löneklass 32

1 förste byråsekreterare (bibliotekarie, biträdande rektor för skolan) i Ae 24

1 amanuens i reglerad befordringgång, för närvarande Ag 20

2 kontorister i Ao 9, respektive Ag 9

1 expeditionsvakt i Ae 9

De totala avlöningskostnaderna under detta anslag, inklusive lönekostnadspålägg, beräknas för budgetåret 1969/70 uppgå till 261 045 kr.

Under SÖ:s anslag till omkostnader beräknas under budgetåret 1969/70 ett belopp av 42 000 kr behöva tas i anspråk för omkostnader vid biblioteksskolan. Härav beräknas 29 000 kr för renhållning och städning, 6 000 kr för el-kostnader, 5 000 kr för expenser samt 2 000 kr för kostnader för telegram och telefon. De angivna kostnaderna för expenser samt telegram och telefon bör i detta sammanhang föras upp som tillkommande omkostnader.

Under anslaget Bidrag till folkbibliotek har riksdagen för budgetåret 1969/70 anvisat ett belopp av 246 000 kr för bibliotekarieutbildning. I anslagsposten ingår ett belopp om 88 000 kr för utbildning av deltidsanställda bibliotekarier. Vidare har Kungl Maj:t medgivit att SÖ får öka intagningen till biblioteksskolan hösten 1969 med 60 elever och till bestridande av kostnaderna härför ta i anspråk medel från den under anslaget Bidrag till folkbibliotek uppförda anslagsposten Utvecklingsverksamhet m m. Driftkostnaderna härför har av SÖ beräknats till 195 000 kr, varav 70 000 kr för förstärkning av läromedelsbeståndet. BU förutsätter att utbildningen av deltidsanställda bibliotekarier inte kräver några särskilda övergångsåtgärder. Av övriga kostnader för bibliotekarieutbildningen är $(246\ 000 - 88\ 000 + 195\ 000 - 70\ 000 =)$ 283 000 kr att hänföra till driftutgifter, som bör medtas vid beräkning av kostnaderna

för en fortsatt ettårig utbildning med oförändrat omfång.

Under förutsättning att den ettåriga linjen blir lokalmässigt förlagd i anslutning till bibliotekshögskolan kan sannolikt vissa besparingar i fråga om lönekostnaderna göras. Kostnaden för expeditionsvakt bör sålunda kunna bortfalla. Vidare räknar BU med att den nuvarande rektorsbefattningen ersätts av en lektorsbefattning. Kostnadsbesparingen genom dessa åtgärder uppgår till $(21\ 804 + 6\ 156 + \text{lönekostnadspålägg} =)$ 34 390 kr.

De totala kostnaderna för den ettåriga utbildningen skulle alltså utgöra $(261\ 045 + 7\ 000 + 283\ 000 - 34\ 390 =)$ 516 655 kr. Ett genomförande av utredningens förslag medför minskningar av anslagen Skolöverstyrelsen: avlöningar, Skolöverstyrelsen: omkostnader och Bidrag till folkbibliotek med respektive 261 045, 42 000 och 246 000 kr.

Den personal som för närvarande är anställd vid biblioteksskolan har antingen arvodesbefattningar eller eo-befattningar. Undantag är en kontoristbefattning i Ao 9. Den person som fungerar som skolans rektor har ett ettårigt förordnande som bibliotekskonsulent. Förste byråsekreteraren, dvs biträdande rektorn, har extra ordinarie anställning. BU utgår från att de nu anställda skall kunna beredas anställning antingen vid bibliotekshögskolan eller inom andra avdelningar av SÖ.

4.3 Resursram för informatikerutbildning

Utöver de separat redovisade kostnadsberäkningarna avseende undervisning och examination av informatiker, kan följande kommentarer till den erforderliga resursramen göras. Med den rekommenderade lärarsammansättningen och kursutformningen har informatikerutbildningen blivit mindre kostnadskrävande än utbildning av motsvarande omfång i tex psykologi och kemi, trots att informatikkursen har laborativ karaktär. BU vill här hänvisa till vad som sagts om motsvarande utbildningar i USA. Som jämförelse skall några amerikanska kostnadssiffror nämnas. Den årliga

utbildningskostnaden utgör med en grov uppskattning per elev omkring 8 000–10 000 dollar, exklusive vissa material-, lokal- och administrationskostnader. Elevernas terminsavgift är i allmänhet drygt 1 000 dollar. De av BU föreslagna kostnaderna för en svensk utbildning av informatiker ligger väsentligt under de amerikanska för information science. Jämfört med bibliotekshögskolans kostnader torde utgifter för bokinköp och bokbindning bli betydligt mindre, medan i stället vissa datorkostnader tillkommer avseende flera olika slag av datorer, bl a med dialogmöjligheter och permanent lagrade stora register. Jämförelsevis högre kostnader är dock att vänta i fråga om telex, faksimil, datakommunikation och liknande. Resekostnadsersättningar, traktementen och övriga expenser torde ligga i paritet med vad som är fallet för bibliotekshögskolan, beräknat i förhållande till antal elever och lärare. Smärre kostnader tillkommer för extra arbetskraft och övertidstillägg. Vissa kostnader i samband med antagningen och profiluppskattningen är att förvänta, men dessa torde vara lägre än bibliotekshögskolans. På grund av informatikens internationella karaktär och beroende, bör anslag utgå för täckande av kostnader för en gästande lärare (visiting professor) årligen, en kostnad som eventuellt kan fördelas så att varje gästande lärare blott stannar ett halvår. Härigenom erbjuds möjlighet för eleverna att under läsåret åhöra två olika föreläsare representerande olika ämnesspecialiteter. Beträffande rese- och traktementskostnaderna för lärare och elever bör framhållas, att dessa väsentligt torde komma att minska vid en decentralisering av informatikerutbildningen till flera universitet. De sistnämnda kostnaderna betingas framför allt av arrangemangen för praktik och examensarbete. Praktikuppsdragsgivaren bör erhålla viss skälig ersättning.

Under perioden för informatikerutbildningens planering, förberedande och igångsättning bör resurser avsättas för att utbildningen skall kunna starta höstterminen 1970 vid Stockholms universitet.

4.4 Utbildningslinjer vid bibliotekshögskolan mm

Beräkningsprinciper

Undervisningens omfattning har förutsatts vara den i undervisningsplanerna redovisade med angiven fördelning på olika lärarkategorier.

Professorsundervisningen förutsätts bli meddelad mot timarvode (1968 = 155 kr per undervisningstimme).

Lektor vid bibliotekshögskolan har förutsatts få samma lönesättning (U 20) och undervisningsskyldighet som motsvarande lärarkategori vid social- och journalishögskolorna. Enligt gällande avtal skall lektoreorna vid de båda sistnämnda högskolorna fullgöra 425–475 tim per läsår enligt arbetsgivarens bestämmande. Samarbetsnämnden för socialhögskolorna har för läsåret 1968/69 fastställt undervisningsskyldigheten per lektor till 450 tim, varav 40 får tillgodoräknas som examination. Samma undervisningsskyldighet har lagts till grund för beräkningarna i det följande. Med lön enligt näst högsta löneklassen i lönegraden (U 20: 22) blir kostnaden per undervisningstimme 126 kr.

Adjunkt förutsätts få samma anställningsvillkor som motsvarande tjänsteinnehavare vid universitet/högskola, dvs lönegrad U 17 och en undervisningsskyldighet av 693 tim per läsår. Kostnaden per undervisningstimme för denna kategori, beräknad enligt näst högsta löneklassen (U 17: 19), blir då 70 kr.

Samtliga löner har beräknats enligt dyrortsgrupp 5, exklusive lönekostnadspålägg.

Examinationen har beräknats till tre tim per elev och läsår, motsvarande en undervisningstimme för lektor.

För övriga uppgifter i samband med utbildningen har per elev och läsår räknats med 1 timme, som när den fullgörs av adjunkt evalveras = $\frac{1}{2}$ undervisningstimme för denna lärarkategori.

En beräkning av kostnaderna för utbildning av informatiker, på grundval av förslag till plan för utbildningen, redovisas även i det följande. Denna utbildning för-

utsätts emellertid bli förlagd till universitetsinstitution, inte till bibliotekshögskolan. Därför har kostnaderna för denna utbildning inte tagits upp vid beräkning av anslagsbehovet för bibliotekshögskolan.

Under informatikerutbildningens första termin förutsätts de studerande genomgå en tioveckorskurs i ADB, innan de påbörjar den utbildning, som redovisas i efterföljande plan för informatikerutbildning. Förstnämnda kurs är ännu inte så utformad att någon kostnadskalkyl kan göras.

Den här redovisade planen för utbildning av informatiker är utsträckt över en och en halv termin jämte praktik under en sommar. I studietids- och kostnadshänseende är den således jämförbar med studiekurser som omfattar helt läsår (40 poäng).

Kostnader för undervisning + examination + övriga uppgifter i samband med utbildningen (exklusive lönekostnadspålägg)

Folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier

Utbildning femte och sjätte terminerna

(168 studerande)	
2 414 u-tim lektor à 126: —	304 164: —
1 928 u-tim adjunkt à 70: —	134 960: —
	Summa: 439 124: —

Kostnad per stud, undervisning	2 614: —
examination	126: —
övriga uppgifter	35: —
Summa kostnad per stud	2 775: —

Utbildning sjunde och åttonde terminerna

(120 studerande)	
2 440 u-tim lektor à 126: —	307 440: —
67 u-tim adjunkt à 70: —	4 690: —
	Summa 312 130: —

Kostnad per stud, undervisning	2 601: —
examination	126: —
övriga uppgifter	35: —
Summa kostnad per stud	2 762: —

Totalkostnad per stud	5 537: —
Genomsnittskostnad per läsår	2 769: —

Forskningsbibliotekarier

Utbildning femte och sjätte terminerna (= folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier)

forts s 160

Plan för undervisningen, femte och sjätte terminerna. Bibliotekarier.

Beräknad för 168 studerande

Termin	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt		
					»Kateder»-tim	Evalv tim	»Kateder»-tim	Evalv tim	
5.	Samhällsorientering Allmän bibliotekskunskap	Lektion	24	20	140	140			
		Lektion	24	15	105	105			
		Studiebesök	12	10	140	47			
		Mediakunskap							
	a) Mediakännedom	Lektion	24	10	70	70			
		Gruppövn	12	10			140	93	
	b) Mediaförvärv	Lektion	24	10	70	70			
	c) Övrigt	Lektion	24	10	70	70			
		Gruppövn	12	50			700	467	
		Litteraturorientering	Lektion	24	40	280	280		
		Gruppövn	12	10			140	93	
6.	Allmän bibliotekskunskap	Lektion	24	10	70	70			
		Sem-övn	24	10	70	70			
		Lektion	24	6	42	42			
	b) Läs- och publikundersökningar	Sem-övn	24	4	28	28			
	c) Bibliotekstyper	Lektion	24	5	35	35			
		Studiebesök	12	10			140	93	
		Mediakunskap							
	a) Mediaurval	Föreläs	Obegr	5	5	5			
		Lektion	24	10	70	70			
	b) Klassifikation, indexering	Lektion	24	10	70	70			
		Gruppövn	12	20			280	187	
	c) Bokvård	Lektion	24	10	70	70			
	d) Låneverksamhet	Lektion	24	5	35	35			
	e) Upplysningsverksamhet	Lektion	24	10	70	70			
		Gruppövn	12	14			196	131	
		Sem-övn	24	6	42	42			
	f) Redigeringsteknik	Lektion	24	5	35	35			
		Gruppövn	12	5			70	47	
		Databehandling och tekniska hjälpmedel							
	a) Datateknik	Föreläs	Obegr	5	5	5			
		Lektion	24	15	105	105			
		Gruppövn	8	20			420	280	
	b) Tekniska hjälpmedel	Föreläs	Obegr	5	5	5			
		Lektion	24	10			70	70	
		Gruppövn	8	20			420	280	
		Litteraturorientering	Lektion	24	75	525	525		
			Sem-övn	24	40	280	280		
			Gruppövn	12	20			280	187
	5+6	Timmar till förfogande	Lektion	24	10	70	70		
			Summa tim		550	2 507	2 414	2 856	1 928

Plan för undervisningen, sjunde och åttonde terminerna. Folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier.

Beräknad för 120 studerande

Termin	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
					»Kateder»-tim	Evalv tim	»Kateder»-tim	Evalv tim
7.	Samhällsorientering	Lektion	24	10	50	50		
		Sem-övn	24	10	50	50		
	Speciell bibliotekskunskap							
	a) Allmän administration	Lektion	24	20	100	100		
		Sem-övn	24	10	50	50		
	b) Folkbibliotekens och skolbibliotekens organisation	Lektion	24	30	150	150	100	67
		Gruppövn	12	10				
		Sem-övn	24	10	50	50		
	c) Folkbibliotekens funktioner	Lektion	24	35	175	175		
		Sem-övn	24	10	50	50		
	d) Skolbibliotekens funktioner	Lektion	24	15	75	75		
	Mediakunskap	Lektion	24	30	150	150		
	Litteraturorientering	Lektion	24	40	200	200		
		Sem-övn	24	10	50	50		
8.	Studiekurs + specialarbete	Handl	1	6	720	240		
		Sem-övn	24	10	50	50		
		Gruppunderv	12	100	1 000	1 000		
		Summa tim		356	2 920	2 440	100	67

Plan för undervisningen, sjunde terminen. Forskningsbibliotekarier.

Beräknad för 36 studerande

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
				»Kateder»-tim	Evalv tim	»Kateder»-tim	Evalv tim
Samhällsorientering	Lektion	24	20	40	40		
Speciell bibliotekskunskap	Lektion	24	20	40	40		
	Lektion	24	20			20	20
	Handl	4	5	45	15		
Mediakunskap							
a) Svårare katalogisering	Gruppövn	12	20			60	60
b) UDK + indexering	Lektion	24	30	60	60		
	Gruppövn	12	10			30	20
c) Språkorientering	Lektion	24	20	40	40		
d) Paleografi/teknisk nomenklatur	Lektion	24	10	20	20		
e) Till förfogande	Lektion	24	5	10	10		
Litteraturorientering							
a) Allmän bibliotekskunskap	Lektion	24	30	60	60		
b) Specialarbete	Lektion	24	10	20	20		
	Summa tim		200	335	305	110	110

Plan för undervisningen, åttonde terminen. Forskningsbibliotekarier.

Beräknad för 24 studerande

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Professor		Lektor		Adjunkt	
				»Kateder»-tim	Evalv-tim	»Kateder»-tim	Evalv-tim	»Kateder»-tim	Evalv-tim
Studiekurs+ specialarbete	Handl Sem-övn	1 24	6	48	16	96	64		
			10	2	2	8	8		
			16	50	18	104	72		

Utbildning sjunde terminen
(36 studerande)

305 u-tim, lektor å 126: —	38 430: —
100 u-tim, adjunkt å 70: —	7 000: —
	<u>Summa 45 430: —</u>

Kostnad per stud, undervisning 1 262: —

Utbildning åttonde terminen
(24 studerande)

18 u-tim, professor å 155: —	2 790: —
72 u-tim, lektor å 126: —	9 072: —
	<u>Summa 11 862: —</u>

Kostnad per stud, undervisning 494: —

Kostnad per stud, sjunde och åttonde terminerna

undervisning	1 756: —
examination	126: —
övriga uppgifter	35: —

Summa kostnad per stud 1 917: —

Totalkostnad per stud 4 692: —

Genomsnittskostnad per läsår 2 346: —

Grundskolebibliotekarier (120 studerande)

1 075 u-tim lektor å 126: —	135 450: —
233 u-tim adjunkt å 70: —	16 310: —
	<u>Summa 151 760: —</u>

Kostnad per stud, undervisning 1 265: —

examination 63: —

övriga uppgifter 18: —

Totalkostnad per stud/termin 1 346: —

Biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek

(48 studerande)

306 u-tim lektor å 126: — 38 556: —

559 u-tim adjunkt å 70: — 39 130: —

77 686: —

Kostnad per stud, undervisning 1 618: —

examination 63: —

övriga uppgifter 18: —

Totalkostnad per stud/termin 1 699: —

Deltids- och förbandsbibliotekarier

(24 studerande)

76 u-tim lektor å 126: — 9 576: —

92 u-tim adjunkt å 70: — 6 440: —

16 016: —

Kostnad per stud, undervisning 667: —

examination 32: —

övriga uppgifter 9: —

Totalkostnad per stud, åtta veckor 708: —

Vidareutbildning (beräkningen gjord i enlighet med åttonde terminen för forskningsbibliotekarier)

(24 studerande)

Kostnad per stud, undervisning 494: —

examination 63: —

övriga uppgifter 18: —

Totalkostnad per stud/termin 575: —

Fortbildningskurs (48 studerande)

20 u-tim lektor å 126: — 2 520: —

27 u-tim adjunkt å 70: — 1 890: —

Summa 4 410: —

Kostnad per stud, undervisning 92: —

examination 32: —

övriga uppgifter 9: —

Totalkostnad per stud/två veckor 133: —

Informatikerutbildning

Utbildning femte och sjätte terminerna

(= bibliotekarier)

Utbildning motsvarande bibliotekshögskolans sjunde och åttonde terminer

(50 studerande)

10 u-tim professor å 155: — 1 550: —

2 500 u-tim lektor å 126: — 315 000: —

Summa 316 550: —

Kostnad per stud, undervisning 6 331: —

examination 126: —

övriga uppgifter 35: —

Summa kostnad per stud 6 492: —

Totalkostnad per stud 9 267: —

Genomsnittskostnad per läsår 4 634: —

Plan för undervisningen. Grundskolebibliotekarier (en termin).

Beräknad för 120 studerande

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
				»Kateder»-tim	Evalvtim	»Kateder»-tim	Evalvtim
Samhällsorientering	Lektion	24	5	25	25		
Inlärningspsykologi och läsundervisning	Lektion	24	5	25	25		
Bibliotekskunskap	Lektion	24	45	225	225		
	Gruppövn	12	30	150	50	150	100
Mediakunskap	Lektion	24	25	125	125		
	Gruppövn	12	55	550	183		
Tekniska hjälpmedel	Lektion	24	5	25	25		
	Gruppövn	6	10			200	133
Läromedelsorientering	Lektion	24	40	200	200		
	Gruppövn	12	65	650	217		
	Summa tim		285	1 975	1 075	350	233

Plan för undervisningen. Biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek (en termin).

Beräknad för 48 studerande

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
				»Kateder»-tim	Evalvtim	»Kateder»-tim	Evalvtim
Samhällsorientering	Lektion	24	10	6	6	14	14
Bibliotekskunskap	Lektion	24	20	40	40		
	Studiebesök	12	10	40	13		
Mediakunskap							
a) Mediakännedom	Lektion	24	10	10	10	10	10
	Gruppövn	12	10			40	27
b) Mediaförvärv	Lektion	24	30	30	30	30	30
c) Katalogisering	Lektion	24	30	30	30	30	30
	Gruppövn	12	100			400	267
d) Övrigt	Lektion	24	20	20	20		
	Gruppövn	12	20	40	13	40	27
Databehandling och tekniska hjälpmedel							
a) Databehandling	Föreläs	Obegr	5	5	5		
	Lektion	24	7	14	14		
	Gruppövn	8	8			48	36
b) Tekniska hjälpmedel	Föreläs	Obegr	5	5	5		
	Lektion	24	15	30	30		
	Gruppövn	12	20			80	54
c) Kontorsteknik	Lektion	24	10	10	10	10	10
	Gruppövn	12	10			40	27
Litteraturorientering	Lektion	24	40	80	80		
	Gruppövn	12	10			40	27
	Summa tim		390	360	306	782	559

Plan för undervisningen. Deltids- (D) och förbandsbibliotekarier (F) (åtta veckor).

Beräknad för 24 studerande (12+12)

Kategori	Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
					»Kateder»-tim	Evalv-tim	»Kateder»-tim	Evalv-tim
D	Samhällsorientering							
D	a) Kommunal förvaltning	Lektion	24	6	6	6		
D+F	b) Utbildningsväsendet	Lektion	24	4	4	4		
F	c) Försvarsmaktens organisation	Lektion	24	6	6	6		
D+F	Bibliotekskunskap							
D+F	a) Bibliotekens målsättning, organisation m m	Lektion	24	10	10	10		
D+F	b) Arbetsmetoder	Lektion	24	4	4	4		
D	c) Barn- och ungdomsbiblioteksverksamhet, social biblioteksverksamhet	Lektion	24	6	6	6		
D+F	d) Marknadsföring, kontaktverksamhet	Lektion	24	6	6	6		
D+F	Mediakunskap							
	a) Media och deras förvärv	Lektion	24	2	2	2		
	b) Bokurval	Lektion	24	2	2	2		
		Gruppövning	12	12			24	16
	c) Klassifikation och katalogisering	Gruppövning	12	12			24	24
	d) Bokvård	Gruppövning	12	4			8	8
D+F	Litteraturorientering							
	a) Litteratordiskussioner	Gruppövning	12	15	30	30		
	b) Bibliografiska hjälpmedel	Gruppövning	12	10			20	20
D+F	Tekniska hjälpmedel och kontorsteknik	Gruppövning	12	12			24	24
		Summa tim		111	76	76	100	92

Plan för undervisningen. Fortbildning (ca två veckor).

Beräknad för 48 studerande

Moment	Undervisningsform	Gruppstorlek	Tim per grupp (och stud)	Lektor		Adjunkt	
				»Kateder»-tim	Evalv-tim	»Kateder»-tim	Evalv-tim
	Lektion	24	10	20	20		
	Gruppövning	12	10			40	27
	Summa tim		20	20	20	40	27

Plan för undervisningen. Informatiker (exklusive kurs i ADB, tio poäng).

Beräknad för 50 studerande

Undervisningsform	Gruppstorlek	Timmar per grupp (och stud)	Professor		Lektor	
			»Kateder»-tim	Evalv tim	»Kateder»-tim	Evalv tim
Föreläsningar	Obegr	210	10	10	200	200
Handledning	2	120			3 000	1 000
Seminarier	24	50			100	100
Exkursioner	2	36			900	300
Handledd praktik	2	36			900	900
Summa tim		452	10	10	5 100	2 500

4.5. Tillkommande kostnader under anslagen till riksarkivet

Avlöningar (förslagsanslag)

Tillkommande kostnader:

1. Timarvoden, lärare	+ 41 836: —
2. Avlöningar till övriga tjänstemän	
1 förste arkivarie, Ae 30	+ 63 000: —
1 arkivarie, Ae 26	+ 51 252: —
1 kontorist, Ae 9	+ 21 804: —
3. Extra arbetskraft, övertidstillägg m m	+ 15 000: —
	+ 192 892: —
4. Lönekostnadspålägg	
23 procent på 192 892	+ 44 365: —
Summa	+ 237 257: —

Anmärkningar till beräkningarna

1. En 20-veckorskurs med 24 elever förutsätts bli anordnad vartannat år och — alternerande därmed — en tioveckorskurs med 24 elever vartannat. Dessutom väntas behov föreligga av centralt anordnade fortbildningskurser för 96 studerande per år. Med dessa förutsättningar skulle kostnaderna för timarvoden till lärare vartannat år uppgå till 41 836 kr, vartannat år till 26 780 kr. Här har räknats med den högre årskostnaden.

2. En tjänst som förste arkivarie har redan tidigare begärts i riksarkivets anslagsframställningar och ingår i den av statsmakterna i princip antagna organisationsplanen för riksarkivet. Detsamma gäller kontoristtjänsten, som förutsätts att på samma sätt som den nämnde förste arkivarien kunna disponeras ungefär till hälften för administration av här ifrågakvarande utbildning, till hälften för andra uppgifter inom riksarkivet. Arkivarien beräknas däremot helt bli sysselsatt med utbildningsadministrationen.

3. Behovet av medel till extra arbetskraft, övertidstillägg m m beräknas öka med c 15 000 kr, bl a med hänsyn till den varierande arbetsbelastningen för den administrativa personalen under de tider utbildning pågår vid arkivet. En del av

undervisningen väntas bli förlagd till kvällstid, vilket medför förlängt öppethållande och ökad jourtjänstgöring.

Omkostnader (förslagsanslag)

Tillkommande kostnader:

1. Sjukvård m m, förslagsvis	+ 2 000: —
2. Reseersättning	+ 10 000: —
3. Expenser	
a) Bränsle och lyse, förslagsvis	+ 3 000: —
b) Övriga expenser	+ 10 000: —

Anmärkningar till beräkningarna

2. Resekostnaderna förväntas öka på grund av utbildningsverksamheten. Här har räknats med bl a kostnader för nordiska kontakter, resekostnadsersättning och traktamenten för lärare, som är bosatta på andra orter samt elevers studieresor.

3 a. Då undervisningen till någon del väntas bli förlagd till kvällstid har här räknats med viss ökning av belysningskostnaderna.

3 b. Ökat medelsbehov beräknas för bl a: telefonkostnader, renhållning och städning, kontorsmateriel, stencilerskostnader.

Inköp av arkivalier och böcker m m

(reservationsanslag)

Tillkommande kostnader:

Inköp av böcker	+ 5 000: —
-----------------	------------

Anmärkning

Den föreslagna utbildningsverksamheten kommer att medföra behov av ny- och tilläggsanskaffning av böcker för ett referensbibliotek, som kan stå till de studerandes förfogande.

Engångsanslag

1. Läromedel m m (reservationsanslag) 50 000: —
Anslaget bör uppföras med 10 000 kr per år under fem på varandra följande år.

Anmärkning¹⁾

Då den föreslagna utbildningen är helt ny, saknas praktiskt taget tjänliga läromedel. Anslaget är

avsett att täcka kostnader för framställning av främst kompendier, bildband och motsvarande.

2. Inredning och utrustning

(reservationsanslag) 5 000: —

Anmärkning

Behov av medel för inredning och utrustning för-
anledes dels av att vissa nya, fasta tjänster föreslås tillkomma för ledning och administration av utbildningsverksamheten, dels av att viss inredning och utrustning behövs för undervisningslokaler (komplettering) och lärarrum.

4.6 Arkivutbildning

I efterföljande planer för utbildningen har kostnaderna för den reguljära *undervisningen* beräknats.

Undervisningen har fördelats på tre olika lärarkategorier. Kategoriindelningen har gjorts med hänsyn till de kvalifikationskrav som bör ställas för undervisningen i de olika momenten — inte med tanke på vilka teoretiska meriter eventuellt tänkbara lärare kan väntas ha.

Kategori I förutsätts endast medverka i mycket ringa omfattning för föreläsningar av övergripande karaktär. Kategori II väntas komma att meddela lektionsundervisning samt leda seminarier. Den tredje kategorin slutligen har förutsatts skola handleda vid gruppövningar samt leda studiebesök.

Undervisningen förutsätts uteslutande komma att meddelas av timarvoderad personal. Kostnadsberäkningarna har gjorts med utgångspunkt i de timarvoden för motsvarande undervisning, som tillämpas vid universitetens filosofiska fakulteter, enligt följande (1968 års löneläge):

Kategori I: 155 kr per undervisningstimme/evalv-timme (= professorsundervisning)

Kategori II: 111 kr per undervisningstimme/evalv-timme (lektorsundervisning av disputerad lektor)

Kategori III: 61 kr per undervisningstimme/evalv-timme (undervisning av assistent/amanuens)

Beträffande undervisning som betecknats såsom gruppövning eller grupparbete, har generellt det antagandet gjorts att dessa undervisningspass är avsedda för tillämpning.

Det har sålunda förutsatts att en förberedande och introducerande genomgång före övningsmomentet sker i lektionsform (eller motsvarande) och att en summering och genomgång i samma form sker efter övningen. Som följd härav räknas lärarinsatsen vid dessa övningar såsom handledning och övervakning.

I likhet med vad som sker vid motsvarande undervisningsform inom universitetens filosofiska fakulteter har denna lärarinsats *evalverats*, dvs givits ett lägre värde än 1 per »kateder»-timme vid omräkning till undervisningstimme. Normen för omräkning har här ansetts böra vara 3 timmar handledning = 2 timmar undervisning, då undervisningen meddelas av lärarkategori III. Denna beräkningsgrund är identisk med den som används vid filosofisk fakultet för omräkning av timmar, som assistent eller amanuens meddelar handledning eller övervakar laborationer, till undervisningstimmar för assistent. De i momenten studiebesök upptagna timtalen har evalverats på samma sätt som timmarna för gruppövningar.

Utöver kostnader för reguljär undervisning bör en kostnadsram för utbildningen även innefatta kostnader för examination och för handledd praktik. Examinationen har beräknats till 120 minuter per studerande inom 20-veckorskursen, 60 minuter per studerande inom tioveckorskursen samt 30 minuter inom tvåveckorskursen. Examinationen förutsätts bli förrättad av lärare av kategori II, som enligt normerna för beräkning av examinationsinsats av universitetslektor inom filosofisk fakultet bör få räkna tre timmars examination (180 minuter) som en undervisningstimme.

Den handledda praktiken beräknas omfatta fem veckor under 20-veckorskursen och fyra veckor under tioveckorskursen. Några normer för arvodering av sådan handledning har inte kunnat letas fram från något motsvarande utbildningsområde. I de sammanfattande ramberäkningarna nedan har denna handledning upptagits med 150 kr per elev och handledningsperiod inom 20-veckorskursen. För handledning inom

tioveckorskursen har beräknats 100 kr per elev och period.

Kostnaderna per studerande skulle med de givna förutsättningarna få följande utseende, vad gäller undervisningskostnader + examinationskostnader + kostnader för handledararvode vid handled praktik.

<i>20-veckorskurs, kostnad per studerande</i>	
Undervisning	964:—
Examination	74:—
Handledararvode vid praktik	150:—
	1 188:—

Tioveckorskurs, kostnad per studerande

Undervisning	424:—
Examination	37:—
Handledararvode vid praktik	100:—
	561:—

Tvåveckorskurs, kostnad per studerande

Undervisning	120:—
Examination	19:—
	139:—

Plan för undervisningen. Arkivassistenter m fl, tioveckorskurs.

Beräknad för 24 studerande

Kurs Undervisningsform	Grupp- stor- lek	Tim per grupp (och stud)	Läro- kategori I (»professor»)		Läro- kategori II (»lektor»)		Läro- kategori III (»amanuens»)	
			»Kate- der»- tim	Evalv tim	»Kate- der»- tim	Evalv tim	»Kate- der»- tim	Evalv tim
Introduktion								
a) Föreläsning	Obegr	1	1	1				
b) Lektionsunderv	24	4			4	4		
Författningskunskap								
Lektionsunderv	24	5			5	5		
Arkivväsendets organisation och utveckling								
a) Föreläsning	Obegr	4			4	4		
b) Studiebesök	12	12					24	16
Arkivteori								
a) Föreläsning	Obegr	2			2	2		
b) Lektionsunderv	24	4			4	4		
Arkivbildning och gallring								
a) Lektionsunderv	24	9			9	9		
b) Gruppövning	12	5					10	7
c) Studiebesök	12	2					4	3
Ordnanande och förtecknande av arkiv								
a) Föreläsning	Obegr	1			1	1		
b) Lektionsunderv	24	3			3	3		
c) Gruppövning	12	3					6	4
Kommunala och enskilda arkiv								
a) Föreläsning	Obegr	1			1	1		
b) Lektionsunderv	24	6			6	6		
c) Studiebesök	12	12					24	16
Tekniska frågor								
Lektionsunderv	24	16			16	16		
Historiska vetenskaper och hjälpvetenskaper								
Lektionsunderv	24	10			10	10		
Summa tim		100	1	1	65	65	68	46
Kostnad per evalv-tim				155:—		111:—		61:—
Total kostnad				155:—		7 215:—		2 806:—

Kostnad per stud: $10\ 176/24=424:—$

Plan för undervisningen. Arkivarier, 20-veckorskurs.

Beräknad för 24 studerande

Kurs Undervisningsform	Grupp- stor- lek	Tim per grupp (och stud)	Läror- kategori I (»professor»)		Läror- kategori II (»lektor»)		Läror- kategori III (»amanuens»)	
			»Kate- der»- tim	Evalv tim	»Kate- der»- tim	Evalv tim	»Kate- der»- tim	Evalv tim
Introduktion								
a) Föreläsning	Obegr	2	2	2				
b) Lektionsunderv	24	4			4	4		
Författningskunskap								
Lektionsunderv	24	10			10	10		
Arkivväsendets organisation och utveckling								
a) Föreläsning	Obegr	3			3	3		
b) Lektionsunderv	24	10			10	10		
c) Studiebesök	12	20					40	27
Arkivteori								
a) Föreläsning	Obegr	3			3	3		
b) Lektionsunderv	24	12			12	12		
c) Seminarier	24	4			4	4		
Arkivbildning och gallring								
a) Föreläsning	Obegr	1			1	1		
b) Lektionsunderv	24	16			16	16		
c) Seminarier	24	2			2	2		
d) Gruppövning	12	6					12	8
e) Studiebesök	12	2					4	3
Förteckningsplaner o d								
a) Lektionsunderv	24	5			5	5		
b) Seminarier	24	2			2	2		
c) Gruppövning	12	3					6	4
Kommunala och enskilda arkiv								
a) Föreläsning	Obegr	1			1	1		
b) Lektionsunderv	24	17			17	17		
c) Studiebesök	12	12					24	16
Tekniska frågor								
Lektionsunderv	24	29			29	29		
Historisk metod								
a) Föreläsning	Obegr	3	3	3				
b) Lektionsunderv	24	8			8	8		
Historiens hjälpvetenskaper								
a) Föreläsning	Obegr	2			2	2		
b) Lektionsunderv	24	36			36	36		
Diverse								
a) Föreläsning	Obegr	1			1	1		
b) Lektionsunderv	24	2			2	2		
c) Grupparbete	12	2					4	3
Summa tim		218	5	5	168	168	90	61
Kostnad per evalv-tim				155: —		111: —		61: —
Total kostnad				775: —		18 648: —		3 721: —

Kostnad per stud: 23 144/24=964: —

Plan för undervisningen. Arkivutbildning, två veckorskurs.

Beräknad för 48 studerande

Kurs Undervisningsform	Grupp- stor- lek	Tim per grupp (och stud)	Lärarkategori II (»lektor«)		Lärarkategori III (»amanuens«)	
			»Kate- der»- tim	Evalv tim	»Kate- der»- tim	Evalv tim
Lektionsunderv	24	15	30	30		
Gruppövn	12	15			60	40
Summa tim		30	30	30	60	40
Kostnad per evalv-timme				111:—		61:—
Total kostnad				3 330:—		2 440:—

Kostnad per stud: $5\ 770/48 = 120:—$

5.1 Bakgrund

Utredningen har haft i uppdrag att lämna förslag till utbildning av samtliga personal-kategorier vid bibliotek och arkiv samt inom dokumentationen.

Bibliotekspersonalens *hittillsvarande utbildning* har organisatoriskt präglats av splittring. Folkbibliotekarier har erhållit huvuddelen av sin direkt yrkesinriktade skolning genom en ettårig utbildning vid den till skolöverstyrelsen knutna biblioteksskolan. Skolöverstyrelsen har även svarat för utbildning av skolbibliotekarier och av kommunalt anställda bibliotekarier med biblioteksarbetet som bisyssla. Forskningsbibliotekens personalbehov har tillgodosetts på skilda sätt. De större forskningsbiblioteken har anordnat inomverksutbildning om tre månader för bibliotekarier. Dessa bibliotek har även själva utbildat assistent-, biträdes- och expeditionspersonal. Vid kungl biblioteket har förekommit kurser med särskild inriktning på assistentpersonal vid skilda forskningsbibliotek. Vidare har Tekniska Litteratursällskapet och andra organisationer stått som arrangörer av kurser för hithörande personalgrupper inom näringsliv och specialbibliotek samt inom dokumentationen.

Arkivarierna vid de statliga arkiven har i regel fått endast sedvanlig inomverksutbildning. Först under 1960-talet har riksarkivet anordnat organiserade kurser i vilka deltagit personal vid både riksarkivet och andra arkivinstitutioner.

Kursverksamhet har där även bedrivits för arkivassistenter. Personal vid företagsarkiv och folkrörelsearkiv har utbildats av Näringslivets arkivråd och Sveriges industriförbund samt av Arbetarrörelsens arkiv.

Betänkandet ger en utförlig redogörelse för den i Sverige hittills förekommande utbildningen av de nämnda grupperna.

Biblioteksutbildningen i andra länder uppvisar stora variationer. Generellt sett är den dock organisatoriskt mindre oenhetlig i öststaterna än i Västeuropa och USA. Under senare tid har man kunnat iakta en internationell tendens att söka begränsa antalet utbildningsenheter. Även den tidigare specialiseringen för tjänst som bibliotekarie vid folkbibliotek och vetenskapligt bibliotek, vilken utmärkt skolningen särskilt i Västeuropa, har på många håll blivit föremål för omprövning. Således kan samordningssträvanden — i synnerhet beträffande de grundläggande yrkesinsikterna — sägas vara något karaktäristiskt för biblioteksutbildningen världen över. I fråga om kursinnehållet är ett antal kärnämnen gemensamma för länder med organiserad biblioteksutbildning.

Den även i teknologiskt avancerade länder relativt nystartade skolningen av personal inom information och dokumentation visar däremot i USA en utveckling mot allt fler utbildningsenheter och mot mer specialiserad inriktning. Förhållandena i Sovjetunionen är, liksom i flera andra länder, svåra att entydigt tolka.

Inom arkivutbildningen spåras en för-

skjutning av tyngdpunkten från den alljämt betydelsefulla historieforskningen och dess hjälpvetenskaper mot arkivvetenskap, arkivteknik och modern kontorsorganisation.

De sakkunniga ägnar i sin internationella utblick särskild uppmärksamhet åt biblioteksutbildningen i England och Holland samt i de nordiska länderna. Utbildningen av informations- och dokumentationspersonal i USA presenteras även mera ingående. Vidare lämnas en allmän översikt över arkivpersonalens utbildningssituation med tonvikten lagd vid Danmark, Finland och Norge.

Statistiska centralbyrån har på kommitténs uppdrag kartlagt dagsläget beträffande personalens utbildning inom de berörda områdena och, bl a utifrån en omfattande enkät, utarbetat en prognos för det *framtida behovet av arbetskraft*. Resultaten har blivit föremål för överväganden av de sakkunniga, vilka bedömt det önskvärda tillskottet av nyutbildad personal på följande sätt: folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier c 240 per år, forskningsbibliotekarier c 50 per år, grundskolebibliotekarier c 240 per år, deltidbibliotekarier och förbandsbibliotekarier c 50 per år, biblioteksassistenter c 100 per år, arkivarier c 25 vartannat år och arkivassistenter m fl c 25 vartannat år.

För specialutbildad kontorspersonal vid folkbibliotek samt biblioteksbiträden och expeditiionspersonal vid forskningsbibliotek föreslås en decentraliserad utbildning och utbildningsbehovet preciseras inte. Till det beräknade behovet av nyutbildade tjänstemän kommer nödvändig påbyggnadsutbildning av varierande omfattning.

5.2 Reformförslag

En tydlig tendens kan iakttas till närmande i en rad avseenden mellan bibliotek av skilda kategorier. *Den aktuella utvecklingen* betingas av sådana för samtliga bibliotekstyper gemensamma faktorer som den sk informationsexplosionen och därmed sammanhängande problem beträffande

handhavandet av nya media. Den ökade accessionen medför en tilltagande arbetsvolym, vilket ytterligare accentueras av det faktum att biblioteken utnyttjas allt intensivare. Genom bl a kontaktarbete och selektiv delgivning av information har biblioteken själva aktivt bidragit till denna process. En fortskridande yttre och inre rationalisering, som underlättas av nya tekniska hjälpmedel, är vidare ett av hela biblioteksväsendets kännemärken. Gränserna mellan folkbibliotek, forskningsbibliotek och andra dokumentationsförmedlande institutioner har således blivit allt mer flytande. Arbetsformer och rutiner lånas från ett område till ett annat. Nya initiativ måste fullföljas i långtgående samverkan.

Personalens arbetsuppgifter varierar i omfattning och tyngd, men den skisserade utvecklingen har inneburit en ökande grad av överensstämmelse i fråga om uppgifternas utformning. Utredningen diskuterar de krav på direkt yrkesinriktade färdigheter etc som måste tillgodoses för att de skilda funktionerna skall fullgöras. Utöver sådana insikter fordras en grundläggande, allmän ämnesutbildning, vars omfång och djup blir beroende av den tilltänkta tjänsten.

Området för information och dokumentation befinner sig i ständig förvandling och expansion, framför allt på grund av utvecklingen av datorer, automation och telekommunikationer. Intresset har förskjutits från klassifikations- och lagringsproblem och i stället kommit att koncentreras till överförings- och återvinningsprocesserna samt till formaliserings- och systemfrågorna. Utvecklingen inom området har lett till att äldre benämningar som dokumentation och dokumentalist blivit mindre adekvata som samlingsbegrepp. De sakkunniga rekommenderar uttrycken »informatik» respektive »informatiker» som ersättning. Den grundläggande utbildningen för informatiker bör anpassas till det avsedda tillämpningsområdet.

En väsentlig del av de arbetsuppgifter arkivpersonalen har att utföra kan sammanfattas i termen arkivvård. Under de senare decennierna har arbetsfältet vidgats till ak-

tiv medverkan vid utformningen av arkivbildningen i expeditioner och på kontor, gallring av arkiv samt information i skilda former om arkivens innehåll och betydelse. På grund av uppgifternas mångsidighet är det för högre tjänster naturligt att ämneskunskaper av betydande bredd är önskvärda. Insikter i text samhällsvetenskapliga och språkliga ämnen är till gagn men kärnan i ämnesstudierna bör ägnas historia. Insikter i arkivteoretiska och arkivtekniska områden är också nödvändiga.

Kommittén föreslår upprättande av en *riksrekryterande bibliotekshögskola*. Blivande folkbibliotekarier, gymnasiebibliotekarier och forskningsbibliotekarier kan — efter en antagningsprocedur där hänsyn tas såväl till gymnasiebetyg och vissa personliga karakteristika som till kvaliteten hos eftergymnasiala studiemeriter — vinna tillträde till utbildningen efter genomgång av eftergymnasial utbildning till omfånget motsvarande minst 80 poäng vid filosofisk fakultet. De erhåller vid högskolan en tvåårig yrkesutbildning. Undervisningen är under de två första terminerna sammanhållen för att under den tredje terminen specialiseras på tre linjer: folkbibliotekarielinje, gymnasiebibliotekarielinje och forskningsbibliotekarielinje. Den avslutande terminen ger tillfälle till ytterligare fördjupning.

Utbildningsplanerna för bibliotekarier upptar — utöver åtta veckors handledd praktiktjänstgöring vid bibliotek av olika typer — under det första året följande ämnen: samhällsorientering, allmän bibliotekskunskap, mediakunskap, litteraturorientering samt databehandling och tekniska hjälpmedel. I tredje terminens specialiseringskurs ingår samma ämnesrubriker, men med olika innehåll, för de skilda bibliotekariegrupperna: samhällsorientering, speciell bibliotekskunskap, mediakunskap och litteraturorientering. Härtill kommer handledd praktik om fyra veckor vid ett bibliotek av den typ som överensstämmer med den studerandes linjeval. Under den avslutande terminen ges folkbibliotekarier och forskningsbibliotekarier frihet att välja mellan flera fördjupningsalternativ. Forskningsbib-

liotekarierna har även möjlighet att utnyttja denna tid för ytterligare ämnesstudier vid annan högre utbildningsanstalt. Gymnasiebibliotekariernas sista termin omfattar såväl handledd praktik som teori, vari ingår bl a psykologi, pedagogik och metodik. Ytterligare ett alternativ innebär genomgång av bibliotekshögskolans första år samt där-efter den nedan presenterade informatikerutbildningen.

Utbildningen, som bör tillgodoräknas som 40 poäng i filosofie kandidatexamen, leder till bibliotekarieexamen.

Bibliotekshögskolan föreslås även utbilda deltid- och förbandsbibliotekarier, grundskolebibliotekarier och assistenter vid forskningsbibliotek. Vidareutbildning och fortbildning avses dessutom bedrivas.

De kommunala bibliotekens specialutbildade kontorspersonal föreslås få utbildning inom yrkesskolan. Biblioteksbiträden och expeditionspersonal vid forskningsbibliotek erhåller inomverksutbildning vid större forskningsbibliotek.

Bibliotekshögskolan bör förläggas till Storstockholmsområdet och få en utbildningskapacitet om 900 studerande vid full utbyggnad. Högskolan skall vara direkt underställd Kungl Maj:t och ledas av en styrelse om tio ledamöter med företrädare för olika berörda intressen.

Arbetsuppgifterna för *informatiker* har bedömts som så skiljaktiga från bibliotekariernas att en helt fristående utbildning bedömts vara motiverad. Den förläggs till den för samtliga högre läroanstalter i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling vid tekniska högskolan i Stockholm. Studierna, som i regel förutsätter 80 poäng inom vissa utbildningslinjer vid filosofisk fakultet och tio poäng i ADB, leder till 30 poäng i informatik. I utbildningen ingår yrkespraktik, vilket medför en sammanlagd studietid motsvarande ett helt läsår. Studieplanen upptar följande kurser: informatikens principer, metoder och tillämpningar; informatikens teoretiska och vetenskapliga grunder; organisation och administration avseende informatik.

Även för *arkivpersonal* föreslås separat

utbildning. Arkivarier genomgår, efter avlagd filosofie kandidatexamen med minst 40 poäng i historia, en enterninsutbildning vid riksarkivet. Undervisningen omfattar bl a arkivväsendets organisation och utveckling, arkivteori, arkivbildning och gallring, förteckningsplaner o d, komunal och enskilda arkiv och tekniska frågor. Härtill kommer praktiktjänstgöring under handledning.

Riksarkivet skall dessutom utbilda arkivassistenter m fl, medan företagsarkivarier och vissa andra grupper kan erhålla utbildning antingen vid riksarkivet eller inom yrkesskolan.

För tjänst som bibliotekarie vid forskningsbibliotek, folkbibliotek och gymnasiebibliotek rekommenderas den av kommittén föreslagna utbildningen för respektive bibliotekstyper normalt utgöra *kompetensvillkor*. På arkivarier bör uppställas som fordran att de skall ha gått igenom riksarkivets enterninskurs. För arkivassistenter skall lämpligen den föreslagna kursen vara en förutsättning för anställning. Genomgången informatikerutbildning bör fordras för tjänst som informatiker i statlig tjänst.

De sakkunniga har funnit att möjligheterna till *nordisk samverkan* är begränsade och främst föreligger i fråga om vidareutbildning och fortbildning. Vissa initiativ föreslås till förmån för sådan samverkan, bl a upprättande av ett permanent organ för gemensamma åtgärder samt för information och överläggningar mellan de nordiska biblioteksutbildningsinstitutionerna.

5.3 Övergång till nytt utbildningssystem

De som redan påbörjat studier utöver akademisk examen i syfte att inträda på forskningsbibliotekariebanan bör, under en övergångsperiod om fyra år efter det budgetår då bibliotekshögskolan inleder sin verksamhet — dvs tidigast 1970/71 — beviljas tillträde till yrket enligt såväl nuvarande grunder som de av kommittén föreslagna. En lika lång övergångstid bör gälla även den

som, för att erhålla anställning som förste biblioteksassistent av högre grad, inlett universitetsstudier med sikte på sådan tjänst. För biblioteksassistenter föreslås en motsvarande tid om två år efter påbörjad yrkesutbildning.

Den ettåriga folkbibliotekarieutbildning som för närvarande anordnas av skolöverstyrelsen bör övertas av bibliotekshögskolan och äga bestånd under minst två läsår, räknat fr o m tidigast 1970/71. Rätten att där fullfölja studier enligt nuvarande system bör i första hand tillkomma dem som fullgjort föreskriven elevtjänstgöring, när statsmakternas beslut om ny bibliotekarieutbildning träder i kraft.

Beträffande förbandsbibliotekarier rekommenderas en övergångstid om ett år. De som påbörjat utbildning till skolbibliotekarie med hitillsvarande fordringar, bör medges en period om två år att fullborda utbildningen, räknat från den tidpunkt då bibliotekshögskolans första kurs för grundskolebibliotekarier inleds.

För arkivpersonal och informatiker har inga övergångsbestämmelser ansetts behövliga. Den nya utbildningen inom dessa områden bör inledas 1970/71.

5.4 Kostnadsberäkningar

Vid full utbyggnad beräknas kostnaderna för bibliotekshögskolan i 1968 års kostnads- läge uppgå till c 7 300 000 kr (förslagsanslag), varav 3 400 000 kr till avlöningar och särskilda ersättningar och 3 900 000 kr till omkostnader. Härtill kommer ett engångsanslag om 500 000 kr för läromedel samt ett belopp för inredning och utrustning av bibliotekshögskolans lokaler om totalt c 1 400 000 kr. För riksarkivets tillkommande kostnader har beräknats ett medelsbehov om 270 000 kr, vartill kommer vissa engångsanslag om sammanlagt 55 000 kr. Beträffande informatikerutbildningen har endast översiktliga uppskattningar gjorts, eftersom den föreslås bli förlagd till universitetsinstitution.

Reservation av ledamoten Hans Åke Karlström avseende biblioteksutbildningens yttre organisation

I kapitel 2. Förslag till ny utbildning har beträffande bibliotekspersonalen av de sakkunnigas majoritet förslag framlagts till bl a vad som i betänkandet benämnes »yttre organisation» av utbildningen för denna yrkesgrupp. Jag är för min del i vissa delar av vad som föreslås under detta avsnitt i nämnda kapitel — liksom för övrigt i vad avser förslagen till utbildningsplaner m m — enig med majoriteten men nödgas i fråga om andra delar av förslaget till yttre organisation anföra reservation mot majoritetens förslag. Jag vänder mig framför allt mot majoritetens förslag om inrättande av en *fristående* bibliotekshögskola och därmed även mot majoritetens avvisande av tanken på en organisatorisk anknytning av den framtida biblioteksutbildningen till universiteten och till universitetskanslersämbetet och får till stöd för min reservation anföra följande.

Utvecklingen under senare år har klart visat, att behov föreligger av samordning av de skilda utbildningsformer och utbildningsenheter som avser samma eller ungefär samma utbildningsnivå. Härtill kommer kravet på att hänsyn ömsesidigt måste tas till önskemål och behov från utbildningar som ligger på olika nivåer, ett hänsynstagande som ofta bäst kan komma till uttryck genom institutionella samband.

Den av BU föreslagna yrkesinriktade bibliotekarieutbildningen fr o m femte ter-

minen ligger i väsentlig utsträckning på samma eller ungefär samma utbildningsmässiga nivå som stora delar av den grundläggande utbildningen vid bl a filosofisk fakultet. Kravet på i regel minst fyra terminers föregående studier vid filosofisk fakultet — eller på annan därmed likvärdig utbildning av minst samma längd — före tillträdet till den egentliga bibliotekarieutbildningen liksom överensstämmelsen i betydande grad mellan utbildningens nivå vid å ena sidan den föreslagna bibliotekarieutbildningen fr o m femte terminen och å andra sidan utbildningen vid universitetens filosofiska fakulteter talar för att även den fackinriktade bibliotekarieutbildningen i någon form knyts organisatoriskt till universiteten och till universitetskanslersämbetet.

Genom en universitetsanknytning — i nuvarande läge närmast gällande universitetet i Stockholm men tänkbar även beträffande övriga universitet — i form av en egen fakultet eller institution eller kanske lämpligare såsom ett särskilt institut av ungefär den typ som representeras av institutet för arbetsmarknadsfrågor eller av institutet för internationell ekonomi skulle väsentliga fördelar stå att vinna i flera hänseenden.

Även den yrkesinriktade delen av biblioteksutbildningen skulle därigenom inordnas i det större utbildningsorganisatoriska och utbildningsmässiga sammanhang i vilket in-

går universiteten och de övriga läroanstalter för vilka universitetskanslersämbetet är central förvaltningsmyndighet.

En sådan anordning skulle vidare underlätta en ändamålsenlig skötsel av utbildningen och möjliggöra sambruk av lokaler och lärare; genom en, med beaktande av vad biblioteksutbildningen kräver, lämplig utformning dels av de bibliotekslokaler som planeras inom Frescati-området för bl a kungl bibliotekets universitetsbiblioteks-funktioner, dels av de övriga lokaler som planeras inom detta område — inom vilket med tanke på såväl biblioteksutbildningens som de universitetsstuderandes och andra gruppers behov skulle kunna placeras en folkbiblioteksenhet av passande storlek — borde det exempelvis bli möjligt att till Frescati-området förlägga även biblioteksutbildningen och att därigenom spara reella och personella resurser.

En universitetsanknytning skulle också öka möjligheterna att förändra utbildningens innehåll och utformning allt efter de skilda behov och önskemål som framträder i samhället. En nära kontakt med den högre utbildningen och forskningen vid universiteten är därvid ytterst väsentlig och utgör nära nog en förutsättning för att utbildningen snabbt skall kunna anpassas i takt med de vetenskapliga framstegen. Kontakten med universitetsväsendet motverkar en snäv yrkesinriktning av utbildningen och inbyggda stelheter i denna och underlättar införandet av nya ämnen och moment i utbildningen. En ökad gemenskap uppnås med de filosofiska fakulteternas och övriga fakulteters breda ämnesregister.

Genom dels sådana organ med allsidig sammansättning som universitetskanslersämbetets styrelse samt för universitets- och högskoleväsendet generella utbildningsråd

och fakultetsberedningar, dels konsistorier, fakulteter, utbildningsnämnder och institutionskollegier kanaliseras och uppsamlas rön och erfarenheter — förutom från universitetsvärlden — från arbetsmarknaden och samhällslivet i stort samt från utlandet. På grundval av bl a sådan information tas i dessa organ initiativ till eller fattas beslut om nödvändiga förändringar av skilda utbildningslinjer samt omprövas utbildningsmål och utbildningsformer.

Universitetsväsendets större resurser skulle medge en mångsidig och fördjupad fortbildnings-, vidareutbildnings- och om skolningsverksamhet för den utbildade bibliotekspersonalen. De tjänster i fråga om rationalisering, teknisk service, tekniska hjälpmedel i utbildningen, utarbetande av läromedel, pedagogisk utbildning av akademiska lärare, övrigt pedagogiskt utvecklingsarbete, gästföreläsningsverksamhet m m som erbjuds inom universitetsväsendets ram skulle utan omvägar stå till biblioteksutbildningens förfogande. Den nödvändiga kontakten med informatikerutbildningen skulle ske genom direkta kanaler. Den blivande bibliotekarien skulle vid en universitetsanknytning av även den yrkesinriktade delen av bibliotekarieutbildningen också under sin avslutande studietid ända fram till bibliotekarieexamen bevara sambandet med studie- och boendemiljön under den inledande studieperioden.

Ett inordnande av biblioteksutbildningen i universitetsväsendet skulle slutligen även på det rent administrativa planet innebära väsentliga fördelar. Man skulle här kunna utnyttja en rikt förgrenad lokalförvaltning. Detta torde otvivelaktigt medföra vinster i fråga om både effektivitet och reella kostnader.

Särskilt yttrande av experten Kjell Samuelson

I anslutning till ovan uttryckta reservation av ledamoten Hans Åke Karlström torde ytterligare, densamma styrkande saksål vara värda att beakta. Jag ber därför att få sluta mig till de av Karlström anförda synpunkterna samtidigt som jag instämmer i att de av honom framlagda förslagen bör övervägas. Som stöd för mitt ställningstagande gäller ej blott de redovisade sakliga förhållandena utan även ett flertal andra faktiska omständigheter och förhandenvarande problem vilkas praktiska och ändamålsenliga lösningar likaledes skulle kunna åstadkommas genom de i reservationen skisserade alternativen.

Hittills har bl a nämnts de organisatoriska och administrativa, de institutionellt samordnande och ekonomiskt rationella samt de innehållsmässiga och tekniska fördelarna av att såväl biblioteks- som informatikerutbildningen förläggs till universiteten. En dylik utformning skulle i än högre grad tillgodose en långsiktig planering för utbildning avseende I & D-området med den alltmer utbredda förekomsten av tekniska hjälpmedel, ADB och datorbaserad dokumentation.

Man kan nämligen redan idag förutse en genomgripande omvandling av bibliotekens och bibliotekariernas funktioner såsom de för närvarande uppfattas.

I nämnda av ADB beroende avseenden utgör universitetens institutioner för informationsbehandling den naturliga förankringen och har fördelen av geografisk utbredning i landet. Vidare skulle informa-

tikundervisningens lärare och övriga resurser kunna utnyttjas även för biblioteksutbildningens motsvarande områden, varvid såväl överlappande som varandra kompletterande ämnesavsnitt kan garanteras en överensstämmande och lämplig sammanställning. En uppdatering och förnyelse i takt med den vid universiteten pågående I & D-forskningen samt systemutvecklingen blir likaledes en direkt följd för de båda ämnena.

Forskning äger rum där verkliga problemställningar existerar vilka måste lösas för att åstadkomma en utveckling. Detta torde i hög grad gälla för biblioteksområdet och dess många beröringspunkter med praktiska tillämpningar. För att kunna åstadkomma en forskning på tillräcklig nivå inom det tvärvetenskapliga fältet som informationsbehandling och biblioteksverksamhet utgör fordras i högsta grad en universitets- och universitetsbiblioteksanknytning med de möjligheter till specialkontakter som denna innebär.

Det är likaledes av vikt att utbildning inom I & D-området för såväl blivande bibliotekarier som informatiker får en anknytning till rikets samtliga universitetsbibliotek samt där befintliga referenssamlingar, vilka betingar höga kostnader om de skulle inrymmas i en fristående bibliotekshögskola. Sedan länge har framhållits nödvändigheten av I & D-områdets och praktikens decentralisering inom Sverige för att kunna föras närmare de stora, utspridda avnämargrupperna. Mest aktiva men likväl kanske minst

omskrivna är således alla de I & D-tillämpningar vilka bedrivs bland industrier, företag och myndigheter såsom en del av respektive organisations totala informationsomsättning. Såväl undervisning i dokumentation som ADB och flera andra kursavsnitt i den föreslagna biblioteksutbildningen rör sig på tillämpningsplanet varför de måste kunna replera på avnämarnas egna operationella funktioner och praktiska system. I belysning av omfattande och väldokumenterade erfarenheter från åtskilliga andra länder vore det numera helt omotiverat att etablera tex ett, och enbart ett, nationellt dokumentalistinstitut eller informationscentrum svarande för undervisning, forskning eller praktiskt tillämpad verksamhet. Detta framgick redan med all tydlighet av remissvaren till IVA:s tidigare dokumentalistutredning. Majoriteten dvs en rad av universitet, högskolor, konsistorier, forskningsråd och överbibliotekarier m fl jämte

statskontoret förkastade institutstanken och förordade att motsvarande utbildning och aktiviteter i stället skulle förläggas till Stockholms universitet (s 56).

Redan i SAB:s utredning 1955 föreligger framsynta förslag om decentraliserad universitetsutbildning avseende bibliotekskunskap i vid bemärkelse. Med beaktande härav bör framhållas en organisationsform, vilken skulle tillgodose den för I&D-området obligatoriska decentraliseringen, nämligen inrättandet av två eller flera universitetsanknutna bibliotekshögskolor, varav den första i Stockholm samt den andra förslagsvis i södra Sverige och i samarbete med universitetens institutioner för informationsbehandling.

Genom ovan framlagda modifieringar av BU:s förslag torde förhandenvarande resurser effektivt kunna utnyttjas samtidigt som avnämarmarkategoriernas behov och de allmänna, långsiktiga kraven tillgodoses.

Bilaga 1 Biblioteks- och arkivpersonal. Kartläggning av arbetsområdet samt tendensberäkningar

Library and Record Personnel. Mapping of the Field of Activity and Projections

Innehållsförteckning

Contents

<i>Förkortningar använda i texten</i>	179	Resultat	201
<i>Shortenings used in the text</i>		Results	
<i>Sammanfattning</i>	180	4. <i>Folkbibliotekssektorn</i>	201
<i>Summary</i>	182	<i>The public library section</i>	
1. <i>Inledning</i>	186	<i>Beräkningsmetod</i>	204
<i>Introduction</i>		<i>Estimation method</i>	
2. <i>Privata och statliga sektorerna</i>	187	<i>Kommentarer till tabeller och dia-</i>	
<i>The private and government sections</i>		<i>gram</i>	208
<i>Test av frågeblanketten</i>	187	<i>Comments on tables and diagrams</i>	
<i>Test of the questionnaire</i>		5. <i>Skolbibliotekssektorn</i>	209
<i>Undersökningens utförande</i>	187	<i>The school library section</i>	
<i>Survey procedure</i>		<i>Icke-obligatoriska skolan</i>	209
<i>Population och urval</i>	187	<i>Non-compulsary school</i>	
<i>Population and sample</i>		<i>Metod för beräkning av nyrekryte-</i>	
<i>Bortfall</i>	188	<i>ringbehovet av skolbibliotekarier</i>	210
<i>Non-response</i>		<i>Estimation method of the demand</i>	
<i>Definitioner och avgränsningar</i>	188	<i>for school librarians</i>	
<i>Definitions and limitations</i>		<i>Obligatoriska skolan</i>	211
<i>Beräkning av personalbehovet</i>	189	<i>Compulsory school</i>	
<i>Estimation of the personnel demand</i>		6. <i>Institutionsbiblioteken</i>	211
<i>Kommentarer till antagandena</i>	190	<i>University institution and department</i>	
<i>Comments on the assumptions</i>		<i>libraries</i>	
<i>Resultat</i>	191	<i>Bilagor</i>	
<i>Results</i>		<i>Appendices</i>	
<i>Kommentar till beräkningsmetoderna</i>	191	1. <i>Introduktionsbrev, frågeblanketter</i>	
<i>Comments on the estimation methods</i>		<i>och anvisningar för privata och stat-</i>	
3. <i>Kommunala sektorn</i>	192	<i>liga sektorerna</i>	212
<i>The municipal section</i>		<i>Introductory letters, questionnaires</i>	
<i>Urvalet</i>	193	<i>and instructions for the private and</i>	
<i>Sample</i>		<i>government sections</i>	
<i>Undersökningens genomförande</i>	201	2. <i>Frågeblankett för den kommunala</i>	
<i>Survey procedure</i>		<i>sektorn</i>	223
<i>Definitioner</i>	201	<i>Questionnaire for the municipal section</i>	
<i>Definitions</i>		3. <i>Frågeblankett för skolbibliotekssek-</i>	
		<i>torns icke-obligatoriska del</i>	225
		<i>Questionnaire for the non-compulsary</i>	
		<i>part of the school library section</i>	

Tabeller

Tables

- 2: 1 Urvalspopulationen, urvalets storlek, bortfallet samt urvalet ur bortfallet fördelat på strata 188
The population, the sample, non-response and the sample from the non-response area, distributed by strata.
- 2: 2 Andelen (%) kvalificerad respektive mindre kvalificerad personal inom privata och statliga sektorerna 190
The share (%) of qualified and non-qualified existing personnel respectively, within the private and government section.
- 2: 3 Nyrekryteringsbehovet av arkiv- och litteraturtjänstpersonal inom de statliga och privata sektorerna under perioden 1967-72 190
Demand for record and literature personnel within the private and government sections up to 1972.
- 2: 4 Genomsnittliga nyrekryteringsbehovet per år inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-72 190
Average annual demand for personnel within the private and government sections during a five-years period 1967-72.
- 2: 5 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den privata sektorn, fördelad på grund- och fackutbildning . . 192
Existing record personnel 1967 within the private section distributed by basic and professional education.
- 2: 6 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn, fördelad på grund- och fackutbildning. . . 193
Existing record personnel 1967 within the government section distributed by basic and professional education.
- 2: 7 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den privata sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad 194
Existing record personnel 1967 within the private section. Number of persons employed at various
- tasks, distributed by professional education and level of qualification.
- 2: 8 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad 195
Existing record personnel 1967 within the government section. Number of persons employed at various tasks, distributed by professional education and level of qualification.
- 2: 9 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad på grund- och fackutbildning 196
Existing literature service personnel 1967 within the private section, distributed by basic and professional education.
- 2: 10 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på grund- och fackutbildning 197
Existing literature service personnel 1967 within the government section, distributed by basic and professional education.
- 2: 11 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad 198
Existing literature service personnel 1967 within the private section. Number of persons employed at various tasks, distributed by professional education and level of qualification.
- 2: 12 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom statliga sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad 199
Existing literature service personnel within the government section. Number of persons employed at various tasks, distributed by professional education and level of qualification.
- 2: 13 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad

- på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning 200
- Existing record personnel 1967 within the private section, distributed by number of working hours and professional education.
- 2: 14 Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på arbetstid (hel- och halvtid) och fackutbildning. 200
- Existing record personnel 1967 within the government section, distributed by number of working hours and professional education.
- 2: 15 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning. 200
- Existing literature service personnel 1967 within the private section, distributed by number of working hours and professional education.
- 2: 16 Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning 201
- Existing literature service personnel 1967 within the private section, distributed by number of working hours and professional education.
- 3: 1 Antal kommuner 1967 med respektive utan behov av ytterligare litteraturtjänstpersonal fördelade efter den nuvarande personalsituationen 202
- The number of municipalities requiring and not requiring further literature service personnel respectively distributed by the present personnel situation.
- 3: 2 Befintligt antal litteraturtjänstpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad . . . 202
- Present number of literature service personnel 1967 and the demand (net increase) for such personnel, distributed by the level of qualification.
- 3: 3 Antal kommuner 1967, med respektive utan behov av ytterligare arkivpersonal fördelade efter den nuvarande personalsituationen . . . 202
- The number of municipalities 1967, requiring and not requiring further record personnel respectively, distributed by the present personnel situation.
- 3: 4 Befintligt antal arkivpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad 202
- Present number of record personnel 1967 and the demand (net increase) for such personnel distributed by the level of qualification.
- 4: 1 Totala antalet anställda 1980 uppdelade i bibliotekarier och övrig personal, totala nyrekryteringsbehovet samt det årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet fram till 1980 för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd 203
- Total number of employees 1980 divided into librarians and other personnel, the total demand and the average annual demand for new employees up to 1980 for different values on the number of loans/inhabitant and loans/employee.
- 4: 2 Antal examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 för varje examinationsår fördelade efter kön . . . 204
- Number of graduated from the National School for Librarians for each year of examination, distributed by sex.
- 4: 3 Examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter kön och arbetsställning 205
- Graduated from the National School for Librarians 1926-66 distributed by sex and position held at work.
- 4: 4 Examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter kön och grundutbildning 205
- Graduated from the National School for Librarians 1926-66 distributed by sex and basic education.
- 4: 5 Examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter grundutbildning och arbetsställning 206
- Graduates from the National School for Librarians distributed by basic education and position held at work.
- 4: 6 Ämnen i akademiska examina hos personer som examinerats från SÖs biblioteksskola 1926-66. 206

Subjects in university degrees of graduates from the National School for Librarians 1926–66. Subjects of social-sciences are indicated by (+). Subjects of natural-sciences are indicated by (-). Subjects in arts are not indicated.

Diagram
Diagrams

- 4: 1 Folkbibliotekens totala utlåning under perioden 1950–66 samt den ökning av utlåningen som bör ske för att värdena 5, 6, 10 lån/inv skall uppnås år 1980. Beräknad folkmängd år 1980 = 8,7 miljoner 207
The total lending of the public libraries during the period 1950–66 and the increase of the lending that should happen in order to reach the frequency values 5, 6, 10 loans/inhabitant in 1980.
- 4: 2 Utvecklingen av kvoten övrig personal-bibliotekarier under perioden

- 1960–66 samt den skattade utvecklingen fram till år 1980 207
The development of the quotient other personnel-librarians and the estimated development up to 1980.
- 4: 3 Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av bibliotekarier för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd 208
The average annual demand for additional librarians for various values on the number of loans/inhabitant and loans/employee.
- 4: 4 Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av övrig personal för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd 209
The average annual demand for additional other personnel for various values on the number of loans/inhabitant and loans/employee.
- 4: 5 Medianåldern för examinerade från SÖs biblioteksskola 210
The median age for graduates from the National School for Librarians.

Förkortningar använda i texten
Shortenings used in the text

- SCB Statistiska centralbyrån — National Central Bureau of Statistics
KB Kungliga biblioteket — The Swedish Royal Library
SSB Stockholm stadsbibliotek — Stockholm Public Library
SÖ Skolöverstyrelsen — The National Board of Education

Förord

På uppdrag av en statlig utredning, »Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal m m», har inom SCBs prognosinstitut gjorts en undersökning vars syfte har varit att kartlägga arbetsområdet för biblioteks- och arkivpersonal samt beräkna det framtida behovet av sådan personal.

Undersökningen genomfördes i huvudsak under 1967 och avsåg alla områden inom samhället där denna typ av personal kunde förekomma.

I föreliggande rapport redovisas resultaten av denna undersökning. Undersökningsledare har varit förste aktuarie Gunnar Ingman som också författat denna rapport. Vid undersökningen har även medverkat amanuens Ann-Charlott Sturegård och fröken Leena Ridell.

Stockholm i september 1968

Ingvar Ohlsson

Thora Nilsson

Sammanfattning

(Indelningen av sammanfattningen hänförs till motsvarande kapitel i rapporten).

1. Inledning

SCBs prognosinstitut har under 1967 gjort en undersökning för att kartlägga arbetsområdet för biblioteks- (litteraturtjänst-) och arkivpersonal samt göra beräkningar av det framtida behovet av denna typ av personal. Hela undersökningen delades upp i sex delprojekt allt efter de olika typerna av bibliotek och arkiv:

1. Privata sektorn
2. Statliga sektorn
3. Kommunala sektorn
4. Folkbibliotekssektorn
5. Skolbibliotekssektorn
6. Institutionsbiblioteken

Närmare beskrivning av dessa delprojekt finns på sidan 186.

Materialet till delprojekten 1, 2, 3, och 5 inskaffades enkätvägen. För delprojekten 4 och 6 fanns material redan tillgängligt.

2. Privata och statliga sektorerna

Identiska frågeblanketter användes till dessa bägge sektorer. Inom den privata sektorn skickades blanketten till ett urval om 3 375 av ca 34 000 arbetsgivare, som förväntades ange om de f n hade personal sysselsatt med biblioteks- (litteraturtjänst-) eller arkivarbete. Om så var fallet skulle även personalens arbetsuppgifter, utbildning (grund- och fackutbildning), arbetstider m m anges. Dessutom skulle de ange sitt framtida behov av sådan personal.

Inom den statliga sektorn skickades blanketten till samtliga statliga myndigheter och förvaltningar, ca 1 000.

Med kvalificerad personal avses personer med akademisk utbildning, utom för privata sektorns litteraturtjänstpersonal, där även personer med gymnasie- eller institutingenjörsutbildning räknas som kvalificerad personal. Övriga personer hänförs till mindre kvalificerad personal.

3. Kommunala sektorn

En frågeblankett skickades till de 41 största av Sveriges ca 900 kommuner (städer, kö-

Tabell A. Genomsnittliga nyrekryteringsbehovet per år av litteraturtjänst- och arkivpersonal inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-72.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
1. Kvalificerad personal	57	26	83	103	89	192
2. Mindre kvalificerad personal med ersättningsbehov ^a						
5 %/år	155	73	228	86	88	174
10 %/år	241	114	355	143	122	265
15 %/år	310	146	456	188	149	337

^a Med ersättningsbehov avses avgång genom dödsfall, pensionering och de som slutar av annan orsak.

pingar och landskommuner), med en förfrågan om kommunen hade litteraturtjänst- eller arkivpersonal anställd och om sådan personal skulle behövas inom de närmaste fem åren.

Personalen delades upp i två grupper, kvalificerad respektive mindre kvalificerad personal. Som kvalificerad ansågs den som hade en lön motsvarande minst lönegrad 16. Avsikten med denna gräns var att söka utskilja dem som befann sig ovanför kontorskarriären (högst lönegrad 15) och som kunde förmodas utföra de mest kvalificerade arbetsuppgifterna i ett bibliotek eller arkiv. De som befann sig i kontorskarriären benämndes alltså mindre kvalificerad personal.

4. Folkbibliotekssektorn

Beräkningarna av nyrekryteringsbehovet inom denna sektor har skett på basis av redan tillgängligt material och är uppbyggda

så att ett mål, ett visst önskvärt värde på lånefrekvenserna, antalet lån/inv och antalet lån/anställd, är uppsatt till år 1980. Med utgångspunkt från detta mål har sedan, med hjälp av vissa antaganden, det årliga nyrekryteringsbehovet räknats fram. Beräkningarna avser två personalkategorier, bibliotekarier, som samtliga har genomgått den statliga biblioteksskolan och som i allmänhet har akademisk utbildning som grund, samt övrig personal, varmed avses kontors- och vaktmästarpersonal. Vidare har biblioteksskolans elevkartotek legat till grund för vissa tabeller (4: 2 - 4: 6), som visar fördelning av ämnen i akademisk examen, arbetsställning, grundutbildning m m.

Resultaten av beräkningarna inom denna sektor är av den art att de svårigen låter sig presenteras av några entydiga värden på nyrekryteringsbehovet. Därför hänvisas till diagrammen och tabellerna på sidorna 203-209.

Tabell B. Befintlig litteraturtjänstpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad litteraturtjänstpersonal	Antal mindre kvalificerad litteraturtjänstpersonal	S:a
Befintligt antal litteraturtjänstpersonal	24	48	72
Behovet av ytterligare litteraturtjänstpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	4	15	19

Tabell C. Befintligt antal arkivpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad arkivpersonal	Antal mindre kvalificerad arkivpersonal	S:a
Befintligt antal arkivpersonal	33	260	293
Behovet av ytterligare arkivpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	14	54	68

5. Skolbibliotekssektorn

Icke-obligatoriska skolan

En postenkät, adresserad till rektor för respektive skola, skickades till ca 1 200 skolor där uppgifter begärdes om förekomst av skolbibliotekare, dennes utbildning samt arbetstid med biblioteksarbetet. De skolformer som ingick i undersökningen var:

1. Gymnasiala skolor
 2. Avvecklingsskolor (real- och flickskolor)
 3. Folkhögskolor
 4. Yrkesskolor
 5. Specialskolor (för syn- och hörselskade, rörelsehindrade m m)
 6. Korrespondensgymnasier för vuxna
- Anm. Seminarier och lärarhögskolor ingick i den statliga sektorn.

Sammanfattning av bibliotekarieförhållandet inom den icke-obligatoriska skolan.

Totala antalet undersökta skolor 1 257
Därav

Skolor som redovisat en eller fler skolbibliotekarier varav minst en har biblioteksutbildning 235

Skolor som redovisat en eller fler skolbibliotekarier varav ingen har biblioteksutbildning 425

Skolor som helt saknar skolbibliotekarie 597

Obligatoriska skolan

För närvarande finns ca 2 500 skolbibliotekarier inom den obligatoriska skolan, vilket torde täcka dagens behov. En utökning av detta antal skulle bli aktuell först om en omorganisation av skolbibliotekariesystemet företas.

6. Institutionsbiblioteken

Med institutionsbibliotek avses de bibliotek, som finns på ämnesinstitutionerna vid universitet och fackhögskolor. De intar en särställning i hela undersökningen såtillvida att de saknar en enhetlig organisation för skötseln. Fast personal förekommer endast i undantagsfall, huvudsakligen sköts biblioteken av forskningsassistenter eller amanuenser inom ramen för ett ordinarie arbete vid institutionen.

Då personalorganisationen vid dessa bibliotek i huvudsak beror på myndigheternas och institutionschefernas beslut om en fortsatt utveckling av nuvarande förhållanden är det ej möjligt att göra en realistisk beräkning av personalbehovet inom denna sektor.

Summary

(The division into sections is patterned on the chapter division of the full report).

1. Introduction

The Forecasting Institute of the Swedish Central Bureau of Statistics has during 1967 made a survey with the purpose to examine the field of work for library and record department personnel, and to calculate the future demand for this type of personnel. The whole survey was divided into six sub-projects according to the various types of libraries and record departments:

The private section comprising private corporations, trade organisations, associations etc.

The government section comprising government authorities and administrations.

Table A. The demand for record personnel (R personnel) and library personnel (L personnel) within the private and government sections during the period 1967-72.

	R personnel			L personnel		
	Private	Government	Total	Private	Government	Total
<i>1. Qualified personnel</i>						
Present number of employees	93	132	225	612	424	1 036
Total demand for employees	286	128	414	516	442	958
of which:						
Net increase	265	98	363	377	347	725
<i>2. Non-qualified personnel</i>						
Present number of employees	2 343	1 106	3 449	1 549	921	2 470
Total demand for employees with a substitution rate of						
5%/year	773	367	1 140	430	439	869
10%/year	1 204	572	1 776	717	610	1 327
15%/year	1 547	732	2 279	941	743	1 684
of which:						
Net increase	244	177	361	80	231	311

The municipal section comprising municipal authorities and administrations, excluding town and county libraries, hospital libraries, school libraries etc.

The public library section comprising town and county libraries, hospital libraries, prison libraries etc.

The school library section comprising school libraries in the compulsory and non-compulsory school systems. The libraries of training colleges and schools of education are included in the government section.

University institution and department libraries comprising the separate libraries of the various university and college institutions and departments. The main libraries are included in the government section.

The material for sub-projects 1, 2, 3 and 5 was collected through enquiries, while material was already available for sub-projects 4 and 6.

A short description of the survey design of each sub-project follows.

2. The private and government sections

For these two sections identical questionnaires were used. Within the private section forms were sent to 3 375 out of approximately 34 000 employers, which were asked to report whether they had any employees occupied with library or record work, and if so, the tasks, training (basic and professional), working-hours etc. of such employees were to be reported. In addition, any expected demands for more employees of this type were to be noted. The sample was drawn by a computer. After three reminders, the non-response was about 13 %, which was covered by a special telephone interview survey.

Within the government section the questionnaires were sent to all government authorities and administrations, about 1 000 units. The non-response was 8 %.

With qualified personnel is meant employees with university degrees, except in the case of library personnel in the private sector, among which are also included technical college engineers and technological in-

Table B. Present number of literature service personnel 1967 and the demand (net increase) for such personnel, distributed by level of qualification.

	Number of qualified literature service personnel	Number of less qualified literature service personnel	Total
Present number of literature service personnel	24	48	72
Net increase up to 1972	4	15	19

stitute engineers. Other persons are classified as non-qualified personnel.

3. *The municipal section*

Out of approximately 900 Swedish towns and municipalities, questionnaires were sent to the 41 largest, asking whether the town/municipality had any library or record personnel engaged and whether such personnel should be needed within the next five years. After three reminders the non-response was about 1%.

The personnel was divided into two groups, qualified and non-qualified. Those which had a salary corresponding to at least salary-grade 16 were classified as qualified. The purpose of this dividing line was to try to distinguish those which were above the office staff (clerks with varying responsibility, not above salary-grade 15), and could be assumed to carry out the most qualified tasks in a library or record office. Office staff was thus classified as less qualified personnel.

4. *The public library section*

The estimations of the demand for personnel within this section have been based on already available data, in this respect differing from the other sections. The estima-

tions are designed in such a manner that a target, a desirable value on the number of loans/inhabitant is assumed to be reached by 1980. Starting from this point, and with the aid of some assumptions, the annual demand for new employees has then been calculated. In the calculations there are two personnel categories, librarians, which all have attended the National School for Librarians and as a rule are university graduates, and other personnel, meaning office and care-taking staff. In addition, the student roll of the National School for Librarians has formed the basis for the production of some tables (4: 2-4: 7) which give the distribution of the subjects studied at the university by public librarians, as well as their position, basic education etc.

5. *The school library section*

This section was divided into two easily differentiated parts, the compulsory and the non-compulsory school system. To the schools in the non-compulsory part, questionnaires were sent asking whether the school had a school librarian, his basic and professional training and his hours of work with library tasks. Totally some 1 200 schools were questioned, and the non-response after two reminders was 4%. The

Table C. Present number of record personnel 1967 and the demand (net increase) for such personnel, distributed by level of qualification.

	Number of qualified record personnel	Number of less qualified record personnel	Total
Present number of record personnel	33	260	293
Net increase up to 1972	14	54	68

Table D. The total number of employees in 1980 divided into librarians and other personnel, and the annual average demand for new employees for different values of the number of loans/employee and loans/inhabitant.

Loans/ employee	Number of loans/ inhabitant	Total number of emp- loyees	Total number of lib- rarians	Annual demand for new librarians	Total number of other employees	Annual demand for new other personnel
18 000	10	4 833	1 859	96	2 974	179
	9	4 350	1 673	84	2 677	159
	8	3 866	1 487	70	2 379	137
	7	3 383	1 301	57	2 082	116
	6	2 900	1 115	43	1 785	94
	5	2 417	930	30	1 487	73
17 000	10	5 118	1 968	104	3 150	192
	9	4 606	1 772	90	2 834	169
	8	4 094	1 575	76	2 519	147
	7	3 583	1 378	62	2 205	124
	6	3 071	1 181	48	1 890	102
	5	2 559	984	34	1 575	79
16 000	10	5 438	2 092	112	3 346	206
	9	4 894	1 882	99	3 012	182
	8	4 350	1 673	84	2 677	159
	7	3 807	1 464	69	2 343	134
	6	3 263	1 255	54	2 008	110
	5	2 719	1 046	39	1 673	87
15 000	10	5 800	2 231	123	3 569	222
	9	5 220	2 008	107	3 212	196
	8	4 640	1 785	91	2 855	171
	7	4 060	1 562	75	2 498	146
	6	3 480	1 338	59	2 142	120
	5	2 900	1 115	43	1 785	94
14 000	10	5 214	2 390	134	3 824	240
	9	5 593	2 151	117	3 442	213
	8	4 971	1 912	101	3 059	185
	7	4 350	1 673	84	2 677	159
	6	3 728	1 434	66	2 294	131
	5	3 107	1 195	49	1 912	104
13 000	10	6 692	2 574	148	4 118	261
	9	6 023	2 317	130	3 706	231
	8	5 354	2 059	110	3 295	202
	7	4 684	1 802	92	2 882	172
	6	4 015	1 544	74	2 471	144
	5	3 346	1 287	56	2 059	114
12 000	10	7 250	2 788	163	4 462	286
	9	6 525	2 510	142	4 015	254
	8	5 800	2 231	123	3 569	222
	7	5 075	1 952	103	3 123	190
	6	4 350	1 673	84	2 677	159
	5	3 625	1 394	63	2 231	126

types of schools included in this survey were:

1. Higher secondary schools (general, commercial and technical).

2. Lower secondary schools (these schools are being discontinued).

3. People's colleges.

4. Vocational schools.

5. Special schools for children with deficiencies.

6. Correspondence higher secondary schools.

Note. Teacher-training colleges and schools of education are included in the government section.

Summary of data concerning librarians in the *non-compulsory* school

Total number of surveyed schools 1 257
of which

Schools which have reported one or more school librarians of which at least one has any sort of library training 235

Schools which have reported one or more school librarians of which no one has any sort of library training 425

Schools without librarian 597

Conditions within the *compulsory* school system

At the present there are about 2 500 school librarians, which probably meet the current demands. An increase of this number would become important only if a reorganization of the present system of school librarians would be considered necessary.

6. *University institution and department libraries*

With institution and department libraries are meant those libraries which exist at the various institutions and departments of the universities and colleges (not the main libraries). These libraries hold a unique position in the survey in so far as a uniform organization for their management is lacking. A permanent staff exists only very rarely, and the libraries are mainly run by research assistants in addition to their main work. These assistants usually only stay a year or two at the institution.

As the staff organization at these libraries mainly depends on the interest of the authorities and the Heads of the institutions and departments to change the present conditions, it is impossible to make any reasonably realistic estimation of the demand for employees within this section.

1. *Inledning*

I slutet av 1965 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet på Kungl. Maj:ts be-

myndigande en utredning, »Utredningen rörande utbildningen av bibliotekspersonal m m» (arbetsnamn BU) med uppdrag att bl a göra ett förslag till organisation och dimensionering av en ny utbildning för biblioteks- och arkivpersonal. Enligt direktiven skulle även en prognos för behovet av sådan personal göras.

För att kunna fullgöra sitt uppdrag önskade utredningen en kartläggning av arbetsmarknaden för denna personal, innebärande bl a en avnämrundersökning. Utredningen vände sig till prognosinstitutet vid SCB för att få hjälp med detta kartläggnings- och prognosarbete.

Arbetet inom prognosinstitutet påbörjades i oktober 1966 med förberedande studier för att i samråd med utredningen precisera målsättningen för utredningsarbetet och för att undersöka vilka uppgiftskällor som fanns tillgängliga m m. Sålunda bestämdes att utredningsarbetet skulle leda till en inventering av antalet personer, som i större eller mindre omfattning sysslar med arbetsuppgifter typiska för bibliotek eller arkiv. Vidare skulle deras utbildning (teoretisk grundutbildning och biblioteks- eller arkivutbildning) samt eventuella sysselsättning utöver biblioteks- eller arkivarbetet kartläggas. Dessutom skulle uppgifter rörande nuvarande och framtida personalbehov inskaffas.

Undersökningen i dess helhet uppdelades i 6 st delprojekt efter de olika typerna av bibliotek:

1. *Privata sektorn* omfattande privata företag, intresseorganisationer, föreningar m m.

2. *Statliga sektorn* omfattande statliga myndigheter och förvaltningar exklusive vissa skolbibliotek och institutionsbibliotek vid universitet och högskolor.

3. *Kommunala sektorn* omfattande kommunala myndigheter och förvaltningar exklusive stads- och kommunbibliotek, sjukhusbibliotek, skolbibliotek m m.

4. *Folkbibliotekssektorn* omfattande stads- och kommunbibliotek, sjukhusbibliotek, bibliotek vid fångvårdsanstalter m m.

5. *Skolbibliotekssektorn* omfattande skol-

bibliotek vid obligatoriska och icke-obligatoriska skolväsendet. Biblioteken vid seminarier och lärarhögskolor ingår i den statliga sektorn.

6. *Institutionsbiblioteken* omfattande biblioteken på ämnesinstitutionerna vid universitet och högskolor. Huvudbiblioteken ingår i den statliga sektorn.

Det befanns nödvändigt att enkätvägen skaffa in material till undersökningen för fyra av dessa delprojekt, nämligen 1, 2, 3 och 5 (icke-obligatoriska delen). För 4 och 6 fanns material redan tillgängligt.

Resultaten från undersökningen av de olika delprojekten kommer i det följande att redovisas var för sig, dock kommer resultaten från delprojekt 1 och 2 av praktiska skäl (identiska frågeblanketter har använts för dessa) att redovisas tillsammans.

2. *Privata och statliga sektorerna*

Som nämnts i inledningen skaffades material till undersökningen av dessa sektorer enkätvägen och identiska frågeblanketter användes i bägge fallen. Då relativt lite var känt om situationen inom de privata och statliga sektorerna vad beträffar biblioteks- och arkivpersonalens arbetsförhållanden och förekomst gjordes frågeblanketten relativt omfattande. De tillfrågade arbetsgivarna skulle lämna uppgifter om sin eventuella biblioteks- och/eller arkivpersonals arbetsuppgifter, grund- och fackutbildning, den tidsmässiga omfattningen av deras arbete m m. Dessutom skulle de ange sitt framtida behov av sådan personal.

Vid enkäten användes två, i princip identiska frågeblanketter, den ena gällande arkivpersonal, A-blanketten, den andra gällande bibliotekspersonal eller, som de i fortsättningen kallas med en mer adekvat benämning, litteraturtjänstpersonal (då denna typ av arbete ingalunda enbart föresiggår i ett bibliotek). Sistnämnda blankett benämndes L-blanketten. Vidare ingick ett separat introduktionsbrev och ett blad med anvisningar, som också hade utrymme för eventuella kommentarer. Dessa blanketter m m återfinns som bilaga nr 1.

Test av frågeblanketten

För att testa frågeblanketten och för att få idéer till eventuell komplettering av frågorna, skickades på våren 1967 en upplaga av blanketten, såsom den då var utformad, till 10 st i förväg vidtalade bibliotek, utvalda ur Tekniska litteratursällskapets medlemsförteckning,¹ som innehåller uppgifter om de viktigaste och största biblioteken, för besvarande. Resultatet av denna blanketttest medförde vissa förändringar i blanketten, bl a skars antalet frågor ner från 12 till 9.

Undersökningens utförande

I slutet av maj 1967 skickades enkäten till ca 3 400 privata företag, organisationer, föreningar m m samt till ca 1 000 statliga myndigheter och förvaltningar. Enkäten ställdes i första hand till chefen för det eventuella biblioteket eller arkivet, i andra hand till personalchefen och svar begärdes till i början av juni. Därefter skickades med ca 8 dagars mellanrum tre påminnelser. På det bortfall som kvarstod efter tredje påminnelsen gjordes (för privata sektorn) en särskild undersökning (se Bortfall).

Population och urval

Privata sektorn. Urvalspopulationen utgjordes av dels alla företag, organisationer etc med 10 eller fler anställda dels företag med färre än 10 anställda i ett antal näringsgrenar, som bedömdes med stor sannolikhet ha arkiv- eller litteraturtjänstpersonal (typ konsultfirmor, advokatbyråer, intresseföreningar). Antalet element i urvalspopulationen uppgick till ca 34 000 och uppdelades i tre strata. Stratifieringen skedde på grundval av antalet anställda. Nedan följer en beskrivning av strata:

Stratum I innehåller företag etc i näringsgrenar som bedömdes med stor sannolikhet ha arkiv- eller litteraturtjänstpersonal. Företagsstorleken 0–100 anställda.

Stratum II innehåller företag etc i resterande näringsgrenar, som alltså med liten sannolikhet har denna typ av personal. Företagsstorleken 10–100 anställda.

¹ TLSs Handbok nr 4, Stockholm 1964.

Tabell 2: 1. Urvalspopulationen, urvalets storlek, bortfallet samt urvalet ur bortfallet fördelade på strata.

Stratum	Urvals- populationen	Urvalets storlek	Bortfallet	Urvalet ur bortfallet
I	14 612	891	170	88
II	17 322	387	81	59
III	2 097	2 097	204	148
S:a	34 031	3 375	455	295

Stratum III innehåller alla företag etc med fler än 100 anställda.

Ur stratum I och II drogs ett urval medan företagen etc i stratum III totalundersöktes. Tabell 2: 1 visar urvalspopulationens och urvalets storlek i varje stratum och totalt. Som urvalsram användes SCBs företagsregister. Registret ligger på magnetband och urvalet gjordes med hjälp av datamaskin. En beskrivning av metoden för urvalsdragningen har redovisats i Statistisk tidskrift.¹

Statliga sektorn. Populationen utgjordes av alla statliga myndigheter och förvaltningar och enkäten sändes till samtliga enheter (totalundersökning). Som adressregister användes Sveriges statskalender 1966. Antalet undersökta enheter var 998 varav 8 inte besvarade enkäten (bortfall 0,8 %) Någon speciell bortfallsuppföljning gjordes inte.

Bortfall

Privata sektorn. Av de tillfrågade företagen etc hade efter tredje påminnelsen 800–900 inte inkommit med bearbetningsbara svar. En stor del av dessa utgjorde partiellt bortfall, dvs vissa frågor hade inte besvarats eller besvarats ofullständigt. Till dessa företag skickades en kompletteringsblankett, där de ombads att fylla i felande uppgifter. Det var här främst uppgifter som personalens grund- och fackutbildning som saknades. I allmänhet inkom begärda kompletterande svar. Efter denna fas i arbetet kvarstod ett bortfall av 455 företag etc med en

fördelning inom strata som framgår av tabell 2: 1. Ur detta bortfall gjordes ett urval av 295 företag (urvalets storlek bestämd av kostnadsramen) vilka speciellt undersöktes genom att SCBs lokalombud telefonledes kontaktade företagen etc. Fördelningen av detta urval framgår av tabell 2: 1.

Även i bortfallsuppföljningen uppstod ett bortfall som dock var av den storleksordningen att antagandet om att situationen i detta bortfall-i-bortfallet var lika med situationen i bortfallet, ansågs motiverat.

Statliga sektorn. Som tidigare nämnts var bortfallet så litet, 0,8 %, att någon speciell bortfallsuppföljning inte gjordes.

Definitioner och avgränsningar

Innan redogörelsen för beräkningen av arkiv- och litteraturtjänstpersonal lämnas, skall här olika begrepp som används i redogörelsen förklaras.

Den redovisade personalen är det antal personer som redovisats på frågeblanketterna, dvs antalet personer före uppräknningen till hela den undersökta populationen.

Den befintliga personalen är den redovisade personalen uppräknad till att gälla hela populationen.

Ersättningsbehovet är det antal personer som behövs för att fylla luckorna efter avlidna, pensionerade och de som slutat sin anställning av annan orsak, uppräknat till hela populationen.

Nettoökningen är det personalbehov, utöver redan befintlig personal, som angetts på frågeblanketten av de tillfrågade och som uppräknats till hela populationen. För

¹ Cassel P G, Urvalsdragning på datamaskin med sekventiella metoder, ST 1967: 2.

beräkning av nettoökningen gavs på A-blanketten två personalkategorier för vilka de tillfrågade själva skulle ange det antal personer, som skulle komma att behövas inom de närmsta fem åren:

Kategori 1 som avsåg kvalificerad arkivpersonal (typ arkivchefer, arkivarier och motsvarande)

Kategori 2 som avsåg personal av biträdestyp

På L-blanketten gavs fyra kategorier:

Kategori 1 som avsåg kvalificerad litteraturtjänstpersonal (typ bibliotekschefer, bibliotekarier m m)

Kategori 2 som avsåg kvalificerad litteraturtjänstpersonal av dokumentalisttyp

Kategori 3 som avsåg personal av biträdestyp

Kategori 4 som avsåg personal för patientarbete

Nettoökningen är alltså uppdelad i distinkta personalkategorier, något som inte är möjligt att göra för den befintliga personalen. För att få jämförbarhet mellan dessa bägge grupper baseras prognosen på två huvudgrupper, kvalificerad respektive mindre kvalificerad personal. Nettoökningen delas upp i dessa huvudgrupper genom att, för arkivpersonalens del, kategori 1 motsvarar kvalificerad personal och kategori 2 motsvarar mindre kvalificerad personal. För litteraturtjänstpersonalens del sammanförs kategorierna 1, 2 och 4 till att motsvara kvalificerad personal medan kategori 3 motsvarar mindre kvalificerad personal.

Beräkning av personalbehovet

Nyrekryteringsbehovet (A) sammansätts av två faktorer, ersättningsbehovet (B) och nettoökningen (C) enligt den enkla modellen $A = B + C$. Nettoökningen beräknas med ledning av de tillfrågades egna uppgifter medan beräkningen av ersättningsbehovet däremot fordrar kännedom om 1) den befintliga personalens åldersfördelning (för att kunna beräkna pensioneringen) 2) hur många som beräknas avlida i varje åldersgrupp samt 3) hur många som slutar sin anställning av annan orsak.

Genom antagandena att dessa personal-

gruppers åldersfördelning är identisk med åldersfördelningen i landet för övrigt och att de dödlighetsreduktionskvoter som gäller befolkningstotalen även gäller dessa grupper skulle man hjälpligt kunna skatta 1 och 2, däremot finns det inga faktiska uppgifter om 3 som grund för ett någorlunda realistiskt antagande om denna faktor.

Här har i stället valts att göra ett generellt antagande om den totala avgången per år, alltså en sammanslagning av 1, 2 och 3. För den kvalificerade personalen har antagits ett värde, då storleken av denna typ av personal är av den ordningen att en ändring av antagandet med upp till 30–40 % inte nämnvärt påverkar slutresultatet. För den mindre kvalificerade personalen däremot, som är större, har tre alternativa värden antagits.

Antaganden:

1. Fördelningen av den redovisade personalens utbildning i stratum III är representativ för hela den privata sektorn. Då den redovisade personalen inom strata I och II är av ringa omfattning kan uppgifterna om personalens utbildning inte användas som underlag för skattning av fördelningen av den befintliga personalens utbildning. Eftersom antalet redovisad personal i stratum III utgjorde ca 95 % av hela den redovisade personalen kan det gjorda antagandet anses vara motiverat.

2. Andelen kvalificerad befintlig personal är identisk med andelen redovisad personal med akademisk utbildning. Detta antagande gäller arkiv- och litteraturtjänstpersonal inom den statliga sektorn samt arkivpersonal inom den privata sektorn.

3. Andelen kvalificerad befintlig litteraturtjänstpersonal inom den privata sektorn är identisk med andelen redovisad personal med akademisk utbildning, med fullständig gymnasieutbildning vid tekniskt gymnasium eller med ingenjörsutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola.

4. Ersättningsbehovet för kvalificerad personal sätts schablonmässigt till 5 % /år. Ersättningsbehovet för mindre kvalificerad personal sätts likaledes schablonmässigt till

Tabell 2: 2. Andelen (%) kvalificerad respektive mindre kvalificerad befintlig personal inom privata och statliga sektorerna.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Kvalificerad	Mindre kvalificerad	S:a	Kvalificerad	Mindre kvalificerad	S:a
Privata sektorn	3,8	96,2	100	28,3	71,7	100
Statliga sektorn	10,7	89,3	100	31,5	68,5	100

Tabell 2: 3. Nyrekryteringsbehovet av arkiv- och litteraturtjänstpersonal inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-72.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
<i>1. Kvalificerad personal</i>						
Befintlig personal	93	132	225	612	424	1 036
Nyrekryteringsbehovet med ersättningsbehovet 5 %/år	286	128	414	516	442	958
därav nettoökning	265	98	363	377	347	724
<i>2. Mindre kvalificerad personal</i>						
Befintlig personal	2 343	1 106	3 449	1 549	921	2 470
Nyrekryteringsbehovet med ersättningsbehovet 5 %/år	773	367	1 140	430	439	869
10 %/år	1 204	572	1 776	717	610	1 327
15 %/år	1 547	732	2 279	941	743	1 684
därav nettoökning	244	117	361	80	231	311

Tabell 2: 4. Genomsnittliga nyrekryteringsbehovet per år inom de privata och statliga sektorerna under en femårsperiod 1967-72.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
<i>1. Kvalificerad personal</i>						
	57	26	83	103	89	192
<i>2. Mindre kvalificerad personal med ersättningsbehov</i>						
5 %/år	155	73	228	86	88	174
10 %/år	241	114	355	143	122	265
15 %/år	310	146	456	188	149	337

de tre alternativa värdena 5, 10 respektive 15 %/år.

Kommentarer till antagandena

Antagande 2. Anledningen till att gränsen för kvalificerad personal dragits vid akade-

misk utbildning är att de mer kvalificerade arbetsuppgifterna inom ett arkiv eller ett bibliotek anses kräva kunskaper motsvarande akademisk nivå.

Antagande 3. Samma sak gäller för gränsdragningen inom denna sektor dock

med den utvidgningen att även personer med ingenjörsutbildning erfarenhetsmässigt kan anses uppfylla kraven för att räknas till den kvalificerade personalen då övervägande delen av biblioteksarbetet inom denna sektor är av tekniskt-vetenskaplig natur.

Resultat

Resultaten av beräkningarna sammanfattas i tabellerna 2: 2, 2: 3 och 2: 4. Resultaten av undersökningen av övriga ingående variabler (utbildning, arbetsuppgifter m m) finns i tabellerna 2: 5-2: 16.

Arbetsuppgiftskoder använda i tabellerna

Litteraturtjänstpersonal

- 1 Urval för och/eller beslut om anskaffning och utraning av material.
- 2 Klassificering, ämnesindexering eller annan form av analys.
- 3 Katalogisering.

Upplysningstjänst 4-7

- 4 Bibliografiska kontroller.
- 5 Litteratursökning och referensarbete.
- 6 Sökning i patentlitteratur.
- 7 Aktiv information dvs spridning av uppgifter om material.
- 8 Referattjänst (avfattande av referat ur tidskrifter, böcker etc samt ev bedömning av materialet).
- 9 Planeringsarbete m m (planeringsarbete rörande personal, lokaler, invent. o annan utrustning, budgetarbete).
- 10 Låneverksamhet (registr. av lån o låntagare; exped. av lån; utskrivn. av låneansökan, krav etc; lånestatistik; tidskriftscirkulation).
- 11 Anskaffning av material genom köp, byte eller som gåva (rekvisition, kontroll och ankomstregistrering).
- 12 Vård av material och lokaler.
- 13 Rutinmässiga personalärenden.

Systemutveckling för ADB 14-15

- 14 Biblioteksrutiner (registrering, katalogisering, utlåning).
- 15 Dokumentationsrutiner (samling, spridning och återvinning av information).
- 16 Medverkan vid utformning av forskningsrapporter, artiklar o d inom det egna företaget, myndigh., org. eller motsv.
- 17 Övriga arbetsuppgifter inom ramen för litteraturtjänst som ej ryms under övriga rubriker.

Arkivpersonal

- 1 Diarieföring, klassificering och registrering av material.
- 2 Ordning och förtecknande av material.

- 3 Upprättande av plan för utgallring av material.
- 4 Verkställande av utgallring av material.

Upplysningstjänst 5-7

- 5 Efterforskning av uppgifter i material.
- 6Handledning av forskare o d (orientering om material, hjälp med handskriftsläsning).
- 7 Aktiv information, dvs spridning av uppgifter om material.
- 8 Planeringsarbete m m (planeringsarbete rörande personal, lokaler, inventarier o annan utrustning).
- 9 Låneverksamhet (registr. av lån o låntagare; exped. av lån; utskrivn. av låneansökan, krav etc; lånestatistik).
- 10 Kapsling av material, etikettering, bindning m m.
- 11 Vård av material och lokaler.
- 12 Personalärenden av rutinkaraktär.
- 13 Utveckling av system för automatisk bearbetning (ADB) av arkivrutiner, registrering, förteckning).
- 14 Medverkan vid utformning av forskningsrapporter, artiklar o d inom det egna företaget, myndigh., org. eller motsv.
- 15 Ytterligare arbetsuppgifter i samband med arkivering av ritningar.
- 16 Övriga arbetsuppg. inom ram f. arkivtj. som ej ryms under vidst. rubr.

Kommentarer till beräkningsmetoden

Den använda modellen för beräkning av nyrekryteringsbehovet, nyrekryteringsbehovet (A) = ersättningsbehovet (B) + nettoökningen (C), har helt naturligt många svagheter, främst i C, som är baserad på uppgiftslämnarnas egna uppskattningar om det framtida personalbehovet. Så kan t ex en förändring i konjunkturen starkt påverka företagets benägenhet att anställa dessa typer av personal. I enkäten begärdes att uppgiftslämnarna skulle ange sin nettoökning »inom de närmsta 5 åren». Man bör här beakta svårigheten att få en realistisk bedömning av personalbehovet på exakt fem års sikt, uppgiftslämnarnas uppfattning av denna tidsrymd kan variera i den ena eller andra riktningen. Detta får naturligtvis konsekvenser, särskilt för beräkningen av det årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet, tabell 2: 4.

Sammanfattningsvis kan sägas att dessa beräkningar inte gör anspråk på att ge någon mer exakt bild av det framtida personalbehovet, utan snarare skall ses som ett försök att ge en uppfattning om storleksordningen av detta behov.

Tabell 2: 5. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den privata sektorn, fördelad på grund- och fackutbildning.

Grundutbildning	Fackutbildning			S:a	%
	Antal personer med arkivutbildning	Antal personer utan arkivutbildning	Uppgift saknas		
<i>Doktorsgrad etc.:</i>					
naturvetenskaplig fakultet	—	—	—	—	—
samhällsvetenskaplig fakultet	—	2	—	2	0,1
humanistisk fakultet	10	2	—	12	0,5
teologisk fakultet	—	—	—	—	—
juridisk fakultet	—	—	—	—	—
medicinsk fakultet	—	—	—	—	—
teknisk högskola	—	15	—	15	0,6
handelshögskola	—	—	—	—	—
annan fakultet eller högskola	2	—	2	2	0,1
<i>Grundexamen vid universitet och högskolor (fil kand, fil mag, civ ek, militärhögskola o. d.) vid:</i>					
naturvetenskaplig fakultet	—	4	—	4	0,2
samhällsvetenskaplig fakultet	2	2	—	4	0,2
humanistisk fakultet	2	19	—	21	0,9
teologisk fakultet	—	2	—	2	0,1
juridisk fakultet	8	2	—	10	0,4
medicinsk fakultet	—	—	—	—	—
teknisk högskola	—	4	2	6	0,2
handelshögskola	—	2	—	2	0,1
annan fakultet eller högskola	4	8	—	12	0,5
Folkskolläroexamen	—	—	—	—	—
Småskolläroexamen	—	—	—	—	—
Övnings- eller yrkeslärarutbildning	—	—	—	—	—
<i>Fullständig gymnasieutbildning vid:</i>					
allmänt gymnasium	23	73	6	102	4,2
tekniskt gymnasium	6	35	—	41	1,7
handelsgymnasium (2- eller 3-årigt)	6	90	8	104	4,3
Ingenjörutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola	8	35	—	43	1,8
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande med påbyggnad (folkhögskola, fackskola e d)	54	342	10	406	16,7
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola el. motsvarande utan vidare påbyggnad	108	1 363	44	1 515	62,2
Annan teoretisk utbildning	25	83	6	114	4,7
Uppgift saknas	—	15	4	19	0,8
S:a	256	2 098	82	2 436	
%	10,5	86,1	3,4		100

3. Kommunala sektorn

Som ett led i arbetet att kartlägga förekomst och framtida behov av arkiv- och litteraturtjänstpersonal, gjordes under hösten 1967 en undersökning av den kommunala sektorn omfattande kommunala myndigheter

och förvaltningar utom folkbibliotek med filialer och skolbibliotek. Då man på skälig grund kunde förmoda att dessa typer av personal var mycket sparsamt representerade och att denna sektor hade ringa omfattning i förhållande till de övriga sekto-

Tabell 2: 6. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn, fördelad på grund- och fackutbildning.

Grundutbildning	Fackutbildning			S:a	%
	Antal personer med arkivutbildning	Antal personer utan arkivutbildning	Uppgift saknas		
<i>Doktorsgrad etc.:</i>					
naturvetenskaplig fakultet	—	—	—	—	—
samhällsvetenskaplig fakultet	5	—	—	5	0,4
humanistisk fakultet	34	7	—	41	3,3
teologisk fakultet	—	—	—	—	—
juridisk fakultet	3	3	—	6	0,5
medicinsk fakultet	—	—	—	—	—
teknisk högskola	2	5	—	7	0,6
handelshögskola	—	—	—	—	—
annan fakultet eller högskola	1	1	—	2	0,2
<i>Grundexamen vid universitet och högskolor (fil kand, fil mag, civ ek, militärhögskola o d) vid:</i>					
naturvetenskaplig fakultet	2	1	—	3	0,2
samhällsvetenskaplig fakultet	1	—	—	1	0,1
humanistisk fakultet	21	12	—	33	2,7
teologisk fakultet	—	1	—	1	0,1
juridisk fakultet	7	6	1	14	1,1
medicinsk fakultet	—	—	—	—	—
teknisk högskola	8	2	—	10	0,8
handelshögskola	—	2	—	2	0,2
annan fakultet eller högskola	4	4	—	8	0,6
Folkskolläroexamen	—	1	—	1	0,1
Småskolläroexamen	—	—	—	—	—
Övnings- och yrkesläroutbildning	—	—	—	—	—
<i>Fullständig gymnasieutbildning vid:</i>					
allmänt gymnasium	19	50	2	71	5,7
tekniskt gymnasium	1	2	—	3	0,2
handelsgymnasium (2- eller 3-årigt)	3	14	—	17	1,4
Ingenjörutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola	9	15	1	25	2,0
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande med påbyggnad (folkhögskola, fackskola e d)	48	255	—	303	24,5
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande utan vidare påbyggnad	57	595	4	656	53,0
Annat teoretisk utbildning	6	22	—	28	2,3
Uppgift saknas	—	1	—	1	0,1
S:a	231	999	8	1 238	
%	18,7	80,7	0,6		100

rerna, utformades undersökningen på ett relativt enkelt sätt. En frågeblankett skickades till ett urval av kommuner (städer, köpingar och landskommuner), där uppgifter begärdes om deras nuvarande arkiv- och litterartjänstpersonal, deras framtida nyrekryteringsbehov av dessa personalkategorier

samt deras synpunkter på personalens utbildning. Blanketten återfinns i bilaga nr 2.

Urvalet

Undersökningen begränsades till att omfatta alla kommuner med fler än 30 000 invånare (41 st). Denna begränsning motive-

Tabell 2: 7. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom privata sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad. (För varje person har i allmänhet redovisats fler än en arbetsuppgift.) Totala antalet personer är 2 436.

		Arbetsuppgift nr (se kod sid 191)															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Antal personer sysselsatta med resp arbetsuppgift		1 186	1 542	458	1 038	1 091	158	341	300	758	1 009	896	246	88	93	312	297
%		48,7	63,3	18,8	42,6	44,8	6,5	14,0	12,3	31,1	41,4	36,8	10,1	3,6	3,8	12,8	12,2
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som:</i>																	
har arkivutbildning		13,5	11,3	27,2	13,6	16,4	44,8	21,2	29,0	17,8	10,9	13,0	24,4	21,6	35,6	12,7	13,3
saknar arkivutbildning		82,7	86,0	69,9	83,6	81,9	55,2	77,6	68,9	80,0	86,4	84,9	71,4	64,1	60,0	85,3	86,0
saknar uppgift om fackutbildning		3,8	2,7	3,2	2,8	1,7	—	1,2	2,1	2,2	2,7	2,1	4,2	14,3	4,4	2,0	0,7
S:a		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgifter och som hänförs till:</i>																	
kvalificerad personal		4,9	3,8	10,4	3,4	6,1	19,7	14,0	14,6	4,6	3,3	3,9	10,7	19,0	37,8	2,0	5,6
mindre kvalificerad personal		95,1	96,2	89,6	96,6	93,9	80,3	86,0	85,4	95,4	96,7	96,1	89,3	81,0	62,2	98,0	94,4
S:a		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 2: 8. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad. (För varje person har i allmänhet redovisats fler än en arbetsuppgift.) Totala antalet personer är 1 238.

		Arbetsuppgift nr (se kod sid 191)															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Antal personer sysselsatta med resp. arbetsuppgift %	528	735	228	435	564	209	137	129	381	529	446	133	20	82	116	152	
	42,5	59,2	18,4	35,0	45,5	16,8	11,0	10,4	30,7	42,6	36,0	10,7	1,6	6,6	9,4	12,2	
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som:</i>																	
har arkivutbildning	20,3	20,4	39,6	17,3	25,7	56,0	53,6	48,9	18,1	11,7	16,3	34,1	65,0	69,5	18,1	20,5	
saknar arkivutbildning	78,6	78,5	59,5	82,0	73,6	43,5	44,9	50,3	80,6	87,3	82,4	65,1	35,0	29,3	81,9	79,5	
saknar uppgift om fackutbildning	1,1	1,1	0,9	0,7	0,7	0,5	1,5	0,8	1,3	1,0	1,3	0,8	—	1,2	—	—	
S:a	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgifter och som hänförs till:</i>																	
Kvalificerad personal	7,6	11,2	31,6	4,4	15,1	3,9	43,8	39,6	8,7	3,6	6,7	18,0	60,0	68,3	6,9	5,9	
mindre kvalificerad personal	92,4	88,8	68,4	95,6	84,9	96,1	56,2	60,4	91,3	96,4	93,3	82,0	40,0	31,7	93,1	94,1	
S:a	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Tabell 2: 9. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad på grund- och fackutbildning.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Doktorsgrad etc.:</i>								
naturvetenskaplig fakultet	—	—	4	—	9	—	13	0,6
samhällsvetenskaplig fakultet	—	—	—	—	4	—	4	0,2
humanistisk fakultet	4	—	—	13	—	—	17	0,8
teologisk fakultet	—	—	—	—	—	—	—	—
juridisk fakultet	—	—	—	—	—	—	—	—
medicinsk fakultet	—	—	—	—	4	—	4	0,2
teknisk högskola	—	4	—	17	31	—	52	2,4
handelshögskola	—	—	—	—	9	—	9	0,4
annan fakultet eller högskola	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Grundexamen vid universitet och högskolor (fil kand, fil mag, civ ek, militärhögskola o d) vid:</i>								
naturvetenskaplig fakultet	—	—	4	9	4	—	17	0,8
samhällsvetenskaplig fakultet	—	—	—	4	17	—	21	1,0
humanistisk fakultet	13	—	9	26	52	4	104	4,8
teologisk fakultet	—	—	—	—	—	—	—	—
juridisk fakultet	—	—	—	9	4	4	17	0,8
medicinsk fakultet	—	—	—	—	4	—	4	0,2
teknisk högskola	—	—	—	26	65	9	100	4,6
handelshögskola	—	—	—	—	22	—	22	1,0
annan fakultet eller högskola	—	—	—	4	17	—	21	1,0
Folkskolläroexamen	—	—	—	—	—	—	—	—
Småskolläroexamen	—	—	—	—	—	—	—	—
Övnings- eller yrkesläroarbildning	—	—	—	—	—	4	4	0,2
<i>Fullständig gymnasieutbildning vid:</i>								
allmänt gymnasium	—	9	9	92	122	26	258	11,9
tekniskt gymnasium	—	—	—	39	70	—	109	5,0
handelsgymnasium (2- eller 3-årigt)	—	—	—	44	87	13	144	6,7
Ingenjörsutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola	—	—	—	48	44	—	92	4,3
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande med påbyggnad (folkhögskola, fackskola e d)	—	4	—	185	334	4	527	24,4
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande utan vidare påbyggnad	—	26	—	87	443	31	587	27,2
Annan teoretisk utbildning	—	—	—	—	9	—	9	0,4
Uppgift saknas	—	—	—	—	26	—	26	1,2
S:a	17	43	26	603	1 377	95	2 161	
%	0,8	2,0	1,2	27,9	63,6	4,4		100

- 1 Grundutbildning
- 2 Fackutbildning, antal personer med SÖs bibl.-skola
- 3 Fackutbildning, antal personer med SSBs bibl.-skola
- 4 Fackutbildning, antal personer med KB-kursen
- 5 Fackutbildning, antal personer med annan bibl.-utbildning
- 6 Fackutbildning, antal personer utan bibl.-utbildning
- 7 Fackutbildning, uppgift saknas
- 8 Summa
- 9 Procent

Tabell 2: 10. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på grund- och fackutbildning.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Doktorsgrad etc.:</i>								
naturvetenskaplig fakultet	—	—	—	4	5	—	9	0,7
samhällsvetenskaplig fakultet	—	—	—	2	—	—	2	0,1
humanistisk fakultet	9	—	6	102	10	1	128	9,5
teologisk fakultet	1	—	—	4	—	1	6	0,4
juridisk fakultet	—	—	—	1	2	—	3	0,2
medicinsk fakultet	—	—	—	2	1	—	3	0,2
teknisk högskola	—	—	—	2	6	—	8	0,6
handelshögskola	—	—	—	—	—	—	—	—
annan fakultet eller högskola	—	1	—	1	—	—	2	0,1
<i>Grundexamen vid universitet och högskolor (fil kand, fil mag, civ ek, militärhögskola o d) vid:</i>								
naturvetenskaplig fakultet	2	—	1	5	5	—	13	1,0
samhällsvetenskaplig fakultet	—	—	—	1	4	—	5	0,4
humanistisk fakultet	20	2	20	104	45	—	191	14,2
teologisk fakultet	1	—	—	1	1	—	3	0,2
juridisk fakultet	—	—	1	6	7	1	15	1,1
medicinsk fakultet	—	—	—	3	4	—	7	0,5
teknisk högskola	1	—	—	1	11	—	13	1,0
handelshögskola	—	—	—	1	1	—	2	0,1
annan fakultet eller högskola	2	—	1	4	9	—	16	1,2
Folkskolläroexamen	—	—	—	—	2	—	2	0,1
Småskolläroexamen	—	—	—	—	—	—	—	—
Övnings- eller yrkesläroarbildning	—	—	—	—	3	—	3	0,2
<i>Fullständig gymnasieutbildning vid:</i>								
allmänt gymnasium	5	3	64	91	148	—	311	23,1
tekniskt gymnasium	—	—	—	3	4	—	7	0,5
handelsgymnasium (2- eller 3-årigt)	—	—	—	4	12	—	16	1,2
Ingenjörutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola	—	—	—	2	6	—	8	0,6
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande med påbyggnad (folkhögskola, fackskola e d)	1	5	12	47	92	—	157	11,7
Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, fackskola eller motsvarande utan vidare påbyggnad	1	2	10	114	274	2	403	30,0
Annan teoretisk utbildning	—	—	—	1	9	—	10	0,7
Uppgift saknas	—	—	—	1	1	—	2	0,1
S:a	43	13	115	507	662	5	1 345	
%	3,2	1,0	8,6	37,7	49,2	0,4		100

- 1 Grundutbildning
- 2 Fackutbildning, antal personer med SÖs bibl.-skola
- 3 Fackutbildning, antal personer med SSBs bibl.-skola
- 4 Fackutbildning, Antal personer med KB-kursen
- 5 Fackutbildning, antal personer med annan bibl.-utbildning
- 6 Fackutbildning, Antal personer med annan bibl.-utbildning
- 6 Fackutbildning, antal personer utan bibl.-utbildning
- 7 Uppgift saknas
- 8 Summa
- 9 Procent

Tabell 2. 11. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad. (För varje person har i allmänhet redovisats fler än en arbetsuppgift.) Totala antalet personer är 2 161.

		Arbetsuppgift nr (se kod sid 191)																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Antal personer sysselsatta med resp arbetsuppgift		742	974	1 070	611	899	249	877	384	419	1 262	1 122	908	294	423	262	244	288
%		34,3	45,0	49,5	28,3	41,6	11,5	40,6	17,8	19,4	58,4	51,9	42,0	13,7	19,6	12,1	11,3	13,3
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som har:</i>																		
SÖs biblioteksskola		7,6	4,9	2,0	7,2	5,3	—	6,0	10,2	6,3	0,4	0,8	0,5	4,4	—	—	—	1,5
SSBs biblioteksskola		4,1	4,0	2,0	0,7	1,9	1,8	2,5	3,4	5,2	2,1	1,9	1,9	1,5	1,0	—	1,8	—
KB-kursen		1,2	1,8	1,6	3,6	2,4	—	2,0	2,3	2,1	1,7	1,2	1,9	1,5	4,1	—	—	—
annan biblioteksutbildning		38,9	42,6	33,5	49,3	42,7	43,8	41,8	29,5	51,1	29,1	36,6	29,8	50,0	32,0	45,0	5,0	1,5
ingen biblioteksutbildning		44,2	44,4	57,6	38,4	44,7	52,6	42,3	50,0	30,1	62,6	56,0	61,1	39,7	57,7	41,7	26,8	19,7
saknar uppgift om fackutbildning		4,1	2,2	3,3	0,7	2,9	1,8	4,5	4,5	5,2	4,2	3,5	4,8	2,9	5,2	8,3	—	—
S:a		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som hänförs till:</i>																		
kvalificerad personal		55,5	47,1	20,8	45,7	50,5	79,0	46,2	69,3	49,0	12,5	21,8	18,7	45,6	20,6	48,3	67,9	30,3
mindre kvalificerad personal		44,5	52,9	79,2	54,3	49,5	21,0	53,8	30,7	51,0	87,5	79,2	81,3	54,4	79,4	51,7	32,1	69,7
S:a		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 2: 12. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den statliga sektorn. Med varje arbetsuppgift sysselsatt antal personer samt deras fördelning efter fackutbildning och kvalifikationsgrad. (För varje person har i allmänhet redovisats fler än en arbetsuppgift.) Totala antalet personer är 1 345.

		Arbetsuppgift nr (se kod sid 191)																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Antal personer sysselsatta med resp arbetsuppgift %		246	437	498	363	374	23	278	90	183	529	410	385	121	89	67	107	312
		18,3	32,5	37,0	27,0	27,8	1,7	20,7	6,7	13,6	39,3	30,5	28,6	9,0	6,6	5,0	8,0	23,2
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som har:</i>																		
	SÖs biblioteksskola	9,8	6,4	4,4	6,6	8,0	4,3	7,2	8,9	10,9	3,0	6,3	4,4	10,7	10,1	6,0	4,7	4,5
	SSBs biblioteksskola	4,1	2,7	0,8	2,2	1,6	13,0	2,5	3,3	3,8	1,7	1,7	1,3	0,8	—	—	1,9	0,3
	KB-kursen	7,7	14,0	13,1	16,8	13,6	4,3	10,1	6,7	7,6	10,2	10,7	6,8	8,3	12,4	10,5	6,5	9,3
	annan biblioteksutbildning	51,6	48,0	46,0	53,2	47,6	39,1	48,2	34,4	52,5	35,5	42,4	30,1	51,2	40,5	46,3	50,5	28,2
	ingen biblioteksutbildning	25,6	28,1	34,9	20,9	28,3	39,1	30,6	43,3	24,0	48,6	38,0	56,1	27,3	32,6	34,3	34,6	57,4
	saknar uppgift om fackutbildning	1,2	0,7	0,8	0,3	0,8	—	1,4	3,3	1,1	0,9	0,7	1,3	1,7	4,5	3,0	1,9	0,3
	S:a	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Andelen (%) av de som har arbetsuppgiften och som hänförs till:</i>																		
	Kvalificerad personal	61,0	53,5	39,5	48,3	51,0	56,5	47,5	59,0	63,9	23,8	36,3	23,4	55,3	42,7	55,2	74,6	25,3
	mindre kvalificerad personal	39,0	46,5	60,5	51,7	49,0	43,5	52,5	41,0	36,1	76,2	63,7	76,6	44,7	57,3	44,8	25,4	74,7
	S:a	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 2: 13. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning.

Arbetstid	Fackutbildning			S:a	%
	Antal personer med arkivutb.	Antal personer utan arkivutb.	Uppgift saknas		
Heltid	208	1 274	58	1 540	63,2
Deltid	50	821	25	896	36,8
S:a	258	2 095	83	2 436	
%	10,6	86,0	3,4		100

Tabell 2: 14. Befintlig arkivpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på arbetstid (hel- och halvtid) och fackutbildning.

Arbetstid	Fackutbildning			S:a	%
	Antal personer med arkivutb.	Antal personer utan arkivutb.	Uppgift saknas		
Heltid	146	606	5	757	61,1
Deltid	85	393	3	481	38,9
S:a	231	999	8	1 238	
%	18,7	80,7	0,6		100

Tabell 2: 15. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den privata sektorn fördelad på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Heltid		4	22	26	458	589	52	1 151	53,3
Deltid		13	22	—	144	787	44	1 010	46,7
S:a		17	44	26	602	1 376	96	2 161	
%		0,8	2,0	1,2	27,9	63,7	4,4		100

- 1 Arbetstid
- 2 Fackutbildning, antal personer med SÖs bibl.-skola
- 3 Fackutbildning, antal personer med SSBs bibl.-skola
- 4 Fackutbildning, antal personer med KB-kursen
- 5 Fackutbildning, antal personer med annan bibl.-utbildning
- 6 Fackutbildning, antal personer utan bibl. utbildning
- 7 Uppgift saknas
- 8 Summa
- 9 Procent

Tabell 2: 16. Befintlig litteraturtjänstpersonal år 1967 inom den statliga sektorn fördelad på arbetstid (hel- och deltid) och fackutbildning.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Heltid		36	9	67	426	400	4	942	70,0
Deltid		7	4	48	81	262	1	403	30,0
S:a		43	13	115	507	662	5	1 345	
%		3,2	1,0	8,6	37,7	49,2	0,4		100

- 1 Arbetstid
- 2 Fackutbildning, antal personer med SÖs bibl.-skola
- 3 Fackutbildning, antal personer med SSBs bibl.-skola
- 4 Fackutbildning, antal personer med KB-kursen
- 5 Fackutbildning, antal personer med annan bibl.-utbildning
- 6 Fackutbildning, antal personer utan bibl.-utbildning
- 7 Tppgift saknas
- 8 Summa
- 9 Procent

rades av att kommuner med färre invånare inte kunde förmodas ha personal av dessa typer. Skulle gränsen sänkas till exempelvis 25 000 invånare, skulle endast ytterligare 11 kommuner komma med i urvalet. (Ur de inkomna svaren kunde senare utläsas att kommuner med färre än 40 000 invånare endast i undantagsfall hade personal av dessa slag att redovisa.)

Blanketten adresserades till kommunalnämnden resp drätselkammaren med den förhoppningen att dessa hade sådan överblick över situationen i kommunen att de centralt kunde besvara blanketten.

Stockholm, Göteborg och Malmö ansågs dock så stora att blanketten skickades direkt till de olika kommunala myndigheterna och förvaltningarna i dessa städer. Adresserna erhöles ur respektive stads kommunalkalender och uppgick till ca 140 st.

Undersökningens genomförande

Enkäten sändes ut i slutet av oktober 1967 med begäran om svar till början av november. Efter svarstidens utgång skickades tre påminnelsebrev med ca en veckas mellanrum. I slutet av november hade alla (174) utom två besvarat enkäten, medan fyra visade sig tillhöra privata eller statliga sektorn och därför utgick.

Definitioner

Som *kvalificerad personal* betecknades personer med en lön motsvarande lönegrad 16

eller högre. Avsikten med denna gräns var att kunna avskilja dem som befann sig ovanför kontorskarriären och som kunde antas ha mer kvalificerade arbetsuppgifter inom ett bibliotek eller arkiv. På grund av denna sektorns ringa betydelse jämfört med övriga sektorer och därmed den enkla utformningen av enkäten, valdes detta grova instrument för klassificering av personalen.

Som *mindre kvalificerad personal* betecknades personer med en lön motsvarande högst lönegrad 15.

Resultat

Tabellerna 3:1-3:4 visar förhållandena inom de 41 kommuner, som ingår i undersökningen. Populationen består alltså enbart av de 41 största kommunerna i landet.

4. Folkbibliotekssektorn

Beräkningen av nyrekryteringsbehovet inom denna sektor har skett på basis av redan tillgängligt material. Uppgifter har hämtats ur Biblioteksbladet,¹ som publicerar statistik över folkbibliotekens utlåning, öppet-hållande, personal m m och från SÖs biblioteksskolas elevkartotek vars persondata har legat till grund för framställningen av vissa tabeller (4: 2-4: 6).

År 1966 fanns vid landets folkbibliotek ca 800 bibliotekarier anställda. Huvuddelen

¹ Organ för Sveriges allmänna biblioteks-förening (SAB).

Tabell 3: 1. Antal kommuner 1967 med respektive utan behov av ytterligare litteraturtjänstpersonal fördelade efter den nuvarande personalsituationen.

	Antal kommuner med litteratur- tjänstpersonal	Antal kommuner utan litteratur- tjänstpersonal	S:a
Antal kommuner som uppger sig behöva ytterligare litteraturtjänstpersonal inom de närmaste 5 åren	5	4	9
Antal kommuner som uppger sig <i>inte</i> behöva ytterligare litteraturtjänstpersonal inom de närmaste 5 åren	—	32	32
S:a	5	36	41

Tabell 3: 2. Befintligt antal litteraturtjänstpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad litteraturtjänst- personal	Antal mindre kvali- ficerad litteratur- tjänstpersonal	S:a
Befintligt antal litteraturtjänstpersonal	24	48	72
Behovet av ytterligare litteraturtjänstpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	4	15	19

Tabell 3: 3. Antal kommuner 1967 med respektive utan behov av ytterligare arkivpersonal fördelade efter den nuvarande personalsituationen.

	Antal kommuner med arkivpersonal	Antal kommuner utan arkivpersonal	S:a
Antal kommuner som uppger sig behöva ytterligare arkivpersonal inom de närmaste 5 åren	17	4	21
Antal kommuner som uppger sig <i>inte</i> behöva ytterligare arkivpersonal inom de närmaste 5 åren	15	5	20
S:a	32	9	41

Tabell 3: 4. Befintligt antal arkivpersonal 1967 samt behovet (nettoökningen) av sådan personal fördelat efter kvalifikationsgrad.

	Antal kvalificerad arkivpersonal	Antal mindre kvalificerad arkivpersonal	S:a
Befintligt antal arkivpersonal	33	260	293
Behovet av ytterligare arkivpersonal (nettoökningen) inom de närmaste 5 åren	14	54	68

Tabell 4: 1. Totala antalet anställda vid folkbiblioteken år 1980 uppdelade i bibliotekarier och övrig personal samt årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd.

Antalet lån/anställd	Antalet lån/inv	Totala antalet anställda	Totala antalet bibliotekarier	Årliga nyrekryteringsbehovet av bibliotekarier	Totala antalet övrig personal	Årliga nyrekryteringsbehovet av övrig personal
18 000	10	4 833	1 859	96	2 974	179
	9	4 350	1 673	84	2 677	159
	8	3 866	1 487	70	2 379	137
	7	3 383	1 301	57	2 082	116
	6	2 900	1 115	43	1 785	94
	5	2 417	930	30	1 487	73
17 000	10	5 118	1 968	104	3 150	192
	9	4 606	1 772	90	2 834	169
	8	4 094	1 575	76	2 519	147
	7	3 583	1 378	62	2 205	124
	6	3 071	1 181	48	1 890	102
	5	2 559	984	34	1 575	79
16 000	10	5 438	2 092	112	3 346	206
	9	4 894	1 882	99	3 012	182
	8	4 350	1 673	84	2 677	159
	7	3 807	1 464	69	2 343	134
	6	3 263	1 255	54	2 008	110
	5	2 719	1 046	39	1 673	87
15 000	10	5 800	2 231	123	3 569	222
	9	5 220	2 008	107	3 212	196
	8	4 640	1 785	91	2 855	171
	7	4 060	1 562	75	2 498	146
	6	3 480	1 338	59	2 142	120
	5	2 900	1 115	43	1 785	94
14 000	10	6 214	2 390	134	3 824	240
	9	5 593	2 151	117	3 442	213
	8	4 971	1 912	101	3 059	185
	7	4 350	1 673	84	2 677	159
	6	3 728	1 434	66	2 294	131
	5	3 107	1 195	49	1 912	104
13 000	10	6 692	2 574	148	4 118	261
	9	6 023	2 317	130	3 706	231
	8	5 354	2 059	110	3 295	202
	7	4 684	1 802	92	2 882	172
	6	4 015	1 544	74	2 471	144
	5	3 346	1 287	56	2 059	114
12 000	10	7 250	2 788	163	4 462	286
	9	6 525	2 510	142	4 015	254
	8	5 800	2 231	123	3 569	222
	7	5 075	1 952	103	3 123	190
	6	4 350	1 673	84	2 677	159
	5	3 625	1 394	63	2 231	126

av dessa, ca 780, har examinerats från SÖs biblioteksskola. De tabeller som grundats på skolans elevkartotek kan av denna anledning anses vara representativa för hela kåren folkbibliotekarier.

Beräkningarna har baserats på att bibliotekens effektivitet, mätt i något mått, suc-

cessivt skall öka för att vid en viss tidpunkt nå ett i förväg uppsatt mål. Detta mål har i sin tur delvis baserats på effektivitetens utveckling hos de modernaste biblioteken i Sverige och i utlandet.

Det föreligger vissa svårigheter att ge ett enhetligt mått på effektiviteten. Den sam-

Tabell 4: 2. Antal examinerade från SÖs biblioteksskola för varje examinationsår fördelade efter kön.

Examina- tionsår	Antal	Därav	
		M %	Kv %
1926	32	15,6	84,4
28	22	13,6	86,4
30	35	22,8	77,2
32	37	27,0	73,0
36	36	16,7	83,3
38	32	18,8	81,2
40	41	19,5	80,5
43	40	17,5	82,5
45	36	8,3	91,7
47	44	25,0	75,0
49	37	21,6	78,4
51	47	25,5	74,5
53	44	13,6	86,4
54	23	21,8	78,2
55	26	38,4	61,6
56	30	16,7	83,3
57	35	17,1	82,9
58	30	6,7	93,3
59	35	22,8	77,2
60	46	30,4	69,6
61	44	20,4	79,6
62	73	12,3	87,7
63	32	31,2	68,8
64	48	10,4	89,6
65	63	12,7	87,3
66	67	14,9	85,1
S:a	1 035		
Medeltal		19,3	80,7

mansatts av flera variabler, som är av den art att de svårigen kan kvantifieras, bibliotekets läge, PR-verksamheten, personalens serviceinställning m m, och då beräkningarna fordrar en koppling till en åtkomlig och lätt mätbar variabel har lånefrekvenserna, antalet lån per invånare och antalet lån per anställd, ansetts som en någorlunda god approximering av effektiviteten.

En viktig faktor i utvecklingen är den pågående kommunreformen. Nuvarande ca 900 kommuner skall enligt planerna slås samman till ca 280 kommunblock. Vart och ett av dessa kommunblock bör då få ett sådant befolkningsunderlag att ekonomiska resurser finns för att bygga ett fullständigt folkbibliotekssystem med filialer, bokbussar, olika kulturella verksamheter m m. Som jämförelse kan nämnas att det

idag finns ca 180 kommuner (städer, köpingar och landskommuner) med heltidsanställd bibliotekarie. Det är idag inte möjligt att med bestämdhet säga när denna kommunreform är genomförd, planenligt skall den vara genomförd i början av 70-talet, och här har 1975 antagits som slutår för reformen. Ytterligare fem år senare bör varje kommun ha hunnit få ett utbyggt effektivt bibliotekssystem och därmed uppnått ett värde på antalet lån per invånare, som motsvarar de högsta i dagens läge. Vissa bibliotek (Härnösand, Växjö, Ängelholm och Nybro) hade 1966 9-10 lån per invånare, riksgenomsnittet var 5,0. Således har 1980 valts som tidpunkten då det uppsatta målet skall nås. Resultatet av beräkningarna är så utformade att det årliga nyrekryteringsbehovet direkt kan avläsas för alternativa målvärden.

Beräkningsmetod

Innan beräkningarna redovisas skall en i beräkningsregeln ingående variabel kort diskuteras. I 1958 års rationaliseringsutredning¹ (RU) skilde man på tre personalkategorier inom folkbibliotekssektorn, bibliotekarier, kontorstjänstemän och vaktmästarpersonal. Förhållandet mellan dessa grupper skulle enligt RUs rekommendationer vara 1 : 1,2 : 0,2 eller, om man sammanför kontor- och vaktmästarpersonal till en grupp, övrig personal, 1 : 1,4. Diagram 4: 2 visar utvecklingen av kvoten övrig personal-bibliotekarier under perioden 1960-66. Som framgår av denna kurva har redan 1966 värdet 1,39 uppnåtts och detta antyder att 1,40 är ett för lågt värde 1980. Beräkningarna har därför gjorts med kvotvärdet 1,60 vilket torde vara en mer realistisk skattning.

För beräkningarna har följande antaganden gjorts:

1. Alla kommunblock har fullt utbyggda bibliotekssystem år 1980.

¹ Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek. Betänkande avgivet av särskilda kommitterade. Stockholm 1960. Bibliotekstjänst Lund.

Tabell 4: 3. Arbetsställning hos examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter kön och arbetsställning.

Arbetsställning	M		Kv		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Chefsställning ^a	105	54,2	234	27,8	339	32,7
Ej chefsställning	52	26,8	389	46,3	441	42,6
pensionerad, ej yrkesverksam	13	6,7	112	13,3	125	12,1
utflyttad, privat anställd, annan verksamhet	9	4,6	53	6,3	62	6,0
okänd	15	7,7	53	6,3	68	6,6
S:a	194	100	841	100	1 035	100

^a Chefsställning avser tjänster vars titlar har ändelsen bibliotekarie. Ex stadsbibliotekarie, länsbibliotekarie, chefsbibliotekarie etc.

Tabell 4: 4. Examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter kön och grundutbildning.

Grundutbildning	M		Kv		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Fil kand	102	52,6	466	55,5	568	54,9
Fil mag	41	21,2	237	28,2	278	26,9
Fil lic	16	8,3	4	0,5	20	1,9
Fil dr	1	0,5	—	—	1	0,1
Teol kand	3	1,6	4	0,5	7	0,7
Fil pol mag	1	0,5	2	0,2	3	0,3
Jur pol mag	—	—	2	0,2	2	0,2
Jur kand	2	1,0	—	—	2	0,2
Jur dr	1	0,5	—	—	1	0,1
Studentexamen + akade- miska betyg	9	4,6	34	4,0	43	4,2
Enbart studentexamen	1	0,5	33	3,9	34	3,3
Dispens	8	4,1	27	3,2	35	3,4
Övriga	9	4,6	32	3,8	41	4,0
S:a	194	100	841	100	1 035	100

2. Antalet invånare i landet är 8,7 miljoner år 1980 (SCBs befolkningsframräkning; SM B 1965: 8).

3. Kvoten »övrig personal-bibliotekarier» är 1,60 år 1980.

4. All personal pensioneras vid 65 års ålder.

5. Den totala avgången dvs avgången på grund av pensionering, dödsfall eller av annan orsak är 3 % /år för bibliotekarier (siffran bestämd med hjälp av SÖs biblioteksskolas elevkartotek) och 5 % /år för övrig personal (siffran schablonmässigt bestämd).

Beräkningsregel:

$$(1) \frac{\text{antal inv 1980} \times \text{lån/inv 1980}}{\text{lån/anställd 1980}}$$

= totala antalet anställda 1980

$$(2) \frac{\text{totala antalet anställda 1980}}{1 + 1,6 = 2,6}$$

= antalet bibliotekarier och antalet övrig personal år 1980

(3) 1966 års personalstock, ca 800 bibliotekarier och ca 1 000 övrig personal skrivs fram till 1980.

(4) totala antalet bibliotekarier och övrig

Tabell 4: 5. Examinerade från SÖs biblioteksskola 1926-66 fördelade efter grundutbildning och arbetsställning.

Grundut- bildning	Arbetsställning			Utflyttad, priv. anställd, annan verk- samhet	Okänd	S:a	%
	Ej chefs- ställning	Chefs- ställning	Pensionerad, ej yrkesverk- samhet				
Fil kand	261	176	67	35	30	568	54,9
Fil mag	130	93	26	16	13	278	26,8
Fil lic	3	8	6	1	2	20	1,9
Fil dr	—	—	—	—	1	1	100
Teol kand	4	3	—	—	—	7	0,7
Fil pol mag	1	1	—	—	1	3	0,3
Jur pol mag	—	—	1	1	—	2	0,2
Jur kand	—	1	—	1	—	2	0,2
Jur dr	—	—	—	1	—	1	0,1
Stud ex + aka- demiska betyg	15	17	3	5	3	43	4,1
Enbart student- examen	7	14	4	1	8	34	3,3
Dispens	11	12	9	1	2	35	3,4
Övriga	13	14	9	—	8	41	4,0
S:a	442	339	125	62	68	1 035	
%	42,7	32,7	12,1	6,0	6,5		100

Tabell 4: 6. Ämnen i akademiska examina hos personer som examinerats från SÖs biblioteksskola 1926-66. Totala antalet personer med akademisk examen är 882. Samhällsvetenskapliga ämnen är markerade med (+), naturvetenskapliga ämnen är markerade med (-).

Ämne	Procentuell andel av examina i vil- ket ämnet ingår	Ämne	Procentuell andel av examina i vil- ket ämne ingår
litteraturhistoria	46,0	fonetik	1,3
engelska	44,3	finsk-ugriska språk	0,9
+ pedagogik	42,4	franska	0,8
nordiska språk	37,2	- matematik	0,6
tyska	23,2	- botanik	0,6
romanska språk	21,4	musikforskning	0,5
konsthistoria med konstteori	18,6	- astronomi	0,3
historia	18,5	- zoologi	0,3
religionshistoria	13,8	musikhistoria	0,3
+ statskunskap	11,8	- genetik	0,3
teoretisk filosofi	9,2	- fysik	0,2
nordisk och jämförande folklivsforskning	8,5	nordisk filologi	0,2
+ sociologi	6,9	teaterhistoria	0,2
klassisk fornkunskap	6,7	- mekanik	0,2
slaviska språk	5,1	spanska	0,2
allmän och jämförande etnografi	5,1	estetik	0,2
nordisk och jämförande fornkunskap	5,1	semitiska språk	0,1
+ psykologi	4,9	+ praktisk psykologi	0,1
praktisk filosofi	4,4	kristendomskunskap	0,1
+ geografi	3,6	Finlands och nordiska länders arkeologi	0,1
latin	3,4	- geologi	0,1
+ nationalekonomi	2,4	- fysisk antropologi	0,1
grekiska	1,5	ryska	0,1
folkminnesforskning	1,5	serbokroatiska	0,1
+ statistik	1,5	- kemi	0,1
idé- och lärdoms historia	1,4	sinologi	0,1
		egyptologi	0,1

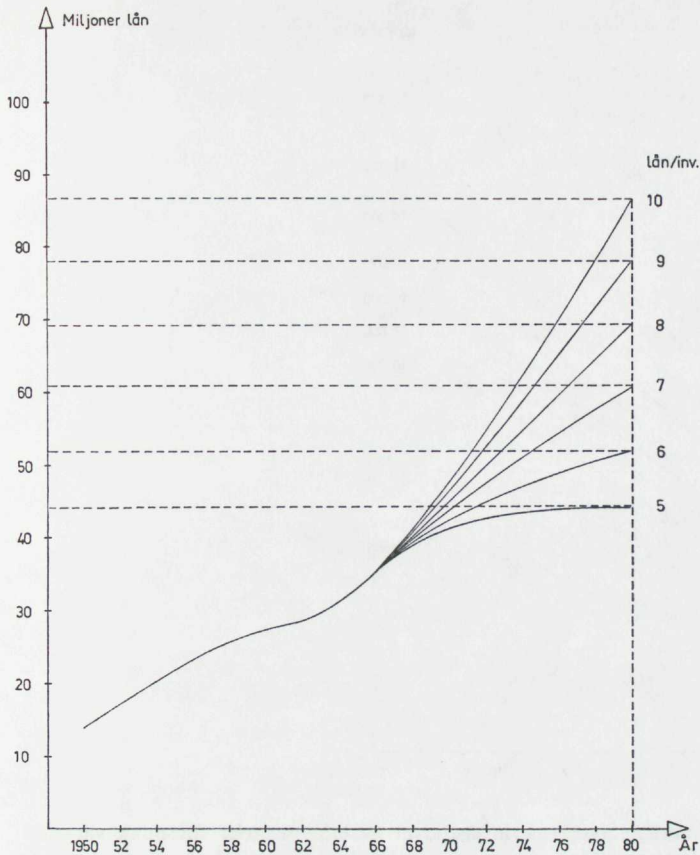

Diagram 4: 1. Folkbibliotekens totala utlåning under perioden 1950–66 samt den ökning av utlåningen som bör ske för att värdena 5, 6, ... 10 lån/inv. skall uppnås år 1980. Beräknad folkmängd år 1980 = 8,7 miljoner.

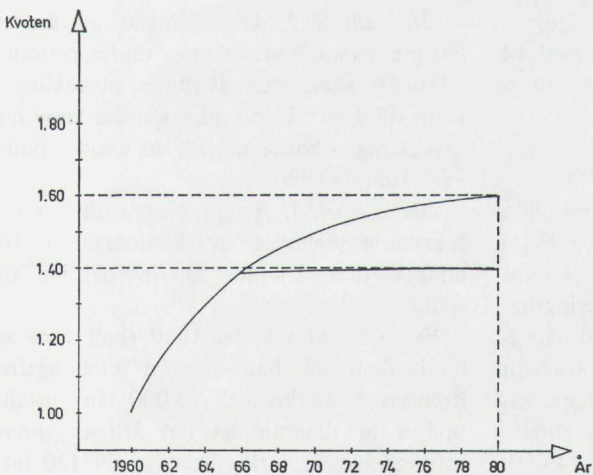

Diagram 4: 2. Utvecklingen av kvoten övrig personal-bibliotekarier under perioden 1960–66 samt den skattade utvecklingen fram till år 1980. Den undre kurvan visar hur utvecklingen borde ske för att kvoten skulle vara 1,40 år 1980.

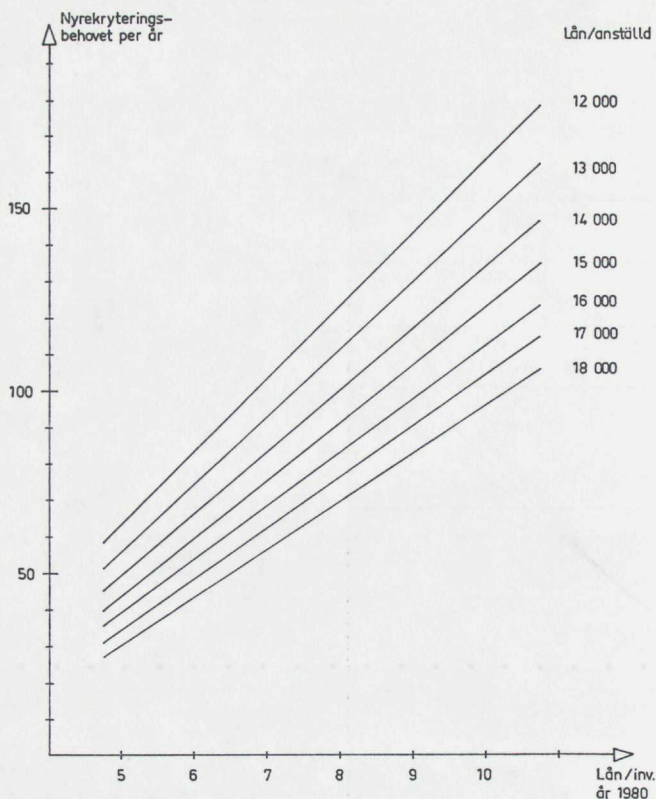

Diagram 4:3. Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av bibliotekarier för olika värden på antalet lån/inv. och lån/anställd.

personal (2) minskas med den framskrivna personalstocken (3) och det totala nyrekryteringsbehovet erhålles (5) nyrekryteringsbehovet divideras med 14 för att få det årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet

Kommentarer till tabeller och diagram

Tabell 4:1. Totala antalet anställda 1980 uppdelade i bibliotekarier och övrig personal, totala nyrekryteringsbehovet samt det årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet fram till 1980 för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd. Variabeln lån/anställd visar en fallande tendens, sålunda har under perioden 1962–66 antalet lån/anställd sjunkit från 16 900 till 14 600.

Diagram 4:1. Folkbibliotekens totala utlåning under perioden 1950–66 samt den ökning av utlåningen som bör ske för att

värdena 5, 6, 10 lån/inv skall uppnås år 1980.

Diagram 4:2. Utvecklingen av kvoten övrig personal-bibliotekarier under perioden 1960–66 samt den skattade utvecklingen fram till 1980. Den undre kurvan visar hur utvecklingen borde ske för att kvoten skulle vara 1,40 år 1980.

Diagram 4:3. Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av bibliotekarier för olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd.

Exempel: Om målet 1980 skall vara att biblioteken då har uppnått utlåningsfrekvensen 9 lån/inv och 13 000 lån/anställd utläses ur diagrammet det årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet till 130 bibliotekarier.

Diagram 4:4. Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av övrig personal för

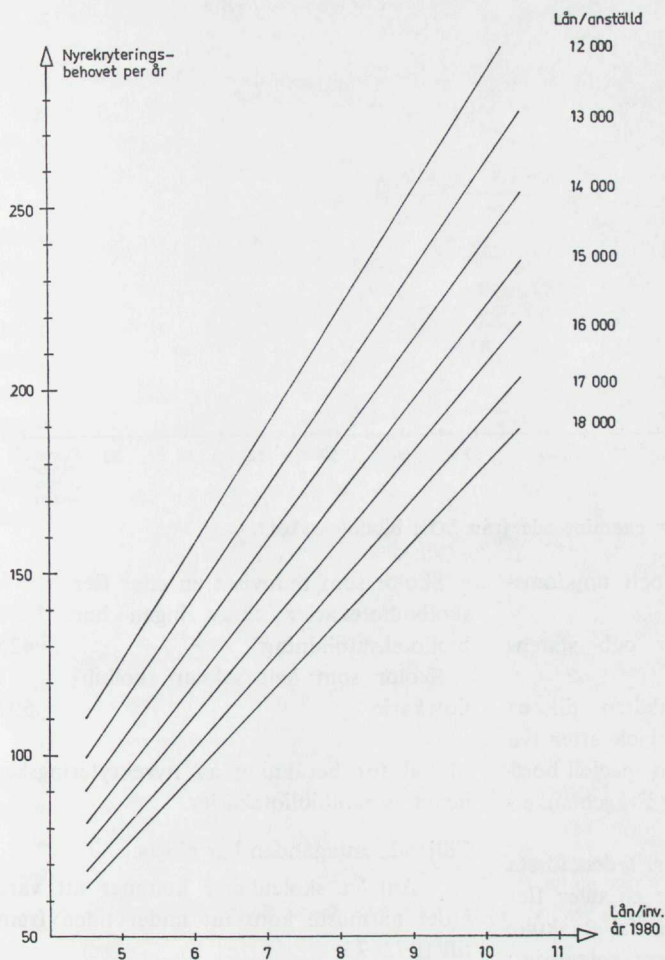

Diagram 4:4. Årliga genomsnittliga nyrekryteringsbehovet av övrig personal för olika värden på antalet lån/inv. och lån/anställd.

olika värden på antalet lån/inv och lån/anställd.

5. Skolbibliotekssektorn

Icke-obligatoriska skolan

Under tiden januari-februari 1967 gjordes en undersökning av den icke-obligatoriska delen av skolsektorn. Undersökningen utfördes i form av en postenkät, som adresserades till rektorn i varje skola. Som adressregister användes »Årsbok för skolan 1966»,¹ som innehåller bl a adressuppgifter för i huvudsak alla skolor under post-gym-

nasial nivå. Dessa skolor står i årsboken uppdelade i 33 olika skolformer, som i dessa beräkningar har sammanförts till 6 större grupper:

1. Gymnasiala skolor (allmänt, tekniskt och handelsgymnasium samt fackskola)
2. Avvecklingskolor (real- och flickskolor)
3. Folkhögskolor
4. Yrkeskolor (statsunderstödda kommunala och landstingskommunala, centrala och statsunderstödda enskilda yrkeskolor samt centrala verkstadsskolor)
5. Specialskolor (för hörsel- och synskadade, rörelsehindrade, psykiskt efterblivna,

¹ Utgiven av Sveriges lärarförbund.

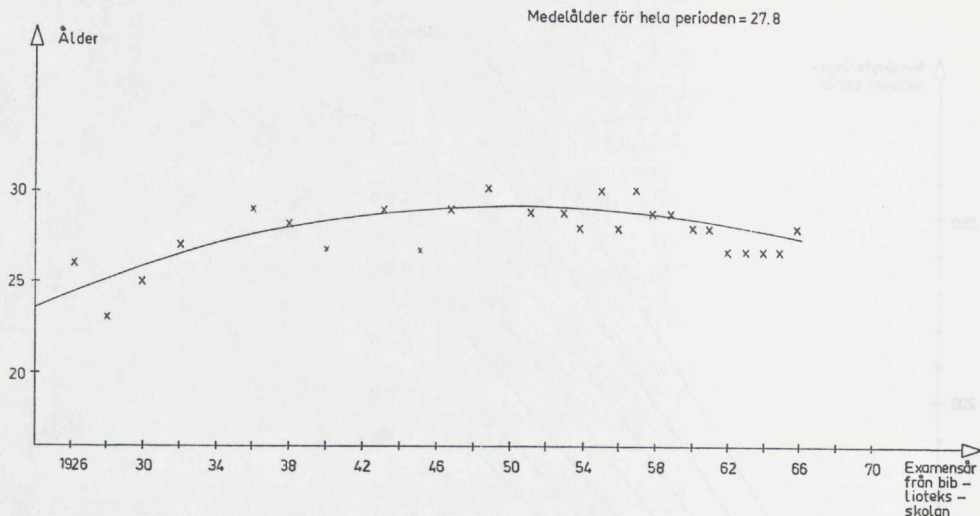

Diagram 4:5. Medianåldern för examinerade från SÖ:s biblioteksskola.

statens skol- och yrkeshem och ungdomsvårdsskolor)

6. Korrespondensgymnasier och statens gymnasier för vuxna

Sammanlagt skickades enkäten till ca 1 200 adresser, bortfallet uppgick efter två påminnelser till ca 4%. Någon speciell bortfallsuppföljning gjordes inte. Frågeblanketten återfinns i bilaga 3.

Enkäten innehöll två frågor. I den första skulle anges om skolan hade en eller fler skolbibliotekarier, om så var fallet skulle denne/de inplaceras bland fyra kategorier:

kategori a skolbibliotekarier med lärarutbildning och med biblioteksutbildning¹

kategori b skolbibliotekarier med lärarutbildning och utan biblioteksutbildning

kategori c skolbibliotekarier utan lärarutbildning och med biblioteksutbildning

kategori d skolbibliotekarier utan lärarutbildning och utan biblioteksutbildning

Vidare skulle i fråga 2 anges hur många timmar per vecka som ägnades åt skolbibliotekariearbetet.

Sammanfattning av bibliotekarieförhållandet inom den icke-obligatoriska skolan

Totala antalet undersökta skolor 1 257
Därav

Skolor som redovisat en eller fler skolbibliotekarier varav minst en har biblioteksutbildning 235

Skolor som redovisat en eller fler skolbibliotekarier varav ingen har biblioteksutbildning 425

Skolor som helt saknar skolbibliotekarie 597

Metod för beräkning av nyrekryteringsbehovet av skolbibliotekarier

Följande antaganden har gjorts:

Antalet skolenheter kommer att vara i det närmaste konstant under tiden fram till 1972-73

Avgången av skolbibliotekarier (pensionerade, avlidna och de som slutar av annan orsak) uppgår till 5% /år (schablonmässigt antagande)

Varje skola skall ha minst en skolbibliotekarie med biblioteksutbildning. Detta antagande bygger på Skolöverstyrelsens författningsbok² där det bl a framgår att varje skolenhet med grundskola, yrkesskola, fackskola eller gymnasium skall ha skolbibliotek. Vissa gymnasier kommer inom den närmaste framtiden att vara av den storleken att fler än en skolbibliotekarie behövs för skötseln av biblioteket. Dessa skolor kommer dock att vara så få i förhållande

¹ Med biblioteksutbildning avsågs varje form av teoretisk utbildning för skötseln av ett bibliotek.

² SFB 67/68 Skolstadgan 2 kap 30 § (sid 332).

till hela antalet skolor inom icke-obligatoriska sektorn att antagandet kan anses vara relevant.

Nyrekryteringsbehovet av skolbibliotekari-er kan sägas vara sammansatt av följande tre faktorer:

1. Ersättningsbehovet för pensionerade, avlidna och de som slutar sin anställning av annan orsak.

2. Antalet skolbibliotekarietjänster som f n är besatta av skolbibliotekarie utan biblioteksutbildning, antalet skolor som redovisat en eller fler bibliotekari-er varav ingen har biblioteksutbildning.

3. Antalet vakanta skolbibliotekari-er tjänster \approx antalet skolor som helt saknar skolbibliotekarie.

Exempel: Beräkningen av nyrekryteringsbe-hovet av skolbibliotekari-er med biblioteks-utbildning under en femårsperiod.

Ersättningsbehovet		
= 235 - 0,95 ⁵ × 235	= 53	
Antalet skolor som redovisat en eller fler bibliotekari-er varav ingen har biblioteksutbildning	= 425	
Antalet skolor som helt saknar bibliotekarie	= 597	
		<hr/>
Nyrekryteringsbehovet under femårsperioden	= 1 075	

Obligatoriska skolan

Den obligatoriska skolan omfattar den 9-åriga grundskolan och den under avveckling varande folkskolan (avvecklingen skall vara klar 1971) och är uppdelad i ca 1 400 rektorsområden, som vart och ett innehåller en eller flera skolenheter.

För närvarande finns, enligt Skolbibliotekari-erföreningens medlemsförteckning ca 2 500 skolbibliotekari-er verksamma inom denna sektor, som alla, utom i undantagsfall, har folk- eller småskollärarutbildning. Dessa lärare har dels under sin yrkesutbildning dels i vissa fall, under kortare sommarkurser, fått utbildning i skötseln av ett skolbibliotek.

Som skolbibliotekariesystemet för närvarande är uppbyggt torde dessa 2 500 tjäns-

ter i stort sett räcka till för att täcka be-hovet och en ändring av antalet blir aktuell först om en omorganisation av systemet fö-retas.

6. Institutionsbiblioteken

Med institutionsbibliotek avses de bibliotek, som finns på ämnesinstitutionerna vid uni-versitet och fackhögskolor. Dessa bibliotek kan variera i storlek från en bokhylla i in-stitutionschefens rum till relativt stora, väl-ordnade bibliotek med fast anställd perso-nal. De intar en särställning i hela under-sökningen såtillvida att de saknar en enhet-lig organisation för skötseln av biblioteket. I vissa fall svarar institutionschefen själv för alla arbetsuppgifter i samband med bib-lioteket, i andra fall sköts dessa av kon-torspersonal eller arkivarbetare. Vanligast tycks dock vara att en forskningsassistent eller amanuens inom ramen för ett ordina-rie arbete även svarar för skötseln av in-stitutionens bibliotek. I de allra flesta fall saknar dessa personer biblioteksutbildning. Anskaffning av litteratur till biblioteket sköts oftast helt internt, dock förekommer på några ställen att utbildningsanstaltens huvudbibliotek sköter denna sak.

Vid kontakt med berörda personer på huvudbiblioteken framförde dessa följande synpunkter på förhållandena. Nuvarande ordning måste betraktas som otillfredsstäl-lande, som litteraturanskaffningen nu sköts finns risk för att en mängd litteratur köps i fler exemplar där i stället en utökning av antalet titlar vore mer önskvärt. Huvudbib-lioteken borde i stället centralt sköta bokur-val, inköp, klassificering och katalogisering dels för att garantera att rätt bok hamnar i rätt bibliotek dels för att, genom att göra en samkatalog, få överblick över bokbestän-det. Detta skulle lämpligen organiseras så att en särskild grupp av akademiskt utbil-dad personal, placerad på huvudbiblioteket, hjälper institutionerna med de mer kvalifi-cerade arbetsuppgifterna. En sådan sk in-stitutionstjänst fungerar redan i ett par fall.

Något utbildningsbehov för den personal som nu sköter biblioteken finns inte. Det är, som tidigare nämnts, mestadels assisten-

ter och amanuenser som sköter denna syssla och de stannar i regel inte så länge på institutionerna att det vore meningsfullt att låta dem genomgå någon speciell utbildning i handhavandet av ett bibliotek.

Den personal som skulle utbildas för att sköta de kvalificerade arbetsuppgifterna på institutionsbiblioteken är alltså de personer som ingår i institutionstjänsten. Dessa kommer att rekryteras ur huvudbibliotekens egna led och har i allmänhet redan biblioteksutbildning.

Då en uppbyggnad av institutionstjänster av nämnt slag i huvudsak beror på myndigheternas och institutionschefernas beslut om en fortsatt utveckling av nuvarande förhållanden är det ogörligt att göra en realistisk prognos för nyrekryteringsbehovet inom denna sektor.

Bilaga 1: 1

Introduktionsbrev

Angående biblioteks- och/eller dokumentationsverksamhet

På Kungl. Maj:ts bemyndigande har chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallat sakkunniga för utredning av bl a frågan om utbildning av personal vid bibliotek och andra dokumentationsenheter. Ett betydelsefullt led i utredningsarbetet är att kartlägga nuläget beträffande personal med sådana arbetsuppgifter, som kan anses typiska för ovan nämnda arbetsplatser samt denna personals utbildningsmässiga bakgrund. Vidare är det för de sakkunniga av stor vikt att insamla synpunkter på hur personalen och dennas arbetsuppgifter bedöms bli förändrade inom den närmaste femårsperioden. Denna kartläggning företas genom statistiska centralbyråns försorg.

Dessa sakkunniga vänder sig därför till företag, myndigheter, organisationer m fl med anhållan om benäget bistånd med besvarandet av bifogade frågeblanketter. Inkomna svar skall redovisas i statistiska sammanhang utan att företagets etc. namn anges. Då det är angeläget att utredningen bedrivs med skyndsamhet anhålles att uppgif-

terna insändes snarast och senast den 31 maj 1967 till statistiska centralbyrån i bifogat svarskuvert.

All personal inom företaget etc., som har någon eller några av de på sid. 2 i blanketten angivna arbetsuppgifterna, skall redovisas, alltså även sådan personal som inte är direkt knuten till ett eventuellt befintligt bibliotek eller arkiv. Personal, som kostnadsfritt ställs till förfogande av arbetsmarknadsstyrelsen, s k arkivarbetare, skall även redovisas. En begränsning har dock införts på så sätt, att personal som i genomsnitt bedöms ägna mindre än 1 timme om dagen (20 timmar per månad) åt någon eller några av de angivna arbetsuppgifterna ej skall redovisas.

Synpunkter på utformningen av den här avsedda utbildningen är av värde för utredningen och kan, om så önskas, insändas samtidigt i bifogat svarskuvert, eller vid senare tidpunkt och då med adressen SCB, Prognosinstitutet, GI, Fack, Stockholm 27.

Stockholm i maj 1967

Jonas Åkerstedt

Utredningens sekreterare

Bil. 1: 2.

Anvisningar och förklaringar

1. Enkäten ställs i första hand till chefen för biblioteket resp. arkivet. Finns ej någon sådan speciell enhet, ställs enkäten till personalchefen inom företaget, myndigheten, organisationen etc.

2. Förhållandet inom samtliga verksamhetsställen skall ingå i redovisningen. Med verksamhetsställe avses varje lokal, fastighet eller avgränsat område där verksamhet stadigvarande bedrivs. Företagets, myndighetens etc. fristående huvudkontor, distriktskontor, avdelningskontor, försäljningskontor och liknande betraktas som verksamhetsställen.

3. Personer som bedöms ägna i genomsnitt mindre än 1 timme om dagen (20 timmar i månaden) åt litteratur- eller arkivtjänst skall ej redovisas.

4. Personer med 1-5 akademiska betyg och som således ej har akademisk examen, hänförs till sin närmast lägre examen.

5. Ange för de personer som har utländsk utbildning den motsvarande svenska utbildningskoden.

6. Personnumren i tablåerna innebär inte någon rangordning av individerna. Ordningföljden dem emellan är således helt godtycklig.

7. Observera att arbetsuppgifternas nummer står i fet stil omedelbart ovanför arbetsuppgifterna i tablåen på sid. 2 i blanketten. De små siffrorna under arbetsuppgifterna är avsedda för internt bruk och skall således ej beaktas.

8. Nedan följer ett förtydligande av arbetsuppgifterna 2, 3, 4 och 5 på L-personalblanketten:

2. Klassificering, ämnesindexering eller annan form av analys. Med detta förstås analys av materialets innehåll för placering i lämplig ämnesgrupp.

3. Katalogisering = registrering i textkartotek av titeluppgifter m m beträffande böcker, tidskrifter etc.

4. Bibliografiska kontroller = kontroll av material i skilda slag av litteraturföretäckningar (bibliografier).

5. Litteratursökning och referensarbete = besvarande av förfrågningar beträffande litteratur i ett visst ämne.

9. Extra blanketter finns att rekvirera från SCB, tel. 08/63 05 60 ankn. 133 eller 120.

Anmärkning

Svarskuverten som medföljer frågeblanketterna till privata företag, organisationer etc. är adresserade till SCBs utredningsinstitut. Detta beror på att utredningsinstitutet åtagit sig administrationen av denna del av undersökningen. All övrig korrespondens och alla förfrågningar ställs däremot till SCBs prognosinstitut.

De på denna blankett avgivna uppgifterna är sekretessbelagda enligt 16 § sekretesslagen

ENKÄT
L-personal

Blanketten återsändes efter ifyllandet i bifogat svarskuvert till

Statistiska centralbyrån
Fack
STOCKHOLM 27

Ref.:
Amanuens G Ingman, tfn 08 - 63 05 60, ankn. 133
Fröken Leena Ridell, ankn. 120

Utredning av bl. a. frågan om utbildning av personal vid bibliotek och andra dokumentationsenheter

Uttryck som används i texten

Material = böcker, dokument, filmrullar, ljudband, grammofonskivor, tidningar, tidskrifter etc., d.v. s. all slags, på något sätt lagrad information.

Litteraturtjänst = handhavande av material.

Var god genomläs noga bifogade anvisningar innan blanketten ifylles!

SCBs kod
Kol. Korttyp

1 1
2-3
4-11
12-15
16-17
18-23
24

<p>1. Finns det för närvarande vid Ert företag, myndighet, organisation eller motsvarande någon eller några personer sysselsatta med litteraturtjänst (i fortsättningen benämnd L-personal)? ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej</p> <p>Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 3. Om svaret är Nej, fortsätt med fråga 2.</p>	25
<p>2. Väntas företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. inom de närmaste fem åren få behov av L-personal? ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej</p> <p>Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 4. Om svaret är Nej, var vänlig återsänd blanketten utan vidare åtgärd.</p>	26
<p>3. Anser företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. att nuvarande personal är tillräcklig för att sköta den litteraturtjänst som beräknas bli erforderlig inom de närmaste fem åren? ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej</p> <p>Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 6. Om svaret är Nej, fortsätt med fråga 4.</p>	27
<p>4. Hur många personer <u>utöver</u> eventuell nuvarande L-personal beräknar företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. behövs för att sköta litteraturtjänsten om fem år?</p> <p>Fortsätt med fråga 5.</p>	<p>Antal personer 28-29</p>
<p>5. Ange för varje vidstående kategori det antal av den i fråga 4 önskade L-personalen, vars arbete huvudsakligen överensstämmer med de givna kombinationerna av arbetsuppgifter (arbetsuppgiftskod, se sid. 2. Summan av dessa antal skall alltså vara lika med antalet, uppgivet i fråga 4). Om svaret på fråga 1 är Ja, fortsätt med fråga 6. Om svaret på fråga 1 är Nej, var vänlig återsänd formuläret utan vidare åtgärd.</p>	<p>Antal personer</p> <p>Kategori 1: arbetsupp. 1, 2, 4, 5, 14 30-31</p> <p>Kategori 2: arbetsupp. 2, 4, 5, 7, 8, 15, 16 32-33</p> <p>Kategori 3: arbetsupp. 10, 11, 12, 13 34-35</p> <p>Kategori 4: arbetsupp. 6 36-37</p>
<p>Blankettutgivare</p>	38

SCB Pl. a. 4. 1967.

6. Ange i tablln nedan genom förkryssning alla de arbetsuppgifter som var och en av de personer har som nu sysslar med arkivtjänst. Fortsätt med fråga 7.																SCBs kod	
Arbetsuppgift nr																Kol. Korttyp	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	1	
1 Diarieföring, klassificering och registrering av material 2 Ordnande och förtecknande av material 3 Upprättande av plan för utgallring av material 4 Verkställande av utgallring av material 5 Efterforskning av uppgifter i material 6 Handledning av forskare o. d. (orientering om material, hjälp med handskriftsläsning) 7 Aktiv information, d. v. s. utgivning av uppgifter om material 8 Planeringsarbete m.m. (planeringsarbete rörande personal, lokaler, inventarier o. annan utrustning) 9 Låneverksamhet (registr. av lån o. låntagare; exped. av lånutskrivn. av låneansökan, krav etc.; lånestatistik) 10 Kapsling av material, etikettering, bindning m.m. 11 Vård av material och lokaler 12 Personalärenden av rutinkaraktär 13 Utveckling av system för automatisk bearbetning (ADP) av arkivruiner (registrering, förteckning) 14 Medverkan v. utformning av forskningsrapporter, artiklar o.d. inom det egna företaget, myndigh., org. eller motsv. 15 Ytterligare arbetsuppgifter i samband med arkivering av ritningar 16 Övr. arbetsuppg. inom ram f. arkivtj. som ej ryms under vidst. rubr. Ange på sid. 3 dessa för varje enskild person																2-3	
Person nr																4-11	
16-18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	12-15
1																	35-36
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	
15																	

7. Ange i kol. **A**, nedan, den utbildningskod (se Utbildningsalternativ - under tablan) som varje person har. Vissa personer kan ha två olika utbildningar, t.ex. civ.ing. och fil. kand. Använd i så fall både kol. **A** och **B**. Ange däremot icke två utbildningskoder då den ena utbildningen är en
Fortsätt med fråga 8.

följd av den andra, t.ex. fil.kand., +fil.lic., gymnasieng., +civilingenjör. (Meningen är att få fram den slutliga huvudkompetensen för var och en.) Ange även i kol. **C** den tillämpliga biblioteksutbildningskoden enligt alternativen under Biblioteksutbildning - under tablan.

8. Markera i tablan med ett kryss i kol. **D** eller **E** om respektive person har heltids- eller deltidsarbete med
Fortsätt med fråga 9.

litteraturtjänst samt ange för dem som har deltidsarbete den- nas omfattning i timmar per månad i kol. **F**,

9. Om deltidsarbetet med litteraturtjänst är kombinerat med annan yrkesverksamhet, precisera denna i kol. **G**

(t. ex. sekreterare inom företaget, bibliotekarie vid kommunalt bibliotek).

Person nr	Teoretisk utbildning (anges enligt koderna under Utbildningsalternativ nedan) (se fråga 7)		Biblioteksutbildning (anges enligt koderna under Biblioteksutbildning nedan) (se fråga 7)	Heltids- tjänst (se fråga 8)	Deltids- tjänst (se fråga 8)	Ung. antal arbets- timmar per månad (se fråga 8)	Annan yrkesverksamhets art (se fråga 9)	SCBs kod	
	A 39-40	B 41-42						C 43	D 44
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									

Utbildningsalternativ (teoretisk grundutbildning)

1 Högre examen vid universitet och högskolor (licentiatexamen, doktorsgrad) vid	2 Grundexamen vid universitet och högskolor (fil. kand., fil. mag., civ.ek., militärhögskola o. d.)vid	6 Fullständig gymnasieutbildning vid
11 naturvetenskaplig fakultet	21 naturvetenskaplig fakultet	61 allmänt gymnasium
12 samhällsvetenskaplig fakultet	22 samhällsvetenskaplig fakultet	62 tekniskt gymnasium
13 humanistisk fakultet	23 humanistisk fakultet	63 handelsgymnasium (2- e1. 3-årigt)
14 teologisk fakultet	24 teologisk fakultet	70 Ingenjörutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola
15 juridisk fakultet	25 juridisk fakultet	80 Realexamen, normalskolekompe- tens, grundskola, folkskola el. motsv. med påbyggnad (folkhög- skola, fackskola e. d.)
16 medicinsk fakultet	26 medicinsk fakultet	90 Realexamen, normalskolekompe- tens, grundskola, folkskola el. motsv. utan vidare påbyggnad
17 teknisk högskola	27 teknisk högskola	10 Annan teoretisk grundutbildning
18 handelshögskola	28 handelshögskola	
19 annan fakultet eller högskola	29 annan fakultet eller högskola	
	30 Folkskolläraryrkesexamen	
	40 Småskolläraryrkesexamen	
	50 Övnings- eller yrkesläraryrkesutbildning	

Biblioteksutbildning

- 1 Skolöverstyrelsens biblioteksskola
- 2 Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola
- 3 Biblioteksskolan vid Kungl. Biblioteket ("KB-kursen")
- 4 Annan biblioteksutbildning
- 5 Ingen biblioteksutbildning

Person nr	Övriga arbetsuppgifter inom ramen för arkivtjänst som ej ryms under övriga rubriceringar på sid. 2. Ange dessa för varje enskild berörd person	SCBs kod	Person nr
1		37	1
2			2
3			3
4			4
5			5
6			6
7			7
8			8
9			9
10			10
11			11
12			12
13			13
14			14
15			15

(gnibliditvoug detwsoot) vitwretiaagniblidit

1	...	1
2	...	2
3	...	3
4	...	4
5	...	5
6	...	6
7	...	7
8	...	8
9	...	9
10	...	10
11	...	11
12	...	12
13	...	13
14	...	14
15	...	15

gnibliditvoug detwsoot

De på denna blankett avgivna uppgifterna är sekretessbelagda enligt 16 § sekretesslagen

**ENKÄT
A-personal**

Blanketten återsändes efter ifyllandet i bifogat svarskuvert till

Statistiska centralbyrån
Fack
STOCKHOLM 27

Ref.:
Amanuens G Ingman, tfn 08 - 63 05 60, ankn. 133
Fröken Leena Ridell, ankn. 120

SCBs kod
Kol. Korttyp

1 1
2-3
4-11
12-15
16-17
18-23
24

Utredning av bl. a. frågan om utbildning av personal vid bibliotek och andra dokumentationsenheter

Uttryck som används i texten

Material = handlingar, ritningar, magnetband, film, ljudband etc. (Observera att denna beskrivning delvis sammanfaller med den som återfinns i blanketten för L-personal.)

Arkivtjänst = handhavande av material.

Var god genomläs noga bifogade anvisningar innan blanketten ifylles!

<p>1. Finns det för närvarande vid Ert företag, myndighet, organisation eller motsvarande någon eller några personer sysselsatta med arkivtjänst (i fortsättningen benämnd A-personal)? ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 3. Om svaret är Nej, fortsätt med fråga 2.</p>	25
<p>2. Väntas företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. inom de närmaste fem åren få behov av A-personal? . ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 4. Om svaret är Nej, var vänlig återsänd blanketten utan vidare åtgärd.</p>	26
<p>3. Anser företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. att nuvarande personal är tillräcklig för att sköta den arkivtjänst som beräknas bli erforderlig inom de närmaste fem åren? . . ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej Om svaret är Ja, fortsätt med fråga 6. Om svaret är Nej, fortsätt med fråga 4.</p>	27
<p>4. Hur många personer <u>utöver</u> nuvarande A-personal beräknar företaget, myndigheten, organisationen eller motsv. behövs för att sköta arkivtjänsten om fem år? Fortsätt med fråga 5.</p>	28-29
<p>5. Ange för varje vidstående kategori det antal av den i fråga 4 önskade A-personalen, vars arbete huvudsakligen överensstämmer med de givna kombinationerna av arbetsuppgifter (arbetsuppgiftskod, se sid. 2. Summan av dessa antal skall alltså vara lika med antalet, uppgivet i fråga 4). Om svaret på fråga 1 är Ja, fortsätt med fråga 6. Om svaret på fråga 1 är Nej, var vänlig återsänd formuläret utan vidare åtgärd.</p>	30-31 32-33

SCB Pl 6 b. 4. 1967.

Blankettutgivare

38

6. Ange i tabelln nedan genom förkryssning alla de arbetsuppgifter som var och en av de personer har som nu sysslar med litteraturtjänster. Fortsätt med fråga 7.

SCBs kod
Kol, Korttyp
1 6

Person nr	Arbetsuppgift nr																	SCBs kod	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
16-18	Urval för ock eller beslut om anskaffning och uttangering av material	Klassificering, ämnesindexering el. annan form av analys	Katalogisering	Upplysningstjänst				Referatjänst (avfattande av referat ur tidskrifter, böcker, etc. samt ev. bedömning av materialet)	Planeringsarbete m.m. (planeringsarbete rörande personal, lokaler, invent. o. annan utrustning; budgetarbete)	Låneverksamhet (registr. av lån o. låntagare; exped. av lån; utskrivn. av låneansökan, krav etc.; lånestatistik; tidskriftskatalog)	Anskaffning av material genom köp, byte eller som gåva (rekvisition, kontroll och ankomstregistrering)	Vård av material och lokaler	Rutinmässiga personalärenden	Systemutveckling för ADB		Medverkan v. uttömning av forskningrapporter, artiklar o. inom det egna företaget, myndigh., org. eller motsv.		Ovr. arbetsuppg. inom ramen f. lit. tj. som ej förns under v.äsa. rubr. Ange på sid. 3 dessa för varje enskild person	2-3 4-11 12-15
19																			36-37
20																			
21																			
22																			
23																			
24																			
25																			
26																			
27																			
28																			
29																			
30																			
31																			
32																			
33																			
34																			
35																			

7. Ange i kol. **A**, nedan, den utbildningskod (se Utbildningsalternativ - under tablan) som varje person har. Vissa personer kan ha två olika utbildningar, t. ex. civ.ing. och fil. kand. Använd i så fall både kol. **A** och **B**. Ange däremot icke två utbildningskoder då den ena utbildningen är en fortsättning på den andra. (Meningen är att få fram den slutliga huvudkompetensen för var och en.) Ange även i kol. **C** den tillämpliga arkivutbildningskoden enligt alternativen under Arkivutbildning - se nedan.

8. Markera i tablan med ett kryss i kol. **D** eller **E** om respektive person har heltids- eller deltidarbete med annan yrkesverksamhet, precisera denna i kol. **G** (t. ex. arkivtjänst samt ange för dem som har deltidarbete dennas omfattning i timmar per månad i kol. **F**.

9. Om deltidarbetet med arkivtjänst är kombinerat med annan yrkesverksamhet, precisera denna i kol. **G** (t. ex. sekreterare inom företaget, myndigheten e. d., arkivarie vid landsarkiv).

följd av den andra, t. ex. fil.kand. +fil.lic., gymnasiingenjör +civilingenjör. (Meningen är att få fram den slutliga huvudkompetensen för var och en.) Ange även i kol. **C** den tillämpliga arkivutbildningskoden enligt alternativen under Arkivutbildning - se nedan.

arkivtjänst samt ange för dem som har deltidarbete dennas omfattning i timmar per månad i kol. **F**.

sekreterare inom företaget, myndigheten e. d., arkivarie vid landsarkiv).

Person nr	Teoretisk utbildning (anges enligt koderna under Utbildningsalternativ nedan) (se fråga 7)		Arkivutbildning (anges enligt koderna under Arkivutbildning nedan) (se fråga 7)	Heltidstjänst (se fråga 8)	Deltidstjänst (se fråga 8)	Ung. antal arbetstimmar per månad (se fråga 8)	Annan yrkesverksamhets art (se fråga 9)	SCBs kod	
	A	B						C	D
	38-39	40-41	42	43	44	45-47			
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									

Utbildningsalternativ (teoretisk grundutbildning)

1 Högre examen vid universitet och högskolor (licentiatexamen, doktorsgrad) vid	2 Grundexamen vid universitet och högskolor (fil.kand., fil.mag., civ.ek., militärhögskola o.d.) vid	6 Fullständig gymnasieutbildning vid
11 naturvetenskaplig fakultet	21 naturvetenskaplig fakultet	61 allmänt gymnasium
12 samhällsvetenskaplig fakultet	22 samhällsvetenskaplig fakultet	62 tekniskt gymnasium
13 humanistisk fakultet	23 humanistisk fakultet	63 handelsgymnasium (2- el. 3-årigt)
14 teologisk fakultet	24 teologisk fakultet	70 Ingenjörsutbildning vid tekniskt institut eller teknisk skola
15 juridisk fakultet	25 juridisk fakultet	80 Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, folkskola el. motsv. med påbyggnad (folkhögskola, fackskola e.d.)
16 medicinsk fakultet	26 medicinsk fakultet	90 Realexamen, normalskolekompetens, grundskola, folkskola el. motsv. utan vidare påbyggnad
17 teknisk högskola	27 teknisk högskola	10 Annan teoretisk grundutbildning
18 handelshögskola	28 handelshögskola	
19 annan fakultet eller högskola	29 annan fakultet eller högskola	
	30 Folkskollärarexamen	
	40 Småskollärarexamen	
	50 Övnings- eller yrkeslärarutbildning	

Arkivutbildning

- 1 Arkivutbildning
- 2 Ingen arkivutbildning

Person nr	Övriga arbetsuppgifter inom ramen för litteraturtjänst som ej ryms under övriga rubriceringar på sid. 2. Ange dessa för varje enskild berörd person	SCBs kod	Person nr
		38	
1			1
2			2
3			3
4			4
5			5
6			6
7			7
8			8
9			9
10			10
11			11
12			12
13			13
14			14
15			15

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

Prognosinstitutet

Amanuens Ann-Charlott Sturegård, tfn 08-63 05 60, ankn. 115

Förste aktuarie Gunnar Ingman, tfn 08-63 05 60, ankn. 128

INTRODUKTION

December 1965 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet sakkunniga för att utreda frågor rörande utbildning av biblioteks- och arkivpersonal. I denna kommittés uppgifter ingick också att kartlägga dels förekommande biblioteks- och arkivpersonals arbetsuppgifter och utbildning, dels det framtida behovet av sådan personal. För att få denna kartläggning till stånd, vände sig kommittén till statistiska centralbyrån, som åtog sig denna del av utredningsarbetet.

SCB har hittills insamlat uppgifter från

- a. statliga sektorn, omfattande alla statliga myndigheter, ca 1 000 st,
 - b. privata sektorn, omfattande ett urval privata företag och organisationer, ca 3 500 st,
 - c. skolsektorn, omfattande ca 1 000 skolor,
- och vänder sig nu med en enkät till den kommunala sektorn, omfattande kommunala myndigheter och förvaltningar i landskommuner och städer med fler än 30 000 invånare.

Då det syns svårt att direkt vända sig till de olika kommunala myndigheterna, har vi efter samråd med kommunförbunden i stället valt att skicka enkäten till kommunalnämnden i landskommunerna och till drätselkammaren i städerna såsom varande de organ som torde ha den bästa inblicken i de olika förvaltningarna. Vår förhoppning är nu att kommunalnämnden resp drätselkammaren ville hjälpa oss med undersökningen genom att fylla i bifogade blankett och återsända denna. Då kommitténs arbete tidsmässigt är bundet till denna undersökning, vore vi mycket tacksamma om blanketten återsändes senast den 8.11.1967. Svarkuvert bifogas.

Resultaten av dessa undersökningar kommer att direkt ligga till grund för det fortsatta kommittéarbetet.

ANVISNINGAR OCH FÖRKLARINGAR

Enkäten avser förhållandena inom landskommunens/stadens myndigheter och förvaltningar (nämnder, industriverk, styrelser o d) med undantag för folkbibliotek med filialer, sjukhusbibliotek och skolbibliotek.

Med biblioteksarbete avses allt arbete med att anskaffa och tillhandahålla litteratur (böcker, tidskrifter, broschyrer o d).

Med arkiveringsarbete avses

att omhänderta kommunala myndigheters och förvaltningars handlingar (protokoll, skrivelser, register, räkenskaper, ritningar osv) efter det att handläggningen av ärendena avslutats samt att i fortsättningen vårda dessa handlingar. I detta arbete ingår bl a bindning, kapsling, etikettering; uppläggande av förteckningar över arkiv; utgallring, dvs förstöring (efter vissa regler) av mindre värdefulla handlingar; utlåning av sådana handlingar.

Personer som skall redovisas är de som ägnar minst 1 timme om dagen (20 timmar i månaden) åt biblioteks- eller arkiveringsarbete.

ENKÄT
Datum

Biblioteks- och
arkivpersonal

A

De på denna blankett avgivna
uppgifterna är sekretessbelagda
enligt 16 § sekretesslagen

Var god läs noga igenom anvisningarna, innan nedanstående frågor besvaras!

1 Har landskommunen/staden för närvarande någon eller
några personer, sysselsatta med

biblioteksarbete

arkiveringsarbete

Ja

Nej

Ja

Nej

Om svaret är Ja, v g ange nedan antalet
personer i respektive kategori.

Antal personer inom landskommunen/staden
som för närvarande är sysselsatta med
i mera kvalificerad ställning
(motsvarande en heltidslön av lägst lgr 16).
i mindre kvalificerad ställning
(motsvarande en heltidslön av högst lgr 15)

biblioteksarbete, antal

arkiveringsarbete, antal

2 Väntas landskommunen/staden inom de närmaste 5 åren
behöva ytterligare personal, utöver ev nuvarande, i någon
av dessa kategorier

biblioteksarbete

arkiveringsarbete

Ja

Nej

Ja

Nej

Om svaret är Ja, v g ange nedan antalet personer
i respektive kategori.

Antal personer som landskommunen/staden
väntas behöva
i mera kvalificerad ställning.
i mindre kvalificerad ställning

biblioteksarbete, antal

arkiveringsarbete, antal

3 Anser landskommunen/staden att det finns några
speciella brister i ovan redovisade personals biblioteks-
eller arkivutbildning? Ange i så fall vilka.

Bibliotekspersonal

.....
.....
.....
.....

Arkivpersonal

.....
.....
.....

Datum

16.1.1967

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

Prognosinstitutet

Till Rektor

På Kungl. Maj:ts bemyndigande har chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallat sakkunniga för utredning av bl. a. frågan om utbildning av personal vid bibliotek och andra dokumentationsenheter.

Ett betydelsefullt led i utredningsarbetet är att kartlägga nuläget beträffande sådan personal och de sakkunniga har anmodat statistiska centralbyrån att genomföra en sådan kartläggning. Centralbyrån får härmed hemställa om Er medverkan i denna undersökning genom att ifylla nedanstående frågor.

Frågorna avser endast det icke-obligatoriska skolväsendet och de skolbibliotekarier som är att hänföra till grundskola (eller eventuell folkskola) skall således ej ingå. Detta bör särskilt observeras i de fall där realskola ligger i anslutning till grundskola. Elever som tjänstgör inom skolbiblioteket skall ej medtas.

Blanketten återsändes före 15.2.1967, lämpligen i bifogat svarskuvert. Förfrågningar besvaras av Gunnar Ingman, telefon 08 - 63 05 60, ankn. 133.

I tjänsten

Thora Nilsson

Thora Nilsson
Byråchef

Skola (stämpel)	Datum	Kol. (Ifylles av SCB)
		1 5
		2 - 3
FRÅGOR:		Sätt X i tillämplig ruta!
1. Har Ni vid Er skola någon eller några personer som tjänstgör som skolbibliotekarie? ☐ Ja ☐ Nej		
Om svaret är Nej, var vänlig återsänd blanketten		
Om svaret är Ja, ange antalet personer		Antal personer
a. <u>med</u> lärarutbildning och <u>med</u> biblioteksutbildning		4
b. <u>med</u> lärarutbildning men <u>utan</u> biblioteksutbildning		5
c. <u>utan</u> lärarutbildning men <u>med</u> biblioteksutbildning		6
d. <u>utan</u> lärarutbildning och <u>utan</u> biblioteksutbildning		7
2. Hur många timmar i veckan ägnas (i genomsnitt) åt skolbibliotekariearbetet?		Antal tim./vecka, ca
Svaret skall anges i timmar. Finns det fler än en skolbibliotekarie, ange då dessas tidsuppgifter på den reserverade platsen, t. ex. 7 + 3		8 - 9
		10-11

SCB Pl 5 1.1.1967, 1.500 ex.

Postadress
Fack Stockholm 27

Gatuadress
Linnégatan 87

Telefon
08/63 05 60 ankn. 133

Telegramadress
Stabureau

Bilaga 2

Förslag till

KUNGL MAJ:T'S STADGA

för bibliotekshögskolan

Kungl Maj:t har funnit gott förordna som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §

Bibliotekshögskolan har till uppgift att utbilda bibliotekarier. Vid högskolan utbildas även annan personal för biblioteksväsendet enligt bestämmelser som Kungl Maj:t meddelar särskilt.

2 §

Vid högskolan finns styrelse, lärarråd, utbildningsnämnd och rektor.

3 §

Vid högskolan är anställda rektor, biträdande utbildningsledare, lärare och andra tjänstemän enligt personalförteckning samt annan personal i mån av behov och tillgång på medel.

Med lärare avses i denna stadga innehavare av tjänst som bibliotekslektor eller biblioteksadjunkt och timplärare.

Ledningen för bibliotekshögskolan

Styrelsen

4 §

Styrelsen har inseedt över högskolans alla angelägenheter.

Det åligger styrelsen särskilt att tillse att verksamheten vid högskolan bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och att gällande föreskrifter iakttages,

utfärda de föreskrifter och anvisningar för högskolan som fordras utöver vad Kungl Maj:t föreskrivit,

upprätta och tillhandahålla studiehandbok med planer över utbildningen samt meddela anvisningar och andra uppgifter av vikt för de studerande,

antaga studerande vid högskolan,

svara för högskolans ekonomiska förvaltning,

varje år före den 1 september till Kungl Maj:t avge förslag till anslagsframställningar hos nästa års riksdag,

varje år enligt särskilda föreskrifter lämna räkenskaps- och redovisningshandlingar till riksrevisionsverket,

besluta i frågor om disciplinstraff, åtalsanmälan, flyttningsskyldighet, avstängning från tjänsten eller läkarundersökning vad angår tjänsteman vid högskolan.

5 §

Styrelsen består av ordförande, rektor, en företrädare för lärarna, en företrädare för de studerande och sex andra ledamöter.

Ordföranden utses av Kungl Maj:t. Företrädarna för lärarna och de studerande utses av lärarna och de studerande var för sig. Övriga icke självskrivna ledamöter utses av Kungl Maj:t särskilt.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

6 §

Styrelsen är beslutför när minst sex ledamöter, bland dem ordföranden eller vice ordföranden, är närvarande. Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Om omröstning i fråga som avser disciplinstraff, åtalsanmälan, flyttningsskyldighet, avstängning från tjänsten eller läkarundersökning gäller särskilda bestämmelser.

Vid styrelsens sammanträden föres protokoll.

7 §

Styrelsen får överlämna åt särskilt arbetsutskott eller åt rektor att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på styrelsen. Överlämnande får ej avse besvärstående eller fråga om disciplinstraff, åtalsanmälan, flyttningsskyldighet, avstängning från tjänsten eller läkarundersökning.

I beslut om överlämnande åt rektor får denne medges rätt att i den omfattning styrelsen bestämmer överlämna åt annan tjänsteman att avgöra visst ärende eller grupp av ärenden.

8 §

Ärende avgöres efter föredragning som ankommer på rektor eller på särskilt förordnad föredragande.

9 §

Om någon som närvarit vid den slutliga handläggningen av ärende eller föredraganden har skiljaktig mening, skall denna antecknas.

Lärarrådet

10 §

Lärarrådet har inseende över undervisningen och examinationen vid högskolan.

Det åligger lärarrådet särskilt att för styrelsen framlägga förslag rörande utbildningen och övriga angelägenheter som ankommer på högskolan, till styrelsen avge förslag till planer över utbildningen, arbetsordning för personalen

och föreskrifter om ordningen vid högskolan,

varje år till styrelsen avge förslag till anslagsframställningar och andra framställningar hos nästa års riksdag,

avge yttrande i ärende som för sådant ändamål överlämnas till rådet,

besluta om utdelning av stipendier, om bestämmelser i donationsurkunder ej föreskriver annat.

11 §

Lärarrådet består av rektor, som är rådets ordförande, studierektor och samtliga lärare vid högskolan utom timlärare.

Lärarrådet får kalla andra tjänstemän vid högskolan eller särskilda sakkunniga att delta i rådets överläggningar men ej i besluten.

Vid handläggning av ärende rörande utbildningen får även sådan ledamot av utbildningsnämnden som ej tillika är ledamot av lärarrådet delta i rådets överläggningar men ej i besluten.

12 §

Lärarrådet sammanträder på kallelse av ordföranden.

Lärarrådet är beslutfört när minst hälften av dess ledamöter, bland dem ordföranden, är närvarande. Som rådets mening gäller den mening varom de flesta förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

Vid lärarrådets sammanträden föres protokoll.

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ äger motsvarande tillämpning på lärarrådet.

Utbildningsnämnden

13 §

Utbildningsnämnden har till uppgift att ägna uppmärksamhet åt studieförhållandena, följa de studerandes studieresultat, samverka med vederbörande studiemedelsnämnd, bereda på lärarrådets prövning ankommande ärenden om utbildningens innehåll och organisation samt hos lärarrådet föreslå de åtgärder som är påkallade eller i övrigt lämpliga.

Utbildningsnämnden består av rektor och sex andra ledamöter av vilka tre utses av lärarrådet och tre av de studerande. Nämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande.

För var och en av de ledamöter som utses särskilt finnes en personlig suppleant.

Utbildningsnämnden får kalla ytterligare företrädare för lärarna och de studerande att delta i nämndens överläggningar men ej i besluten.

15 §

Skall i utbildningsnämnden handläggas ärende som omedelbart berör viss lärare eller visst ämne, skall läraren eller någon som undervisar i ämnet kallas att delta i nämndens överläggningar.

16 §

Utbildningsnämnden sammanträder minst en gång under förra och en gång under senare delen av varje termin samt i övrigt, när ordföranden finner det erforderligt eller om minst tre av ledamöterna gör framställning därom.

Kallelse till sammanträde utfärdas om möjligt senast tio dagar före sammanträdet.

Vid utbildningsnämndens sammanträden föres protokoll.

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ äger motsvarande tillämpning på utbildningsnämnden.

Rektor

17 §

Rektor har fortlöpande det närmaste inseendet över allt som rör högskolan.

Det åligger rektor särskilt att

verka för goda studiebetingelser,

vaka över undervisningen och examinationen,

ombesörja den ekonomiska förvaltningen vid högskolan,

ha tillsyn över högskolans egendom,

vara förman för högskolans personal och tillse att denna fullgör sina åligganden,

förestå rektorexpeditionen och ha bestämda mottagningstider.

Rektor får efter beslut av styrelsen i fråga om ärende som avses i 7 § och i övrigt i den omfattning som är lämplig överlämna åt tjänsteman vid högskolan att avgöra visst ärende eller grupp av ärenden.

Personalens åligganden

19 §

Lärare åligger att ombesörja undervisning och förrätta examination i det eller de ämnen för vilka han har att svara. Han skall därvid med iakttagande av vad i denna stadga, planerna för utbildningen eller i övrigt finnes föreskrivet anordna sin undervisning på det sätt som är mest ändamålsenligt.

Bibliotekslektor skall, om i det ämne hans tjänst omfattar icke finns lämpliga läromedel, låta sig angeläget vara att utarbeta eller medverka vid utarbetandet av sådana.

20 §

Är undervisningen för bibliotekslektor förenad med tyngande examination eller föreligger andra särskilda skäl, får styrelsen, enligt de bestämmelser som Kungl Maj:t meddelar, nedsätta undervisningsskyldigheten för denne.

Avser bibliotekslektor att utarbeta läromedel av väsentlig betydelse för undervisningen vid högskolan och kan arbetet ej medhinnas vid sidan av övriga tjänstegöromål, kan han för viss tid helt eller delvis befrias från undervisningsskyldighet. Beslut om befrielse meddelas av styrelsen.

21 §

Förläggningen av lärares tjänstgöring bestämmes av styrelsen.

I fråga om arbetstidens förläggning och mottagningstid för andra tjänstemän än rektor och lärare äger 14 och 15 §§ allmänna verksstadgan den 3 december 1965 (nr 600) motsvarande tillämpning.

De studerande

22 §

Behörig att antagas som studerande vid högskolan för utbildning till bibliotekarie är den som

1. genomgått studiekurser inom ramen för grundläggande utbildning enligt kungörelsen den 28 mars 1969 (nr 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna till en omfattning av sammanlagt minst 80 poäng, eller förvärvat minst fyra betygsenheter för filosofisk examen enligt stadgan den 25 september 1953 (nr 610) angående filosofiska examina, eller

2. avlagt examen vid annan än filosofisk fakultet med en normalstudietid om minst två läsår.

Den som ej har sådan utbildning som anges i första stycket är likväl behörig att antagas som studerande, om han på grund av utbildning, praktisk erfarenhet eller annan omständighet kan antagas vara i stånd att tillgodogöra sig undervisningen vid högskolan.

Behörig att antagas som studerande för utbildning till bibliotekarie vid grundskolan är den som är behörig till ordinarie tjänst som lärare i grundskolan.

I fråga om behörighet att antagas som studerande vid högskolan för annan utbildning än bibliotekarieutbildning och utbildning till grundskolebibliotekarie gäller bestämmelser som styrelsen meddelar.

23 §

Antalet studerande som får vinna tillträde till utbildningen bestämmas av Kungl Maj:t.

24 §

Studerande skall ställa sig ordningsföreskrifter vid högskolan till noggrann efterrättelse.

Undervisningen och examinationen

25 §

Utbildningen av bibliotekarier omfattar två läsår och uppdelas på grundkurs under

två terminer, specialiseringskurs under en termin och fördjupningskurs under en termin. Specialiseringskurs omfattar folkbibliotekarielinje, gymnasiebibliotekarielinje eller forskningsbibliotekarielinje. I såväl grundkurs som specialiseringskurs ingår studiepraktik.

Utbildningen av bibliotekarier vid grundskolan motsvarar en termins heltidsstudier. Även i denna utbildning ingår studiepraktik.

Annan utbildning vid högskolan än som avses i första och andra stycket utformas enligt styrelsens bestämmande.

26 §

Grundkurs omfattar ämnena samhällsorientering, allmän bibliotekskunskap, mediakunskap, litteraturorientering, databehandling och tekniska hjälpmedel.

Specialiseringskurs omfattar ämnena samhällsorientering, allmän bibliotekskunskap, speciell bibliotekskunskap, mediakunskap och litteraturorientering.

Fördjupningskurs omfattar de ämnen som styrelsen bestämmer för varje termin. Den som med godkända betyg genomgått specialiseringskurs på forskningsbibliotekarielinje får som fördjupningskurs tillgodoräkna sig studiekurser om ytterligare minst 20 poäng enligt kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna eller annan likvärdig utbildning.

Den som med godkända betyg genomgått det första läsårets kurser får som specialiseringskurs och fördjupningskurs tillgodoräkna sig studiekurser enligt kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna om minst 40 poäng inom ämnesområdet informationsbehandling, varav minst tio poäng skall avse administrativ databehandling och minst 30 poäng informatik.

27 §

Utbildningen anordnas enligt utbildningsplaner, studieplaner och timplaner samt föreskrifter om kunskapskontroll och om närvaro vid undervisningen.

Timplaner fastställs av Kungl Maj:t.

28 §

Läsåret omfattar 280 dagar.

Del av kalenderåret som ej ingår i läsår utgör ferier.

Läsåret fördelas på två terminer. Om terminernas förläggning beslutar styrelsen.

29 §

Prov i ämne bedömes med något av betygen icke godkänd, godkänd och väl godkänd.

Betyg bestämmas av examinator.

30 §

Studeraende som genomgått grundkurs, specialiseringskurs och fördjupningskurs med godkända betyg har avlagt bibliotekarieexamen.

31 §

Bevis över vid högskolan genomgången utbildning utfärdas av rektor enligt formulär som styrelsen fastställer.

I beviset anges de betyg som den studeraende förvärvat samt, i de fall beviset avser bibliotekarieexamen, den linje på vilken han avlagt examen.

Tjänstetillsättning m m

32 §

Tjänst som rektor tillsättes av Kungl Maj:t efter förslag av styrelsen för högst sex år.

Ordförande och annan icke självskriven ledamot i styrelsen än företrädare för lärarna och de studeraende förordnas för högst tre år.

Företrädare för lärarna och de studeraende utses för ett år i sänder.

Ledamöter och suppleanter i utbildningsnämnd utses för ett år i sänder.

Ordinarie eller extra ordinarie tjänst som bibliotekslektor tillsättes av Kungl Maj:t efter förslag av styrelsen.

Övriga tjänster tillsättes och annan personal antages av styrelsen.

33 §

Föreslås förnyelse av förordnande som rektor, skall tjänsten icke kungöras ledig till ansökan.

Ledighet och vikariat

34 §

Ordinarie, extra ordinarie och extra lärrare åtnjuter ferier under den del av kalenderåret som ej utgör läsår, om ej annat följer av denna stadga eller särskilda bestämmelser.

35 §

Förläggningen av personalens semester bestämmas av rektor.

Annan ledighet än ferier eller semester beviljas av styrelsen. Behöver rektor eller bibliotekslektor längre ledighet än sex månader för år, skall dock frågan hänskjutas till Kungl Maj:ts avgörande.

36 §

I fråga om partiell tjänstebefrielse för bibliotekslektor gäller bestämmelserna i 20 §.

Åtal

37 §

Bestämmelserna i 18 § första stycket statstjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 274) gäller den som innehar eller uppehåller tjänst som rektor.

Besvär

38 §

Talan mot beslut av högskolan föres hos Kungl Maj:t genom besvär, om annat ej är föreskrivet.

I fråga om sådant beslut om eller förslag till tjänstetillsättning eller sådant beslut att icke tillsätta tjänst som tillkännages genom anslag räknas besvärstiden från den dag då anslaget skedde hos den myndighet som meddelat beslutet eller avgivit förslaget. Detsamma gäller beslut om långtidsvikariat som tillsättes i samma ordning som tjänsten.

Talan får ej föras mot beslut om antagning av studeraende.

Bilaga 3

Förslag till

KUNGL MAJ:TS KUNGÖRELSE om utbildning av arkivpersonal

Kungl Maj:t har funnit gott förordna som följer.

1 §

Vid riksarkivet bedrivs utbildning av arkivarier och arkivassistenter.

Vid riksarkivet utbildas även annan personal för det statliga arkivväsendet samt för kommunala och enskilda arkiv.

2 §

Studerande antages av riksarkivet.

Behörig att antagas som studerande för utbildning till arkivarie är den som avlagt filosofie kandidatexamen enligt kungörelsen den 28 mars 1969 (nr 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna och därvid erhållit betyg över studiekurser om sammanlagt minst 40 poäng i historia eller avlagt samma examen enligt stadgan den 25 september 1953 (nr 610) angående filosofiska examina och därvid förvärvat minst två betygsheter i historia.

Behörig att antagas som studerande för utbildning till arkivassistent är den som genomgått fackskolans ekonomiska linje eller samma skolas sociala linjes språkliga gren.

Den som ej har sådan utbildning, som anges i andra och tredje styckena, är likväl behörig att antagas som studerande, om han på grund av utbildning, praktisk erfaren-

het eller annan omständighet kan antagas vara i stånd att tillgodogöra sig undervisningen.

I fråga om behörighet att antagas som studerande för annan utbildning än arkivarie- eller arkivassistentutbildning gäller bestämmelser som riksarkivet meddelar.

3 §

Utbildning av arkivarier omfattar 20 veckor, varav fem veckor utgöres av studiepraktik. Utbildning av arkivassistenter omfattar tio veckor, varav fyra veckor utgöres av studiepraktik.

Annan utbildning i riksarkivet utformas enligt riksarkivets bestämmande.

4 §

Utbildningen anordnas enligt utbildningsplaner, som omfattar timplaner och studieplaner samt föreskrifter om kunskapskontroll och om närvaro vid undervisningen.

Timplaner fastställs av Kungl Maj:t.

Utbildningsplaner fastställs av riksarkivet. Innan sådan plan fastställs skall utbildningsrådet beredas tillfälle att avge yttrande i ärendet.

5 §

Prov i ämne bedömes med något av betygen icke godkänd, godkänd och väl godkänd.

Betyg bestämmas av examinator.

Bevis över genomgången utbildning utfärdas enligt formulär som riksarkivet fastställer.

I beviset anges de betyg som den studerande förvärvat samt de ämnen som ingått i utbildningen.

Närmare föreskrifter angående utbildningen utfärdas av riksarkivet efter hörande av utbildningsrådet.

Bilaga 4

Förslag till

KUNGL MAJ:TS KUNGÖRELSE
om ändring i instruktionen den 3 december
1965 (nr 732) för riksarkivet

Kungl Maj:t har funnit gott förordna, dels att 10 och 24 instruktionen den 3 december 1965 för riksarkivet skall ha nedan angivna lydelse, dels att i instruktionen skall införas en ny paragraf, 8 a §, av nedan angivna lydelse.

8 a §

Riksarkivet skall bedriva utbildning av arkivarier, arkivassistenter och annan arkivpersonal i enlighet med därom utfärdade bestämmelser.

Riksarkivet skall även verka för att lämpliga läromedel för undervisningen utarbetas samt i övrigt främja utbildningsverksamhet inom arkivområdet.

10 §¹

Hos riksarkivet - - - heraldiska nämnd.

Till riksarkivet - - - enskilda arkiv.

Den rådgivande - - - riksarkivet utser.

Som rådgivande organ i utbildningsfrågor är till riksarkivet knutet ett utbildningsråd med uppgift att följa utbildningen inom riksarkivet och avge förslag angående utformningen av denna.

Utbildningsrådet består av högst sju av Kungl Maj:t för tre år i sänder utsedda ledamöter. Riksarkivarien, föreståndaren för riksarkivets utbildningsverksamhet samt

representanter för lärare och elever äger deltaga i rådets överläggningar men ej i besluten.

24 §

Behörig till tjänst som arkivarie, förste arkivarie och statsheraldiker är den som

dels avlagt filosofie kandidatexamen enligt kungörelsen den 28 mars 1969 (nr 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna och därvid erhållit betyg över studiekurser om sammanlagt minst 40 poäng i historia eller avlagt filosofie kandidatexamen enligt tidigare gällande bestämmelser och därvid förvärvat minst två betygsenheter i historia,

dels med godkända resultat genomgått enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnad utbildningskurs för arkivarier,

dels ock därutöver förvärvat grundliga vetenskapliga insikter inom ämnesområde av betydelse för arkivväsendet.

Behörig till tjänst som assistent och förste arkivassistent är den som med godkända resultat genomgått enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnad utbildningskurs för arkivassistenter.

Vad i föregående stycken sagts om genomgång av särskilda, enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnade utbildningskurser skall ej gälla som behörighetskrav för den, som före den 1 januari 1971 innehaft ordinarie eller extra ordinarie tjänst inom det statliga arkivväsendet eller eljest genom tjänstgöring före denna tidpunkt förvärvat kunskaper och färdigheter, som bedömes svara mot de i kursplanerna angivna.

¹ Senaste lydelse av 10 § se SFS 1967: 107.

Förslag till

KUNGL MAJ:TS KUNGÖRELSE
om ändring i instruktionen den 3 december
1965 (nr 743) för landsarkiven

Kungl Maj:t har funnit gott förordna, att 14 § instruktionen den 3 december 1965 för landsarkiven skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

14 §

Behörig till tjänst som arkivarie hos landsarkiv och som landsarkivarie är den, som är behörig till tjänst som arkivarie och förste arkivarie hos riksarkivet.

Behörig till tjänst som förste arkivassistent och arkivassistent hos landsarkiv är den som är behörig till motsvarande tjänst hos riksarkivet.

Förslag till

KUNGL MAJ:TS KUNGÖRELSE
om ändring i instruktionen den 3 december
1965 (nr 834) för krigsarkivet

Kungl Maj:t har funnit gott förordna, att 22 § instruktionen den 3 december 1965 för krigsarkivet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

22 §

Krigsarkivarien --- antages av arkivet.

Behörig till tjänst som arkivarie och förste arkivarie är den som

dels avlagt filosofie kandidatexamen enligt kungörelsen den 28 mars 1969 (nr 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna och därvid erhållit betyg över studiekurser och sammanlagt minst 40 poäng i historia eller avlagt filosofie kandidatexamen enligt tidigare gällande bestämmelser och därvid förvärvat minst två betygsenheter i historia,

dels med godkända resultat genomgått enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnad utbildningskurs för arkivarier,

dels och därutöver förvärvat grundliga vetenskapliga insikter inom ämnesområde av betydelse för arkivväsendet.

Behörig till tjänst som assistent och förste arkivassistent är den som med godkända resultat genomgått enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnad utbildningskurs för arkivassistenter.

Vad i föregående stycken sagts om genomgång av särskilda, enligt Kungl Maj:ts bestämmelser anordnade utbildningskurser skall ej gälla som behörighetskrav för den, som före den 1 januari 1971 innehaft ordinarie eller extra ordinarie tjänst inom det statliga arkivväsendet eller eljest genom tjänstgöring före denna tidpunkt förvärvat kunskaper och färdigheter, som bedömes svara mot de i kursplanerna angivna.

American society for information science. Annual meeting. 31 (Columbus, Ohio, 1968). User discussion group I: objectives of information science programs. User discussion group VII: education for a career in information science. 1968.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Avgivet av inom ecklesiastik- och handelsdepartementen tillkallade sakkunniga. (SOU 1944: 17.)

Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Överarbetning av ett den 25 maj 1923 av folkbildningssakkunniga avlämnat utlåtande, på nådigt uppdrag verkställd av de sakkunnigas ordförande [Cl. Lindskog]. (SOU 1924: 5.)

Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbiblioteken. Avgivet den 28 februari 1923 av bibliotekssakkunniga. (SOU 1924: 7)

De deltidsanställda folkbibliotekariernas utbildningsfråga. (Biblioteksbladet 1958, s 668-70)

Folk- och skolbibliotek. Betänkande och förslag avgivet av folkbibliotekssakkunniga. (SOU 1949: 28.)

La formation professionnelle des bibliothécaires en Europe. (Libri 1966, s 282-311) Förslag beträffande dokumentalistutbildning. Sthlm 1962. (Ingeniörsvetenskapsakademien.) [Stencil.]

Förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken. Framlagt av Svenska folkbibliotekarietäroeningens utbildningskommitté, 1952. (Biblioteksbladet 1956, s 609-11)

Förslag om läromedlens organisation i grundskolan. Sthlm 1969. (Skolöverstyrelsen.) [Stencil.]

Garric, Daniel, L'informatique, révolution totale. Paris 1969.

International conference on education for scientific information work. Proceedings of the conference, London, 1967. The Hague 1967. (FID publications. 422.)

Kecsckeméti, Charles, La formation professionnelle des archivistes. Bruxelles 1966. (Conseil international des archives.)

Library education: an international survey. Ed. by Larry Earl Bone. Champaign 1968.

McFall, Russel W., New partners in progress: communications and computers. (Computers and automation 1966, s 30-34)

Mechanized information storage, retrieval and dissemination. Proceedings of the F.I.D./I.F.I.P. joint conference, Rome, 1967. Ed. by Kjell Samuelson. Amsterdam 1968. (FID publications. 416.)

Mikhailov, A. I., Chernyi, A. I., & Gilyar-evskii, R. S., Informatics—new name for the theory of scientific information. (FID news bulletin 1967, s 70-74)

On theoretical problems of informatics. [Ed. by] A. I. Mikhailov [et al.] Moscow 1969. (FID publications. 435.)

Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek. Betänkande avgivet av särskilda kommitterade. Sthlm 1960.

Palmgren, Valfrid, Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige. Afgivet den 28 september 1911. Sthlm 1911.

Sigurd, Gustaf, Skolbibliotekens framtida organisation. Utredning på uppdrag av Kungl. Skolöverstyrelsen verkställd. Lund 1960.

Statsmakterna och folkskolebiblioteken. Och därmed sammanhängande frågor.

[Förslag avgivet 1940.] (Föreningen 1942, h. 1.)

Utbildningsfrågan. Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek. Avgivet av Sveriges allmänna biblioteksförerings utbildningskommitté 1956. (Biblioteksbladet 1956, s 589-623)

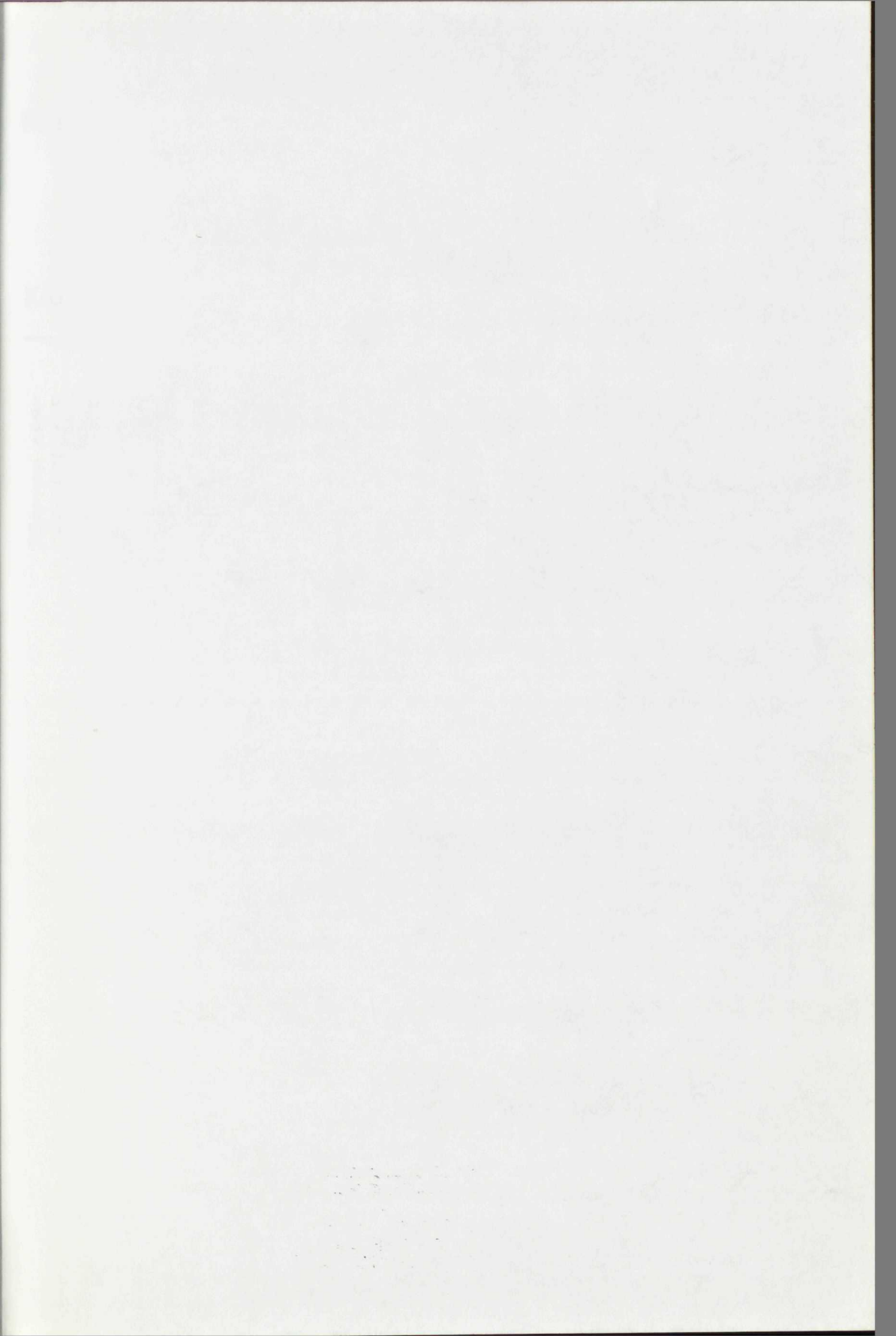
Vickery, B. C., & Simpson, D. J., Future of scientific communication. (Science journal 1966, s 80-85)

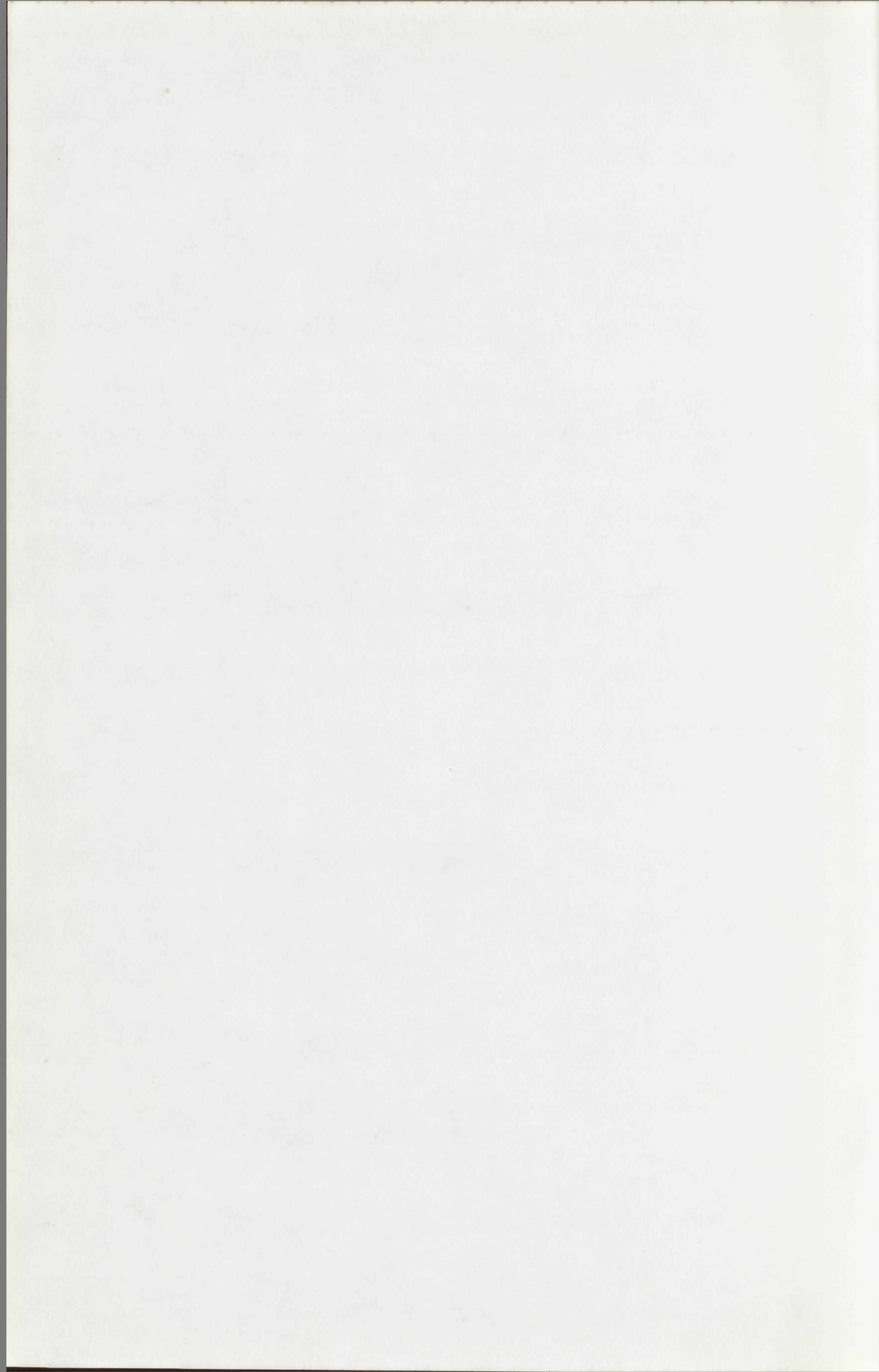
Astrand, Sigurd, Utredning om skolbibliotekarietutbildningen. Jämte några därmed sammanhängande frågor. [Överlämnad till skolöverstyrelsen den 8 juli 1963. Stencil.]

ABF	Arbetarnas Bildningsförbund
ADB	Administrativ automatisk databehandling
ADI	American Documentation Institute
AK	Sveriges offentliga bibliotek. Accessionskatalog. [-1955]
AKB	Accessionskatalog över utländsk litteratur i svenska forskningsbibliotek. Böcker. [1956-]
AKN	Accessionskatalog över utländsk litteratur i svenska forskningsbibliotek. Nya böcker. [1966: dec-]
AKP	Accessionskatalog över utländsk litteratur i svenska forskningsbibliotek. Tidsskrifter och serier. [1956-]
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
ASIS	American Society for Information Science
BS	Bachelor of science
BU	Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal m m
FKI	Folkbibliotekens korrespondensinstitut
I & D	Information och dokumentation
IFLA	International Federation of Library Associations
INSPEC	Information service in physics, electrotechnology and control
IOGT	International Order of Good Templars; Godtemplarorden
IR	Informationsretablering; information retrieval
IVA	Ingeniörsvetenskapsakademien
IVAK	Institutet för vidareutbildning av akademiker
KB	Kungl biblioteket
KNUFF	Kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna
KTHB	Kungl tekniska högskolans bibliotek
KU	Kompetensutredningen
LU	Läromedelsutredningen
MD	Doctor of medicine
MEDLARS	Medical literature analysis and retrieval system
MS	Master of science
NFB	Nordiska fortsättningsskolan för bibliotekarier
NIDER	Nederlands Institut voor Documentatie en Registratur
NLA	Näringslivets arkivråd
Nordforsk	Nordiska samarbetsorganisationen för teknisk-naturvetenskaplig forskning
NVBF	Nordiska vetenskapliga bibliotekarieförbundet
PA-rådet	Personaladministrativa Rådet

PhD	Doctor of philosophy
RU	Rationaliseringsutredningen
SAB	Sveriges allmänna biblioteksörening
SACO	Sveriges Akademikers Centralorganisation
SCB	Statistiska centralbyrån
SDI	Selektiv delgivning av information; selective dissemination of information
SFF	Svenska Folkbibliotekarieförbundet
SVSF	Sveriges vetenskapliga specialbiblioteksörening
SÖ	Skolöverstyrelsen
TCO	Tjänstemännens Centralorganisation
TLS	Tekniska Litteratursällskapet
UDK	Universella decimalklassifikationen
UKÄ	Universitetskanslersämbetet
U 68	1968 års utbildningsutredning
VBT	De vetenskapliga bibliotekens tjänstemannaförening
VINITI	Vsesojuznyj institut naučnoj i tehničeskoj informacii

Nordisk udredningsserie (Nu) 1969

Kronologisk förteckning

1. Utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.
2. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
3. Nordforsks miljövårdsutredning.
4. Förslag till utbyggnad av den samnordiska fortbildningen för journalister.
5. Konsumentupplysning i undervisningen.
6. Sjätte nordiska samekonferensen i Hetta.
7. Nordisk gyldighet av førerkort.
8. Nordiskt sjukhusfysikersamarbete.
9. Nordiskt ämbetsmannamöte i Storlien.
10. Nordisk sjömansskattefördelning.
11. Udvidet nordisk økonomisk samarbejde.

Statens offentliga utredningar 1969

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Faktisk brottslighet bland skolbarn. [1]
Bostadsrätt. [4]
Utsökningsrätt IX. [5]
Kungörelseannonsering. [7]
ADB inom inskrivningsväsendet. [9]
Ny gruvlag. [10]
Internationell adoptionsrätt. [11]
Ny valteknik. [19]
Ämbetsansvaret. [20]

Försvarsdepartementet

Ekonomisystem för försvaret. [24]
Planering och programbudgetering inom försvaret. [25]
Militära tjänstgöringsåldersutredningen. 1. Militära tjänstgöringsåldrar. [33] 2. Medicinska och psykologiska aspekter på åldrande m.m. [34]

Socialdepartementet

Ett renare samhälle. [18]
Bättre utbildning för handikappade. [35]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjöarbetstidslag. [3]
Hamnutredningen. 1. De svenska hamnarna. [22] 2. Bilagor. [23]
Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. [26]

Finansdepartementet

Förenklad obligationshantering. [13]
Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. [16]
Nya mynt. [17]
Skogsbeskattningen. [30]
Läkemedelsindustrin. [36]

Utbildningsdepartementet

Om sexuallivet i Sverige. [2]
Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. [8]
Regionmusik. [12]
Filmen- censur och ansvar. [14]
Sexualkunskapen i gymnasiet. [28]
Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik. [37]

Jordbruksdepartementet

Växtförädlarrätt. [15]
Skogstillstånd och skogsvårdsåtgärder. [32]

Handelsdepartementet

Idrott åt alla. [29]
Olja i beredskap. [31]

Irrikesdepartementet

Slogsindustri i Södra Sverige. [21]
Lansplanering 1967. [27]

Cvildepartementet

Offentliga tjänstemäns bisysslor. [6]

